T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KORUMA SORUMLULUĞU GELİŞİMİ VE UYGULAMASI

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Filiz DEĞER

Tez Danışmanı
Prof.Dr. Hasan Selçuk KÖNİ

İSTANBUL – 2020

TEZ TANITIM FORMU

YAZAR ADI SOYADI	:	Filiz DEĞER
TEZİN DİLİ	:	Türkçe
TEZİN ADI	:	Koruma Sorumluluğu Gelişimi ve Uygulaması
ENSTİTÜ	:	İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
ANABİLİM DALI	:	Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
TEZİN TÜRÜ	:	Doktora
TEZİN TARİHİ	:	09.01.2020
SAYFA SAYISI	:	198
TEZ DANIŞMANLARI	:	Prof.Dr. Hasan Selçuk KÖNİ
DİZİN TERİMLERİ	:	Koruma Sorumluluğu, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, İnsancıl Hukuk, Libya, Suriye

TÜRKÇE ÖZET :

Devletlerin vatandaşlarını soykırım, savaş suçları, insanlığa karşı suçları ve etnik temizlik suçlarına karşı koruyamadığı, korumakta isteksiz davrandığı ya da kendi vatandaşlarına karşı şiddet uyguladığı durumlarda egemenlikten kaynaklanan sorumluluk açığı bulunmaktadır. Bu açık ise koruma sorumluluğu kavramının ortaya çıkmasıyla birlikte müdahale yetkisinin uluslararası topluma verilmesiyle kapatılmaya çalışılmıştır. ‘Egemenlik’ kavramı nüfusun iç savaş, isyan, baskı ya da devletin başarısızlığı sonucu ciddi bir zarara uğradığı ve hükümetin durumu kontrol altına almada başarısız olduğu durumlarda yerini “sorumluluk olarak egemenlik” ifadesine bırakmıştır.

İnsani krizlerden dolayı sorumluluğun sadece ilgili devlete değil uluslararası topluma da ait olduğu konusunda literatürde fikir birliğine varılmıştır. Koruma sorumluluğunun

varlığının kabul edilmesiyle birlikte, uluslararası barış ve güvenliği sağlama konusunda birincil derecede yetkili uluslararası aktör olan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin norm uygulayıcısı olarak uluslararası barış ve güvenliğin tehdidi dışında bir sebeple ilgili devletin rızası olmadan egemenliğine müdahale etme yetkisinin olduğu kabul edilmiştir. Ancak normun uygulaması aşamasında üç sütunlu yapıda öngörülen sıraya riayet edilmemesi, müdahalenin insani koruma amacı dışında doğrudan bir devletin siyasi bütünlüğüne ve bağımsızlığına müdahale şeklinde gerçekleşmesi, müdahalenin son çare olması ilkesine uyulmaması ve uygulamadaki istikrarsızlık normun gelişimini sekteye uğratmıştır.

Bu çalışmada, uluslararası toplumun koruma sorumluluğu adı altında ilk zorlayıcı müdahalesi olma özelliğine sahip olan Libya müdahalesi ile benzer iç çatışmalara sahne olan Suriye hakkında Güvenlik Konseyi'nin 2011'den günümüze almış olduğu kararların nitel içerik analizi yapılmıştır. Bu analiz sayesinde koruma sorumluluğu normunun uygulanış şekli, uluslararası hukuk normlarına uygunluğu, uluslararası pratiğin tutarsızlığının nedenleri ve küresel sistem düzeyinde P5'in aralarındaki güç ilişkilerinin normun uygulanmasına yansıması irdelenmiştir. Sonuç olarak bir devlette insani krizin ortaya çıktığı olaylarda yetkili otorite tarafından yapılacak olası bir müdahalenin amacının "norm mu? egemenlik mi?" olduğu sorunsalı uluslararası ilişkiler teorileri ve uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde analiz edilmiştir.

DAĞITIM LİSTESİ : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Filiz DEĞER

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KORUMA SORUMLULUĞU GELİŞİMİ VE UYGULAMASI

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Filiz DEĞER

Tez Danışmanı
Prof.Dr. Hasan Selçuk KÖNİ

İSTANBUL – 2020

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Filiz DEĞER

…/…/2020

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Filiz DEĞER' in "Koruma Sorumluluğu Gelişimi ve Uygulaması" adlı tez çalışması, jürimiz tarafından SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER Anabilim Dalında DOKTORA tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan _____
Prof. Dr. Hasan Selçuk KÖNİ
(Danışman)

Üye _____
Prof. Dr. Barış ÖZDAL

Üye _____
Doç. Dr. Emine AKÇADAĞ ALAGÖZ

Üye _____
Dr. Öğr. Üyesi Fatih Fuat TUNCER

Üye _____
Dr. Öğr. Üyesi Fatma Zeynep ÖZKURT

ONAY
Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.
/ ... / 2020

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ
Enstitü Müdürü

ÖZET

KORUMA SORUMLULUĞU GELİŞİMİ VE UYGULAMASI

Devletlerin vatandaşlarını soykırım, savaş suçları, insanlığa karşı suçları ve etnik temizlik suçlarına karşı koruyamadığı, korumakta isteksiz davrandığı ya da kendi vatandaşlarına karşı şiddet uyguladığı durumlarda egemenlikten kaynaklanan sorumluluk açığı bulunmaktadır. Bu açık koruma sorumluluğu kavramının ortaya çıkmasıyla birlikte müdahale yetkisinin uluslararası topluma verilmesiyle kapatılmaya çalışılmıştır. Egemenlik kavramı nüfusun iç savaş, isyan, baskı ya da devletin başarısızlığı sonucu ciddi bir zarara uğradığı ve hükümetin durumu kontrol altına almada başarısız olduğu durumlarda yerini sorumluluk olarak egemenlik' kavramına bırakmıştır. Devletin üzerinde tam ve mutlak hâkimiyeti olduğu ülke topraklarından ayrı tutulan insanların, salt egemenliğin bir parçası olmayacağı anlayışı uluslararası antlaşmalar ile geliştirilmiştir.

Üç aşamalı bir yapı üzerine kurulu bu sorumluluk "insani müdahale" gibi zorlayıcı tedbirleri içermekte, "insani müdahale"den farklı olarak "önleyici diplomasi" ve "yeniden inşa" sorumluluklarını da uluslararası topluma yüklemektedir.Koruma sorumluluğunun varlığının kabul edilmesiyle birlikte, uluslararası barış ve güvenliği sağlama konusunda birincil derecede yetkili uluslararası aktör olan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin norm uygulayıcısı olarak uluslararası barış ve güvenliğin tehdidi dışında bir sebeple ilgili devletin rızası olmadan egemenliğine müdahale etme yetkisinin olduğu kabul edilmiştir. Ancak normun uygulaması aşamasında üç sütunlu yapıda öngörülen sıraya riayet edilmemesi, müdahalenin insani koruma amacı dışında doğrudan bir devletin siyasi bütünlüğüne ve bağımsızlığına müdahale şeklinde gerçekleşmesi, müdahalenin son çare olması ilkesine uyulmaması ve uygulamadaki istikrarsızlık normun gelişimini sekteye uğratmıştır.

Bu çalışmada, uluslararası toplumun koruma sorumluluğu adı altında ilk zorlayıcı müdahalesi olma özelliğine sahip olan Libya müdahalesi ile benzer iç çatışmalara sahne olan Suriye hakkında Güvenlik Konseyi'nin 2011'den günümüze almış olduğu kararların nitel içerik analizi yapılmıştır. Bu analiz sayesinde koruma sorumluluğu normunun uygulanış şekli, uluslararası hukuk normlarına uygunluğu, uluslararası pratiğin tutarsızlığının nedenleri ve küresel sistem düzeyinde P5'in aralarındaki güç ilişkilerinin normun uygulanmasına yansıması irdelenmiştir. Sonuç olarak bir devlette insani krizin ortaya çıktığı olaylarda yetkili otorite tarafından yapılacak olası bir müdahalenin

amacının “norm mu? egemenlik mi?” olduğu sorunsalı uluslararası ilişkiler teorileri ve uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Koruma Sorumluluğu, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, İnsancıl Hukuk, Libya, Suriye

SUMMARY

DEVELOPMENT AND IMPLEMENTATION OF PROTECTION RESPONSIBILITY

There is a lack of responsibility for sovereignty when states cannot protect their citizens against genocide, war crimes, crimes against humanity and ethnic cleansing, or are reluctant to protect them or use violence against their own citizens. With the emergence of this concept of open responsibility for protection, it has been tried to be closed by giving the intervention authority to the international community. The concept of sovereignty has been replaced by the concept of sovereignty as responsibility where the population has suffered serious damage as a result of civil war, rebellion, repression or failure of the state and the government has failed to control the situation. The understanding that the people who are separated from the territory of the country where the state has full and absolute sovereignty will not be a part of pure sovereignty has been developed by international treaties.

This responsibility, which is based on a three-stage structure, includes coercive measures such as humanitarian intervention, and, unlike “humanitarian intervention” imposes“preventive diplomacy”and“ reconstruction ”responsibilities on the international community. With the recognition of the responsibility of protection, international peace and security As the norm enforcer of the United Nations Security Council, which is the primary international actor competent to provide, it is recognized that it has the authority to intervene in the sovereignty of the state without the consent of the relevant state for a reason other than the threat of international peace and security. However, failure to comply with the order envisaged in the three-pillar structure during the implementation of the norm, the fact that the intervention took place in the form of an intervention directly to the political integrity and independence of a state other than the purpose of human protection, the non-compliance with the principle of being the last resort of the intervention and the instability in practice interrupted the development of the norm.

In this study, the qualitative content analysis of the decisions taken by the Security Council since 2011, which has witnessed similar internal conflicts with the Libya intervention, which is the first coercive intervention under the name of protection responsibility of the international community, has been conducted. With this analysis, the application of protection responsibility norm, compliance with international norms of law, the reasons of inconsistency of international practice and the reflection of the power relations between P5 on the implementation of the norm at global system level were examined. As a result, the question of whether a possible intervention by the competent authority in the events of humanitarian crisis in a state is ‘norm or sovereignty?

Değerlendiril has been evaluated within the framework of international relations theories and international law rules.

Keywords: Responsibility to Protect, United Nations Security Council, Humanitarian Law, Libya, Syria

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
ÖZET	**I**
SUMMARY	**III**
İÇİNDEKİLER	**V**
KISALTMALAR LİSTESİ	**VII**
TABLOLAR LİSTESİ	**VIII**
GRAFİKLER LİSTESİ	**IX**
ŞEKİLLER LİSTESİ	**X**
ÖNSÖZ	**XI**
GİRİŞ	**1**
BİRİNCİ BÖLÜM	
TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE	
1.1. TEORİK ÇERÇEVE	10
1.1.1.Realizm	11
1.1.2.Liberalizm	15
1.1.3.İngiliz Okulu: Düzen, Adalet ve Uluslararası Müdahale	20
1.2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	25
1.2.1.Egemenlik	27
1.2.2.Sorumluluk Olarak Egemenlik	31
1.2.3.Koruma Sorumluluğu	34
1.2.3.1.Üç Sütunlu Yapı Modeli	42
1.2.3.2.Önleme Sorumluluğu Kavramı	47
1.2.3.3.Harekete Geçme Sorumluluğu Kavramı	49
1.2.3.4.İnsani Müdahale ile Koruma Sorumluluğu Arasındaki Kavramsal İlişki	53
1.2.3.5.Koruma Sorumluluğu Normunun Savunucuları	62
1.2.3.6.Koruma Sorumluluğu Normuna Getirilen Eleştiriler	65

İKİNCİ BÖLÜM

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜVENLİK KONSEYİ VE KORUMA SORUMLULUĞU

2.1. GÖREVİ, ÇALIŞMA USULÜ VE UYGULAMALARI 68

2.1.1.Barışın Korunması ve İnsan Haklarının Korunması Bağlantısı 71

2.1.2.Barış ve Güvenliğin Korunmasında Güvenlik Konseyi'nin Görevi 73

2.1.3.Birleşmiş Milletler Silahlı Zorlama Yolları 78

2.1.4.Silahlı Zorlama ve İç İşlerine Karışmama İlkesi 78

2.1.5.Silahlı Zorlama ve Meşru Müdafaa 86

2.2. GÜVENLİK KONSEYİ'NİN HUKUKİ EHLİYETİ 91

2.3. GÜVENLİK KONSEYİ'NİN MEŞRUİYETİ VE VETO YETKİSİ 93

2.4. GÜVENLİK KONSEYİ KARARLARI 94

2.5. SİYASİ İRADE VE PERFORMANS 96

2.6. GÜVENLİK KONSEYİ VE BÖLGESEL ÖRGÜTLER 98

2.7. ULUSLARARASI NİTELİKTE OLMAYAN SİLAHLI ÇATIŞMALARDA GÜVENLİK KONSEYİ'NİN ROLÜ 102

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜVENLİK KONSEYİ LİBYA VE SURİYE KARARLARI

3.1. LİBYA KARARLARI 108

3.2. LİBYA İLE İLGİLİ GÜVENLİK KONSEYİ KARARLARININ NİTEL İÇERİK ANALİZİ 120

3.3. SURİYE KARARLARI 124

3.4. SURİYE İLE İLGİLİ GÜVENLİK KONSEYİ KARARLARININ NİTEL İÇERİK ANALİZİ 130

3.5. LİBYA VE SURİYE KARARLARININ GENEL İÇERİK ANALİZİ 144

SONUÇ 163

KAYNAKÇA 168

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e	:	adı geçen eser
AGİT	:	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
BADET	:	Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu
BAB	:	Batı Avrupa Birliği
BM	:	Birleşmiş Milletler
BMGK	:	BM Güvenlik Konseyi
CWC	:	The Chemical Weapons Convention/CWC
ECOWAS	:	Economic Community of West African States Monitoring Group
ICISS	:	International Commission on Intervention and State Sovereignty
IOM	:	International Migration Organization
OPCW	:	The Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons
OPCW-UN		
JIM	:	The Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons Joint InvestigativeMechanism
P5	:	Permanent Five
SOHR	:	Syrian Observatory for Human Rights
R2P	:	Responsibility to Protect
UCDP	:	Uppsala Conflict Data Program
UCM	:	Uluslararası Ceza Mahkemesi
UNHCR	:	United Nations High Commissioner of Refugees
UNOSOM	:	United Nation Operation in Somalia
UNSMIL	:	United Nations Support Mission in Libya
WHO	:	World Health Organization

TABLOLAR LİSTESİ

SAYFA

TABLO-1	NVİVO ANALİZİ İÇİN SEÇİLEN KODLAR	8
TABLO-2	KORUMA SORUMLULUĞUNUN ÜÇ SÜTUNLU YAPISI	45
TABLO-3	LİBYA HAKKINDA UYGULANAN KISITLAYICI ÖNLEMLER	124
TABLO-4	SURİYE KİMYASAL SİLAHLAR FAALİYETİNİN ZAMAN ÇİZELGESİ	134
TABLO- 5	NORMA ÖNCELİK VEREN İFADELERE DAİR NİTEL İÇERİK ANALİZİ	148
TABLO-6	EGEMENLİĞE MÜDAHALE TARZINDA İFADELERE DAİR NİTEL İÇERİK ANALİZİ	149
TABLO-7	ÜÇ SÜTUNLU YAPI BİRİNCİ SÜTUN DEVLETİN SORUMLULUĞU İLE İLGİLİ KARARLARA DAİR NİTEL İÇERİK ANALİZİ	151
TABLO-8	ÜÇ SÜTUNLU YAPI İKİNCİ SÜTUN ULUSLARARASI TOPLUMUN SORUMLULUĞUİLE İLGİLİ KARARLARA DAİR NİTEL İÇERİK ANALİZİ	152
TABLO-9	ÜÇ SÜTUNLU YAPI ÜÇÜNCÜ SÜTUN KARŞILIK VERMEYE DAİR NİTEL İÇERİK ANALİZİ	153
TABLO- 10	BMGK KARARLARINDA KULLANILAN DİREKTİF İFADELERİ	156
TABLO-11	BMGK KARARLARINDA KULLANILAN DUYGUSAL TEPKİ İFADELERi	157
TABLO-12	İNSANİ KRİZE YER VEREN KARARLAR	161

GRAFİKLER LİSTESİ

		SAYFA
GRAFİK-1	1973 SAYILI KARARDA NORMLA İLİŞKİLİ İFADELER	158
GRAFİK-2	2042 SAYILI KARARDA NORMLA İLİŞKİLİ İFADELER	159

ŞEKİLLER LİSTESİ

		SAYFA
ŞEKİL-1	LİBYA KARARLARINDA EN FAZLA KULLANILAN İFADELER	157
ŞEKİL-3	SURİYE KARARLARINDA EN FAZLA KULLANILAN İFADELER	158
ŞEKİL- 5	BMGK KARARLARINDA ‘KORUMA’ KAVRAMI	160
ŞEKİL-2	LİBYA BMGK KARARLARINDA SORUMLULUK KAVRAMI İLE BAĞLANTILI İFADELER	161
ŞEKİL-4	SURİYE BMGK KARARLARINDA SORUMLULUK KAVRAMI İLE BAĞLANTILI İFADELER	161

ÖNSÖZ

Bir devlette insani krizin ortaya çıktığı olaylarda yetkili otorite tarafından yapılacak olası bir müdahalenin amacının “norm mu? egemenlik mi?” olduğu sorunsalının uluslararası ilişkiler teorileri ve uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde değerlendirildiği bu çalışmada, tezin araştırılmasında, oluşumunda engin bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım ve değerlendirmeleriyle çalışmamı bilimsel temeller ışığında şekillendiren, danışmanım olmasından dolayı ömrüm boyunca onur duyacağım Sayın Prof. Dr. Hasan Selçuk Köni hocama teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmam boyunca benden yardımlarını bir an olsun esirgemeyen ve yapıcı eleştirileriyle çalışmama vermiş olduğu değerli katkılarından dolayı Sayın Prof. Dr. Barış Özdal hocama, Doç. Dr. Emine Akçadağ Alagöz, Dr. Fatih Fuat Tuncer, Dr. Fatma Zeynep Özkurt hocalarıma, tezin başından sonuna kadar manevi desteklerini ve sevgilerini esirgemeyen aileme ve çok değerli evlatlarım Arda Faruk ve Ediz Melik’e teşekkür ederim.

Filiz DEĞER

GİRİŞ

Dünyanın pek çok devletinde silahlı çatışmalar yaşanmakta olup, Arap devletlerinde özellikle Suriye, Irak, Yemen ve Libya'da bu çatışmalar ağır sonuçlarıyla öne çıkmaktadır. Silahlı çatışmalar her zaman ağır ölüm, yaralanma ve sakatlık yükleri getirmektedir. Uppsala Çatışma Veri Programı'ndan (*Uppsala Conflict Data Program/UCDP*) elde edilen en son veriler, 2017'de dünyada her biri en az 1.000 insanın hayatını alan 10 tane devam eden çatışma olduğunu göstermektedir[1]. Aynı yıl her biri 25-1000 insanın ölümüyle sonuçlanan 39 küçük silahlı çatışma yaşanmıştır. Dünya çapındaki tüm çatışmalarda olduğu gibi sadece Suriye'de 2017 yılında savaşla ilgili birçok ölüm gerçekleşmiştir. Yeni binyılın başlamasından bu yana en şiddetli çatışmaların yaşandığı yıl ise yarısı Suriye'de olmak üzere 132.000'in üzerinde savaşla ilgili ölümün yaşandığı 2014 yılı olmuştur. 2013 yılında 800.000 kişinin, savaşla ilgili yaralanmalara maruz kaldığı ve toplu şiddete bağlı olarak yaklaşık 310.000 kişinin öldüğü tahmin edilmektedir. Savaşlar sonucunda yılda 5 milyondan fazla kayıp dünya çapında ölümlerin %9'undan fazlasını oluşturmaktadır ve silahlı çatışmaların 2020 yılına kadar 8. en önemli ölüm nedeni olacağı öngörülmektedir[2].

Libya İç Savaşı sırasında 2012'den bu yana toplam 16.126 ölüm ve 42.633 yaralanma kaydedilmiştir. Çatışmaya bağlı ölüm, yaralanma ve sakatlık hiç şüphesiz Libya toplumuna uzun süre devam edecek olan ağır bir yük getirmiştir. Yaralanma vakalarının %20,1'i ölüm, %33,5'i ise sakatlık ile sonuçlanmıştır. Engelli yaralanmaların çoğu patlamalardan kaynaklanırken, silah atışları daha fazla ölümle sonuçlanmıştır. Genel ölüm ve yaralanma oranları 2015-2017 döneminde ise en yüksek orana ulaşmıştır. Uluslararası Göç Örgütü (*International Migration Organization/IOM*), Libya'da yaklaşık 200.000 kişinin yerinden edildiğini ve 60.000'den fazla çocuğun da dâhilolduğu 669.176 kişinin göç ettiğini bildirmiştir[3].

İngiltere merkezli bir izleme grubu olan Suriye İnsan Hakları Gözlemevi (*Syrian Observatory for Human Rights*/SOHR) ise Suriye İç Savaşı'nın başlangıcından bu yana yaklaşık 511.000 kişinin öldüğünü, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (*United Nations High Commissioner of Refugees/*

---

[1]Havard Strand***, "***Fewer Lives Being Lost İn Conflicts" ,**Prio Blogs**, https://blogs. prio. org/2018/06/fewer livesbeing-lost-in-conflicts/, (Erişim tarihi:25. 06. 2019).
[2]Mohamed A. Daw, "Trends And Patterns Of Deaths, İnjuries And İntentional Disabilities Within The Libyan Armed Conflict: 2012-2017", **Plos One**, https://journals. plos. org/plosone/article?id=10. 1371/journal. pone. 0216061, (Erişim tarihi:12. 05. 2019).
[3]Mohamed A. Daw, "Trends And Patterns Of Deaths, İnjuries And İntentional Disabilities Within The Libyan Armed Conflict: 2012-2017", ***Plos One***, https://journals. plos. org/plosone/article?id=10. 1371/journal. pone. 0216061, (Erişim tarihi:12. 05. 2019).

UNHCR) de iç çatışmalar nedeniyledünya genelinde 6.6 milyon kişinin yerinden edildiğini, 5.6 milyon kişinin göç ettiğini bildirmiştir. Suriye'de aktif çatışmanın azalmasına ve Rusya Federasyonu'nun (RF) göçmenlerin ülkeye geri dönmelerini istemesine karşılık Suriye hükümet güçleri, insan haklarını ve uluslararası insancıl hukuku ihlal etmeye, keyfi gözaltı, kötü muamele ve hareket özgürlüğü konusunda ağır kısıtlamalara devam etmektedir[4]. Libya'da ise 2018'de nispeten azalmış gözüken iç çatışmalar 2019 başından itibaren General Halife Belkasım Hafter'in hasım gruplarla anlaşamaması ve gelir kaynağı paylaşımı nedeniyle yeniden yükselişe geçmiştir[5].

İç çatışmaların genel olarak öngörülemez olması, istenmeyen sonuçlar doğurması ve masum sivillere yönelik riskler taşıması ile birlikte doğası gereği çok yıkıcı, uzun süreli ve yüksek maliyetli olduğu gözlenmektedir. Buna rağmen, devletlerin sınırların ötesine geçme kabiliyetinin olması ve kullandıkları araçların kontrolsüz bir şekilde artmış olduğu da bir gerçektir. Bu durum, "bir şeyler yapmaya" ilişkin talep ve beklentileri büyük ölçüde artırmış ve temel sorun kaçınılmaz hale gelmiştir: risk altındaki insanlara kendi hükümetlerinin rızası olmadan etkili bir uluslararası insani koruma sağlamak, hangi şartlar altında zaruri, meşru ve gereklidir? Bu soruya cevap niteliğinde koruma sorumluluğu *(responsibility to protect/ R2P*) müdahalenin geçici, tek taraflı, kendi çıkarına hizmet eden ve son derece bölücü olma ihtimalini ortadan kaldırmak amacıyla önceden üzerinde uzlaşılmış norm ve yol gösterici ilkeleriyle, askeri harekâtın kurallara dayalı, çok taraflı, çıkarsız ve rızaya dayalı olarak yapılması beklentisiyle ortaya çıkmıştır.

Uluslararası örgütlerin uygulamaları ışığında günümüze kadar yapılan müdahalelerde birliğin sağlanamadığı, müdahalelerin yetkisiz örgütler tarafından yapılabildiği buna karşılık bir sorgulama mekanizmasının olmadığı dikkat çekmektedir. Bu bağlamda hegemonik güçlerin karar mekanizmalarını politik çıkarlar doğrultusunda kullandıkları ve koruma sorumluluğu adı altında devletlerin iç işlerine uluslararası hukuka aykırı olarak müdahale ettikleri de görülmektedir.

Uluslararası pratiğin tutarsızlığı, Batılı Devletlerin insan haklarının korunmasına gösterdiği ilginin dağınık yapısı, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), İngiltere, Fransa, RF ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin (Çin) yani BMGK'nın daimi üyelerinin (*Permanent Five*/P5) düzeni korumak için egemenliğe müdahale etmeme

---

[4]Syria Events of 2018, ***Human Rights Watch***,https://www. hrw. org/world-report/2019/country-chapters/syria, (Erişim tarihi:12. 05. 2019).

[5]Feras Kilani, "General Halife Hafter: Libya'nın 'Yeni Kaddafi'si mi?",***Bbc***, https://www. bbc. com/turkce/haberler-dunya-47868736, (Erişim tarihi: 12. 05. 2019)

endişesi, koruma sorumluluğu şartlarının gerçekleştiği benzer olaylarda benzer şekilde müdahale edilmesinin önüne geçmektedir.

Örneğin 2011 yılında ilk defa koruma sorumluluğu adı altında Libya'ya yapılan zorlayıcı müdahale, aynı yıl Suriye'de başlayan iç çatışmalar sonrasında gerçekleşmemiştir. Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerinin veto engeline takılan ve insani maliyeti Libya'dan daha ağır olan Suriye'deki krize tam ve zamanında müdahalenin gerçekleşmemesi yaşanan kayıpların sayısının artmasına neden olmuştur. Başarılı bir küresel yönetişim ve sürdürülebilir barış amacına ulaşma yolunda insani krizleri önleme ve şartları gerçekleştiğinde krize müdahalede iki uygulama örneği arasında yaşanan tutarsızlık, normun gelişimini sekteye uğratmıştır.

Zira koruma sorumluluğu şartlarının gerçekleştiği durumlarda uygulanmaması, egemenliğe karşı kuvvet kullanma yasağına aykırılık nedeniyle uluslararası sisteme zarar verileceği endişesini beraberinde getirmektedir. Bununla birlikte meşru müdafaa hakkının kullanılması ve BM Kurucu Antlaşması'nın VII. Bölümü kapsamında BMGK'nın alacağı bir karar ile kuvvet kullanılması halleri dışında insani gerekçelerle ve ilgili devletin rızası olmadan zorlayıcı müdahalenin emredici norm (*jus cogens)* olan 'kuvvet kullanma yasağı'nı ihlal edip etmediği sorunu, milletlerarası hukuk kaynakları arasında hiyerarşi sorununu da gündeme getirmektedir. Üzerinde fikir birliği (*opinio juris)* olan bir kuralın *jus cogens* kuralı değiştirme gücünün hukuken kabulü için uluslararası toplum ve uluslararası hukuk tarafından uyulması zorunlu olan bir kural olması gerektiği ileri sürülmektedir. Bu nedenlerle 'koruma sorumluluğu' kavramının Güvenlik Konseyi'nin sivil vatandaşlarını koruma maksadıyla bir devlete rızası dışında ve egemenlik haklarını ihlal ederek askeri müdahale yetkisinin bir meşru neden oluşturup oluşturmadığı, kuvvet kullanma yasağının yeni bir istisnası olup olmadığı da literatürde tartışmaya açılmıştır[6].

Çalışmanın Araştırma Sorusu

Koruma sorumluluğunun kavramsal dayanakları ve uygulaması nedeniyle BM Kurucu Anlaşması madde 2-7 de yer alan devletlerin iç işlerine karışma yasağını ihlal ettiği varsayımınan çalışmada aşağıda yer alan sorulara cevap aranmaktadır

[6]Aidan Hehir, "The Permanence Of İnconsistency: Libya, The Security Council, And The Responsibility To Protect. ", ***International Security***, 2013, Cilt:, 38. 1, s. 137-159.

P5, devletlere sivilleri koruma maksadıyla askeri müdahalede bulunurken objektif uluslararası hukuk normlarını mı göz önüne alarak hareket etmektedir yoksa devletlerin sübjektif çıkarları etkisinde mi kalarak karar vermektedir?

BMGK'nın Suriye ve Libya örnek olaylarındaki tutarsız kararlarının gerekçeleri nelerdir? BMGK Libya'da egemenlik ihlaline neden olacak askeri müdahale kararları ile öne çıkarken Suriye'de aynı şartlar mevcut olmasına rağmen benzer kararlar almamasının sebepleri nedir?

Yukarıdaki sorulara cevap arayan bu çalışmanın amacı benzer iç çatışmalara sahne olmalarına rağmen Libya ve Suriye hakkında BMGK'nın 2011'den günümüze almış olduğu tüm kararların koruma sorumluluğu normu ışığında nitel içerik analizini yapmaktır. Bu analiz sayesinde küresel sistem düzeyinde P5'in aralarındaki güç ilişkileri irdelenecektir. Diğer bir deyişle "norm mu? egemenlik mi?" sorunsalına dair uluslararası hukuk ve uluslararası ilişkiler disiplinlerinde veri bazlı bir analiz yapılacaktır.

Metodolojik Çerçeve

Çalışmada BMGK'nin Libya ve Suriye ile ilgili olarak 2011-2019 yılları arasında aldığı toplam 47 kararın (Libya ile ilgili 28 karar, Suriye ile ilgili 19 karar) Nvivo[7] yazılımıyla içerik analizi yapılmış, analiz sonucunda elde edilen bulgular tartışma bölümünde kullanılmıştır. Analizde benzer zamanda benzer olaylar olması sebebiyle Libya ile birlikte Suriye kararları da incelenmiştir. Dil sınırlaması ile ilgili olarak BMGK'nın İngilizce olan kararları analiz edilmiştir. 24.07.1946 tarihinden bu yana kararlar yayınlayan BMGK'nın tezin uygulama çalışması konusu olan Libya'ya müdahale sürecinin başladığı 2011 yılından tezin yazıldığı tarihe kadar olan BMGK kararları incelenmiştir.

Teorik olarak, 'koruma sorumluluğu' kavramı uluslararası sistem boyutunda incelenmesi gereken ve 'egemenlik' kavramına doğrudan müdahale eden bir kavram olması nedeniyle realizm, normun uygulayıcısının bir uluslararası örgüt olması aynı zamanda koruma sorumluluğunun amacının iyi küresel yönetişim ve sürdürülebilir barış olması nedeniyle liberalizm, adalet-düzen ikilemi arasında uluslararası toplum ve dünya toplumu kavramlarını ele alması nedeniyle de İngiliz Okulu çalışmaları ile irdelenmiştir.

[7] NVivo, QSR International tarafından üretilen nitel bir veri analizi bilgisayar yazılımı paketidir

Nitel Araştırma

Nitel araştırma, "*gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, olayların, algıların doğal ortamda reel ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma*" olarak tanımlanabilir[8]. Nitel bir araştırma, araştırma problemini yorumlayıcı ve eleştirel bir yaklaşımla incelemeyi benimseyen bir yöntemdir. Üzerinde araştırma yapılan olgu ve olaylar bir yandan kendi bağlamında ele alınırken diğer yandan insanların onlara yükledikleri anlamlar açısından da yorumlanır[9]. Zira sayısal verilere ve istatistiklere daha az yer verilirken sözlü ve nitel analizlere daha çok vurgu yapılır. Ayrıca nitel araştırmacılar olayları gerçekleştikleri zaman ve yer unsurları içerisinde ele alır.

Bu bağlamda çalışmanın nitel araştırma analiz bölümünde BMGK'nın 2011-2019 yılları arasında Libya ve Suriye ile ilgili aldığı kararlardan elde edilen bulgular irdelenecektir. Araştırmanın hangi yöntem ve sınırlılık içerisinde yapıldığı, araştırma soruları, verilerin toplanması ve analizi ile ilgili bilgiler aşağıda detaylı olarak yer almaktadır.

Nitel Araştırmanın Amacı, İçeriği ve Sınırlamaları

Araştırmanın amacı, BMGK'nın 2011 yılı sonrasında Libya ve Suriye hakkında aldığı kararların nitel içerik analizininyapılarak bu kararların koruma sorumluluğu normunun temel ilkeleriyle bağdaşıp bağdaşmadığını ortaya çıkarmaktır.

'Koruma Sorumluluğu Gelişimi ve Uygulaması' başlıklı tez çalışması uluslararası sistem düzeyinde devletlerin egemenlik yetkisini ilgilendiren kurallara karşılık bireylerin korunmasını hedefleyen kurallar çerçevesinde ele alınmaktadır.

Normun uygulayıcısı olan BMGK'nın aldığı kararlar ise normun test edildiği ana veri kaynakları olarak kullanılmıştır. BMGK kararlarının meşruluğu, devletler tarafından kabul edilen yaptırımlar içermesi ve sınırlı sayıdaki kararlar doğrultusunda uygulamanın olması araştırmanın zaman ve veri sınırlamasını oluşturmaktadır. Koruma sorumluluğu uygulamasının ilk örneği olan Libya'da 2011 yılında başlayan iç savaş süreci, sonrasında gelişen müdahale süreci ile birlikte analiz edilmiştir. Suriye

---

[8]Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, ***Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri***, Seçkin Yayıncılık Ankara,2008, s. 39.

[9] Belkıs Kümbetoğlu, ***Sosyoloji ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma***, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, *2005, s. 302.*

İç Savaşı ise normun gelişimini inceleyebilmek amacıyla bir bütün olarak çalışmada irdelenmiştir.

Veriler

Çalışmada kullanılan en temel veri BMGK'nın 2011-2019 döneminde Libya ve Suriye hakkında aldığı kararlardır. Bu kararların belirli ve sınırlı sayıda olması yapılan analizin iç tutarlılığını sağlamaktadır. Söz konusu kararlar BM'nin resmi internet sayfasından temin edilmiş olup, doğrudan birincil kaynaklar üzerinde analiz yapılmıştır. Nitel içerik analizinde BMGK kararlarını 'koruma sorumluluğu' kavramı ile bağlantılı olarak inceleyebilmek için alt kavram sınıflandırması yapılmıştır. Bu kapsamda BMGK'nın ilgili kararlarında koruma sorumluluğu normunu vurgulayan ifadeler ve bir devletin egemenliğine karşı zorlayıcı yaptırımları içeren ifadeler tespit edilmiştir. Her iki devlette yaşanan insani krizin boyutun tespiti için de krizi vurgulayan ifadelerle birlikte, direktif ve duygusal içerikli kelimelerden faydalanılmıştır.

Nitel Araştırma Soruları

BMGK'nın 2011 yılı sonrasında Libya ve Suriye hakkında aldığı kararların nitel içerik analizinin yapılarak bu kararların koruma sorumluluğu normunun temel ilkeleriyle bağdaşıp bağdaşmadığını ortaya çıkarmak amacıyla yapılan analizde aşağıda yer alan sorulara cevap aranmaktadır.

2011 yılı sonrası BMGK'nın Libya ve Suriye ile ilgili aldığı kararların içeriği nedir?

BMGK kararları'nda bir devletin egemenliğine kısıtlama getiren müdahaleler nelerdir?

BMGK kararları üç sütunlu yapının (devletin sorumluluğu, uluslararası sorumluluk ve tam ve zamanında karşılık verme) hangi aşamasına yöneliktir?

Libya ve Suriye kararlarında egemenlik-norm içerikli kararlar karşılaştırıldığında benzer olaylara benzer tepkiler verilmiş midir?

Libya ve Suriye örneklerinde BMGK'nın kullandığı dil arasında farklılıklar var mıdır?

Genel karar analizi sonucunda BMGK'nın insani krize verdiği tepki istikrarlı mıdır?

Araştırma Dizaynının ve Kavramsal/Teorik Çerçevenin Oluşturulması

Araştırma sorusu belirlendikten sonra bu soruya en iyi cevabı verebilecek araştırma dizaynı ve kavramsal/teorik çerçevenin geliştirilmesi için 'koruma sorumluluğu' kavramının doğrudan ilişkili olduğu 'egemenlik' kavramı ve normun üç sütunlu yapısı temel alınmıştır.

Egemenliğe müdahale kapsamında analiz için seçilen kelimeler şöyledir: "silah ambargosu", "uçuşa yasak bölge", "ticari uçuş yasağı", "malvarlığının dondurulması", "seyahat yasağı", "silahsızlanma", "ithalat ve ihracat yasağı" ile "manda".

Normu önceliklendiren kararların analizi için seçilen kelimeler ise şöyledir: "barış ve güvenlik", "nüfus", "sorumluluk", "insancıl hukuk", "sivil", "iyi yönetişim".

Üç sütunlu yapı ile ilgili karar analizi için seçilen kelimeler: Birinci sütun olan devletin sorumluluğu başlığı altında "uluslararası yardım", "ekonomik gelişme", "yoksulluğun azaltılması", "insan haklarının uygulanması" ve "insan hakkına saygı". İkinci sütun olan uluslararası toplumun sorumluluğu başlığı altında "yakın kriz tehdidi altında yardım", "devletin sorumluluğunu yerine getirmesi için destek", "devletin koruma kapasite inşasına yardım" ve "uluslararası izleme". Üçüncü sütun olan tam ve zamanında karşılık verme başlığı altında "müdahale", "zorlayıcı ve zorlayıcı olmayan müdahale"dir. Zorlayıcı müdahale kapsamında: "güvenlik amaçlı askeri gelişim", "uçuşa yasak bölge", "malvarlığını dondurma", "ambargo", "Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne sevk" ve "seyahat yasağı" inceleme kapsamına alınırken, zorlayıcı olmayan müdahale kapsamında: "kınama", "arabuluculuk", "izleme", "müzakere" ve "halkı savunma müdahaleleri" dir.

BMGK kararlarında insani krizin boyutuna yapılan vurgunun analizi için seçilen kelimeler: "sivillere karşı saldırı", "çocuklar", "yerlerinde edilenler", "ulaşılması zor bölgeler", "ölümler", "göçmenler", "cinsel şiddet", "şiddet", "kullanılan silahlar"dır.

BMGK kararlarında duygusal ve direktif içeren kelimeler zayıftan güçlüye doğru sıralandığında duygusal kelimeler: "endişeli (*concerned*)", "üzgün (*grieved*)", "derinden üzülmek (*deplore*)", "kınama (*condemned*)", "alarm (*alarmed*)", "şok (*shocked*)", "indignation (*öfke*)", "kınama (*censure*)" olup direktif içeren kelimeler: "karar (*decide*)", "çağrı (*call upon*)", "tavsiye (*recommend*)", "istemek (*request*)", "uymaya zorlamak (*urge*)", "uyarmak (*warn*)", "talep etmek (*demand*)" dir[10].

[10] Duygusal ve direktif içeren kelimelerin İngilizce açıklamalarına yer verilmesinin nedeni, Türkçe'de aynı anlama gelen kelimelerin farklı İngilizce karşılıklarının olmasıdır.

Tablo-1 NVİVO analizi için seçilen kodlar

NORM – EGEMENLİK	
NORM	EGEMENLİK
Peace and security- Barış ve güvenlik	Asset freze-Malvarlığını dondurma
Responsibilty- Sorumluluk	Disarmanent-Silahsızlanma
Humanitarian law- İnsancıl hukuk	Arms embargo- Silah ambargosu
Good governance- İyi yönetişim	No fly zone- Uçuşa yasak bölge
Civil-Sivil	Mandate-Manda
Population-Nüfus	Ban on commercial flghts-Ticari uçuş yasağı
	Travel ban-Seyahat yasağı

THREE PİLLARS-ÜÇ SÜTUN		
State Resposibilities-Devletin Sorumluluğu	**İnternational Assistance Uluslararası Yardım**	**Timely Responce Zamanında karşılık verme**
Respect of human right-İnsan haklarına saygı	Encourage states under pillar one- Devletin sorumluluğunu yerine getirmesi için destek	Non coercive measures Negotiation- Müzakere Mediation- Arabuluculuk Public advocacy-Halkın savunması Condemnation- Kınama Monitoring- İzleme
Economic development-Ekonomik gelişme	Help states building their capacity to protect-Devletin koruma kapasitesi inşasına yardım	Coercive measures Asset freeze- Malvarlığını dondurma Travel ban- Seyahat yasağı Embargo-Ambargo ICC referral- Uluslararası Ceza Mahkemesine sevk Military development including creation of security- Güvenlik amaçlı askeri gelişim No fly zone- Uçuşa yasak bölge

Poverty Allevation- Yoksulluğun azaltılması	Assist states under threat of imminent crises – Yakın kriz tehdidi altında yardım	
İmplement human right- İnsan haklarının uygulanması	İnternational monitoring- Uluslararası izleme	

WORDİNG- İFADE	
INSTRUCTİVE- DİREKTİF	**EMOTİVE-DUYGUSAL**
Decide- Karar	Concerned- Endişeli
Call Upon-Çağrı	Grieved-Üzgün
Recommend- Tavsiye	Deplored- Derinden üzülmek
Request- İstemek	Condemned- Kınama
Urge-Uymaya zorlama	Alarmed- Alarm
Warn- Uyarı	Shocked- Şok
Demand- Talep etmek	İndignant- Öfke
	Censured-Kınama

SİZE OF HUMANİTARİAN CRİSİS- İNSANİ KRİZİN BOYUTU
Attack on civilian- Sivillere saldırı
Children- Çocuklar
Displaced- Yerinden edilme
Hard to reach area- Ulaşılması zor bölge
Dead-Ölü
Refugees- Göçmenler
Sexual Violance- Cinsel şiddet
Use of chemical weapons- Kimyasal silah kullanımı
Violence- Şiddet

Verilerin Analiz Edilmesi ve Yorumlanması

Daha öncede belirttiğimiz üzere araştırma süreci sonunda toplanan veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi, elde edilen verilerin daha yakından

incelenmesini ve verileri açıklayan kavram ve temalara ulaşılmasını gerektirdiği için Nvivo yazılımından yararlanılmıştır.

Bilindiği üzere Nvivo yazılımı, işitsel veya görsel dosyalarda metinlerin anlamlarını araştırmaya, araştırma konusu olgularda neden sorusunun cevabını bulmaya yarayan, bilgilerin kontrol edilmesini, bilgiyi şekillendirerek daha kolay yorumlamamıza yardımcı olan sosyal bilimlerde kullanılan bir yazılım programıdır. Programa öncelikle üzerinde inceleme yapılacak dosyalar yüklenip bu dosyalar sınıflandırılmakta, sonrasında araştırma sorusuna en kısa yoldan ulaşabilmek için önceden araştırmacının belirlediği kodlar girilmektedir. Her bir kodun altında nod adlı alt başlıklar açılmaktadır. Belgeler üzerinde kavram araması kodlar adı altında ve önceden yüklenen dosyalarda yapılmakta ve araştırma sonuçları kaydedilmektedir. Araştırma sonuçları ile ilgili kelime ağaçları ve kelime bulutlarına ait görseller de sunulmaktadır. Bu görseller, araştırma sorusu ile ilgili yorum yapmayı kolaylaştırmakta ve bu sayede araştırma yapılan kavramın metin içerisinde hangi bağlamda kullanıldığı bilgisine ulaşılmaktadır. Veri sonuçları grafik olarak elde edilebildiği gibi iki farklı kavramın karşılıklı analizi yapılarak da ortaya çıkmaktadır.

Tez çalışmasının üçüncü bölümünde yer alan tablo ve grafikler bu yazılım programı ile oluşturulmuş ve tezin sonuç kısmında analiz sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Çalışmanın Bölümleri

‘Koruma Sorumluluğu Gelişimi ve Uygulaması’ başlıklı tez çalışmasında ilk bölümde normun ortaya çıkış fikri ve bu fikrin dayanağı olan uluslararası ilişkiler teorilerine değinildikten sonra, ‘egemenlik’ kavramına yer verilmiş ve koruma sorumluluğunun ortaya çıkışı ile birlikte kavramdaki değişim açıklanmıştır. ‘Koruma sorumluluğu’ kavramının nasıl ortaya çıktığına, normun gelişimine, savunucularının fikirlerine ve norma getirilen eleştirilere yer verilmiştir. Bu bağlamda normun insani müdahalenin kılıf değiştirmiş yeni görünümü olması eleştirilerinden dolayı norm ile insani müdahale arasında kavram ve uygulama karşılaştırması yapılmıştır. İnsani amaçlı müdahalenin uluslararası emredici norm olduğu kabul edilen kuvvet kullanma yasağına aykırılık oluşturup oluşturmadığı sorunsalı milletlerarası hukukun kaynakları ışığında ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde uluslararası barış ve güvenliği koruma görevi olan BMGK’nın görevi kapsamında silahlı zorlama yollarına değinilmiştir. Silahlı zorlama yollarının iç işlerine karışma yasağı ve meşru müdafaa ile bağlantısı irdelendikten sonra BMGK’nın görevleri, karar alma mekanizması, siyasi iradesi,

meşruiyeti, veto yetkisi, uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalardaki rolü örnek uygulamalar ışığında anlatılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Libya müdahalesinin ortaya çıkışını hazırlayan süreç ve müdahale sonrasında yaşanan gelişmeler, müdahalenin norma uygunluğu BMGK kararları ile birlikte incelenmiştir. Kavramsal analiz yapılırken karşılaştırma yapabilmek amacıyla Suriye örneği de çalışmaya dâhil edilmiştir. Suriye İç Savaşı'nda 2012-2019 yılları arasında kimyasal silah kullanımı faaliyetleri ekseninde doğan ve halen devam eden insani kriz süreci BMGK kararları ile birlikte incelenmiştir. Libya ve Suriye örneklerinde koruma sorumluluğu şartlarının oluşup oluşmadığı normun üç sütunlu yapısı temel alınarak irdelenmiştir.

Sonuç olarak da 'koruma sorumluluğu' kavramına, uygulanmasına, gelişimine ve normun uluslararası hukuktaki yeri ile ilgili sorunlara yer verilerek, nitel içerik analizi sonuçlarından elde edilen bulgulara dayalı olarak değerlendirme yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. TEORİK ÇERÇEVE

'Koruma sorumluluğu' kavramının uluslararası sistemdeki devletler[11] tarafından bireyleri korumak için kabul edilen bir norm olarak ortaya çıkmasıyla birlikte 'Westphalian egemenlik[12]' kavramı, 'sorumluluk olarak egemenlik' kavramını içine alacak şekilde genişlemiştir. Bu bağlamda egemenlik, XXI. yüzyıldan itibaren devletin ulusal yükümlülüklerini yerine getirmemesi ve vatandaşlarının güvenliği sağlamayarak/sağlayamayarak onlara karşı toplu olarak insani suçların işlenmesi durumunda uluslararası topluma karşı hesap verme olarak algılanmaktadır.

Devleti, tek bir merkezi yönetim olmayan dünyada en temel aktör olarak gören realistler ve küresel yönetişimin gerekliliğine inanan liberaller arasındaysa güvenliğin sağlanması noktasında müdahalenin meşruluğu açısından ayrım bulunmaktadır. İşbirlikçi liberal düşünce ile tam bağımsız devletin ulusal çıkarlarını ön plana çıkaran realistler arasında bireylerin sistemde yeni aktör olmasıyla birlikte devlet egemenliğine uluslararası toplum müdahalesinin meşruluğu tartışması ortaya çıkmıştır. Zira kuvvet kullanmaya sınırlı sayıdaki hukuka uygunluk sebepleri dışında başvurulamamaktadır. Egemenliğin iki önemli unsuru olan iç işlerine karışma yasağı ve kuvvet kullanma yasağı ilkeleri, haklı savaş ile uluslararası barış ve güvenliğin korunması gerektiği olaylarda istisnai olarak ihlal edilebilmektedir. Bu iki müdahale şekli hukuka uygunluk nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası barış ve güvenliği sağlamakla yetkilendirilmiş tek aktör olan BMGK'nın daimî üyelerinin oybirliği ile aldığı müdahale kararı kuvvet kullanma ve iç işlerine karışma yasağının meşru istisnasıdır. İnsani krizlere vaktinde ve haklı bir müdahalenin daimî üyelerin vetosu nedeniyle yapılamaması ve müdahale edecek devlet ile ortak çıkarların müdahaleye karar verilirken devreye girmesiyse realizm ve liberalizmin karşı karşıya geldiği diğer noktadır.

Uluslararası aktörlerin çıkarları çakıştığında BMGK'nın sistemde düzene öncelik veren bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Bu nedenle tezde 'Koruma Sorumluluğu' kavramına değinmeden önce uluslararası sistemin yapısını, sistemin devlet egemenliğine bakış açısını algılayabilmek amacıyla realist, liberal ve neoliberal görüşlere yer verilecektir.

---

[11]Tezde uluslararası toplum olarak ifade edilecektir.

[12]Stephen D. Krasner, "Compromising Westphalia. ", ***International Security***, 1995, Cilt: 20. 3, s. 115-151.

1.1.1. Realizm

Realist teori, modern uluslararası ilişkiler literatüründe self determinasyon, ortaklaşa güvenlik, demokratikleşme, ortak hukuk yapılarının oluşturulması ve bireyin rasyonelliğini vurgulayan liberal bakış açısının eleştirisi ve alternatifi olarak ortaya çıkmıştır[13]. Birinci Dünya Savaşı'nın ardından Milletler Cemiyeti'nin kalıcı barış ortamı sağlayamaması ve İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği yıkım ile birlikte realistleridealizme yönelik eleştirilerini arttırmışlardır. Realistler, bu dönemde idealistleri İkinci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkışını öngöremedikleri için uluslararası sistemin yapısını iyi analiz edememekle eleştirmişlerdir.

İki dünya savaşı arasında batı diplomasisinin katı bir eleştirisini 'The Twenty Years Crisis' kitabıyla yapan E. H. Carr, XX.yüzyılda uluslararası ilişkiler teorisi bağlamında realistler ve idealistler arasında tartışma koşulların oluşmasına yardım etmiştir. Carr ne bu tartışmayı başlatmış ne de bu tartışma içinde kendi konumunu belirlemiştir. Carr tarihsel ilerleme konusunda iki zıt anlayışın uluslararası düşünceye ve pratiğe ne şekilde tezahür ettiğini açıklamaya çalışmıştır[14]. Merkezi tek bir yönetim olmayan anarşik dünyada en temel aktör olarak devleti ele alan realistler sistem kavramı ile uluslararası bir devletler sistemini ifade etmişlerdir. Bu sistem içerisinde devlet dışı aktörlerin de bulunduğunu kabul eden realistlere göre uluslararası örgütler devletler tarafından yönlendirilir. Devlet dışı aktörler (uluslararası örgütler, teröristler, silahlı gruplar ve diğer devlet dışı yapı ve organizasyonlar) realistler tarafından tanınmakta ancak bu yapılar her zaman daha az öneme sahip olmaktadır.

Realistler teori kurarken ve analiz yaparken, devleti mecazi olarak sert bir kabuk ya da mat bir kara kutu ile çevrelenmiş olarak görür. Bu kabuğun ya da kara kutunun içine çok fazla bakmamıza gerek yoktur. Onlara göre devlet içindeki politik farklılıklar sonunda otoriter bir şekilde çözülebilir ve hükümet devlet adına çoğunluğunun ortak sesi olarak konuşabilir. Devlet, realistlerce genellikle belirli bir zamanda belirli bir konuda tek bir politikası olduğu düşünülen üniter bir güçtür[15]. Realistler devleti rasyonel bir aktör olarak kabul eder. Üniter yapısı ile devletler rasyonel karar alma aşamasında hedeflerin belirlenmesinde ülkenin mevcut kapasitesi ve alternatifler üzerinde değerlendirme yapılmasında en az zarar ve en az

---

[13]Mustafa Aydın, "Uluslararası İlişkilerin "Gerçekçi" Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği", ***Uluslararası İlişkiler,*** 2004, Cilt :1, Sayı: 1, 33-60, s. 34.

[14]Martin Grifts vd. ,***Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler Ve Teoriler***, Çev. Cesran, Nobel Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 9.

[15]Paul R. Viotti and Mark V. Kauppi, ***Uluslararası İlişkiler Teorisi***, Çev. Metin Aksoy, Nobel Yayınevi, İstanbul, 2016,s. 39.

maliyetin hesaplanmasında ve rasyonel karar alma aşamasında politikanın belirlenmesinde önemli etkenlerdir.

Realistler için ulusal güvenlik devlet meseleleri içinde en üst sırada yer alır. Bu yaklaşımın bir sonucu olarak da realistler devletler arası ilişkilerde ve güç kullanımı konusunda çatışma üzerine odaklanır. Güvenlik ile ilgili anahtar kavramlar olarak güç ve güç dengesi kavramlarını kullanan realistler için güvenlik ve askeri konular öncelikli olmakla birlikte ekonomik ya da sosyal konulara daha az önem verilmektedir. Realist düşünce uluslararası sistemde devletlerin hesap verdiği ve sorumlu olduğu bir üst otorite olmadığı için uluslararası sistem anarşik olarak ifade edilir. Bu nedenle uluslararası sistemde sürekli çatışma kaçınılmazdır. Çatışma ortamında sistemin anarşik yapısından dolayı arabulucu bulunamayacağı için uluslararası sistemin temel aktörü olan devletler için varlıklarının devamı önceliklidir. Bu ortamda devletler ittifaklar kursalar da varlıklarının devamı için kendi güçlerini arttırmak zorundadırlar. Dolayısıyla realistler için uluslararası politika güç üzerine kuruludur.

Realistler anarşiyi dünyaya baskı yoluyla yeni bir düzen sağlamak için kurulan bir çeşit süper uluslararası otorite ve sistemin tanımlayıcı özelliği olarak görür. Bu anarşik çevrede devletler arasında rekabetçi bir yapıya sahip ilişkilerde kapasite ve güç dağılımı farklılıkları meydana çıkar. Kapasite dağılımının farklılığı ile oluşan anarşi çoğu realiste göre genellikle tek kutuplu, çift kutuplu ya da çok kutuplu olarak tarif edilen, herhangi bir zamanda ki uluslararası sistemi ifade eder. Güç dengesi ve devletler arasındaki ittifaklar realistlerin uluslararası düzeni sağlayıcı olarak düşündükleri vasıtalarıdır[16].

Realist düşünce insan doğası ile ilgili olarak insanın bencil olduğunu kabul eder ve insanların oluşturduğu devletlerin de insanlar gibi çıkar odaklı hareket ettiğini savunur. Uluslararası sistemin çatışma içerdiği ve çözümün ancak savaş ile olacağını savunur. Uluslararası sistemde üst bir otorite olmadığı için çatışmanın kaçınılmaz olduğunu kabul eder. Realist düşüncenin belki de en önemli iddiası varsayımlarının evrenselliğidir. Bireyler, doğuştan sahip oldukları özellikleriyle her yerde aynıdır ve birinin diğerinin önünde olma arzusu ile diğerleri tarafından kontrol edilmekten kaçınma dürtüsü evrenseldir. Önde ve yönlendiren olma arzularına sahip insanlar ilişkilerinde –uluslararası ilişkiler dâhil- sürekli rekabet içindedirler ve diğerlerine karşı avantaj/üstünlük elde etme gayretindedirler[17]. Bu durum Morgenthau'nun 'Politics

[16]Viotti and Kauppi, **a.g.e**., s. 58-59.

[17]Robert Jackson ve George Sorensen, ***Introduction to International Relations***, Oxford University Press, Oxford, 1999, s. 6.

Among Nations' çalışmasında açıkça ifade edilmiştir. ''*Politika güç için mücadeledir. Nihai amaç ne olursa olsun güç onun evvel emirdeki hedefidir ve bunu elde etme, koruma ve gösterme araçları siyasi hareketin tekniğini belirler*[18]."

Her ne kadar modern bir uluslararası ilişkiler yaklaşımı olarak realizmin hâkimiyeti İkinci Dünya Savaşı sonrası başlamışsa da Thucydides (İ.Ö. 460-400), Machiavelli (16. yüzyıl) ve Hobbes (17. yüzyıl) hemen hemen tüm analizlerde realizmin klasikleri arasında sayılırlar[19]. Thucydides'in genellikle uluslararası ilişkilerin fikir babası ve realist geleneğin ilk yazarı olduğu düşünülür[20].

Thucydides Atina ile Sparta arasındaki yirmi sekiz yıllık savaşın yirmi yılını kaydettiği 'Peloponnessos Savaşı Tarihi'adlı eserinde güç politikasının devletler arası ilişkileri ve çatışmayı nasıl etkilediğini anlatmıştır. Thucydides savaşın görünen sebeplerinden çok dolaylı nedenleri ile ilgilenmiştir. Thucydides'e göre geçmiş geleceğin rehberi olarak bir anlam ifade etmektedir. Peloponnessos Savaşları ile ilgili bu çalışmarealistler için bir güç mücadelesi yapıtı olmuştur. Thucydides savaşın nedenlerini incelerken farklı analiz düzeylerinde incelemeler yapmış ve Atina ile Sparta arasındaki sistem ve güç dengesine işaret etmiştir.

Machiavelli ise (1469-1527) devlet adamlarına güç maksimizasyonu için pratik tavsiyelerde bulunmuştur. Machiavelli için temel siyasi değer ulusal bağımsızlıktır. Yöneticilerin temel sorumluluğu her zaman kendi ulusal çıkarlarını korumak, ilerletmeye çalışmak ve bekayı sağlamaktır. Bu da güçlü olmayı gerekli kılar. Eğer bir devlet güçlü değilse bu diğerlerinin avı olmaya davettir. Dolayısıyla yönetici av değil avcı olmalıdır. Bu gerektiğinde ulusal çıkarların korunmasında acımasız olmayı gerektirir[21]. Machiavelli'ye göre devlet bekasını sürdürmeli ve devlet adamı bunun için hem içte hem de dışta mücadelesini başarılı bir şekilde yürütmeli aksi halde devletini kaybedebilirdi. 'Prens' adlı eseri ile Machiavelli gücün nasıl arttırılacağını, nasıl devamlılık sağlanabileceğini açıklamıştır. Machiavelli'nin eleştirildiği noktalardan biri, devletin güvenliğinin devlet adamının yaptığı bazı davranış ve politikaları haklı çıkarabilecek kadar önemli olduğu ve devlet adamının kendisi dışında bu ayrıcalıktan faydalanma imkânının olmaması düşüncesidir. Her ne kadar Machiavelli'nin sonucun devletin çıkarları için uygunsa her yolun uygun olduğunu söylemi eleştirilse de

---

[18]Hans J Morgenthau, ***Politics Among Nations, revised by Kenneth W. Thompson,*** New York: KnOpt, 1985, s. 4-15.

[19]Torbjorn L. Knutsen, ***A History of International Relations Theory, An Introduction***, Manchester University Press, Manchester,1992, s. 235.

[20]Paul R. Viotti and Mark V. Kauppi, ***a. g. e.*** ,s. 42.

[21]Jackson ve Sorensen, **a.g.e**., s. 72-73.

Machiavelli aynı zamanda devlet adamının karar verirken ve davranışlarında sonuçları sorgulaması gerektiğini de ifade etmiştir.

Thomas Hobbes'un (1588-1679) çalışmaları da realizm üzerinde etkiye sahiptir. Hobbes analizlerinde toplumsal sözleşme öncesinde insanların çatışma içinde yaşadıklarını ifade etmiş ve insan doğasını kötümser tanımlamıştır. Hobbes'un insan doğası ile ilgili kötümserliği aynı zamanda Machiavelli ve Thucydides ile benzerdir. Yaşadığı dönemde İngiliz İç Savaşı devam eden Hobbes kendi deneyimlerinden etkilenmiştir. Hobbes Leviathan'da güçlü bir merkezi otorite olmaması durumunda herkesin birbirine karşı olduğu doğal yaşamdabir karışıklık/çatışma yaşanacağını ve bu çatışmanın sonlandırılması için gerekli düzenin nasıl sağlanacağını, düzen sağlanırken bir otoritenin varlığının önemini anlatmaktır.

Realist teorinin geçmişi Thucydides'e kadar uzatılsa da İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra realist düşünceye en büyük entelektüel katkı Hans J. Morgenthau (1904-1980) tarafından yapılmıştır. Ona göre insanlar sürekli olarak güç peşinde koşmaktadır ve bu durum çatışmayı da beraberinde getirmektedir. Morgenthau'ya göre siyaset tamamen bir güç mücadelesidir ve politik insan doyumsuzdur. İnsan diğerini egemenliği altına almaya çalışan çıkarcı ve açgözlü bir yaratıktır. İlk olarak 1948 yılında yayımlanan ve Morgenthau'nun etkili ders kitabı 'Politics Among Nations' gerçekçi ilkeleri kullanılarak hazırlanan, deneysel bir uluslararası politika teorisi inşa etmek bağlamında en sistematik girişim olmuştur[22].

Uluslararası ilişkiler teorilerinin hiçbiri eleştiriden muaf değildir. Tarihsel olarak uluslararası ilişkilerdeki egemen yaklaşım olan realizm varsayımlarının keskinliği ve bunlardan ürettiği politik tavsiyeler nedeniyle fazlasıyla eleştiriye muhatap olmuştur[23]. Realistler uluslararası örgütler ve devlet dışı aktörler üzerinde çok fazla durmadıkları için de eleştiriye maruz kalmışlardır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından sadece askeri ve ulusal güvenlik odaklı geliştirilen politikalar ve bir daha benzer bir güvenlik sorunu yaşamamak için geliştirilen güç ve caydırıcılık politikaları üzerine yoğunlaşılmıştır. Bunun neticesinde uluslararası hukuk ve uluslararası iş birliği geri planda kalmıştır. Realist düşüncenin güç politikası da eleştiriye açıktır. Özellikle realist yazarların güç kavramı ile ilgili göreli ifadeleri teori için bir sorun olmaktadır. Güç istenilen sonuç için bir araç ise de ne kadar gücün devletin gücünü ne ölçüde artıracağı konusu muğlâktır. Gücün ölçülebilmesi kullanılacağı hedef ile bağlantılı olmaktadır. Güç dengesi ile ilgili

---

[22]Grifts vd., **a.g.e**., s. 52.

[23]James E. Dougherty ve Robert L. Pfaltzgraff, ***Contending Theories of Intemational Relation***s, Harper Collins, New York, 1990, s. 124.

olarak bir diğer eleştiri ise tam bir tanım yapılamamış olmasıdır. Ancak tüm bu eleştirilere rağmen realizm basit, anlaşılır ve uzun ömürlülüğünü korumaktadır.

1.1.2. Liberalizm

Realist düşünce güç ve güç dengesi üzerine açıklamalar yapar ve aynı zamanda politik ve ekonomik konular ile ilgilenirken liberalizm uluslararası iş birliği ve uluslararası örgütler ile ilgilenir. Liberalizm için uluslararası ilişkilerde devletler ve devlet dışı aktörler dünya siyasetinde önemli unsurlardır. Realistler uluslararası ilişkiler terimini tercih ederken liberaller dünya siyaseti terimini tercih ederler. Çok uluslu şirketler, uluslararası örgütler, insan hakları örgütleri de dünya siyasetinde önemli rol oynarlar ve kendi haklarında bağımsızdırlar. Liberal düşüncede uluslararası ilişkiler terimi kullanılsa dahi bu terimrealistlerde olduğu gibi devlet ve devletler topluluğu ile sınırlandırılmaz. Liberal düşünce için önem arz eden konu, çeşitli sayıda ve çapta bulunan bu aktörlerin uluslararası sistemi ya da dünya politikasını nasıl, ne ölçüde ve hangi şartlar altında etkileyeceklerini açıklamaktır.

Bir zamanlar kutsal ilke sayılan ulusal egemenliğin aşınması küresel karşılıklı bağımlılık gerçeğine dayanmaktadır zira artık hiçbir devlet yalnız değildir. Dünyanın gittikçe uluslararasılaşması, uluslararası alanda hareket eden ve etkileşimde bulunan devletlerin yasal statüsü ve fiili gerçekliği arasındaki uçurumu açmıştır. Devletler kendi iradeleriyle imzaladıkları antlaşmalar sonucunda pek çok dış yükümlülük ve uluslararası incelemeye tabi olmayı kabul etmişlerdir. Özellikle insan hakları ve uluslararası insani hukuk normları, devletler arasında kabul ve değer görmektedir. Sömürgeciliğin etkileri zayıfladıkça ve gittikçe günümüz gerçekliğinden uzaklaştıkça, egemenliğe de daha az önem verilmeye başlanmıştır. Yurttaşlar ve yerel gruplar, artık uluslararası insan hakları normlarını ve uluslararası küresel koalisyonları, kendi hükümetlerinin eylemlerini gittikçe daha kritik bir gözetim altında tutmak amacıyla kullanmaya başlamıştır[24].

Çağdaş liberal düşünce üzerinde önemli bir etkisi olan idealizmin temelleri, batı felsefesinden M.Ö. 300'lü yıllarda Yunanistan'da ortaya çıkmış olan bir düşünce ekolü olan stoacılığa kadar dayanmaktadır[25]. Liberaller dünya siyasetinin geniş kapsamlı olduğunu ve sadece askeri güvenlik konuları ile tayin edilemeyeceğini savunmuşlardır. Bu bağlamda ekonomik ve çevresel konulara önem veren liberal

---

[24]Ramesh Thakur, "Outlook: İntervention, Sovereignty And The Responsibility To Protect: Experiences From ICISS", ***Security Dialogue,*** 2002, Cilt: 33. 3, 323-340.
[25] Viotti ve Kauppi, **a.g.e.,** s. 132.

düşünce İngiliz İç Savaşı (1642 -1651) sonrasında ortaya çıkmaya başlamıştır. İç savaşın olduğu dönem realizm ve liberalizmin oluşumunda düşünsel olarak etkili olmuştur. Thomas Hobbes (1588-1679) bu iç savaşa tanıklık ettiği gibi, liberal teorinin (1632 -1704) 'babası' sayılan John Locke da bu döneme tanıklık etmiştir.

Locke'un yanı sıra aydınlanma felsefesinin bir parçası olarak liberal düşüncenin oluşumunu etkileyen pek çok isimden söz etmek mümkündür. Bunlardan özellikle Jeremy Bentham (1748-1832), Immanuel Kant (1724-1804), Adam Smith (1723-1790) ve Richard Cobden (1804-1865) liberalizmin bir uluslararası ilişkiler kuramı olarak şekillenmesine büyük katkı sağlamışlardır. Bentham ve Kant liberal düşüncenin uluslararası ilişkilerdeki siyasal boyutunu geliştirirken, Smith ve Cobden ise liberal düşünceyi iktisadi açıdan geliştirmişlerdir[26]. Jeremy Bentham sadece liberal geleneğin ünlü düşünürlerinden biri değil, aynı zamanda bu gelenek içindeki faydacılık akımının önde gelen isimlerinden birisidir[27]. Toplumsal uyumun dışarıda uluslararası sistem için de uygun olduğu fikrini Immanuel Kant (1724-1804) ifade etmiştir. Kant, 1795 yılında yazdığı 'Perpetual Peace: A Philosophical Sketch (Ebedi Barış: Felsefi Bir Taslak)' adlı eserinde uluslararası sistemde gerçekleştirilecek olan uyumun şartlarını belirlemiştir. Kant'ın ebedi barışın sağlanması için önerisi, her devletin cumhuriyetçi anayasası olması ve hukuk düzeninin özgür devletler federasyonu üzerine kurulmasıdır. Ona göre savaşların tam olarak ortadan kaldırılması mümkün olmamakla birlikte ticaretin getirdiği ekonomik bağımlılığın savaşlar üzerinde azaltıcı etkisi vardır.

Kant'ın ortaya koyduğu ekonomik karşılıklı bağımlılık ve ticaretin barış kavramı ile bağını inceleyen Richard Cobden olmuştur. Ticari liberalizmin öncüsü olan Cobden savaşların çoğunun devletlerin merkantilist çıkarları nedeniyle çıktığını savunmuştur. Serbest ticaretin ulusal zenginliği arttıracak etkin ve barışçıl yollar sağlayacağını, devletlerin serbest ticaretin göreceği zarardan dolayı birbirlerine karşı daha az düşmanca hareket edeceklerini, serbest ticaretin geliştirilmesi ile birlikte insanlar arasında iletişimin ve etkileşimin artacağını ifade etmiştir.

Barışçıl yollardan uluslararası değişimin sağlanmasına dair realist ve liberal görüşler birbiriyle karşıttır. Realistler gelecek hakkında daha kötümserdir, uluslararası ilişkileri sürekli istikrarsızlık ve kargaşa tehdidi korkusu altında olan bir dünyada çatışma ve rekabet olarak görürler. Buna karşın liberaller çok daha iyimser olmaya

---

[26]Lerna K. Yanık, "Liberalizm: Bir Yazın Değerlendirmesi", ***Uluslararası İlişkiler***, Cilt: 12, Sayı: 46, s. 35-55. s. 36.

[27]Andrew Heywood, ***Political Theory: An Introduction,*** Palgrave MacMillan, New York, 2004, s. 358, 359.

meyillidir. Bu iyimserlikte özellikle insan doğasına ilişkin görüşler – yani bireysel düzeyde iş birliği ve toleransla zaman içinde halklar ve devletler üzerinde barıştırıcı etkisi görülecek olan demokratik ideallerin yayılmasının hızlandıracağı inancı– hâkimdir[28]. Liberaller küresel gündemdeki mevcut konulara nasıl yaklaşıldığıyla ilgilenirler ve bu konular herhangi bir devletin tek başına çözebileceği bir konu değildir. Bu nedenle liberaller küresel yönetişim ve bu süreçte rol alan küresel kuruluşlar ile ilgilenir. Küresel yönetişim tam olarak dünya yönetimi anlamına gelmeyip, devlet ve devlet dışı aktörlerin küresel ve bölgesel meselelerle güvenilir bir şekilde ilgilenmesinin yöntem ve araçları anlamına gelmektedir.

XX. yüzyılın başında liberal düşüncenin ilk eseri Norman Angell'ın (1872-1967) 1912 yılında yayınladığı 'The Great Illusion: A Study of Relations of Military Power in Nations to Their Economic and Social Advantage' adlı eserdir. XX. yüzyılın başında Birinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından ABD Başkanı Woodrow Wilson'ın (1856-1924) Ocak 1918'de ilan ettiği on dört ilke ile barış inşasını kurumsallaştırma çalışması başlamıştır.

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından gelişmeye başlayan uluslararası ilişkiler disiplininin ana ekseni, savaş tecrübesinden sonra liberal düşünce etkisinde barışın nasıl sağlanması gerektiğine dair olmuştur. Uluslararası ilişkiler alanında çalışan enstitülerin ve üniversitelerde bölümlerin kurulması da bu yıllara denk gelmektedir. Chatham House olarak da bilinen Royal Institute of International Affairs 1920'de İngiltere'de kurulmuş, bunu 1921'de ABD'de Council of Foreign Relations'ın açılması takip etmiştir. İlk Uluslararası İlişkiler Bölümü ise 1919'da İngiltere'de Aberstwyth'deki Galler Koleji'nde (College of Wales) kurularak, bölümün başına zamanın liberal düşünürlerinden Alfred Zimmern getirilmiştir[29]. Uygulamada başarısız kalan liberal düşüncenin eleştirisini, realistler İkinci Dünya Savaşı yıllarında yapmışlardır. Bu yıllarda liberal akımın en büyük muhaliflerinden biri Edward Hallett Carr olmuştur.

Diplomasiden akademik kariyere geçiş yapan Carr, "ütopyacılar" olarak nitelendirdiği liberalleri Eylül 1939'da yayınlanan 'The Twenty Years' Crisis 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations' adlı eserinde eleştirmiştir[30]. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da uyum çalışmaları sürerken liberal düşünceye katkıda bulunan Ernst Haas (1924-2003) ve Karl Deutsch'un (1912-

---

[28] Viotti ve Kauppi, **a.g.e**., s. 34.

[29]Atilla Eralp, "Uluslararası İlişkiler Disiplinin Oluşumu: İdealizm-Realizm Tartışması", Atilla Eralp (ed.), ***Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar***, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s. 65-66.

[30]Yanık, **a.g e**., s. 39.

1993) çalışmaları önem kazanmıştır. Karl W. Deutsch kariyeri boyunca siyasal bütünleşme üzerine çalışmıştır. Deutsch Center for Research on World Political Institutions'da meslektaşlarıyla ortak bir projede yer almış ve bu proje 1957'de 'Political Community and The North Atlantic' adlı kitabın yayınlanması ile sonuçlanmıştır.

Deutsch birleşme ile bütünleşme arasında katı bir ayrım yapmıştır. Birleşmiş bir toplum üst bir karar verici merkeze sahiptir, fakat tersi bir durumun varlığı anarşi olacağı anlamına gelmez. Yine Deutch'a göre birkaç egemen devlet birbiriyle 'çoğulcu güvenlik topluluğu' şeklinde birleşebilir ve aralarındaki çatışmaların çözümünde kuvvet kullanımı olasılığının çok düşük olacağından emin olabilirler. Diğer bir deyişle bu devletler egemenliklerini ulus-üstü düzeyde devretmeksizin birleşmiş bir güvenlik toplumuna benzemek için yeterince bütünleşmişlerdir[31]. Deutch devletin vatandaşlarının enerjisini dış dünyaya yönlendirilmesine neden olacak uluslararası koşullar üzerine de çalışmalar yapmıştır. Deucth bölgesel bütünleşme çabalarının öncüsü olmuş, güç ve güvenlik için yapılan anarşik rekabet arasındaki ayrımı daha da karmaşıklaştırmıştır.

Joseph S. Nye ve Robert O. Keohane liberal düşünceye katkıda bulunacak iki önemli eser yayınlamışlardır. Bu eserler 1972'de derledikleri 'Transnational Relations and World Politics' ve 1977'de yayınladıkları 'Power and Interdependence: World Politics in Transition' dır. Vietnam Savaşı ve ortaya çıkardığı sosyal ve ekonomik değişim, Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü'nün (*Organization of Petroleum Exporting Countries/ OPEC*) yükselişi ve Japonyaile ABD arasında var olan ticaret dengesizliği gibi olaylar uluslararası ilişkilerde bazı kökten değişikliklerin olduğunu göstermiştir. Bu dönemde Nye ve Keohane'ın çalışmaları karşılıklı bağımlıolduğu iddia edilen dünyanın teorik değerlendirmesine dönük evrim geçirmiştir. Keohane ve Nye bu dönemde 'ulusaşırılık' ve daha sonrasında 'karmaşık karşılıklı bağımlılık' kavramlarını geliştirerek liberal düşünceyi sistematikleştirmeye çalışmışlardır.

Keohane ve Nye'a göre 'ulusaşırılık' kavramı 1970'li yıllarda dünya siyasetini ve ekonomisini tanımlayan bir kavramdır çünkü artık devletler dünya siyasetinde devletler arası ilişkileri yöneten tek ve en etkili aktör değildir[32]. Devletlere ek olarak, çok uluslu şirketler, devrimci hareketler, sendikalar, bilimsel ağlar vb. devlet dışı aktörlerin bulunduğu çoğulcu (*pluralistic*) bir yapıdan bahsetmek mümkündür[33].

---

[31]Grifts vd., **a.g.e**., s. 69.

[32]Joseph S. Nye ve Robert O. Keohane, "Transnational Relations and World Politics: An Introduction", ***International Organization***, Cilt 25, No. 3, 1971, s. 330-331.

[33]Nye ve Keohene**, a.g.e**., s. 330-331.

Keohane ve Nye realist düşünceyi reddetmediklerini de belirtmişlerdir. İkili, liberalizm'in realist düşüncenin boş bıraktığı alanları realizm ve liberalizm arasında sentezleme yaparak doldurmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Liberaller uluslararası ilişkiler açıklanırken anarşi ve güvenlik ikileminin rolünün fazla vurgulandığını, bu ikilemin en kötü taraflarının üstesinden uluslararası örgütlerin, kurumların ve rejimlerin dâhil olduğu işbirlikçi davranış vasıtasıyla gelinebileceğini dile getirmişlerdir. Ancak realistlere göre ise dünya siyasetinde ele alınan herhangi bir analiz, sistemin anarşik yapısıyla başlamalıdır[34]. Liberallere göre bağımsız karar alabilen dünya siyasetinin önemli birer aktörü olan Birleşmiş Milletler ya da Avrupa Birliği gibi uluslararası örgütler sadece devletlerin nüfuz için mücadele ettikleri alanlar değildir[35]. Liberaller de realistler gibi dünya siyaset tarihinin anlaşmazlık ve çatışma değil aynı zamanda işbirliğini de içinde barındırdığını söylemekle birlikte realistler tarafından barış ve işbirliğinin nasıl olacağını değerlerlendirmek için anarşinin güvenlik ve şüphe yaratmadaki rolünü anlama gerekliliği ifade edilmiştir. Liberaller ise güvenlik ve güvenlik ikilemine fazla önem vermenin değişim yaşamaya engel olacağını ifade etmişlerdir.

Hem realistler hem de liberaller için, güvenlik geleneksel olarak devletlerin işlevi olarak anlaşılmıştır. Devlet güvenliğinin başlıca garantörlerinden ikisi egemenlik ve müdahale etmeme ilkeleridir. Egemenliğe karşı bu yaklaşım "Westphalian egemenliği" olarak adlandırılmakta ve devletlerin kendi halklarını öngördükleri şekilde yönetme haklarına dayanan, egemenlerin haklarına dayalı bir dünya düzeni oluşturduğunu düşündüğü 1648 Vestfalya Barışı'nı ifade edilmektedir. Bu fikir, çağdaş uluslararası toplumun devletler arasındaki ilişkileri yöneten kuralların merkezinde yer almaktadır.

Egemenliğe müdahale etmeme ilkesi uzun yıllar boyunca uluslararası toplum tarafından uyulması zorunlu olarak kabul edilen bir kural olduğu halde insan haklarının gelişimi, bireyin bir aktör olarak uluslararası sistemde yer almasıyla birlikte birey güvenliğinin sağlanamadığı durumlarda müdahale ile değişime uğramıştır. Ulusal güvenliğe ve müdahale etmemeye dayanan ve bireyin güvenliğini sağlamayı devletin asli görevi olarak gören egemenlik anlayışı, çoğulcu rasyonalist güvenlik anlayışı içerisinde İngiliz Okulu düşünürleri tarafından savunulmuştur. Realist ve liberal yaklaşımları olan Okul, güvenliği ve düzen-adalet ikilemini uluslararası sistem, uluslararası toplum ve dünya toplumu analiz düzeyi kapsamında değerlendirmiştir.

---

[34]Viotti ve Kauppi, **a.g.e.**,s. 161.

[35]Viotti ve Kauppi, **a.g.e**., s. 33.

1.1.3. İngiliz Okulu: Düzen, Adalet ve Uluslararası Müdahale

Ortaya çıktığı 1950'lerde Martin Wight, Hedlly Bull ve Adam Watson ile devlet sistemleri, sistem-anarşi ilişkisi, uluslararası toplumda düzen-adalet, insancıl müdahale üzerine odaklanan İngiliz Okulu, 1980'li yıllarda Robert Jackson,John Wincent, Tim Dunne ve Nicholas Wheeler ile birey ve devletin haklarının birbirleri karşısındaki durumuna önem vermiş, 1990'lardan sonra ise Barry Buzan ile inşacı unsurlarla Alexander Wendt'in sosyal inşacılığını bir araya getirme çalışmalarına ağırlık vermiştir[36]. İngiliz Okulu içinde ortaya çıkan rasyonalist akımlar çoğulcular ve dayanışmacılardır. Uluslararası müdahale üzerine odaklanılan 1980'li yıllarda bireyin haklarını devletin karşısında önceleyen dayanışmacılar adaleti düzene karşı öncellerken, devletin haklarını birey karşısında önceleyen çoğulcular bu kez düzeni adalet karşısında öne almıştır.

İngiliz Okulu kuramcıları merkeze iki kavram koymuştur: düzen ve toplum. İngiliz Okulu'nda düzen devletler arasındaki düzen ve insanlar arasındaki düzen olarak ikiye ayrılmakta, toplum ise üç şekilde anlaşılmaktadır: bir devlet içindeki vatandaşlar arasında kurulan toplum, devletler arasında kurulan uluslararası toplum ve nihayet küresel düzeyde bireyler arasında kurulan dünya toplumu.

Uluslararası sistem, uluslararası toplum ve dünya toplumu kavramları üzerinde duran ve dünya politikalarını realizm, rasyonalizm ve devrimcilik olarak üç ayrı gruba ayıran Wight'ın ayrımını düşünürlerin adına göre Hobesiyen, Grotiyen ve Kantiyen olarak yapan Bull, rasyonalist bakış açısıyla devletlerin birlikte yaşamayı kolaylaştırmak adına ortak kurallar ile anlaşabileceklerini ifade etmiştir[37].

Buzan'a göre[38] uluslararası sistem ve uluslararası toplum arasındaki ayrım merkezidir. Sistem mantıksal olarak daha basit ve öncelikli bir düşünce ürünüdür: uluslararası bir sistem, toplum olmadan var olabilir, ancak bunun tersi geçerli değildir. Bull'un da belirttiği gibi, XV. yüzyılda başlayan Avrupa'nın genişlemesi, uluslararası bir toplumun ortaya çıkmasından çok önce uluslararası bir sistem yaratmıştır. Küresel bir uluslararası toplum (küresel düzeyde etki eden bir Avrupa'nın aksine) XIX. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkmaya başlamıştır. Avrupa'nın izole edilmiş halkları ve siyasi

---

[36]Esra Hatipoğlu, Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu: Uluslararası Toplum ve Düzen- Adalet İkilemi, Tayyar Arı (Ed.) "***Uluslararası İlişkiler Teoriler***. " *Dora Yayıncılık, İstanbul,* 2014, s. 127.

[37]Tayyar Arı, ***Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği***, Marmara Kitap Merkezi, Bursa, 2013, s. 515.

[38]Barry Buzan, "From İnternational System To İnternational Society: Structural Realism And Regime Theory Meet The English School. " ***International Organization***, Cilt:47. 3,1993,s. 331.

toplulukları birbirleriyle düzenli olarak temasa sokmasına neden olmasıyla birlikte uluslararası sistem var olmuştur.

Bir sistemin var olması için, aralarında önemli bir etkileşimin olduğu kurumlar ve düzenleyici kurallar gerekmektedir. Bull ve Watson formülasyonuyla "her bir oyuncunun davranışı diğerlerinin kendi davranışlarını hesaplanmasında gerekli bir faktör" olması önemli bir etkileşimi tanımlamaktadır. Uluslararası sistemde birimler, devletler ve bağımsız siyasi topluluklardır. Aralarındaki etkileşimler ise savaş, diplomasi, ticaret, göç ve ideolojilerin hareketini içermektedir. Buna karşılık, Kenneth Waltz, anarşinin sonuçlarını sistemdeki etkileşimin seviyesine ve türüne göre değiştiğini düşünmektedir. Waltz'ın insan merkezli analizine göre dünyadaki devletler doğa halindeki insanlar gibi ne mükemmel derecede iyidirler ne de yasalar tarafından kontrol altına alınabilirler. Bu yüzden insan doğasının kusurlu olması gibi, şiddet ve çatışma da kaçınılmazdır[39]. Eski insan uygarlığı döneminde olduğu gibi, etkileşim kapasitesinin nispeten düşük olduğu bir sistem, XX. yüzyılın sonlarında olduğu gibi, etkileşimin nispeten yüksek olduğu bir sistemden oldukça farklıdır.

Uluslararası toplum ve sistemden sonra ikinci bir temel ayrım, "uluslararası toplum" ile "dünya toplumu" arasındadır; uluslararası toplum, devletler arasındaki ilişkilerin doğasıyla oluşmaktayken, dünya toplumu "bireyleri, devlet dışı örgütleri ve nihayetinde küresel nüfusu bir bütün olarak gören, küresel toplumsal kimlikleri ve düzenlemeleri odak olarak alan" bir kavramdır. Ve her ikisi ortak olarak tüm küresel sisteme atıfta bulunmaktadır. Buzan'a göre uluslararası bir toplum, dünya kültürünün unsurlarının kitlesel düzeyde gelişmesiyle desteklenmeden ilkel bir seviyenin ötesinde gelişemez. Bu hem alt sistem hem de küresel ölçeklerde geçerlidir. Buna karşılık, istikrarlı bir siyasi çerçeve tarafından desteklenmediği sürece bir dünya toplumu da ortaya çıkamaz ve devlet sistemi bu konuda tek aday olmaya devam eder[40]. Uluslararası toplum ile dünya toplumu her ne kadar birbirlerine muhalif olsalar da karşılıklı olarak gelişimlerini desteklemeleri mümkündür.

Uluslararası toplum fikri Hugo Grotius'a kadar uzanmakla birlikte, bu bağlamda klasik hukuk geleneğine ve uluslararası hukuk düzenine katılan topluluğa uygulanmıştır. Uluslararası ilişkiler disiplini içinde uluslararası topluma bakış açısı E. H. Carr, CAW Manning, Martin Wight, Hedley Bull, Gerrit Gong, Adam Watson, John Vincent ve James Mayall de dâhil olmak üzere İngiliz Okulu'nun yazarları tarafından ortaya konulmuş ve geliştirilmiştir. Buzan, uluslararası toplumun devletler arasında

---

[39]Kenneth Waltz, "***İnsan, Devlet ve Savaş***", Asil Yayın, Ankara, 2009, s. 157.
[40]Buzan, ***a.g.e***.,1993, s. 340.

ortak çıkar ve kimliğin kurumsallaştırılması ile ilgili olduğunu vurgulamıştır. Bu görüşüyle Buzan, rejim teorisine paralel bir bakış açısı getirmiş, aynı zamanda İngiliz Okulu'nda uluslararası toplumun konumunun "yalnızca araçsal imalardan ibaret olmayıp kurucu olduğunu" ileri düzeyde savunmuştur. Buzan'a göre bu kurumsallaşma uluslararası hukuk yoluyla ve en önemlisi BM Kurucu Antlaşması ile farklı şekillerde resmileştirilmiştir[41].

Bull'a göre uluslararası toplum devletler arasındaki ortak normları, kuralları ve kimlikleri temel alırken, dünya toplumu bireyler tarafından ele alınan ortak normları, kuralları ve kimlikleri temel alır. Yapısal açıdan, uluslararası toplumun modern siyasal sistemi, devletler arasındaki toplumsal ilişkilerin temeli olarak egemenliği vurgulamaktadır ve anarşiktir. Buzan'a göre ise potansiyel bir dünya toplumunun politik yapısı ise belirsiz olduğundan bir dünya hükümeti ile hiyerarşi olabilirse de; bu kez uluslararası anarşi ya da siyasal sektörü etkin bir şekilde ortadan kaldıran bireysel düzeyde ilkel anarşi gerçekleşme ihtimali bulunmaktadır[42]. Bull, uluslararası hukuk ile uluslararası toplum arasındaki karşıtlığın, yasal hakların devlet dışı kuruluşlara ve bireylere (insan hakları bağlamında) yayılmasının egemenliği ve dolayısıyla uluslararası temelleri baltalayacağından dolayı duyduğu endişeyi ifade etmektedir. Bull'un aksine Buzan, insan haklarının kodifiye edildiği ve standartlarının yerleştiği ekonomik ve kültürel etkileşime açık bir liberal devlete, uluslararası insan hakları hukukunun önemli katkılar sağlayacağı görüşündedir.

Uluslararası toplumun tartışılması büyük ölçüde realist çerçevede gerçekleşmiş, teorisyenler devletin merkeziyetini ve anarşik yapının rolünü vurgulamışlardır. Buna karşılık dünya toplumu, idealist düşünce ile daha fazla ilişkili olup gelecek için olası ve arzu edilen bir gelişmeyi ifade etmekte bu bağlamda birinci önceliğin devlete verilmesine karşı çıkmaktadır. Realizmin devletin kimliğini ve meşruluğunu öne çıkaran düşünce, idealizme uygun bir dünya vatandaşlığının veya küresel kozmopolitanizmin ortaya çıkmasını önlemektedir. Bull'a göre uluslararası hukukun devletler dışındaki konulara (örneğin insan hakları hukuku) yayılması devletler toplumuna dayanan uluslararası düzeni baltalamaktadır. Buna karşılık grotiyen ve dayanışmacı rasyonalistler, doğal hukuka dayalı uluslararası hukuk kurallarının uygulanması gerekliliğine örneğin meşru müdafaanın doğal bir hak olarak

[41]Douglas Brommesson and Henrik Friberg Fernros, Individualisation And Destabilisation Of The İnternational Order. The Case Of The Responsibility To Protect, ***International Review of Sociology,*** **Cilt:** 19. 2, 315-330.
[42]Buzan, ***a.g e.***,1993, s. 339.

uygulanmasına, baskı gören halk lehine müdahalenin meşruluğuna, doğal hukuk kurallarını ihlal edenlerin de cezalandırılması gerekliliğine inanmaktadırlar[43].

Hans Morgenthau gibi realistlere göre dünya toplumu, sonunda uluslararası sistemin anarşik dönemini sona erdirecek bir dünya devletinin ön şartı olarak görülmektedir. Buzan ise uluslarlararası toplumun, dünya toplumun gelişimiyle paralel olarak gelişebileceğini düşünmektedir[44]. Böylelikle herhangi bir toplumu olmayan bir uluslararası ilişkiler sistemi: kendine has, öngörülemeyen, sadece zayıf iletişim yoluyla ve sisteme duyarlılık hissi veren ve kolayca şiddete taşınan bir sistem olarak düşünülmektedir.

İngiliz Okulu kuramcılarından rasyonalistler, çoğulcu ve dayanışmacı olarak güvenliğe bakış açılarıyla ve düzen-adalet ikilemiyle birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Düzeni savunan çoğulcular, her ülkenin egemenliğini ve güç dengesini korumanın barışı temin edeceğini düşünmekte bu nedenle adalet düşüncesine evrilmenin güçlüğünü dile getirmektedir. Adaleti savunan dayanışmacı görüş ise devletler için temel siyasi görevin hukuk, adalet ve refahın gelişmesini sağlamak olduğudur[45].

Bull'a göre çoğulcu ve dayanışmacı olarak adlandırılan her iki düşünce biçiminde devletler sisteminin ortak değerler, kurallar ve kurumlar içeren bir devletler topluluğu olduğu konusu ortaktır. Bull, bununla birlikte, uluslarararası toplum hakkında özellikle üç önemli soru üzerinde anlaşmazlık olduğunu belirtmiştir: savaşın uluslararası toplumdaki yeri, uluslararası hukukun kaynakları ve bireylerin durumu. Çoğulcu bir uluslararası toplum anlayışı, devletin var olma hakkının karşılıklı olarak tanınmasına dayanır[46]. Bu, devlet egemenliğinin karşılıklı olarak tanınması ve müdahale etmeme normunda tezahür eder. Bu toplum türü, tüm devletlerin bir arada yönetimine odaklanmaktadır. Dolayısıyla vurgu, çoğulcuların egemenlik tarafından korunduğu iddia ettiği devletlerin güvenliğine odaklanmıştır. Buna karşın, uluslararası toplumun dayanışma anlayışı, farklı toplulukların temel ahlaki standartlar konusunda anlaşmaya ulaşabileceğini ve uluslararası toplumun bu standartlara uymak için var olan ahlaki bir kurum olduğunu savunmuştur.

Dayanışmacı toplumda toplumun sınırları devletin ötesine uzanır ve toplumun genel amacı bireysel güvenliğin korunmasıdır. Dayanışmacı bir toplum, içinde bulunduğu devletlerin uluslararası hukukun geliştirilmesi ve uygulanmasında

---

[43]Arı, ***a.g.e***., s. 516.

[44]Buzan, ***a.g.e***.,1993, s. 338.

[45]Hatipoğlu, **a.g.e**., s. 139.

[46]Alex J. Bellamy ve Matt McDonald, "Securing İnternational Society: Towards An English School Discourse Of Security", ***Australian Journal of Political Science,*** Cilt: 39. 2, s. 313.

dayanışma gösterdiği bir toplumdur. Çoğulcu uluslararası bir toplumda devletler güvenliğin sağlanmasına odaklanır. Güvenlik ise ancak devletlerin egemenlik ilkesinin hâkim olduğu, müdahalenin olmadığı düzenli bir dünyada sağlanacaktır. Bununla birlikte dayanışmacılar, bireylerin yaşadığı bir dünya toplumunda güvenliğin sağlanmasına odaklanmakta, çoğulculuk tarafından çizilen siyasi sınırların aslında bireysel güvensizliğe neden olacağını savunmaktadırlar[47]. Bu düşüncede siyasi değerlerin güçlü biçimde ifade edilmesinin uluslararası düzeni istikrarsızlaştıracağı ve devletlerin vatandaşlarına güvenlik sağlamasını zorlaştıracağı inancı hâkimdir.

Ulusal güvenliğe ve müdahale etmemeye dayanan ve bireyin güvenliğini sağlamayı devletin asli görevi olarak gören çoğulcu güvenlik anlayışı devletin kendi vatandaşını koruyamadığı bir durumda açmaza girmektedir. Bu noktada Bellamy çoğulcu güvenlik anlayışında bir takım sınırlılıkların olduğunu ifade etmektedir. Bu sınırlılıkların ilki, devlet güvenliğinin bazen bireylerin pahasına sağlanması gerekliliği, ikincisi, devletin ve toplumun sınırlarının her zaman örtüşmediği, son olarak da, çoğulcu uluslararası toplumun, devletler arası savaşın neden olduğu erken ölümleri azaltmayı başarmış olsa da iç savaş, yoksulluk ve devlet baskısından kaynaklanan erken ölümlerdeki artışı engelleyemediğidir[48].

Egemenlik devletler arası ilişkilerin temel bir ilkesi olarak, yönetim hakkına dair münhasır hak talebiyle, kurumlar arasındaki iktidardaki farklılıklara rağmen, yasal eşitlik için temel oluşturmuştur. Devletlere birbirlerinin iç işlerinde müdahalede bulunmama yükümlülüğü getirmiştir. Devletlerin birbirlerini egemen eşit olarak kabul etmesi, herhangi bir toplumun temel bileşeni olan benzer birimler arasında topluluk duygusunu oluşturmuştur[49]. Hukuksal eşitlik temeli ile uzlaşmanın olduğu tabanda egemen devletler arasındaki ilişkileri düzenlemenin bir yolu olarak, uluslararası hukuk kuralları gelişmiştir. Daha önce olduğu gibi, büyük güçler en etkili aktörler olmaya devam etse de devletlerin uluslararası toplum tarafından temsil edilen düzenin inşası için ek sorumluluklar getirilmiştir.

Egemen eşitlik statüsü, daha az güçlü kurumları eliminasyona karşı korumakta ve egemen eşitlik altında gerekli olan resmi karşılıklı tanımalar, dış egemenliği kurumsallaştırmaya hizmet etmektedir. Uluslararası bir toplumda kurumlar iddialarını başkalarının kabul etmesiyle doğrulamaktadır. Bu doğrulama, onlara toplumun egemen üyeleri olarak ayakta durmalarını sağlamış ve onları güçlendirmiştir. Bir

---

[47]Bellamy ve McDonald, **a.g.e**., s. 313.
[48]Bellamy ve McDonald, **a.g.e.** ,s. 315.
[49]Buzan, **a.g.e**.,1993, s. 346.

başka anlamda çağdaş uluslararası toplumda yasal eşitlik, anarşik sistemdeki devletlerin doğal davranışının bir parçası olarak görülen birçok müdahale tehdidinin, ilhakın, ayrılmanın ve zorlamanın gayrimeşrulaştırılmasının temeli olmuştur.

Brommesson'a göre dünya toplumuna geçiş aşamasında farklı seviyelerde (güç yapıları, kimlik ve normlar) istikrarsızlaşma gerçekleşir[50]. Gücün bir dünya toplumunda birçok aktör arasında dağıtılmasına karşılık, yalnızca devletler tarafından kontrol edilmesi durumunda güç dengesizleşir. İnsanlar kendilerini kendi ülkeleri yerine sınırların ötesinde olan insanlarla özdeşleştirdiklerinde kimliğin istikrarsızlaşması beklenebilir. Öngörülebilirliği ve güvenliği destekleyen eski normlar, yani müdahalede bulunmama, eylemciliğe ve müdahaleyi destekleyen yeni normlara dönüştüğü zaman normlar istikrarsızlaşır.

Uluslararası hukukun devletler dışındaki konulara (örneğin insan hakları hukuku) yayılmasının düzene zarar vereceğine dair görüşüne karşılık doğal hukuk kurallarının insani amaçla müdahalenin meşruluğunu sağlayacağı tartışılmakla birlikte, hukuk kurallarında insani amaçlı yayılmanın ne olduğuna ve müdahalenin uluslararası hukuktaki dayanak noktalarına değinmekte fayda bulunmaktadır.

1.2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Devleti tek bir merkezi yönetim olmayan dünyada en temel aktör olarak gören uluslararası hukuk düzeninde 'ülkesel yetki' kavramı devletin ülkesi üzerinde tam ve bağımsız otoritesini dolayısıyla içişlerine karışmamayı ifade etmektedir. Modern anlamda 'ülkesel yetki' kavramı, insan haklarının evrenselleşmesiyle birlikte bir değişime uğramıştır.

'Koruma sorumluluğu' kavramının devletler topluluğu tarafından kabul edilen bir norm olarak ortaya çıkmasıyla birlikte 'Westphalian egemenlik[51]' kavramı, 'sorumluluk olarak egemenlik' kavramını içine alacak şekilde genişlemiştir. Egemenlik XXI. yüzyıldan itibaren, devletin ulusal yükümlülüklerini yerine getirmemesi ve toplu olarak insani suçların işlenmesi durumunda uluslararası topluma karşı hesap verme olarak algılanmaya başlanmıştır. Dünya genelinde iç çatışmaların artması, devletin bu çatışmalardan kendi vatandaşlarını koruyamaması ya da bizzat suçun faili olması sonucunda devlet dışı aktörlerin (bireylerin ve silahlı grupların) durumu, statüsü, hakları uluslararası hukukun en önemli meselelerinden biri haline gelmiştir. İnsan

[50]Brommesson ve Fernros, **a.g.e.,** 315-330.

[51]Stephen D. Krasner, "Compromising Westphalia", ***International security***, 1995, Cilt: 20. 3, 115-151.

haklarını ve barış hakkını koruma düşüncesi ile tam bağımsız devletin ulusal çıkarlarını ön plana koyan egemenliğin müdahale edilemez olduğu düşüncesinin çatışması ile birlikte devlet egemenliğine uluslararası toplum müdahalesinin meşruluğu tartışması ortaya çıkmıştır.

'Koruma sorumluluğu' kavramı 2001 yılında ortaya çıkmadan önce, uluslararası toplumda egemenlik ve insani amaçlı koruma kavramları biri diğerinin önüne geçmeden nasıl bir arada uygulanabilir ve fikir birliği nasıl sağlanabilir sorularına cevap aranmıştır. İnsani amacın gerçekleştirilmesi için müdahaleden önce uluslararası toplumun ilgili devlete destek vermesi öngörülmüş böylelikle müdahaleye son çare olarak bakılmıştır. 'Egemenlik' kavramıyla ilgili olarak ise müdahaleden önce devletin sorumluluğunu hatırlatan, devletin sorumluluğunu yerine getiremediği veya getirmediği durumda uluslararası toplumun önce desteğini sonra müdahalesini öngören üçlü bir yapı oluşturulmuştur.

Uluslararası toplumun ilgili devlete rızası olmadan insani amaçla müdahalesi, uluslararası barış ve güvenliğin korunması amacıyla müdahaleden farklı bir argüman olarak ortaya çıkmıştır. 2001 yılında geliştirilen 'koruma sorumluluğu' kavramıyla 'devlet egemenliği' kavramı, 'Westphalian egemenlik' kavramından 'sorumluluk olarak egemenlik' kavramına evrilmiştir. BM Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararla ilk kez koruma sorumluluğu (*R2P*) zikredilerek NATO tarafından 2011 yılında Libya'ya gerçekleştirilen müdahalede muhalif güçlerin desteklenmesi ve rejime müdahale edilmesi normun uygulanabilirliğinin önünde bir engel olmuştur. Bunun dışında ilgili devletin rızası olmadan müdahalenin, emredici norm (*jus cogens)* olan kuvvet kullanma yasağına aykırılığı nedeniyle uluslararası hukukun kaynakları arasında hiyerarşi sorununu da beraberinde getirmiştir.

Çalışmanın bu bölümünde 'koruma sorumluluğu' kavramı incelenmeden önce, uluslararası hukukun devlet egemenliği ve müdahale ikilemi arasında durduğu yerin tespitinin ve uluslararası hukuk kurallarında insani amaçla yayılmanın ne derecede geçerli olduğunun tespitinin yapılabilmesi için egemenliğe ve müdahalenin çeşitlerine ilişkin kavramlar uluslararası antlaşmalar, Uluslararası Adalet Divanı (UAD) kararları ve yapılageliş hukuku ışığında irdelenecektir.

1.2.1. Egemenlik

'Devlet' kavramı, kabul edilmiş bir ülke üzerinde egemenlik esası üzerine kurulmuştur. İçsel anlamda devletin organlarını, dışsal anlamda ise hukuki kişi

olandevletin üstünlüğünü ifade etmektedir. Devletin ülkesi üzerinde kullandığı münhasır yetkisi, klasik uluslararası hukukun temeli olarak değerlendirilmektedir[52].

Krasner'e göre'egemenlik' kavramının kendi gelişim süreci içerisinde üç farklı anlamı bulunmaktadır[53]. Bunlar, ulusal (iç) egemenlik, uluslararası hukuk egemenliği ve Westphalian egemenliğidir. Ulusal egemenlik devletin bölgesi sınırları içindeki teşkilatını ve ilgili yöneticiler tarafından uygulanan etkili kontrol seviyesini ifade ederken, uluslararası hukuk egemenliği diğer devletlerin bağımsızlığını tanıma ve bu devletlerle eşit bir şekilde sözleşme yapma üzerine kurulu bir egemenliği ifade eder. Westphalian egemenlik ise diğer devletlerin içişlerine karışmama esasına dayanan ve her devletin bağımsız bir şekilde kendi kurumlarını oluşturacağı esasına dayanan egemenlik anlayışıdır. Klasik egemenlik anlayışından farklı olarak, karşılıklı bağımlılık egemenliği ise insanların, malların ve sermayenin bir ülkenin içine ve dışına akışını kontrol etme kapasitesi ve istekliliğini kapsayan egemenlik tanımıdır[54].

BM'ye üye devletlerin hareketlerinde uymaları gereken kurallar ve ilkeler kapsamında BM Kurucu Antlaşması'nın hiçbir hükmü üye devletlere herhangi bir devletin kendi iç yetki alanına giren konulara müdahale yetkisi vermemektedir. Bununla birlikte BM Kurucu Antlaşma'sının VII. Bölümü'nde içişlerine karışma yasağının zorlayıcı önlemlerin uygulamasına engel olmayacağı düzenlenmektedir[55]. Tüm üyelerinin egemen eşitliği ilkesi üzerine kurulmuş olan örgüt, BM Kurucu Antlaşması'nın VII. Bölümü'nde yer alan düzenleme uyarınca BMGK aracılığıyla barışın tehdit edildiği, bozulduğu veya bir saldırı eylemi olduğunu saptadığı hallerde uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması amacıyla zorlayıcı önlemlere başvurabilmektedir.

Bir devletin egemenlik yetkisine yapılan zorlayıcı müdahaleler ilkelerle sıkı bir şekilde sınırlandırılmasına karşılık, uluslararası güvenlik kavramının değişimi, bireyin sistemde bir aktör olarak kabul edilmesi, insan haklarının yaygın ve sistematik ihlalleri karşısında uluslararası örgütlerin, bölgesel örgütlerin etkinliğinin artması devletin egemenlik yetkisinin münhasırlığını azaltmaya yönelik eğilimin oluşmasına sebebiyet vermiştir. Devletlerin kendi yargı ve egemenlik yetkileri alanında bulunan bireylerin haklarını tanımak, bu haklara saygı göstermek ve bireyleri korumak amaçlı usulleri

---

[52]Malcolm N. Shaw, ***Uluslararası Hukuk***, Çev. İbrahim Kaya vd., Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara, 2018, s. 347.

[53]Stephen D. Krasner, ***TheHole İn The Whole: Sovereignty, Shared Sovereignty, And İnternational Law***, s. 1075.

[54]John Quiggin, ***Sovereignty definition,***https://johnquiggin. com/2003/04/09/word-for-wednesday-sovereignty-definition-s/, (Erişim tarihi:01. 06. 2018).

[55]İbrahim Kaya, ***Uluslararası Hukukta Temel Belgeler,*** Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 14.

geliştirmek yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu yükümlülüğün yerine getirilmesi için öncelikle uluslararası veya bölgesel alanda organların yapılandırılması ve uygulanacak usullerin kurumsallaştırılması gerektiğinden insan hakları ilk olarak BM Kurucu Antlaşması ile uluslararası hukuka konu olmuştur[56].

10 Aralık 1948'de BM tarafından kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin[57] Giriş Bölümü'nde insan haklarının tanınmasının bütün dünyada adaletin, özgürlüğün ve barışın temeli olduğu vurgulanmıştır. Barış ile insan hakları arasında kurulan bu bağlantı insan haklarının evrenselleşmesi sonucunu doğurmuştur. Beyanname hukuki bir belge olmamakla birlikte sonradan teamül veya hukuk genel ilkeleri yolu ile ya da BM'nin ilerleyen yıllarda yapmış olduğu yorumlarla Beyanname'nin bağlayıcı olup olmadığı sorunu gündeme gelmiştir[58]. 1968 yılında ilan edilen Tahran Bildirgesi'nde[59] Beyanname'nin devletler için bağlayıcı bir yükümlülük olduğu vurgulanmakla birlikte, BM tarafından insan hakları sözleşmeleri yapılmış, 1993 Viyana Deklarasyonu[60] ile insan haklarının bölünmezliği ve evrenselliği ifade edilmiş, 1994 yılında BM'nin insan hakları çalışmalarından sorumlu BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği kurulmuştur.

İnsan hakları somut hukuksal belgeler ile uluslararası sistemde tanınmasıyla birlikte evrenselleşmiş, öncelikle uluslararası işbirliğine sonra da uluslararası barışa hizmet etmiştir. İnsan hakkı ile barış arasında karşılıklı etkileşim sonucunda insan hakkının bir devletin egemenlik yetkisine indirgenemeyeceği, içişlerine karışmama ayrıcalığından faydalanmaması gerektiği inancı ortaya çıkmıştır[61].

Bir ülkenin iç işlerine karışmama ilkesi gibi ülkenin bölünmez bütünlüğüne saygı ilkesi 'egemenlik' kavramını destekleyen ve geliştiren ilkeler olarak uluslararası hukuk tanımlamalarında yerini almıştır. Devletlerin kuvvet kullanma yasağı kapsamında bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı BM'nin amaçları ile örtüşmeyen bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet

---

[56]Mehmet Semih Gemalmaz, ***Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş,*** Legal Yayıncılık, İstanbul,2010, s. 1499.

[57]Mehmet Hasgüler ve Mehmet B. Uludağ. "***Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler*** ", Alfa, İstanbul,2014,s. 633.

[58]Shaw, ***a.g.e.,*** s. 211.

[59]***Final Act of Tehran Conference on Human Rights***, United Nations, New York, 1968, http://legal. un. org/avl/pdf/ha/fatchr/Final_Act_of_TehranConf. pdf, (Erişim tarihi: 13. 07. 2019).

[60]***Vıenna Declaratıon And Programme Of Actıon***, World Conference On Human Rıghts Vienna, 1993, https://www. globalhealthrights. org/wp-content/uploads/2013/10/Vienna-Declaration-and-Programme-of-Action-adopted-by-the-World-Conference-on-Human-Rights. pdf, (Erişim tarihi: 12. 07. 2019).

[61]Gemalmaz, **a.g.e.,** s. 1444.

kullanmasına başvurmaktan kaçınma yükümlülükleri bulunmaktadır. (BM Kurucu Antlaşması madde 2-4[62])

Uluslararası toplum, egemen, bağımsız ve eşit devletlerden oluşmaktadır. Uluslararası hukukun temel bir ilkesi olan devlet egemenliği, devletin bir üst otoriteye bağlı olmaksızın iç ve dış ilişkilerinde bağımsız olması ve yetkilerinin münhasır ve tam olması anlamına gelmektedir[63]. Devletin üstün buyurma gücünü kendi ülkesinde kullanma yetkisi devam etmekle birlikte en üstün otorite olarak varlığını uluslararası hukukla bir arada sürdürmesi imkânsız olduğundan bu mutlak otorite, milletlerarası antlaşmalar, teamül kuralları ve genel hukuk ilkeleri ile sınırlandırılmıştır[64]. Böylelikle egemenliğin dış sınırları uluslararası hukuk tarafından belirlenmiştir. Deng'e göre meşru egemenlik sorumluluk gösterilmesini gerektirmektedir. Bu sorumluluk kapsamında devletler vatandaşlarının yaşam koşullarını iyileştirmek için uluslararası toplumla birlikte çalışabilir ya da uluslararası çabaları engelleyebilir ve egemenliklerini kaybedebilirler[65].

Westphalian egemenlik sistemi egemen devletlerin insan güvenliğinin en iyi koruyucuları olduğu varsayımına dayanmaktadır. Egemen devletler vatandaşlarını soykırımdan, toplu katliamlardan veya etnik temizlikten koruyamadıklarında veya bu uygulamalara dâhil olmadıklarında bu duruma en iyi nasıl yanıt verebileceği güvenlik çalışmaları kapsamında araştırılmaktır. XX. yüzyılda sadece 262 milyon insan kendi hükümeti tarafından öldürülmüştür. Bu rakam aynı dönemde yabancı hükümetler tarafından savaşta öldürülen insan sayısından altı kat daha fazladır. Devletler bu gibi durumlarda egemenlik haklarını yitirmeli mi? ve meşru insani müdahaleye mi maruz kalmalılar? soruları yeni bir egemenlik anlayışının doğmasına sebep olmuştur[66].

Devletlerin bir üst otoriteye tabi olmadan, yönetim yetkilerini tam ve bağımsız olarak kullanılmasını ifade eden egemenlikte münhasır yetkinin devlete ait olması ilkesi, 4 Nisan 1928 tarihli Pal mas Adası (Max Huber) Hakemlik kararında belirtildiği gibi uluslararası uyuşmazlıkların çözümünde hareket noktasıdır. Ülkesel ve kişisel yetkileri münhasıran kullanma tekeline sahip olan devletin bu yetkisini hukuka uygun olarak kullanıldığı varsayılır. Bu yetkiye getirilecek sınırlamalar devletin sahip olduğu

---

[62]Hasgüler ve Uludağ. **a.g.e**., s. 562.
[63]Sur, **a.g.e.,** s. 112.
[64]Gündüz, **a.g.e.,** s**.** 181.
[65]Paul D. Williams, "***Security Studies: An İntroduction*** ", Security Studies, Routledge, London, 2012, s. 495.
[66]Williams,**a.g.e**., s. 423.

yetkiyi başka bir devlete veya uluslararası örgüte uluslararası antlaşmalar yoluyla vermesiyle gerçekleşmektedir[67].

Dâhili anlamda egemenlik, devletin kendi topraklarındaki tüm insanlar ve kaynaklarla ilgili olarak hükümetin kararlarını uygulama konusunda münhasıran yetkinliğini ifade eder. Harici egemenlikise devletin uluslararası hukuktaki yasal kimliği, tüm diğer devletlerle eşit statüde olması ve uluslararası ilişkiler alanında toplum adına hareket eden tek resmi temsilci olma iddiası anlamına gelmektedir. Ulusal egemenlik, devleti iç ve dış kontrollerle kısıtlanmayan, iktidarın nihai makamı olarak konumlandırırken, anayasal egemenlik, devletin iktidar ve otoritesinin mutlak değil, koşullu ve kısıtlı olduğunu savunmaktadır.

Devlet, uluslararası sistemin yapıtaşıdır. Devlet egemenliği uluslararası ilişkilerde düzen, istikrar ve öngörülebilirlik sağlar. Güçlü ile zayıf, zengin ile fakir ve eski sömürgeciler ile sömürgeler arasındaki ilişkilere aracılık eder. Bağımsızlık ve kendi kaderini tayin etme normunun dünyada yayılmasıyla birlikte, devlet egemenliği ilkesi, özgürlüğüne yeni kavuşan ülkelerin tahrip görmüş ve ekonomik gelişmesi aksatılmış toplumları ve politikaları yeniden geliştirmek için kullanılan anayasal bir araç olmuştur. Muhammed Ayoob'un da belirttiği gibi, gelişmekte olan ülkeler genellikle kendi içlerinde düzen, devletler arasında ise adalet ararken, sanayileşmiş Batılı ülkeler ise devletler arasında düzen ve kendi içlerinde adalete (yani, medeni-siyasi insan haklarına) öncelik vermişlerdir[68].

Devlet egemenliğini algılamada gelişmekte olan dünyada önemli farklılıklar vardır. Örneğin XX. yüzyılda Latin Amerika'da müdahaleler en sık Kuzey'deki büyük ve güçlü komşu tarafından gerçekleştirilirken, 1970'lerde ve 1980'lerde kendi halklarını vahşileştiren hileli rejimler (bazen Washington tarafından desteklenen) hüküm sürmekteydi. Yaşanan bu ikili deneyim, egemenlik ve müdahale arasındaki gerilimi, Afrika ve Asya'dan daha sert bir şekilde belirlemiştir. Coğrafya ve tarih, Latin Amerika'da ABD'nin sert gücü ile BM'nin meşruiyeti arasındaki karşıtlığın dünyanın diğer bölgelerine göre daha fazla olduğunu göstermektedir[69].

Asya devlet egemenliğini savunmada en sert çizgilere sahip olduğu halde Afrika'da egemenliği savunmanın en yumuşak hali görülmüştür: 11 Temmuz 2000'de

---

[67]Panama Kanalı Bölgesine dair yetkinin 1903 tarihli Hay-Bunau-Varilla Anlaşması ile ABD ye verilmesi, manda ve vesayet rejimi ile bazı ülkelerin yönetiminin BMÖ denetiminde bazı devletlere verilmesi gibi. Melda Sur, ***a.g.e.,*** s. 112-116.

[68]Ramesh Thakur, ***a.g.e.,*** 2002, s. 323-340.

[69]Ramesh Thakur, "R2P After Libya And Syria: Engaging Emerging Powers", ***The Washington Quarterly*****,** 2013, Cilt: 36. 2, 61-76.

Lome'de kabul edilenAfrika Birliği Kurucu Antlaşması'nın 4 (h) maddesi[70], müdahale ilkesine yer vermektedir: ''Birliğin, savaş suçları, soykırım ve insanlığa karşı suçlar nedeniyle bir üye devlete müdahale etme hakkı' başlıklı madde Afrika Devletleri'nin 'egemenliği bir kalkan değil, bir sorumluluk olarak kabul ettikleri', 'insani müdahale' den 'yasal müdahaleye' geçiş yaptıkları anlaşılmaktadır. Afrikalı'ların, Asyalı'lara göre müdahaleyi kabul etmede daha istekli olmalarının birçok muhtemel açıklaması bulunmaktadır. Afrika'da devletin başarısızlığı daha yaygın bir sorun olup, toplum ve devlet arasındaki kutuplaşma egemenliği zayıflatmaktadır. Aslında Afrika'nın bazı bölgelerinde egemenlik uluslararası ilişkiler boyutuna (nitelik ve kaynakların elde edilmesi şeklindeki pozitif algıdan ziyade müdahalesizliğe dair negatif algıya) indirgenmiştir. Birçok zayıf Afrika ülkesi diktatörlere, hırsız baronlara ve silah ve uyuşturucu kaçakçılarına mahkûm oldukları için, egemenlik anlamında gerçek bir tecrübeye sahip değildir. Afrika yakın tarihi, Afrika'nın müdahaleye karşı daha net bir açıklığa sahip oluşuna da açıklama getirebilir: çok sayıda rejim, egemenlik zırhını kuşanarak, kendi menfaatleri için Afrika halklarına aktör değil nesne gibi davranmıştır[71].

Korumanın sorumluluğu, ev sahibi devletin, dışarıdan yardım isteme ve hatta güç kullanımını kabul etme yükümlülüğü olduğu varsayımına dayanmaktadır. Bu fikir, BM Kurucu Antlaşma'sının 2/7 maddesinin son fıkrasında bulunabilir. (İçişlerine karışma yasağı ve Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Eylemi Durumunda Alınacak Önlemler). Koruma sorumluluğu ile egemen devletin yükümlülüğü daha geniş bir boyut kazanmış ve böylelikle devletlerin nüfuslarını koruyamadıkları durumda egemenliği bir kalkan olarak kullanılmasını zorlaşmıştır[72]. Devletler dış müdahaleye karşı kendi nüfusu üzerinde belirli yönetişim standartlarını uyguladıklarını ve normları koruduklarını kanıtlamak zorunda kalmıştır.

1.2.2. Sorumluluk Olarak Egemenlik

Egemenliğin, modern dünya düzeninin kilit örgütlenme ilkesi olarak önemi, Uluslararası Müdahale ve Devlet Egemenliği Komisyonu (*International Commission on Intervention and State Sovereignty/ICISS*) raporunda tasdik edilmiştir[73]. Komisyon,

---

[70]Gemalmaz, **a.g.e.,** s. 1323.

[71]Thakur, **a.g.e.**, 2013, s. 61-76.

[72]Carsten Stahn, "Responsibility To Protect: Political Rhetoric Or Emerging Legal Norm?", ***American Journal of International Law***, Cilt: 011, 99-120.

[73]Report of the International Commision On Intervention and State Sovereignty, ***International Development Research Centre***, http://responsibilitytoprotect. org/ICISS%20Report. pdf, (Erişim tarihi: 04. 06. 2019).

tutarlı ve barışçıl bir uluslararası sistemin tesis edilmesinin, kırılgan, çökmüş, parçalanmış veya genellikle kaotik durumdaki bir ortamdan ziyade etkili ve meşru devletlerin iş birliğiyle sağlanacağını vurgulamıştır[74].ICISS'in temel ilkesi, devlet egemenliğinin beraberinde sorumluluk da getirmekte olduğu ve halkın korunmasında birincil sorumluluğun devletin kendisinde olduğudur. Ancak korumada başarısız olması halinde arta kalan sorumluluk, daha geniş bir devletler topluluğuna aittir. Nüfusun iç savaş, isyan, baskı ya da devletin başarısızlığı sonucu ciddi bir zarara uğradığı ve hükümetin durumu kontrol altına almada başarısız olduğu durumlarda iç işlerine karışma yasağı, yerini uluslararası koruma sorumluluğuna bırakmaktadır. Bu sorumluluğun temelleri, uluslararası sözleşmelerde, uluslararası insancıl hukuk belgelerinde, ulusal yasalar kapsamında doğan yasal yükümlülüklerde ve devletlerin, bölgesel örgütlerin ve bizzat BMGK'nın bölgesel uygulamaları gibi yükümlülüklerde mevcuttur.

ICISS'ın direktifleri müdahale ile devlet egemenliği arasındaki gerilimin daha geniş kapsamda ele alınmasını sağlamak ve insani hedeflere destek verme amacıyla askeri müdahale konusunda ortak bir paydada buluşmak yönünde olmuştur. Egemenliğin getirdiği insani zorunluluklar ve ilkeler 'koruma sorumluluğu' kavramı ile uzlaştırılmış, bir diğer deyişle, 'sorumluluk olarak egemenlik' kavramı kavramsal ve büyük politik sonuçlar doğuracak şekilde 'koruma sorumluluğu' olarak değiştirilmiştir[75].

Egemenliğin sorumluluk olarak yeniden kavramsallaştırılmasında, yerleşik kural ve uygulamalardan radikal bir uzaklaşma olmamasına dikkat edilmiştir. Egemenlik yetkisi içsel ve dışsal olarak yapılan yasal düzenlemeler ve örgütlenmeler aracılığı ile kullanımı erkler arasında paylaştırılmıştır. Devlet hiçbir surette mutlak yetkiye sahip olmadığı kabul edilerek anayasal yetki paylaşımı düzenlemeleri ile yetki yerel, bölgesel ve ulusal farklı seviyedeki kurumları arasında paylaşılması söz konusudur. Uluslararası olarak da insan hakları sözleşmelerinde, BM uygulamalarında ve devlet uygulamalarında egemenlik sorumluluk olarak kabul edilmiştir[76]. Bu durumda devletin egemenlik statüsünü devretmesi veya zayıflatması söz konusu değildir. Ancak egemenliğin icrasında değişiklik yapılarakegemenlik hem iç işlerinde hem de dış işlerinde sorumluluğa dönüşmüştür.

---

[74]Ramesh Thakur, "Libya and the Responsibility to Protect: Between Opportunistic Humanitarianism and Value-Free Pragmatism. " ***Security Challenges,***2011,Cilt:74, 13-25.

[75]Ramesh Thakur, and Thomas G. Weiss, "R2P: From İdea To Norm-And Action" ***Global Resp. Protect*****,** Cilt**:**1, 22-53.

[76]Thakur, **a.g e.,** 2011, 13-25.

‘Koruma sorumluluğu’ kavramıyla birlikte, devletlerin kendi vatandaşlarını korumasıyla ilgili hiçbir şey yapmamak hakkı, devletlerin kendi halklarını vahşet suçlarından sorumak için her şeyi yapması gerektiği ve bunun bir sorumluluk olduğu anlayışına dönüşmüştür[77]. Bu dönüşüm, BM’nin 2000’deki Milenyum Zirvesi’nde[78], Kanada’nın Başbakanı Jean Chretien tarafından, insani müdahalelere ilişkin küresel bir fikir birliği sağlamakla görevli bir Uluslararası Müdahale ve Devlet Egemenliği Komisyonu’nun oluşturulduğunu duyurulmasıyla hız kazanmıştır. 2001 yılında Gareth Evans ve Mohamed Sahnoun başkanlığındaki Komisyon, koruma sorumluluğu başlıklı bir dönüm noktası raporu vererek devletlerin vatandaşlarını korumak için birincil sorumluluğa sahip olduğunu savunmuştur. Devletler kendi vatandaşlarını koruyamadıklarında veya isteksiz olduklarında ya da kasıtlı olarak vatandaşlarını terörize ettiklerinde müdahalede bulunmama ilkesinin koruma amaçlı müdahaleye dönüşerek uluslararası sorumluluğun doğacağı kabul edilmiştir[79]. Bu sorumluluk, yalnızca insani krizlere tepki verme sorumluluğunu değil aynı zamanda bu krizleri önleme ve sonrasında başarısız ve acımasız halleri dönüştürme sorumluluğunu da içermektedir.

Koruma sorumluluğunda, vatandaşların hayatlarını koruma ve refahını artırma sorumluluğu her şeyden önce bağımsız bir devletle, ikinci olarak dış aktörlerle ortaklık kuran iç makamlarla, üçüncü olarak ise uluslararası örgütlerle ilgilidir. Devletin vatandaşlarını koruyamadığı, korumakta isteksiz davrandığı ya da kendi vatandaşlarına karşı şiddet uyguladığı ispatlandığında bir sorumluluk açığı bulunmaktadır. Bu açık ise koruma sorumluluğu adı altında müdahale ile kapatılmaya çalışılmıştır.

‘Koruma sorumluluğu’ kavramı geleneksel bir devlet merkezli düzenden insan haklarına dayalı bireyselleştirilmiş bir düzene geçişi ifade etmektedir. İngiliz Okulu ifadesiyle, koruma sorumluluğu, uluslararası bir devletler topluluğuna dayalı uluslararası bir düzenden, bireylerin dünyasındaki bir dünya düzenine bir kayma anlamına gelmektedir. Dünya toplumu kavramı, bireyler için adaleti ve bireyin yaşam ve güvenlik hakkının önemini vurgulayanargümanları içerdiğinden bireylerin

---

[77]Gareth Evans, “The Responsibility To Protect: An İdea Whose Time Has Come… And Gone?”, ***International Relations***, 2008, Cilt:22. 3, s. 285.

[78]United Nations Millennium Declaration, ***Resolution adopted by the General Assembly***, https://www. un. org/millennium/declaration/ares552e. pdf, (Erişim tarihi:06. 06. 2019).

[79]Report of the International Commision On Intervention and State Sovereignty***, International Development Research Centre,***http://responsibilitytoprotect. org/ICISS%20Report. pdf, (Erişim tarihi: 15. 01. 2018).

devletlere karşı haklarının olduğu anlamına gelen 'Koruma Sorumluluğu' kavramı bu geleneğin merkezinde bulunmaktadır.

Müdahalenin üye devletler için bir görev değil hak olarak belirlenmesi uluslararası topluma yaklaşan bir düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünya toplumu ile uluslararası toplum lehine iki kural koyan 'koruma sorumluluğu' kavramı, kavramın başlığında ifade edildiği gibi korumayı uluslararası toplum açısından aslında bir sorumluluk olarak değil hak olarak görmesi ve bu hakkın da devletlere ait olması normun uluslararası topluma az da olsa yaklaştığını göstermektedir. Yine de uluslararası toplum ve dünya toplumu arasındaki ilişki, İngiliz Okulu'nun önemli bir köşe taşı olmaya devam etmektedir. Ve bu ilişkinin, geleneksel uluslararası düzenin hâlihazırda var olan bireyselleşme nedeniyle istikrarsızlaştırılması tehdidi yaratması nedeniyle gelecekte daha da önemli hale gelmesi de muhtemeldir.

1.2.3. Koruma Sorumluluğu

Uluslararası ilişkilerde devletler, uluslararası örgütler, devlet altı aktörler gibi bireyler de insan haklarının anayasallaşması ve uluslararasılaşması ile birlikte hak ve yükümlülükleri olan önemli bir aktör olarak yer edinmeye başlamıştır. Soyut bir varlık olan devletin üzerinde tam ve mutlak hâkimiyeti olduğu siyasi bağımsızlık ve ülke topraklarından ayrı tutulan insanların, salt egemenliğin bir parçası olmayacağı anlayışı uluslararası antlaşmalar ile geliştirilmiştir[80].

1945'i takip eden yıllarda silahlı çatışmanın doğası, üniformalı ordularla yapılan devletler arası savaşın yerini silahlı rakip gruplar arasındaki gayrinizamî çatışmalara bırakmasıyla dönüşüme uğramıştır. Devletin doğası da değişerek, idealize edilen Avrupa versiyonundan uzaklaşılmıştır. Rejimleri terörle yönetilen birçok ülkede ve özgürlüğüne yeni kavuşan eski sömürgelerde ortaya çıkan şiddetin temel kurbanları siviller olmaya başlamıştır. Telekomünikasyon alanındaki gelişmeler, yaşanan bu trajedileri bütün dünyada insanların oturma odalarına kadar getirmiş, insan hakları ve demokratik yönetişimin desteklenmesi, sivil mağdurların insani trajedilerden korunması ve hükümet bünyesindeki faillerin cezalandırılması amaçları önemli hale gelmiştir.

'İnsani müdahale' kavramında yer alan insanları koruma hakkı 'koruma sorumluluğu' kavramı ile birlikte müdahale kavramına yaklaşarak, korumanın hak değil bir sorumluluk olduğuna vurgu yapılmıştır. Devletin iç ve dış sorumluluğunu ön

[80]Fatih Karaosmanoğlu, ***İnsan Hakları***, Seçkin Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 132.

plana çıkaran ICISS Raporu'nda uluslararası alanda suiistimallerin engellenmesi amacıyla müdahalenin detaylandırılması fikrine önem verilmiştir.

R2P, özüne indirgenmiş haliyle, güvenlik bölgelerinde yaşayan insanların tehlikeli bölgelerde mahsur kalanları korumak amacıyla üstlenmesi gereken bir görev olarak, kökleri iktidar kibrine dayanan tek taraflı müdahale ile kurumsal kayıtsızlık arasında dengeyi sağlamak amacıyla ortaya çıkmıştır[81].Batılı Devletler tarafından BM'nin barış misyonlarının genişletilmesi hedefi, 'sivilleri koruma sorumluluğu', 'iyi yönetişim', 'insan güvenliği', 'kapasite geliştirme' ve 'savaş halindeki toplumlara liberal ayrıcalıklar kazandırma' amaçlarıyla geniş bir projenin anahtar bir parçasını oluşturmuştur. Bu proje kapsamında Koruma Sorumluluğu Raporu Aralık 2001'de yayınlanmış ve 2004 yılında BM Tehlikeler, Zorluklar ve Değişim Üst düzey Paneli'nin ardından 2005 yılında BM Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından onaylanmıştır[82].

18 Aralık 2001'de Annan'a resmi olarak takdim edilen Komisyon Raporu, üç amaç gütmüştür. Birincisi, insani müdahale dilini, 'koruma sorumluluğu' kavramıyla değiştirerek konuya dair mevcut normatif fikir birliğini yeniden konumlandırmıştır. İkincisi, bu sorumluluğu ulusal düzeyde devlet makamlarına ve küresel düzeyde ise BMGK'ya vermektir. Üçüncüsü iseinsani amaçlı müdahalelerde yeterlik, etkinlik sağlamaktır[83].

BM Uluslararası Müdahale ve Devlet Egemenliği Komisyonu tarafından hazırlanan Koruma Sorumluluğu Raporu'nda, egemenliğin devlete verilen tek ve münhasıran yetki olmasının yanında devletlere kendi vatandaşlarını korumak için verilen sorumluluk olduğu anlayışı ön plana çıkarılmıştır. Rapor'da soykırım, savaş suçları, insanlığa karşı suçları ve etnik temizlik suçlarına müdahale yetkisi suçun işlendiği ülkeye ait olsa da müdahaleden imtina edilmesi ya da isteksiz davranılması halinde müdahale yetkisinin bu kez uluslararası topluma geçeceği yer almaktadır. Rapor'a göre bu görevin ifası için devletler UCM'ye taraf olmalı, iç hukuklarını ulusal üstü standartlara uyumlu hale getirmeli, suçun soruşturulması için ilgili devlet tarafından UCM'ye başvurulmaması halinde önde gelen BM örgütleri UCM'yi harekete geçirmelidir[84].

---

[81]Thakur, **a.g.e**., 2013, 61-76.

[82]High Level Panel on Threats, Challenges and Change, ***United Nations General Assembly,*** https://www. unog. ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/C9B1B6D819968E83C1256F5E00597208/$file/Report+of+the+High-level+Panel+on+Threats+Challenges+and+Change. pdf,(Erişim tarihi:01. 05. 2018).

[83]Thakur, **a.g.e.,** 2002,323-340.

[84]Kutlay Telli, ***Cezasızlık Olgusuna Karşı Uluslararası Ceza Mahkemesi***, On İki İevha Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 108-111.

2004 yılında BM'nin düzenlediği 'Tehlike, Tehdit ve Değişime Karşı Yüksek Düzeyli Panel' neticesinde 'Daha Güvenli Bir Dünya: Karşılıklı Sorumluluklarımız' başlıklı bir rapor yayımlanmış ve bu rapor korumayı toplu ve uluslararası bir sorumluluk olduğuna ilişkin ortaya çıkan normu kabul etmiştir[85]. Eski BM Genel Sekreteri Kofi Annan bu durumu 'Daha Fazla Özgürlük' isimli raporunda desteklemiştir[86]. BM Müdahale ve Devlet Egemenliği Uluslararası Komisyonu tarafından yayınlanan Koruma Sorumluluğu Raporu'nun akabinde, 2005 yılında BMGK Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi'nde devletlerin soykırım, savaş suçları, etnik temizlik ve insanlığa karşı suçlara karşı koruma sorumluluğuolduğu kabul edilmiştir.

En önemli normatif ilerleme 2005 yılının Eylül ayında koruma sorumluluğunu alt başlık haline getirecek şekilde devlet ve ülke yöneticilerinin Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi'nin 138. ve 139. paragraflarında yer alan koruma sorumluluğunu oy birliği ile desteklemesi ile gerçekleşmiştir[87]. 2005 Zirvesi'nde kabul edilen ifadelerden çıkarılan sonuç, norma göre belirli bir şekilde hareket etme zorunluluğunun bir "sorumluluk" teşkil etmesidir. Chesterman'a göre koruma sorumluluğunun asıl önemi "doğru olanı" yapmak için yeni hak ve sorumluluklar sunmak değil; aksine, yanlış olanı yapmayı veya hiçbir şey yapmamayı daha zor hale getirmektir[88].

2005 yılında yapılan BM Zirvesi'nde BM'nin temel amaçlarına değinilerek, R2P oybirliğiyle kabul edilmiş, XXI. yüzyılın kritik birtakım zorluklarına çözümler önerilmiştir[89]. Yaklaşık 150 dünya lideri, R2P'nin dört vahşet suçuna uygulanmasını uygun görmüştür. Buna göre devletler kendi sınırları içindeki tüm kişileri koruma sorumluluğunu birinci derecede üstlendiklerini, ancak belirli suçlarda acziyet, isteksizlik veya suç ortaklığı gibi nedenlerle kişileri korumada açık şekilde başarısız olmaları halinde BMGK aracılığıyla hareket eden uluslararası toplumun zamanında ve kararlı bir eylemde bulunacaklarını kabul etmiştir. Bunun üzerine Genel Sekreter Ban Ki Moon bu ilkeyi üç sütun halinde detaylandırmıştır: birinci sütun, devletin kendi sorumluluğu, ikinci sütun, R2P yükümlülüklerini uygulamada devlet kapasitesini güçlendirmek amacıyla verilecek uluslararası destek, üçüncü sütun ise BMKurucu

---

[85]Kofi Atta Annan, ***A More Secure World: Our Shared Responsibility: Report of the High-level Panel on Threats, Challenges, and Change***, United Nations Publications, 2005, Cilt:5, s. 95.

[86]Kofi Atta Annan, " In Larger Freedom: Decision Time At The UN", ***Foreign Affairs***,2005, 63-74, s. 64.

[87]Alex Bellamy, "Whither The Responsibility To Protect? Humanitarian İntervention And The 2005 World Summit", ***Cambridge University Press***, 2006, Cilt:20. 2, 143-169, s. 146.

[88]Simon Chesterman, "Leading From Behind": The Responsibility To Protect, The Obama Doctrine, And Humanitarian Intervention After Libya. "***Cambridge University Press,*** 2011***,*** Cilt***:*** 25. 3, 279-285.

[89]2005 World Summit Outcome, ***United Nations General Assembly,***https://www. un. org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_60_1. pdf, (Erişim tarihi:02. 06. 2018).

Antlaşması'nın 41. maddesi kapsamında (ekonomik yaptırımlar, silah ambargoları ve mal varlıklarını dondurma gibi) kuvvet kullanımı içermeyen önlemleri kapsayan zorlayıcı uluslararası eylemler ve son olarak da madde 42 kapsamında askeri kuvvet kullanımı olarak belirlenmiştir.

2005 yılında Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi'nin dünya liderlerinin oybirliği ile onaylamasıyla, müdahale edilecek suçlar savaş suçları, soykırım, etnik temizlik ve insanlığa karşı işlenen suçlar ile sınırlandırılmış ve böylece yeni küresel siyasi norm, mevcut uluslararası hukuk suçları kategorileri ile yeniden uyumlu hale getirilmiştir[90]. BM Genel Kurulu tarafından resmi olarak kabul edilmesinin ardından, BMGK Ekim 2005'te koruma sorumluluğuna iki vesile ile özel olarak atıfta bulunmuştur. Bu kararlar: Nisan 2006 tarihli silahlı çatışmada sivillerin korunması üzerine 1674 numaralı[91]ve koruma sorumluluğunu belirli bir çatışma ile ilişkilendiren ilk olay olan Ağustos 2006 tarihli Darfur'a ilişkin 1706 numaralı[92] kararlardır. Bu kararlar ile açıkça Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi'nin 138. ve 139. paragraflarında yer hükümler onaylanmıştır.

2009 yılında BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon, normla ilgili uluslararası mutabakatı sürdüren ve pekiştiren özel bir rapor yayınlamıştır[93]. Raporda benimsenen yol haritası, koruma sorumluluğunu insani müdahaleden daha kesin çizgilerle ayrıştırmaya ve R2P'ye ilişkin ortak bir anlayışının geliştirilmesine ve devletlerin egemenlik yetisini inşa etme çabalarına uyumlu hale getirmesine yardımcı olmuştur. Raporda İnsan Hakları Konseyi'nin ilgili devletin insan haklarını koruma noktasında desteklenmesi ve bu süreçte devletin koruma sorumluluğunu yerine getirip getirmediğinin evrensel ve apolitik bir temelde izlenmesinin önemi vurgulanmıştır. BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon soykırımın önlenmesi (Francis M. Deng) ve koruma sorumluluğunun ilerletilmesi (Edward C. Luck) konularında özel birer danışman tayin etmiştir. Ban Ki Moon koruma sorumluluğunun uygulanmasının önceliklerinden biri olduğunu belirtmiş ve Ocak 2009'da yayınlanan "Koruma Sorumluluğunu Uygulamak" başlıklı raporda koruma sorumluluğunun uygulanmasına yönelik bir yaklaşım olarak

---

[90]A/RES/60/1, 2005 World Summit Outcome***, United Nations General Assembly***, 16 September 2005, https://documents-dds-ny. un. org/doc/UNDOC/GEN/N05/487/60/PDF/N0548760. pdf?OpenElement, (Erişim tarihi:02. 06. 2018).

[91]Resolution 1674 (2006), ***United Nations Security Council***https://www. un. org/ruleoflaw/blog/document/security-council-resolution-1674-2006-on-protection-of-civilians-in-armed-conflict/, (Erişim tarihi:02. 06. 2018).

[92] Resolution 1706 (2006), ***United Nations Security Council*** ,http://unscr. com/en/resolutions/1706 (Erişim tarihi:02. 06. 2018).

[93]Implementing The Responsibility To Protect, ***Report of the Secretary-General***, http://www. responsibilitytoprotect. org/index. php/edward-luck/2105-secretary-general-ban-kimoon-report-implementing-the-responsibility-to-protect, (Erişim tarihi: 03. 09. 2018).

“üç kaideden” bahsetmiştir: bireysel olarak devletlerin koruma sorumluluğu, uluslararası destek ve kapasite oluşturma, zamanında ve kararlı uluslararası müdahale. Thakur ve Weiss bu kaidelerin toplam etkisini “zamanımızın en etkileyici normatif gelişmesi” olarak adlandırmıştır.[94] BM Genel Kurulu’nun Temmuz 2009’un sonlarında gerçekleştirdiği umumi müzakere koruma sorumluluğunun normatif yolculuğuna ilişkin son önemli adımı ileri sürmüştür.

Koruma sorumluluğunu BM politikası içinde ilerleten ve güden önemli aktörler, norm geliştiricileri, savunucuları ve idarecileri olarak gruplara ayrılmaktadır. Bir norm geliştiricisi olarak, BM Genel Sekreteri benzersiz özellikleri, yetki ve etki alanları bulunan ancak bazı konularda sınırları da olan uluslararası bir aktördür. Kofi Annan Ruanda soykırımının onuncu yıldönümünde 2004 yılında New York’ta yaptığı konuşmada Ruanda ile ilgili daha çok çalışma yapabileceğini ve yapması gerektiğini belirterek üzgünlük duyduğunu belirtmiş ve 1995 yılında gerçekleşen Srebrenitsa katliamı sırasında barış tesis etmekten sorumlu olan yetkili kişi olarak yaşadıklarından da aynı derecede etkilenmiştir. Annan, 1998 yılında Ditchley Park’taki dinleyicilere ‘*devlet sınırları artık savaş suçluları ve toplu katliam yapanlar için su geçirmez bir koruma olarak görülmemelidir’* demiştir[95].

Koruma sorumluluğunu en başından sonuna kadar savunan ülke BM merkezli çok taraflılığa sıkı sıkıya bağlı olan, örgütle daima yakın iş birliği içerisinde bulunan, Kuzey ve Güney’de politik güvenilirliğe sahip ve başarılı küresel girişimler konusunda geçmişi olan Kanada olmuştur. Dış İşleri Bakanı Lloyd Axworthy, Annan’ın 1999 yılı sonbaharında Kofi Annan’ın mücadelesine yanıt vererek Komisyonun oluşturulmasına ön ayak olmuştur. Norm yöneticisi olan ICIIS’in raporu yayınlanmadan önce, koruma sorumluluğunun temelleri BMGK kararıyla atılmıştır. Bu nedenle’koruma sorumluluğu’ kavramının aslında tasvir edildiği kadar yeni olmadığı ileri sürülmüştür[96]. 1999 yılında ICISS raporunun yayınlanmasından iki yıl önce, 1265 sayılı BMGK kararı[97] kabul edilmiş, kararda devletlerin uluslararası insancıl hukuka uygun hareket etme sorumlulukları ve bu sorumluluğu yerine getiremediği zaman Güvenlik Konseyi’nin görevine değinilmiştir. Chesterman’ın da belirttiği gibi, “koruma

[94]Thakur ve Weiss, **a.g.e.**, s. . 30.
[95]Thakur ve Weiss, **a.g.e.**, s. 27.
[96]Stahn, **a.g.e**., s. 110.
[97]Resolution 1265 (1999), ***United Nations Security Council***, http://unscr. com/en/resolutions/1265, (Erişim tarihi:04. 06. 2018).

sorumluluğu" ifadesinin formülasyonları 2005'te R2P'nin BM tarafından tanınmasından önce kullanılmıştır[98].

Dünyada 2008 ve 2009'da yaşanan dört gerçek test vakası, R2P'nin zaman zaman istismar ve yanlış uygulamalara maruz kalmış olsa da anlam ve sınırlarının giderek daha iyi anlaşıldığını ve açıklığa kavuştuğunu ortaya koymuştur. 2008'de Burma'da yaşanan ölümcül Nargis Kasırgası'ndakabul edilen ilkeler, uygulanan siyaset ve gösterilen pratiklik R2P'nin uygulanmasına yönelik çabalarda dikkat gösterilmesi tavsiyesi ile bir araya gelmiştir. Burma'da askeri rejim, insani felaketin yol açtığı acıların hafifletilmesi amacıyla önerilen dış yardımları reddedince, Fransa, hükümetin bu inadının üstesinden gelmek için R2P'nin uygulanması gerektiğini öne sürmüştür. Fakat prensip olarak, R2P'yle ilgili 2005 yılı formülasyonu insani felaketleri kapsamadığından R2P Burma'da uygulanmamıştır. Bunun nedeni gelişmekte olan ülkelerin siyasi açıdan R2P'nin kapsamını 2005'te belirtilen dört zulüm suçunun dışında genişletmeye istekli olmaması ve pratikte de hiçbir ülkenin Güneydoğu Asya'nın ormanlarında bir kara savaşına asker göndermeye hazır olmaması olmuştur.[99].

RF, 2008 yılında Güney Osetya'da Gürcistan'a müdahale etmek amacıyla R2P yetkisi talep ettiğinde R2P içinde akraba-devlet sorunu ortaya çıkmıştır. Akraba devlet, bir devletin içinde çoğunluğu veya büyük bir nüfusu oluşturan bir grubun, komşu devlette bir etnik azınlık olarak bulunmasıdır. Örneğin, Endonezya'daki Çinliler, Sri Lanka'daki Tamiller, Fiji'deki Hintliler, Zimbabve veya Güney Afrika'daki beyazlar veya Doğu Avrupa'daki eski Sovyet bloğunda ve Orta Asya'daki Ruslar gibi. Eğer bu azınlık grupları etnik kimliklerine göre çok sayıda saldırıya maruz kalarak can verirlerse onları korumak için yurtdışındaki akrabalarına herhangi bir özel hak ya da görev verilecek mi sorusu doğmaktadır. Akraba-devlet, saldırıya uğrayan kendi etnik kökeninden insanlara karşı güçlü bir ilgi göstermektedir. Ancak komşu bir devlette tehdit altındaki azınlığı savunmak için sözde "akraba-devlet" ya da "anavatan" esasına dayanan bir müdahalenin çatışmayı ortadan kaldırmaktan ziyade şiddetlendirmesi de söz konusudur. Bu durumda bir çözüm bulmaya yardımcı olmak yerine, ilgili taraf sorunu şiddetlendirebilmektedir[100].

İsrail'in 2008 ve 2009 yıllarında Hamas kontrolündeki Gazze'de gerçekleştirdiği saldırı, uluslararası insani hukuk (*international humanitarian law/ıhl*)

---

[98]Aidan Hehir, ""The permanence of inconsistency: Libya, the Security Council, and the Responsibility to Protect. ", ***International Security***, 2013, Cilt: 38. 1, 137-159, s. 151.
[99]Thakur, **a.g.e.**, 2013**,** s. 61-76.
[100]Thakur, **a.g e**., 2013, s. 70-71.

gibi daha iyi ya da daha uygun araç ve vasıtaların mevcut olduğu durumlarda R2P kapsamında çözüm arama risklerini göstermiştir. Uluslararası hukuka göre işgalci bir güç, sadece kendi topraklarında vatandaşları ve sakinleri değil, aynı zamanda işgali altında yaşayan tüm insanları koruma sorumluluğunu taşımaktadır. Fakat R2P, devletler arası silahlı çatışma durumlarını kapsamamakta, egemen yetki sınırları içinde işlenen veya gerçekleşmesi beklenen zulümlerle sınırlı kalmaktadır. Buna karşılık, IHL tüm çatışmalarda silahlı kuvvet kullanımını düzenlemektedir[101].

Son olarak, Sri Lanka'da hükümet, terör örgütü Tamil Kaplanları'nı bastırdığında Sri Lanka İç Savaşı'nın Mayıs 2009'daki doruk noktası, silahlı meydan okuma ile karşı karşıya kalındığında güç kullanmak amacıyla R2P'nin şiddetli bir iç savaşa uygulanabilirliği ve meşru hükümet otoritesinin sınırlarına dair tedirgin edici soruların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Birleşmiş Milletler, çapraz ateşe yakalanan on binlerce sivilin korunması için R2P'yi uygulamalı mıydı sorusuna cevap aramıştır. Cenevre'deki İnsan Hakları Konseyi'ndeki tartışmalar, gelişmekte olan ülkelerin çoğunun, batılıları şaşırtmasına rağmen hükümetin silahlı isyancıları ve terörist grupları askeri güçle bastırma hakkını desteklediğini göstermiştir. Aynı zamanda 2001 yılında R2P'ye en çok muhalefet gösteren Hindistan'ın, Kolombo'ya tüm vatandaşlarını koruma sorumluluğunun hatırlatılmasını faydalı bulduğunu söyleyen o dönemki Dışişleri Bakanı devlet başkanı Pranab Mukherjee'ye de dikkat çekmek gerekmektedir[102].

Koruma sorumluluğunun kapsamını belirlemek kadar, gerçekten bu kapsamda kalan bir insani krizde kültürlerarası politikaları bir araya getirerek sivilleri korumak önemlidir. Trablus'taki ve Orta Doğu'nun büyük bir kısmındaki krizler, bu irade ortaklığının karar vericiler ve yardımsever insanlar için hayati bir ikileme neden olduğunu ortaya çıkarmıştır. Politik fikir birliğini sağlamak kolay olmadığından Libya uygulaması önemli bir role sahip olmuştur. Eğer Libya'ya yapılan müdahale iyi gider ise koruma sorumluluğu doktrini daha güçlü olacak, fakat durum kötü gider ve sorumluluk doğru şekilde uygulanmazsa karşıt görüşü savunan eleştiriler iki katına çıkacak ve gelecek için karar vermek son derece bir nedenden daha da zorlaşacaktı. Çünkü koruma sorumluluğuna karşı çıkanlar "ahlaki hasar" iddiasıyla ortaya çıkarak hareketin geri tepme olasılığını daha yüksek sesle ifade edeceklerdi[103].

---

[101]Thakur, **a.g.e**., 2013, s. 76.

[102]Thakur, **a.g e**., 2013, s. 70.

[103]Thomas G. Weiss, "Rtop Alive And Well After Libya" ,***Cambridge University Press,*** 2011, Cilt**.** 25. 3, 287-292.

2009 yılı Temmuz ayında Ban Ki Moon'un R2P'ye ilişkin koruma sorumluluğunun Uygulanmasına dair yaptığı Genel Kurul tartışması, korumanın kapsamını ile ilgili olarak gerçekleştirilmiştir. Üyelerin üçte ikisi, Afrika, Asya ve Latin Amerika'dan gelen 94 konuşmacı, çoğu kez 2005 konsensisunu tekrar teyit etmiş, konunun tekrar tartışmaya açılmasına yönelik her türlü çabaya itiraz ettiklerini ifade etmiştir. Bu üyeler korumanın kapsamının soykırım, insanlığa karşı işlenen suçlar, savaş suçlarına ve etnik temizlikten ibaret dört suç ile sınırlandırılmasında ısrarcı olmuştur. Kapsam konusuna, 4 Aralık 2006 tarihli Güvenlik Konseyi toplantısında Çin Büyükelçisi Liu Zhenmin tarafından işaret edilerek, BM Genel Kurulu'nun R2P'yi onayladığı 2005 Sonuç Belgesi'nin, 'koruma sorumluluğunun oldukça temkinli bir temsili olduğuna ve kapsamının genişletilmesi, isteğe bağlı yorumlanması veya hatta bu kavramın istismarının doğru olmayacağına' dair uyarıda bulunmuştur. Ban, ayrıca 2009 Raporu'nda kapsamı genişletmenin ters etki yaratacağını, hatta muhtemelen yıkıcı olacağını ve Zirve Sonuç Bildirgesi'nin 138. ve 139. paragraflarındaki hükümlerin tekrar müzakere edilmesine teşebbüs edilmemesini ifade etmiştir. Time dergisi ile yaptığı bir röportajda Liberya Devlet Başkanı Ellen Johnson Sirleaf 2009 yılında varılan geniş kapsamlı konsensüs ile birlikte iç işlerine karışılması yasağı duruşundan, koruma sorumluluğu ilkesine saygı duyulur hale gelindiğini şeklinde ifade etmiştir[104].

BMGK'nın geçmişte kendisinden beklenen rolü yerine getirmedeki isteksizliği düşünüldüğünde BMGK insani sorunların ya da insan hakları meselelerinin önemli ölçüde mevzubahis olduğu durumlarda müdahale teklifini red etmesi ya da bu teklifi makul bir zaman içerisinde değerlendirmemesi ihtimalinde, koruma sorumluluğunu yerine getirmenin alternatif yollarını tamamen arka plana atmak zor olacaktır. Bu noktada muhtemel bir alternatif, "Barış İçin Birleşme" prosedürleri uyarınca Genel Kurul Acil Özel Oturum toplantısıyla askeri eyleme destek aramak olmuştur. Bu alternatif, daimî üyelerin oy birliği sağlayamamasından dolayı, BMGK'nın temel sorumluluğu olan uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülmesini sağlayamadığı durumlara özel olarak çözüm bulmak amacıyla 1950 yılında geliştirilmiştir[105]. İnsani kriz durumlarında hızlı olmak kritik öneme sahip olduğu için, Acil Özel Oturum talebinin yapıldığı andan itibaren Genel Kurul 24 saat içerisinde toplanarak konu doğrudan değerlendirmeye alınmaktadır.

---

[104]Thakur, ***a.g.e***., 2013, 61-76.

[105]Resolution A/RES/377(V) A, Uniting For Peace, ***United Nations General Assembly***, 3 November1950, https://unispal. un. org/DPA/DPR/unispal. nsf/0/55C2B84DA9E0052B05256554005726C6, (Erişim tarihi:04. 06. 2018).

BM Genel Kurulu doğrudan eyleme geçme gücüne sahip olmasa bile Genel Kurul tarafından eylem lehine verilecek bir karar, üye devletlerin baskın çoğunluğu tarafından destek görürse, akabinde gerçekleşecek bir müdahale için yüksek oranda meşruiyet sağlanacaktır. Bu meşruiyet eylem lehine verilen kararı uygulamayan BMGK'yı kendi konumunu tekrar düşünmesine teşvik edecektir. İstisnai durumlarda BMGK'da çoğunluğun sağlanamadığı veya bir ya da daha fazla daimî üye tarafından uygulanan veto oyunun bulunduğu bir siyasi çevredeeylem lehine verilecek karar, Güvenlik Konseyi'ni kararlı ve uygun biçimde hareket etmeye teşvik etmesi için önemli bir ek destek olacağına inanılmaktadır[106]. Yine de Güvenlik Konseyi'nin insani koruma amaçları için askeri müdahalelere ilişkin her meselenin ilk çağrı noktası olması gerektiği hususunda görüş birliği bulunsa da son olması gerektiğine dair soru işareti devam etmektedir.

1.2.3.1. Üç Sütunlu Yapı Modeli

BM, koruma sorumluluğunun kötüye kullanılmasının engellemek için koruma sorumluluğu stratejisini, standartlarını, süreçlerini, araçlarını ve uygulamalarını belirlemek amacıyla BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon'un hazırladığı Koruma Sorumluluğu Uygulama Raporunu[107] 63/308 sayılı Genel Kurul kararıyla kabul ederek, koruma sorumluluğunu üç sütuna ayırmıştır.

Tablo-2 Koruma Sorumluluğunun Üç Sütunlu Yapısı

Birinci Sütun	İkinci Sütun	Üçüncü Sütun
Devletin Sorumluluğu	Uluslararası Toplumun Sorumluluğu	Zamanında ve Kararlı Kolektif Müdahale Sorumluluğu
Bir devlet, nüfusunu dört toplu vahşet suçuna karşı savunmakla yükümlüdür: soykırım, savaş suçu, insanlığa karşı suçlar ve etnik temizlik	Uluslararası topluluklar, devletlerin koruma sorumluluğunu karşılama konusunda teşvik etme ve onlara yardım etme sorumluluğuna sahiptir.	Eğer bir devlet nüfusunu koruyacak durumda değilse, uluslararası toplumun zamanında ve kararlı bir şekilde ve şartnameye uygun olarak uygun kolektif eylemlerde bulunmaya hazır olma sorumluluğu vardır.

[106]Alex Bellamy, ***Responsibility To Protect,*** Polity, 2009, s. 170.

[107]Implementing the responsibility to protect Report of the Secretary-General, A/63/677, ***United Nations General Assembly***,, 12 January 2009,https://undocs. org/A/63/677, (Erişim tarihi:12. 03. 2018).

Birinci Sütun:

Birinci sütun devletin koruma konusunda sürekli sorumluluğunu kapsamaktadır. Devletin koruma konusundaki kalıcı sorumluluğudur. Bu sütunda bir devletin kendi vatandaşlardan olsun ya da olmasın nüfusu soykırımdan, savaş suçlarından, etnik temizlik suçundan ve insanlığa karşı ve onların kışkırtılmasından kaynaklanan suçlardan koruma sorumluluğu bulunmaktadır ve bu sorumluluk devletin egemenlik yetkisinden ve önceden var olan yasal yükümlülüklerinden kaynaklanmaktadır. Sorumluluk olarak egemenlik, dışlama politikasına değil, dâhil etme politikasına dayanmaktadır.

Devletlerin birinci sütun kapsamındaki yükümlülüğünü yerine getirebilmesi için içsel çeşitliliği sağlaması, farklı gruplar arasında saygı duymayı teşvik etmesi ve aile içi anlaşmazlıkları ele alması, kadın haklarının gençlerin ve azınlıkların korunması için mekanizmalar kurması gerekmektedir. Üye Devletlerin koruma sorumluluğu kapsamında bireysel ve toplu olarak, insan hakları hukuku kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmesi, Birleşmiş Milletler insan hakları mekanizmaları ile iş birliği yapması, ulusal ve uluslararası sorumlulukları Genel Kurul'un 48/141 kararına[108] dayalı olarak yetkilendirilen Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği önderliğinde yerine getirerek, ortaya çıkan toplumsal gerilimleri şiddet boyutuna ulaşmadan önce belirlemesi ve yönetmesi beklenmektedir.

Devletler, insan hakları ile ilgili uluslararası belgelere (uluslararası insancıl hukuk, mülteci hukuku, Roma Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü gibi belgelere) taraf olmalıdır. Bu bağlamda koruma sorumluluğu kapsamında dört adet suç türünün ulusal mevzuatta da düzenlenmesi, toplumun farklı kesimlerinin adalete eşit erişiminin sağlanması, vatandaşların temel haklarının ihlali halinde adli tazminat talep etme hakları korunarak, hukukun üstünlüğünün sağlanması gerekmektedir.

İkinci Sütun:

Uluslararası yardım ve kapasite geliştirme başlıklı ikinci sütun, uluslararası toplumun ilgili devlete yükümlülüklerini yerine getirmede yardımcı olma konusundaki taahhüdünü düzenlemektedir. Bu sütun, üye devletler, bölgesel ve alt bölgesel örgütler, sivil toplum ve özel sektör arasında iş birliğine dayanmaktadır. Yardım

[108]High Commissioner For The Promotion And Protection Of All Human Rights,***United Nations General Assembly,***https://www. un. org/documents/ga/res/48/a48r141. htm, (Erişim tarihi:04. 06. 2018).

konusunda verilen taahhütler 2005 Dünya Zirvesi Raporunda[109] dört başlık altında toplanmaktadır;

(a) Devletlerin sorumluluklarını birinci sütun uyarınca yerine getirmelerini teşvik etmek (madde 138)

(b) Bu sorumluluklarını yerine getirmelerine yardımcı olmak (madde 138)

(c) Koruma kapasitelerini geliştirmelerine yardımcı olmak (madde 139) ve

(d) Devletlere krizden ve çatışmalar patlak vermeden önce yardımcı olmak (madde 139)

İkinci sütun sürekli olarak uygulanabilecek bir politika olup, prosedür ve uygulamanın oluşturulması için kritik bir önem taşımaktadır. Önleme sorumluluğunu, bir ve ikinci sütun üzerine inşa etmek, başarılı bir koruma sorumluluğu için yaygın olarak desteklenen bir anahtardır.

Üçüncü Sütun:

Zamanında ve kesin karşılık başlıklı üçüncü sütun, üye devletlerin topluca cevap verme sorumluluğudur. Bir devletin korumayı açıkça temin edemediği durumlarda zamanında ve kararlı bir şekilde koruma sağlanmasını amaçlamaktadır. Gerekçeli, programlı ve zamanında verilen cevap Birleşmiş Milletler ve diğer ülkeler için mevcut olan geniş kapsamlı araçların herhangi birini içerebilir. Bunlar, BM Kurucu Antlaşma'sının VI. Bölümü'ndeki pasif önlemleri içerebileceği gibi Bölüm VII uyarınca zorlayıcı müdahaleyi ve/veya Bölüm VIII'de yer alan bölgesel ve alt bölgesel ile iş birliğini veya Barış için Birlik prosedürü uyarınca yapılacak görevleri kapsayabilir. Eylemlerin BM Kurucu Antlaşması'nın amaçlarına ve ilkelerine uygun olması zorunlu olup, VII. Bölüm kapsamında zorlayıcı müdahalenin BMGK tarafından yetkilendirilmiş olması gerekmektedir.

Koruma sorumluluğuna ilişkin suç ve ihlallerin planlanmasına, teşvik edilmesine ve/veya işlenmesine sebep olan koşullarla başa çıkarken, sert bir şekilde planlanmış bir stratejiye veya eylem için "tetikleyicilere" yer bulunmamaktadır. İkinci sütun altındaki önleme, kapasite geliştirme veya yeniden inşa etme çabaları için eşik, üçüncü sütun altındaki bir yanıtın eşiğinden kesinlikle düşük olması, yani ulusal otoriteler nüfuslarını koruyacak şekilde açıkça başarısız (2005 Zirve Sonuç

[109] 2005 World Summit Outcome, ***United Nations General Assembly***, https://www. un. org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_60_1. pdf, (Erişim tarihi:02. 06. 2018).

Belgesi'nin 139. paragrafı[110]) oldukları zaman üçüncü sütundaki müdahalelerin devreye girmesi gerekmektedir. Benzer şekilde üçüncü sütun uyarınca, Bölüm VI önlemleri için eşik, Bölüm VII kapsamındaki uygulama eylemi eşiğinden düşük olacaktır. Hızla gelişen acil bir durumda Birleşmiş Milletler'in, bölgesel, alt bölgesel ve ulusal karar vericilerin "zamanında ve kararlı" bir eylemle hayat kurtarmaya odaklanmaları gerekmektedir. Birleşmiş Milletler diyalog ve barışçıl ikna için güçlü bir tercihe sahiptir. Bu nedenle, üçüncü sütun, daha sağlam adımlara ek olarak, BM Kurucu Antlaşması'nın VI. ve VIII. Bölümleri altında çok çeşitli zorlayıcı ve şiddet içermeyen müdahale önlemlerini kapsar. BM Kurucu Antlaşma'sına göre bunların birçoğu Güvenlik Konseyi'nin açık izni olmadan Genel Sekreter ya da bölgesel ya da bölgesel düzenlemelerle yapılabilir[111].Soruşturma, "zamanında ve kararlı" koruyucu eylemin yerine geçmez ise de bunun yerine ilk adım olarak görülebilir. Krizin başlarında gerçekleştirilen bir soruşturmada bir devletin koruma ile ilgili yükümlülüklerini yerine getirmediği belirlenirse, uluslararası toplum adına Uluslararası Ceza Mahkemesi gibi kilit karar vericilere doğrudan mesaj iletme fırsatları sağlanır.

Üçüncü sütun kapsamında seyahat, finansal transferler, lüks mallar ve silahlar gibi hedefe yönelik yaptırımlar, Güvenlik Konseyi tarafından duruma göre ve 41. ve 53. maddeler uyarınca, ilgili bölgesel kuruluşlarla iş birliği içinde dikkate alınmalıdır. BM Kurucu Antlaşması ve Zirve Sonuç Belgesi'nin 139. maddesi uyarınca (ve cinsiyete yönelik şiddet durumunda BMGK 1820 (2008) sayılı kararında[112] yer alan hükümlere uygun olarak) ve Genel Kurul 377 (V) sayılı kararına dayanarak[113], "Barış için Birleşme" başlıklı tedbirleri de dikkate alabilir. Yaptırımlar belirli bir otoriter rejim tarafından egemenlik yetkisini kötüye kullanımı durdurmak için yetersiz olsa da yeterince erken uygulanırsa, uluslararası topluluğun Zirve Sonuç Belgesi'nin 139. paragrafı uyarınca sorumlulukları yerine getirme taahhüdünü karşılayabileceği düşünülmüştür.

Zirve Sonuç Belgesi'nin 138. paragrafı uyarınca koruma sorumluluğunun yerine getirilmediği ihlal durumunda ve devam eden bir çatışmada büyük çapta suç işlenmesinde kullanılabilecek silah ya da polis teçhizatının akışını kısıtlamaya özel

---

[110]2005World Summit Outcom, ***The GeneralAssembly***, A/60/L. 1,15 September2005,https://www. un. org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_60_1. pdf, (Erişim tarihi: 03. 01. 2019).

[111]Implementing the responsibility to protect Report of the Secretary-General, ***United Nations General Assembly,*** A/63/677, 12 January 2009,https://undocs. org/A/63/677, (Erişim tarihi: 12. 03. 2018).

[112] Resolution 1820 (2008), ***United Nations Security Council***http://www. unwomen. org/en/docs/2008/6/un-security-council-resolution-1820, (Erişim tarihi:04. 06. 2018).

[113]377 (V). Uniting for Peace, ***United Nations General Assembly***, https://www. un. org/en/sc/repertoire/otherdocs/GAres377A(v). pdf, (Erişim tarihi:04. 06. 2018).

dikkat gösterilmesi gerekmektedir. Genel Kurul silah ambargosu çağrısında bulunabilirken, sadece BMGK bağlayıcı karar alma yetkisine sahiptir. BM Kurucu Antlaşması'nın 53. maddesi uyarınca, bölgesel örgütlenmeler BMGK'nın izni ile bu gibi yaptırım adımlarını uygulayabilmektedir. Uygulamada bölgesel veya alt bölgesel kuruluşlar veya üye devletlerin BMGK'dan resmi olarak önceden onay almadan bu tür önlemleri almaları sık rastlanan bir durum değildir. Birleşmiş Milletler Barış Operasyonları Paneli Raporu'nda[114] da belirtildiği gibi benzer bir bağlamda Genel Sekreterin savunmasız kişilerin sözcüsü olması ve hükümetlerinin koruma görevi yerine zulüm yaptığında veya onları silahlı gruplardan koruyamadıklarında BMGK'nın yaşanan olayları dile getirme görevi bulunmaktadır. Bölgesel örgütler ve Genel Kurul'un istisnai ve sınırlı yetkileri dışında müdahale yetkisi BMGK'ya ait olup, 2005 Zirve Sonuç Belgesi'nde üçüncü sütun altında BMGK'nın BM Kurucu Antlaşması'nın VI. ve VIII.[115] Bölümü'ne dayanan müdahalelerine atıf yapmaktadır. Bu müdahaleler;

- Uyuşmazlıkların Barışçıl Yollarla Çözülmesi: Süregitmesi uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye düşürebilecek nitelikte bir uyuşmazlığa taraf olanlar, her şeyden önce görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, hakemlik ve yargısal çözüm yolları ile bölgesel kuruluş ya da antlaşmalara başvurarak veya kendi seçecekleri başka yollarla buna çözüm aramalıdırlar. Güvenlik Konseyi, gerekli gördüğünde tarafları aralarındaki uyuşmazlığı bu gibi yollarla çözmeye çağırır. (BM Kurucu Antlaşması madde 33)
- Soruşturma: BMGK, herhangi bir uyuşmazlık veya uluslararası bir anlaşmazlığa yol açabilecek ya da uyuşmazlık doğurabilecek bir durum konusunda bu uyuşmazlık ya da durumun süregitmesinin uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye düşürme eğiliminde olup olmadığını saptamak için soruşturma başlatabilir. (BM Kurucu Antlaşması madde 34)
- Silahlı Kuvvet Kullanımını İçermeyen Önlemler: Bu önlemler, ekonomik ilişkileri, demiryolu, deniz, hava, posta, telgraf, radyo ve diğer iletişim ve ulaştırma araçlarının tamamının ya da bir kısmının kesintiye uğratılmasını, diplomatik ilişkilerin kesilmesini içerebilir. (BM Kurucu Antlaşması madde 41)
- BMGK, 41. maddede öngörülen önlemlerin yetersiz kalacağı ya da kaldığı kanısına varırsa, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için, hava, deniz ya da kara kuvvetleri aracılığıyla, gerekli gördüğü

[114]Identical letters dated 21 August 2000 from the Secretary-General to the President of the General Assembly and the President of the Security Council, ***United Nations General Assembly Security Council*** A/55/305–S/2000/809, 21 August 2000,https://undocs. org/en/A/55/305, (Erişim tarihi:20. 04. 2018).
[115]Hasgüler ve Uludağ, ***a.g e.,*** 569-575.

her türlü girişimde bulunabilir. Bu önlemler gösterileri, ablukayı ve Birleşmiş Milletler üyelerinin hava, deniz ya da kara kuvvetleri tarafından gerçekleştirilecek operasyonları içerebilir. (BM Kurucu Antlaşması madde 42)

Koruma sorumluluğu ilk olarak ortaya çıktığı 2001 ICISS Raporu'nda önleme sorumluluğu, harekete geçme sorumluluğu ve yeniden inşa sorumluluğu olarak üç bölüme ayrılmış, 2005 raporunda bu üç sorumluluk, üç sütunlu yapı olarak değişmiştir.

Önleme sorumluluğu iç çatışmalarda ve toplumları risk altında bırakan diğer insan kaynaklı krizlerde doğrudan nedenlerin ele alınmasını gerekmektedir. Tepki sorumluluğu, yaptırımlar ve uluslararası takibat gibi zorlayıcı önlemler ve aşırı durumlarda askeri müdahale gibi gerekli tedbirlerle, insani ihtiyaçlara müdahale edilmesini gerektirmektedir. Yeniden inşa sorumluluğu, bilhassa askeri müdahalenin ardından, müdahalenin durdurmayı amaçladığı zararlı durumların nedenlerinin ele alınmasıyla onarma, yeniden yapılandırma ve uzlaşma ile tam destek verilmesini içermektedir[116]. ICISS Raporu'nda askeri müdahaleden sonra öngörülen yeniden inşa sorumluluğu, 2005 Zirve Sonuç Belgesi ile birlikte ikinci sütunda önleme amacıyla geliştirme sorumluluğuna dönüşmüştür.

1.2.3.2. 'Önleme Sorumluluğu'Kavramı

Soğuk Savaş sonrası dönemde özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra insani amaçla müdahalenin nasıl ve kimin otoritesi altında yapılması gerektiği tartışılmıştır. Bu müdahale seçeneklerinin tasarlanmasından önce önleme seçeneklerine başvurulması gerekliliği ön plana çıkmıştır. Önleme sorumluluğunun (*responsibility to prevent*)yerine getirilmesi, zorlayıcı ve müdahaleci önlemler uygulanmadan önce, daima daha az müdahaleci ve daha az zorlayıcı ölçütlerin değerlendirilmesini gerektirmektedir.

Ölümcül çatışmaların ve insanların yol açtığı felaketlerin sorumluluğu, egemen devlete, topluluklara ve içindeki kurumlara aittir. Devletlerin vatandaşlarına karşı eşit davranması ve fırsat eşitliğini de sağlaması gerekmektedir. Bu bağlamdaegemen devletin hesap verebilir olması, iyi yönetim için elinden geleni yapması, insan haklarını

[116]Thakur, **a.g.e.,** 2002, 323-340.

koruması, sosyal ve ekonomik kalkınmayı teşvik etmesi ve kaynaklarının doğru dağıtması önleyici sorumluluk kapsamında egemen devletten beklenen görevlerdir.

ICISS, BMGK'ya lider bir rol oynama çağrısında bulunmuş, çatışmaların kök nedenlerinin önlenmesi ile ilgili olarak dört temel alanı belirlemiştir[117]:

1- Politik (iyi yönetişim, insan hakları, güven oluşturma ile ilgili). 2- Ekonomik (yoksulluk, eşitsizlik ve ekonomik fırsatla ilgili). 3- Yasal (hukukun üstünlüğü ve hesap verebilirlik ile ilgili). 4- Askeri (silahsızlanma, yeniden entegrasyon ve sektörel reformla ilgili).

Bu dört boyut, Komisyon'un doğrudan önleme ile ilgili tavsiyelerini de biçimlendirmiştir. Bu bağlamda siyasi boyut Genel Sekreter'in önleyici diplomasisine atıfta bulunmuştur; pozitif ve negatif indüksiyonların kullanımına ilişkin ekonomik boyut; arabuluculuktan yasal yaptırımlara kadar bir dizi önlem için yasal boyut;ve kapsam açısından en sınırlı olarak kabul edilen önleyici konuşlandırmaları içeren askeri boyut önleme çatışmaların kökünü önlemeye yönelik araçlar olarak kabul edilmiştir. Bu tedbirleri gerçekleştirmek için ICISS, çatışmaların kök nedenini dikkate alarak önleme için kullanılabilecek sınırsız bir kalkınma fonu havuzu oluşturulması çağrısında bulunmuştur[118].

Çatışmayı çözmenin ulusal ya da yerel bir sorun olmadığına değinen Komisyon, önlemede başarısızlık halinde sorunun uluslararası etki ve maliyet yaratacağına da dikkat çekmiştir. Uluslararası topluma önleme konusunda düşen yükümlülükler, iyi yönetim ve gelişime yardımcı olmak, insan hakları ve hukukun üstünlüğünü sağlamak, çatışmanın tarafları arasında diyalog kurmak, uzlaşma için arabuluculuk yapmak olarak sayılmıştır.

1990'lardan sonra ulusal çatışmaların artmasıyla birlikte, Afrika Birliği'nin insan hakları, güvenlik, barışın sağlanması konusundaki çalışmaları, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT) güvenlik ve gözetim mekanizmaları geliştiren ve insan haklarını ön plana çıkaran çalışmaları çatışmaları önlemeye yönelik olmuştur. Aynı zamanda erken uyarı ulusal ve uluslararası kamuoyunu harekete geçirme konusunda Sivil Toplum Kuruluşları'nın önemini artmıştır. Komisyon, "önleme sorumluluğu" ile ilgili olarak en acil olan erken uyarı sisteminin, belirli aktörlerin ve fikir birliği içinde

---

[117]Report of the International Commision On Intervention and State Sovereignty***, International Development Research Centre***, http://responsibilitytoprotect. org/ICISS%20Report. pdf, (Erişim tarihi: 15. 01. 2018).

[118]Report of the International Commision On Intervention and State Sovereignty, ***International Development Research Centre***, 2001, p. 26 http://responsibilitytoprotect. org/ICISS%20Report. pdf, (Erişim tarihi: 15. 01. 2018).

hareket etme konusunda nasıl devreye girebileceğini tartışmaktan kaçınmıştır. Bu da önleme sorumluluğu ile ilgili olan en önemli ikilem olarak kalmıştır[119].

BM'nin ve diğer uluslararası örgütlerin kaynakları, savaşa hazırlanma, savaşma, zorlayıcı müdahale, insani yardım, müdahale sonrası yeniden yapılanma ve barışı koruma konularında yetersiz kalmıştır. Carnegie Uluslararası Barışı Sağlama Örgütü'nün Ölümcül Çatışmaları Önleme Komisyonu'nun (*Carnegie Commission on Preventing Deadly Conflict*) hazırladığı rapor da müdahalelerin mali boyutunu göstermektedir. Rapora göre uluslararası toplumun 1990'larda gerçekleştirilen yedi büyük müdahale için (Bosna-Hersek, Somali, Ruanda Haiti, Kamboçya, Basra Körfezi ve El Salvador) yaklaşık olarak 200 milyar dolar harcadığı, eğer daha etkili bir önleyici yaklaşımda bulunulsaydı 130 milyar dolar daha az bir maliyetin olacağı tespit edilmiştir. Soğuk Savaş döneminde biriken borçlar ve bu borçların geri ödemeleri, ticari piyasaları belirleyen zenginleşmiş endüstriye sahip ülkelerin pazarları kısıtlaması, gelişmekte olan ülkelerin sosyal ve ekonomik kalkınmalarının önüne geçmiştir[120].

Önleme sorumluluğu, 2005 Zirve Sonuç Belgesi'nde yer aldığının aksine devletin, uluslararası toplumun ve bölgesel örgütlerin yükümlülüklerini içeren birinci ve ikinci sütunu birleştiren bir sorumluluk olarak düzenlenmiştir.

1.2.3.3. 'Harekete Geçme Sorumluluğu'Kavramı

Harekete geçme sorumluluğu (*responsibility to react*)kapsamında zorlayıcı tedbirlere başvurma, kuvvet kullanma konusunda veto engeline takılan geciken müdahalelerde (Kosova ve Ruanda) yıkıcı kayıpların bir daha yaşanmaması için sıkı prensiplere bağlanmakta ve veto halinde alternatif yol içermektedir. Müdahale, ilgili devletin uluslararası girişimlerle iş birliği yapmaya yönelik uygulanan daha geniş çapta bir siyasi stratejinin parçası olmuştur. Müdahale için haklı nedenin varlığı, müdahale kararının belirlenen usullerle verilmesi ve askeri müdahalenin belli prensipler içinde yapılması gerekmektedir[121].

Harekete geçme sorumluluğu kapsamında hem BM'nin hem de üçüncü devletlerin, ev sahibi ülkenin topraklarındaki vatandaşları soykırımdan, etnik temizlikten, insanlığa karşı suçlardan, savaş suçlarından koruyamadığı durumlarda güç kullanma içermeyen yollarla müdahale edebileceği (diplomatik, insani ve barışçı

---

[119]Williams, **a.g.e**., s. . 429.

[120]Philip G, Roeder ve Donald S. Rothchild, eds. "***Sustainable Peace: Power And Democracy After Civil Wars",*** Cornell University Press, New York, 2005, s. 240.

[121]Sait Yılmaz, ***Uluslararası Güvenlik***, Kaynak Yayınları, Ankara, 2017, s. 379.

yollarla) konusunda tam bir desteği vardır. Buna karşılık kuvvet kullanma ile ilgili olarak Üst Düzey Panel Raporu, Genel Sekreter Raporu ve Sonuç Belgesindezorlayıcı kolektif eylemlerin BMGK aracılığıyla gerçekleştirileceği kabul edilmektedir[122]. Kuvvet kullanmada yetkinin BMGK'ya ait olduğu konusunda bir uyuşmazlık bulunmamakla birlikte uluslararası toplum BMGK aracılığıyla koruma sorumluluğunu yerine getirmekte başarısız olduğunda bu yükümlülüğün daha sonra bireysel devletlere, devlet gruplarına veya bölgesel örgütlere geri mi döneceği sorusunu cevaplandırmamaktadır.

İnsani koruma amaçlı kuvvet kullanmada askeri müdahalelerin geleneksel muharebe ve geleneksel barış koruma harekâtlarından farklı hedefleri vardır. Bu yüzden bu müdahaleler yeni, farklı ve özel operasyonel zorluklar ortaya çıkarmaktadır. Çünkü geleneksel muharebeden farklı askeri müdahalenin hedefi bir düşmanı askeri olarak yenmek veya yok etmek değil nüfusları korumaktır. Askeri müdahale harekâtları risk altındaki nüfusu korumak için gerektiği kadar kuvvet kullanımı gerektirmektedir ve bu zaman zaman büyük miktarda olabilir; ancak temel hedefleri her zaman sivil yaşamında en az zararla hızlı başarıya ulaşmak ve çatışma sonrası evrede toparlanma beklentisini artırmak için mümkün olduğunca az hasara uğratmaktır. Buna karşılık muharebede, karşı tarafın ordusunun ya da endüstriyel kabiliyetinin etkisiz hale getirilmesi teslim olmaya zorlama amaçlıdır[123].

Koruma sorumluluğunu yerine getirmek için gereken her şeyin askeri müdahale harekâtlarının yapılması ile birlikte ateşkeslerin ve barış antlaşmalarının gözetimi, denetimi ve tasdikinin temel görev olduğu ve vurgunun her zaman rıza, tarafsızlık ve zor kullanmamada olduğu aşikârdır. Geleneksel barış korumanın izin verdiğinden çok daha fazla etkili ve dikkatli eylemde bulunma konusunda istekli olmak gerekmektedir. 2000 yılında toplanan BM Barış Operasyonları Paneli[124], BM askeri operasyonlarında karşılaşılan operasyonel zorlukların titiz bir incelemesidir. Ancak panelde çoğunlukla geleneksel barış koruma ve türevlerine odaklanılmış; herhangi boyutta bir muharebeyi ya da askeri müdahaleyi mümkün kılacak lojistik planlama ve desteğin, bununla birlikte komuta ve kontrol kapasitesinin BM karargâhlarında olmaması sebebiyle askeri gücün daha sağlam kullanılmasına odaklanılmamıştır.

---

[122]Stahn, ***a.g.e***., 99-120.

[123]Report of the International Commision On Intervention and State Sovereignty, ***International Development Research Centre***, http://responsibilitytoprotect. org/ICISS%20Report. pdf, (Erişim tarihi: 15. 01. 2018).

[124] Report Of The Panel On Unıted Natıons Peace Operatıons, ***United Nations Security Council,*** 2000,https://www. un. org/ruleoflaw/files/brahimi%20report%20peacekeeping. pdf,(Erişimtarihi:17. 06. 2018).

Raporlarında "*Birleşmiş Milletler savaş açmaz. Yaptırım eylemleri gerektiğindeeylemlerde devamlı olarak gönüllü devletlerin koalisyonuna güvenilmektedir*." ifadesi bu yaklaşımı doğrulamaktadır.

Raporda diğer önlemlerden tatmin edici sonuçlar elde edilememesi neticesinde tehlikede altında olan insanların hayatını korumak amacıyla yapılan askeri müdahalelere yalnızca son çare olarak başvurulmalıdır ifadesine de yer verilmektedir[125]. Müdahaleyi haklı çıkaran zulmün durdurulmasında ya da önlenmesinde eylemin sonuçlarının eylemsizlik sonuçlarından daha kötü olma ihtimaline dair makul bir ihtimal olması da gerekmektedir. Bu nedenle, büyük güçlere karşı askeri müdahaleler kural dışı bırakılmıştır ancak bu ilke çifte standart olarak değil, ihtiyatlı bir sonuçsallığa bağlanmıştır: RF'ye karşı, örneğin Çeçenistan halkını korumak amacıyla, bir dış askeri müdahalenin başlatılması, hiçbir koşulda insani amaçlara hizmet etmeyeceği düşünülmüştür[126].

Komisyon raporu uyarınca, insan hayatına saygı ve hukukun üstünlüğünün yeniden sağlanması için önleyici çabalarla başlayıp yeniden inşa etme sorumluluğuyla biten, insani koruma amaçlı bir zorlayıcı müdahalenin aşağıda belirtilen unsurları taşıması öngörülmüştür:

- Operasyon, uyumlu kaynaklara ve angajman kuralları ile net ve anlaşılır biçimde açıklanmış siyasi hedeflere dayalı olmalıdır;

- Müdahale siyasi olarak kontrol altında olmalı; ancak amaç birliğini yansıtan tek bir komuta zinciriyle, görevini icra etmek için yeterli kaynakları elinde bulunduran, mümkün olan en geniş ölçüde komuta yetkisine sahip bir komutan tarafından yürütülmelidir;

- İnsani koruma operasyonunun amacı, krizin yaşandığı yerde insan hakları ve hukukun üstünlüğünün mümkün olduğunca hızlı ve kapsamlı şekilde sağlamaktır; ancak bu bir ülkenin yenilgisi demek değildir. Güç, koruma hedefine uygun hale getirilmiş kademeli olarak artışla kabul edilmesi zorunlu olan sınırlamalar ile birlikte, uygun bir şekilde yansıtılmalıdır;

-Operasyonun yürütülmesi sivil nüfusu en üst düzeyde korunmasını garanti etmelidir;

- Uluslararası insancıl hukuka sıkı bağlılık temin edilmelidir;

---

[125]United Council Security Council, **a.g.e**., 2000, s. 57.

[126] Thakur**, a.g.e.**, 2002, 323-340.

-Müdahale eden kuvvetin korunması, misyonu gerçekleştirmek adına öngörülen çözümün üzerinde önceliğe sahip olmamalıdır;

-Askeri ve sivil olmak üzere otorite ve organizasyonlar arasında en üst düzeyde iş birliği olmalıdır [127].

BMGK'yı insani güvenliğin sağlanmasında tek yetkili organ olarak gören Birleşmiş Milletler Uluslararası Müdahale ve Devlet Egemenliği Komisyonu ek olarak şu konularda mutabakata varmıştır:

-BMGK yetkilendirmesi, tüm vakalarda herhangi bir askeri müdahale eylemi gerçekleşmeden önce aranmalıdır. Müdahale isteyenler bu yetkilendirmeyi resmi olarak talep etmeli; Güvenlik Konseyi konuyu kendi inisiyatifiyle veya Genel Sekreter'in BM Antlaşması madde 99 uyarınca gündeme getirmesini sağlamalıdır.

-BMGK ayrıca, büyük çapta can kaybı ya da etnik temizlik iddiası olan yerlerde müdahale yetkisi talebiyle hızlı bir şekilde ilgilenmelidir. Bu bağlamda askeri müdahale desteği gerekebileceğinden kriz yerinde mevcut durumun veya koşulların doğrulamasını yapmalıdır.

Koruma Sorumluluğunun dört ana belgesi olan Uluslararası Devlet Egemenliği ve Müdahale Komisyonu Raporu, Üst Düzey Panel Raporu, Genel Sekreter Raporu ve 2005 Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi'nde geniş çaplı zulümlere son vermek için devletlerin hangi şartlar altında güç kullanacakları tartışmalıdır. Koruma sorumluluğu bağlamında yetkisiz kuvvet kullanımına yaklaşım belgeden belgeye değişmektedir. Üst Düzey Panel Raporu kuvvetin BMGK tarafından uygulanabileceğine yer vermekte, Genel Sekreter Raporu, toplu güvenlik sistemi dışındaki müdahalelere ilişkin sürekli çekinceleri yansıtmaktadır. Bununla birlikte, 2005 Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi'nde (bireysel veya toplu) tek taraflı eylem seçeneğini kategorik olarak reddedilmemektedir[128]. Bu tutarsızlık ise korunma sorumluluğu kavramının gelecekte bu tür bir eylemi dışlamak anlamına gelmediğini öne sürmeye yaramaktadır. Dört belgenin tümü ortak bir niteleyiciye sahiptir o da toplu güvenlik sisteminin birincil olarak kalması gerektiğidir. Tek taraflı askerî harekât sadece son çare olarak öngörülmektedir.

---

[127]Report of the International Commision On Intervention and State Sovereignty, ***International Development Research Centre***, http://responsibilitytoprotect. org/ICISS%20Report. pdf, (Erişim tarihi: 20. 01. 2018).
[128]Stahn, ***a.g.e.,*** 99-120.

1.2.3.4. İnsani Müdahale ile Koruma Sorumluluğu Arasındaki Kavramsal İlişki

İnsani müdahale Holzgrefe'ye göre bir devletin kendi vatandaşı olmayan kişilerin maruz kaldığı ağır ve geniş çaplı insan hak ihlallerine son vermek amacıyla, ihlalin yapıldığı devlete karşı ve devletin rızası olmadan yapılan kuvvet kullanılması veya kuvvet kullanma tehdidinde bulunulmasıdır[129]. Bir devletin ya da devletler grubunun kendi vatandaşları dışında olan kişilere karşı olan yaygın ve ağır insan hak ihlallerini önlemek ya da sona erdirmek amacıyla ihlalin yapıldığı devlete izni olmaksızın tehdit etme ve güç kullanımıdır.

Soğuk Savaş sırasında insani müdahalede bulunma hakkına izin verilmediğini bunun sebebinin ise devletlerin müdahalede bulunmama kuralına bağlı kalarak mümkün olduğu kadar uluslararası düzeni sağlama konusunda duydukları endişeden kaynaklandığını söylemek yeterli değildir. Düzeni sağlamak dışında sömürge sonrası devletler arasında büyük güçlerin neo-emperyalist faaliyetleri haklı çıkarmak için bu tür insani müdahale haklarını kötüye kullanacağına dair derin ve sağlam endişeler olmuştur. Soğuk Savaş'tan sonra, Kuzey Irak, Somali, Bosna ve Ruanda'nın dehşeti devletlerin BMGK'nın insani müdahale için VII. maddede yer alan müdahale yetkisini kullanmasını sağlamışsa da BMGKLibya örneğine kadar vatandaşlarına karşı yetkilerini kötüye kullanan tam egemen devletlere yönelik müdahalelere izin vermemiştir.

Genel Sekreter Kofi Annan, 1994 yılında Ruanda'da yaşanan soykırımı durdurmaya yönelik bir müdahale yapılmaması nedeniyle ortaya çıkan tartışmaları dikkate alarak, bu koşullarda askeri güç kullanılmasını düzenlemede BM Kurucu Antlaşması'na dayanan rejimin bozulduğunu kabul ettiğinden konuyla ilgili yeni bir normatif konsensüs çağrısında bulunmuştur. Kanada bu çağrıya, "insani müdahale" dil ve söylemini reddettiği için zulmün önlenmesi ve durdurulmasına yönelik uluslararası konsensüsü yeniden konumlandıran Uluslararası İnsani Müdahale ve Devlet Egemenliği Komisyonu'nu (*International Commission on Intervention and State Sovereignty*/ ICISS) kurarak yanıt vermiştir.

2001 yılında ICISS, devlet egemenliği ile müdahale arasında uzlaşma sağlamaya yönelik sorunları daha iyi anlamak amacıyla dünya çapında kapsamlı istişareler gerçekleştirmiştir. Bu süreçte ICISS, kökleri sıklıkla sömürgeciliğe dayanan her türlü sözde insani müdahale hakkının gelişmekte olan ülkelerden şiddetli bir tepki

---

[129]R. O. Keohane and J. L. Holzgrefe, ***Humanitarian Intervention: Ethical, Legal, and Political Dilemmas,*** Cambridge University Press, 2003, s. 275.

alacağını kısa sürede fark etmiştir[130]. ICISS insani müdahalenin aksine R2P'nin zulüm mağdurlarının ihtiyaç ve çıkarlarına müdahaleci güçlerin çıkarlarına göre öncelik vereceğini öne sürmüştür. İnsani müdahale, müdahaleci devletlerin perspektiflerini, tercihlerini ve önceliklerine ayrıcalık verirken, R2P mağdur ve insan merkezli olarak ortaya çıkmıştır.

İnsani müdahalenin aksine koruma sorumluluğu, zulüm mağdurlarının ihtiyaç ve çıkarlarına müdahale eden devletlerin bakış açılarına, önceliklerine ve seçeneklerine göre öncelik verdiğinden insan merkezlidir. Askeri baskıcı müdahaleyi sadece en sıra dışı ve istisnai durumlar için bir kenarda tutmakla birlikte; askeri yaptırımdan ibaret olan insani müdahalenin tersine, koruma sorumluluğu önleyici ve duyarlı tepkiler yelpazesini kapsamaktadır[131]. İnsani müdahale, uluslararası güç hiyerarşisine dayanarak tahakküm kurma korkusu uyandırırken, koruma sorumluluğu uluslararası dayanışma unsurunu öne çıkarmaktadır. Müdahale ile ilgili meselelerin destek arayışında ya da ihtiyacında olanlar açısından değerlendirilmesini gerektiğini dile getirmektedir[132].

İnsani müdahale hakkında birçok Batılı Devlete göre müdahalenin altında yatan ilke, çıkarlarla ile ilgili bir iktidar siyaseti değil, insan yaşamını korumaya yönelik çıkarsız bir çaba olduğu yönündedir. Batılı olmayan birçok insanın zihninde insani müdahale, Hıristiyanlığı yaymak adına medenileştirme misyonunu, insan haklarının geliştirilmesini ve yaygınlaştırılmasını, zayıflar üzerinde irade kullanan güçlü devletlerin aracı olduğunu gösteren tarihsel izdüşümlerini çağrıştırmaktadır[133].

Koruma sorumluluğunun temel fikri devletlerin vatandaşlarına karşı temel sorumlulukları yerine getirmede isteksiz veya aciz olması durumunda uluslararası topluluğun kararlı bir şekilde eylemde bulunma sorumluluğuna sahip olmasıdır. Bu fikrin, XXI. yüzyılda devletler ve insanlar için, tüm hükümet dışı aktörler ile birlikte küresel vatandaşlık kurallarında temel bir unsur olarak benimsenmesi amaçlanmıştır[134]. 'Koruma sorumluluğu' kavramı, XXI. yüzyıl boyunca insani müdahale doktrinini aşamalı olarak değiştirebileceği düşünülmüştür. Bununla birlikte, bu kavramın önermelerinin birçoğu normatif bir bakış açısıyla belirsiz kalmış

---

[130]Thakur, **a.g.e.**, 2013**,** 61-76.

[131]Gareth Evans, Ramesh Thakur ve Robert A. Pape "Correspondence: Humanitarian intervention and the responsibility to protect", ***International Security*****,** Cilt**.** 37. 4, 2013, 199-214.

[132]Thakur, **a. g. e**., 2002, 323-340.

[133]Thakur, **a.g.e**., 2002, s. 323-340.

[134]Report of the International Commision On Intervention and State Sovereignty, ***International Development Research Centre,***http://responsibilitytoprotect. org/ICISS%20Report. pdf, (Erişim tarihi: 15. 01. 2018).

veyayeteri kadar desteklenmemiştir. Stahn'a göre[135] koruma sorumluluğu birçok yönden yasal bir normdan ziyade politik bir meseledir. Uluslararası toplum için bir örgütlenme ilkesi olarak gelişmesi için devletler tarafından daha hassas davranılması ve kararlılık gösterilmesi gerekmektedir.

Thakur'a göre[136] ilk olarak, 'insani' terimi asla savaşla ilişkilendirilmemelidir. İnsanilik iyidir, ancak müdahalecilik kötüdür. İnsani müdahale bu nedenle iyilikle kötülüğe birleştirmiştir. İnsani yanından çok müdahalenin ön plana çıkması kavramın bizatihi müdahalecilik tarafından lekelenmesine sebebiyet vermiştir. İkincisi; BM Kurucu Antlaşması meşru savunma ve güç kullanımı için gerekçe olarak yalnızca uluslararası barış ve güvenliğin düzen ve inşası amacını kabul etmektedir. Gücün ahlaki nedenlerle kullanımı tehlikelidir ve pratikteki etkileri aksi yönde sonuç doğurabilir. Bir ülkede iç savaş sırasında savaşan tarafları çatışmayı uluslararası zemine taşıma umuduyla katı ve sorumsuz davranmaya itebilir ya da yasallık kisvesi altında kendi amaçları doğrultusunda sömürücü güçlerin müdahalelerini kolaylaştırabilir. Her iki durum da büyük çaplı ölümlere sebep olabilir veya savaşı uzatılabilir. Üçüncüsü; 'insani müdahale' kavramını kullanan Batı kökenli insan hakları kavramı içsel bir tutarsızlığa sahiptir: Bireysel anlamda insan hakları bir şekilde kolektif haklara (bir grup insanı koruma hakkına) dönüşürken, aynı zamanda bütün bir ulus, kolektif egemenlik haklarının meşruiyetinden mahrum edilmektedir. Dördüncüsü; pratiğin tutarsızlığı, çifte standartlar ve Batılı güçlerin insan haklarının korunmasına gösterdiği ilginin dağınık yapısı, insani müdahale ilkelerinin hegemonik çıkarlar için genellikle belirli kisveler altına saklandığını göstermektedir. Beşincisi; Batı müdahalesinin sonuçları her zaman fayda getirmemiş olup, zaman zaman Hindistan, Çin, İran ve Latin Amerika'da çok ağır krizlere yol açmıştır.Altıncısı; BM, askeri güç kullanımını yasal olarak onaylayan merkezi ve vazgeçilmez bir kurumdur. Yedincisi; müdahaleler harici siyasi emellerin gerçekleştirilmesine (diğer bir değişle, rejim değişikliğine) bahane olamaz. Müdahaleyi meşru kılan durumlar soykırım ve toplu cinayetler gibi alçakça suçlarla sınırlandırılmalı, müdahale daima son seçenek olarak ve geçici bir süre için yapılmalı, iç siyasi rakiplere karşı siyasi tarafsızlık ve nötraliteye dikkat edilmelidir. Son olarak; müdahaleciler, hedef devletin toprak bütünlüğüne saygı göstermeli ve bunu sağlamalıdır.

Thakur'a göre bir ülkede eğer canice eylemler işleniyorsa ve uluslararası toplum üyeleri bu eylemleri durdurmak için gücü ve imkânı olduğu halde başka bir

---

[135]Stahn, **a.g.e.**, 99-120.

[136]Thakur, **a.g.e**., 2013, s. 64.

yola başvuruyorlarsa, her ne kadar bu insanlık dışı cinayetlerin ön önemli müsebbibi olmasalar da onlar da bu eylemlerde suç ortağıdır. Kesin bir devlet özgürlüğünü ve iç işlerinde müdahalesiz olmayı BM Kurucu Antlaşması çerçevesinde ısrar etmek ise uluslararası hareketin durmasını kabul etmek ve zalimlere öldürme yetkisi vermek demektir. BM tarafından tasvip edilmeyen tek taraflı müdahaleye girişmek de uluslararası gücü silahlı saldırıya karşı kullanmayı kısıtlayan şu an geçerli uluslararası kanunu çiğnemektir. İnsani müdahalenin yukarıda bahsedilen olumsuzluklarına karşılık koruma sorumluluğunun uygulanmasının başarılı bir şekilde ve ustalıkla durumu idare edeceği beklenmiştir[137].

ICISS ve Genel Sekreter Annan' nın tavsiyelerinden kuvvet kullanımı ile ilgili belirlenmiş ihtiyatlı ölçütler bulunmaktadır. Bu ölçütler[138]:

1- Riskin ciddiyeti: Tehdit eden zarar dış görünüşe göre güç kullanımını makul hale getirecek boyutta ve o şekilde midir?
2- Amaçlanan askeri müdahalenin öncelikli amacı: Başka devletler için başka herhangi bir ikinci niyet ne olursa olsun müdahalenin amacı söz konusu tehditi durdurmak veya engellemek midir?
3- Son çare olması: Askeri olmayan diğer bütün seçenekler araştırıldı mı? askeri güçten başkası söz konusu zararı durdurmasının veya engellemesinin mantıksal yargılaması yapıldı mı?
4- Orantısallık: Niyetlenilen askeri müdahalenin boyutu, süresi ve yoğunluğu tehdide karşı durmak için asgari gereklilik düzeyinde midir?
5- Kanunilik
6- Sonuçların dengelenmesi: Yapılan müdahale sonucunda risk altında olan insanlar daha iyi mi yoksa daha kötü durumda mı olacak? Çekilen ıstırabın boyutu daha fazla mı veya daha az mı olacak?

   Tüm bu sorulara uygun cevapların müdahaleden önce değerlendirilmesi ve bu ölçütlere uygun olarak müdahalenin gerçekleşmesi gerekmektedir[139].

NATO'nun 1999 yılında Kosova'da yaşayan Arnavutların soykırıma uğramaması amacıyla yapılan müdahalesi, Güvenlik Konseyi'nin onayı alınmadan yapıldığı için hukuka aykırı ama meşru olarak görülmüştür. Müdahaleyi BM Kurucu Antlaşması'nın 2/4 maddesinde yer alan kuvvet kullanma yasağının ihlâli olarak görerek müdahaleye karşı çıkan devletler Yugoslavya, RF, Çin, Beyaz Rusya,

---

[137]Thakur ve Weiss, **a.g.e**., 22-53.

[138]Gareth Evans, Ramesh Thakur and Robert A. Pape***. "Correspondence: Humanitarian intervention and the responsibility to protect. "***, 199-214.

[139] Evans, Thakur and Pape, ***a. g. e***., s. 199.

Hindistan, Küba, Namibya ve Ukrayna olmuştur. Nato'nun, müdahaleler ile ilgili tek yetkili kurum olan Güvenlik Konseyi'nin onayını almadan yaptığı eyleminin kınanmasını öngören Güvenlik Konseyi tasarısı ise 3'e karşı 12 oyla kabul edilmemiştir. Aynı şekilde Nikaragua Davası'nda Uluslararası Adalet Divanı ABD'nin Nikaragua'ya insani amaçla müdahalesinin hukuken meşru olmadığı kanaatine varmıştır.

Devam etmekte olan bir çatışmanın yayılmasını önlemek anlamına gelen müdahale, devletin ülkesi üzerindeki egemenlik yetkisine karışmak sonucuyla karşılaşmamak için, karmaşık bir insani acil bir durum olduğu varsayımından hareket eder. Çatışmaların yaşandığı yerdeki kara delikler ya da ortaya çıkan siyasi boşluk tehlikeli bir seviyeye ulaştığında uluslararası sistem için de tehlike oluşur ve böylelikle uluslararası tepki doğar. BM Kurucu Antlaşması'nda öncelikle barışın korunması, çatışmaların niteliğinin değişmesi sonucunda geçici önlemler alma ve son olarak da barışa zorlama söz konusudur. İnsani müdahalenin yapılması ile uluslararası barış ve güvenliğin korunması arasındaki bağlantı, iç çatışmaların çevre ülkelere yayılması yoluyla kurulmaktadır. Koruma sorumluluğunda ise müdahale ile uluslararası barış ve güvenliği koruma görevi arasındaki bağlantı ağır ve sistematik insan hak ihlallerine karşı sivil halkı koruma yoluyla kurulmaktadır.

ICISS Raporu, devletlerin vatandaşlarını ağır zararlardan koruyacakları veya müdahaleye isteksiz oldukları zaman koruma sorumluluğunu doğduğu fikrine dayanmaktadır. R2P kavramı, müdahale hakkı olarak değil, insanların olağanüstü ihtiyaçlarını karşılamak ve haklarını korumak için neyin gerekli olduğuna odaklanarak 'egemenlik mantığının insan haklarına karşı olduğu varsayımı' ndan kaçmanın bir yolu olarak düşünülmüştür. Annan ve Deng'in liderliğini yaptığı ICISS, R2P'nin askeri müdahaleden çok daha fazlası olduğunu savunmuştur[140]. Toplumsal ıstıraplara 'müdahale etme sorumluluğuna'ek olarak, uluslararası toplum için ıstırabın önlenmesi ve politikalar uygulama ve toplumları yeniden inşa etmek için şiddet içermeyen araçları kullanma sorumluluğunu içermektedir.

R2P, egemenliği ve insan haklarını birbirleri ile düşmanca görmekten ziyade onları karşılıklı olarak destekleyici olarak görmekte, uluslararası toplumun bu ilişkinin güvence altına alınmasını sağlama sorumluluğunu taşıdığı konusunda ısrar etmektedir. Koruma sorumluluğunu üç sütunlu yapıyı esas alarak düzenleyen norm,

[140]Williams, **a.g.e.**, s. 427.

ilke olarak devletin sorumluluğuna öncelik vererek uluslararası topluma, öncelikle devlete sonra insanlara yardım etme sorumluluğunu yüklemiştir.

Felaket mağdurlarının çektiği acılar ve acil durumlarda insan hayatındaki kayıp, mültecilerin akışı, kitle halinde insanların yerinden edilmesi ve maddi yıkımlar söz konusu olduğunda insani yardımın nasıl yapılması gerektiğini açıklayan Birleşmiş Milletler 46/182 sayılı kararında[141]; her devletin, her şeyden önce kendi bölgesinde meydana gelen doğal afetler ve diğer acil durumların mağdurlarına öncelikli olarak yardım etmekle sorumlu olduğu, etkilenen devletin, insani yardımın organizasyonu, koordinasyonu ve uygulaması konusunda birincil role sahip olduğu vurgulanmıştır. Kararda, acil durumun büyüklüğü ve süresi, etkilenen ülkenin müdahalekapasitesini aştığı durumlarda hükümetler ve sivil toplum kuruluşları ile uluslararası hukuka ve ulusal yasalara uygun bir uluslararası iş birliği yapılması insani yardımın tarafsız ve yasalara uygun yapılması gerekliliğinden bahsedilmektedir.

'Koruma sorumluluğu' kavramında müdahale için "uluslararası barış ve güvenliği sağlama veya korumaya yönelik olma" şartı bulunmaması, müdahale için büyük çapta can kaybının veya etnik temizliğin yeterli görülmesi, normu mevcut uluslararası hukuktan uzak tutmaktadır. Büyük çapta can kaybının veya etnik temizliğin uluslararası barış ve güvenlik için bir tehdit oluşturduğu ve bu koşulların mevcut uluslararası yasalarla ele alınabileceği söylenebilir. Ancak bunun aksine koruma sorumluluğunda hareket noktası bireyin korunması; bireyin uğradığı zararın uluslararası barış ve güvenlik üzerindeki olası dengesizleştirici etkisi değil, doğrudan ve sadece bireye yapılan adaletsizlik ve bireyin uğradığı zarardır. Koruma sorumluluğu nedeni ile gerçekleştirilecek askeri müdahalenin, uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülmesi ya da eski haline getirmesi amacıyla yapılan müdahalelere göre daha az kısıtlayıcı olması, uluslararası hukukun uluslararası toplumdaki merkezi rolü göz önüne alındığında dünya toplumuna doğru bir adım olarak yorumlanmaktadır[142].

Uluslararası hukukun insani müdahaleye izin verip vermemesi sorunu ile insani amaçlar için askeri müdahalenin gerçekleşip gerçekleşmemesi her olayda aynı olmamaktadır. Yasanın bu tür bir eylemi yasaklaması gerekliliği ile birlikte

---

[141]The sovereignty, territorial integrity and national unity of States mustbe fully respected in accordance with the Charter of the United Nations. Inthis context, humanitarian assistance should be provided with the consent ofthe affected country and in principle on the basis of an appeal by theaffected country. Cooperation should beprovided in accordance with international law and national laws. ,*A/RES/46/182*,***United Nations General Assembly***, **,**https://www. un. org/documents/ga/res/46/a46r182. htm, (Erişim tarihi: 24. 03. 2018).

[142]Williams,**a.g.e**., s. 323.

müdahalenin gerçekleşmesi gereken (ahlaki bir mesele olarak) durumlar olduğu olaylar gerçekleşmektedir. Müdahaleye önceden yasal izin vermenin, bu tür bir eylemi teşvik etmesinin muhtemel olduğu söylenebilir, oysa gerçekte istenilen gücün izin verilen kullanımının çok kısıtlayıcı olması gerektiğidir. Bu görüşe göre gerçek ihtiyaç durumunda uluslararası toplum eylemi mazeretli kabul edecek ve eylemi kınamayacaktır. Bu görüşe göre Suriye'de müdahale yasadışı olsa bile bunun gerçekleşmesi gerektiğidir[143]. Akande'ye göre[144], koruma sorumluluğu doktrini bu pozisyonu hiçbir şekilde değiştirmemektedir.

Müdahale konusunda yeterince genel bir devlet uygulamasının olmayışı (*opinio juris*) sorununa ek olarak, insani müdahale argümanı ile ilgili önemli teorik sorunlar da bulunmaktadır. İnsani müdahalede bulunma hakkının olduğu argümanı, BM Kurucu Antlaşması'ndan bu yana geleneksel bir uluslararası hukuk kuralının geliştiği argümanıdır. Bununla birlikte, bu argüman kuvvet kullanımıyla ilgili kuralların yapısının yeniden gözden geçirilmesini gerektirmiştir. Bu argümanın uluslararası hukukun yapısına uyması için aşılması gereken birçok engel bulunmaktadır. Bu argüman, bir geleneksel uluslararası hukuk kuralının, BM Kurucu Antlaşması'ndaki kuvvet kullanımı yasağını engelleyebileceğini veya değiştirebileceğini ima etmektedir. Institut de Droit International'ın 1995'te belirttiği gibi, "*Antlaşma ile gelenekler arasında uluslararası hukukun kaynağı olarak önceden hiyerarşi yoktur. Bununla birlikte, uluslararası hukukun uygulanmasında taraflar arasında geleneksel yasalardan türetilen normlar üzerinden imzalanan antlaşmalar geçerlidir*[145]. " Alışılmış bir kuralın önceki bir antlaşmaya üstün gelebileceği düşünülemez ama bu durum nadiren gerçekleşir ve elde edilmesi kolay değildir. Bu durumda Kurucu Antlaşma'nın kuralının artık bağlayıcı olmayacak şekilde yürürlükten kalkması gerekir ancak Birleşmiş Milletler Kurucu Antlaşması'nın 2/4 maddesi hala bağlayıcı bir kuraldır.

Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin bir uluslararası emredici hukuk normu ile çatışan antlaşmalar başlıklı 53. maddesi uyarınca[146] 'Bir antlaşma yapılması durumunda eğer bu antlaşma hükmü milletlerarası genel hukukun emredici bir normu

---

[143]Dapo Akande "The Legality of Military Action in Syria: Humanitarian Intervention and Responsibility to Protect. "***Ejil: Talk! Blog of the European Journal of International Law*,** https://www. ejiltalk. org/humanitarian-intervention-responsibility-to-protect-and-the-legality-of-military-action-in-syria/, (Erişim tarihi: 17. 05. 2018).

[144]Dapo Akande "The Legality of Military Action in Syria: Humanitarian Intervention and Responsibility to Protect. "***Ejil: Talk! Blog of the European Journal of International Law*,** https://www. ejiltalk. org/humanitarian-intervention-responsibility-to-protect-and-the-legality-of-military-action-in-syria/, (Erişim tarihi: 17. 05. 2018).

[145]Problems Arising from a Succession of Codification Conventions on a Particular Subject ,***Justıtıa Et Pace Instıtud De Droıt International,***http://www. idi-iil. org/app/uploads/2017/06/1995_lis_01_en. pdf, (Erişim Tarihi: 15. 12. 2018).

[146]Kaya, **a.g.e**., s. 90.

(jus cogens) ile çatışıyorsa batıldır.' Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi bakımından milletlerarası genel hukukun emredici bir normu, bir bütün olarak devletlerin, uluslararası toplumun, kendisinden hiçbir surette sapmaya müsaade edilmeyen ve ancak aynı nitelikte olan daha sonraki bir milletlerarası genel hukuk normu ile değiştirilebilecek olan bir norm olarak kabul ettiği ve tanıdığı bir norm olup, genel hukuk normu ancak ve yine bir genel hukuk normu ile ortadan kaldırılabilir. Emredici normun kendisinin zaman içerisinde yeni bir düzenleme yapılarak değiştirilmesi de bir başka alternatif olarak karşımıza çıkmaktadır.

Uluslararası hukuk kuralları arasında antlaşmalar, teamül ve genel hukuk ilkeleri arasında çatışma olması halinde hangi kuralın uygulanacağı konusu kurallar arasında hiyerarşi olup olmaması ile bağlantılıdır. Milletlerarası kurallar arasında hiyerarşiyi düzenleyen açık bir hüküm bulunmamakla birlikte, kurallar arasında alt- üst ilişkisi konusunda doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır[147]. Bir görüşe göre antlaşma ile teamül hukuku arasında bir çatışma olursa lex posterior derogat (sonraki kanun öncekini yürürlükten kaldırır) kuralı uygulanır. Bir başka görüşe göre teamüller, antlaşma kurallarından önce gelmelidir çünkü antlaşmaları yöneten kurallar da teamülü kurallardır. Uluslararası Adalet Divan Statüsü'nün 38. maddesi uyarınca antlaşma, teamül ve genel hukuk kuralları sıralaması aynı zamanda kurallar arasında hiyerarşiyi gösteren bir sıralamadır. Bu nedenle antlaşmalar önce gelirler. Buna karşılık bazı kurallar aksiyomatik ve anayasal oldukları ve diğer kurallardan daha önemli oldukları kabul edilmektedir. Jus cogens olarak adlandırılan bu kurallara aykırı olarak bir antlaşma ya da teamül kuralının olmadığı, olursa batıl olacağı kabul edilmektedir. Jus cogens kuralların getirdiği haklar ve yükümlülükler *erga omnes* etkiye sahiptir ve ihlali durumun her devlet tarafından ileri sürülme ve harekete geçme hakkı verir. Bir kuralın jus cogens olması için iki şart bulunmaktadır. Birinci şart böyle bir normun bir bütün olarak devletler toplumu tarafında kabul edilmesi gerekir. İkinci şart ise devletlerin bu normdan hiçbir şekilde sapılmayacağı kaydıyla kabul etmesi gerekir. Milletlerarası Hukuk Komisyonu tarafından yapılan antlaşmalar hukuku kodifikasyonunda kuvvet kullanma yasağından, jus cogens kural olarak bahsedilmektedir[148].

Uluslararası hukukta insani müdahale ile ilgili olarak, devletlerin diğer devletlere karşı insani gerekçelerle güç kullanabilecekleri konusunda fikir birliği bulunmamaktadır. Devletlerin müdahaleye yönelik desteğinin az olması, müdahalenin

---

[147]Gündüz, **a.g.e**., s. 600.
[148]Gündüz, ***a.g.e.***, s. 600.

opinio juris bir kural olmadığı anlamına gelmektedir. Yaklaşık 130 üye devletten oluşan G77'nin 2000 Güney Zirvesi Deklarasyonu'nun 54. maddesinde Birleşmiş Milletler Tüzüğü'nde ya da genel ilkelerinde yasal dayanağı olmayan müdahalenin 'sözde insani müdahale hakkı' reddedilmiştir[149]. G 77 Havana Zirvesi'nde zirveye katılan devletler tarafından insani müdahale ve diğer ilgili konuların Ortak Koordinasyon Komitesi ve Bağlantısızlar Hareketi ile birlikte koordine edilmesi istenmiştir. Ayrıca organizasyon, Genel Kurul tarafından 46/182 sayılı kararıyla kabul edilen insani yardımın yol gösterici ilkelerine titizlikle saygı duymanın gerekliliğini tekrar vurgulamakta ve bu ilkelerin geçerli olduğunu, test edilmiş sürelerin tam olarak gözetilmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Ayrıca, insani yardımın egemenlik, toprak bütünlüğü ve ev sahibi ülkelerin siyasi bağımsızlığı açısından tam anlamıyla yürütülmesi gerektiğini, bir talebe yanıt olarak veya devletlerin onayını alarak uygulanması gerekliliğini ifade etmiştir[150].

İnsani müdahale konusunda geleneksel uluslararası hukuk doktrininin dayanabileceği yeterli görüş bulunmamaktadır. Mesele UAD tarafından açıkça değerlendirilmese de Mahkeme Nikaragua davasında (1986) insani müdahale doktrinini reddetmiştir. Mahkeme, "Amerika Birleşik Devletleri, Nikaragua'daki insan haklarına saygı konusunda durumu kendine göre değerlendirse de kuvvet kullanımı insan haklarına saygıyı izlemek veya sağlamak için uygun bir yöntem olamaz" şeklinde görüşünü açıklamıştır. Bugün uluslararası hukukun tek taraflı insani müdahale hakkı sağladığı iddiası oldukça zayıftır.

BM Genel Kurulu'nda Devlet Başkanlığı düzeyinde oybirliği ile kabul edilen 2005 Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi, "R2P" doktrininin ne anlama geldiğine dair kesin bir belge olup barışçıl yolların başarısız olması durumunda BMGK aracılığıyla toplu eylemden bahsetmektedir. Başka bir deyişle, kitlesel vahşet suçlarını önleme konusunda kuvvetli eylem yetkisi BMGK'ya aittir. BMGK'nın kilitlendiği yerde "R2P" uluslararası toplumun askeri güç kullanması için yasal bir çerçeve oluşturmakta ve bölgesel bir koalisyon veya "istekli koalisyon" olarak adlandırılmaktadır.

BM Kurucu Antlaşması'nın 2/4 maddesinde düzenlenen emredici norm olan kuvvet kullanma yasağının iki istisnası bulunmaktadır. BM Kurucu Antlaşması'nın 51. maddesinde zikredilen bireysel veya kolektif meşru müdafaa hakkı ve Antlaşma'nın VII. Bölümü'nde düzenlenen uluslararası barış ve güvenliğin korunması amacıyla

---

[149]Declaration of the South Summit and Havana Programme of Action, ***General Assembly***, https://www. g77. org/doc/docs/summitfinaldocs_english. pdf., (Erişim tarihi: 24. 03. 2018).
[150]Declaration of the South Summit and Havana Programme of Action, General Assembly, https://www. g77. org/doc/docs/summitfinaldocs_english. pdf., (Erişim tarihi: 24. 03. 2018).

yapılacak zorlayıcı müdahaleler yasal meşruiyete sahip kuvvet kullanma şekilleridir. Buna karşılık insani müdahale kavramı açıkça BM Kurucu Antlaşması'nda yer almamaktadır. Uluslararası Müdahale ve Devlet Egemenliği Komisyonu Raporu "politik gerçeklik" gereği, BMGK tarafından izin verilmeyen askeri müdahaleler için verilen tekliflerde bir oy birliği sağlamanın imkânsız olacağını kabul etmiştir. Komisyon daha büyük zararın BMGK tarafından es geçilirse uluslararası düzenin uğrayacağı zararda mı yoksa sivillerin katledilmesi durumunda alınacak zararda mı olacağı konusunu sorgulamıştır. Komisyon üyeleri açıkça bu soruyu cevaplamakta başarısız olmuştur[151]. Bu durumda hukuki açıdan, meşru müdafaa ve Güvenlik Konseyi'nin izin verdiği eylemler dışında güç kullanımı üzerine yürürlükteki yasağı ne genel hatlarıyla Koruma Sorumluğu ne de 1973 Sayılı karar hususi olarak değiştirmiştir[152]. Uluslararası toplum tarafından Güvenlik Konseyi tarafından yapılan müdahaleler meşru görülmekte, bunun dışında BMGK kararına dayanmayan müdahalelerin meşruiyeti sorgulanmaktadır.

Ulusal güvenliğe ve müdahale etmemeye dayanan çoğulcu güvenlik anlayışı devletin kendi vatandaşını koruyamadığı bir durumda açmaza girmektedir. Uluslararası düzenin uğrayacağı zarara karşılık bireylerin uğrayacağı zarar noktasında devlet güvenliğinin bazen bireylerin pahasına sağlanması gerekliliği, devletin ve toplumun sınırlarının her zaman örtüşmediği, son olarak da, çoğulcu uluslararası toplumun iç savaş, yoksulluk ve devlet baskısından kaynaklanan erken ölümlerdeki artışı engelleyemediği ileri sürülmektedir[153].

1.2.3.5. Koruma Sorumluluğu Normunun Savunucuları

Koruma sorumluluğunun savunucuları, Komisyon'un 'egemenlik' kavramının çerçevesinin yeniden çizilmesine mutlak olarak olmasa bile rastlantısal olarak yaptığı katkıya ve kitlesel zulümlerin üçayaklı bir sorumlulukla önleme veya durdurma çerçevesinin oluşturulduğuna dikkat çekmektedirler. Fakat Libya'ya Mart 2011'de

---

[151]Chesterman, **a.g.e.**, s. 281.

[152]BM'nin Libya hakkındaki kararı, Güvenlik Konseyi'nin 6498'inci toplantısında 17 Mart 2011'de kabul edildi. Konsey tarafından, Libya Arap Cumhuriyeti'nde sivil halka yönelik yaygın ve sistematik saldırıların insanlığa karşı suç kabul edilebileceği dikkate alınarak, sivillerin bulunduğu alanların korunması, insani yardımın hızlı ve kesintisiz geçişi ve insani yardım personelinin güvenliğinin sağlanması göz önüne alınarak Libya Arap Cumhuriyeti hava sahasında gerçekleştirilen uçuşlar üzerine yasak konulmasına karar verilmiştir. Kararda Libya'da bulunan yabancıları taşıyan, yardım sağlayan, özellikle tıbbi malzeme, gıda ve insani yardım yapacak personeli taşıyan ve sadece insancıl hedefleri olan uçuşların 6. maddedeki yasak kapsamı dışında bırakılmıştır. Naim Demirel ve Miray Azaklı, "BM Güvenlik Konseyi' nin Libya hakkındaki 1973 (2011) sayılı kararı***",Küresel Bakış***, Cilt:1. 3,s. 171-178.

[153]Bknz dipnot 50. Bellamy, Alex J., and Matt McDonald. "Securing İnternational Society: Towards An English School Discourse Of Security. " ***Australian Journal of Political Science*** Cilt: 39. 2, s. 315.

uluslararası askeri operasyon yapılana kadar koruma sorumluluğunun keskin ucu olan askeri güç kullanımının yerini diplomatların, akademisyenlerin ve politika analistlerinin kaçamak yapan ve çekingen tavırları almıştır[154].

Koruma sorumluluğu yalnızca askeri güç kullanımı ile ilgili olmayıp insani müdahale ile de eş anlamlı değildir. Bu adlandırma özellikle de kitle imha silahları ve El Kaide bağlantısına yönelik kanıtlar bulunamadığında Irak'taki savaş için Washington ve Londra'nın çağrıları "insani" bir gerekçe biçimine büründüğünde gündeme gelmiştir. Güney Osetya vakası ise insani kaygıların tamamen noksan olması nedeniyle normu tanımlamak için faydalı olmuştur. Ayrıca, koruma sorumluluğu bir ülkenin "yurttaşlarını" koruma amacını taşısa dahi yalnızca güçlü askeri müdahale olarak dar bir açıdan değerlendirilmemiştir. Koruma sorumluluğu her şeyden öte zamanında önleyici adımlar atmak, kitlesel vahşete dönüşebilecek durumları tespit etmek ve diplomatik, yasal, ekonomik ve askeri baskı uygulamak anlamına da gelmiştir. Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi'nde, koruma sorumluluğunun yapılan zulümleri önlemek amacıyla öncelikle devletin sorumluluğu olduğu ve uluslararası desteğin amacının da devletlerin kendi kendilerini düzeltmelerine yardımcı olmak olduğu vurgulanmıştır[155].

Koruma sorumluluğu politik yapısı nedeniyle suiistimale açık olsa da normun zaman içerisinde suiistimal edilmesinin normun güçlenmesine katkısının olacağı fikri ortaya çıkmıştır. 2003 yılında gerçekleşen Irak Savaşı'na yönelik samimi olmayan insani gerekçelerin koruma sorumluluğunu tamamen lekelemediği, koruma sorumluluğu ile güç ve rejim değişikliğinin eski kullanımlarına ilişkin doktrinler arasındaki farklılığı belirginleştirdiği incelenme konusu olmuştur. Suiistimallerin gelişmekte olan bir normun kapsamını açıklığa kavuşturduğunu, dolayısıyla da güçlendirdiğini açıklamak üzere koruma sorumluluğunun yanlış uygulandığı 2008'deki iki olay (Burma ve Güney Osetya) örnek olarak gösterilmiştir. Badescu'ya göre bu olaylar, yeni bir normun ölüm haberi olmaktan ziyade bu normun güçlendirilmesine yardımcı olmuştur[156].

Koruma sorumluluğunun normatif çerçevesi kapsamında kabul edildiği üzere, sivillerin temel hakları devletlerin cezasız eylemlerine ve egemenlik duvarı arkasına sığınmalarına kıyasla çok daha ağırlığı bulunan bir konudur. Böyle bir durumda BM'nin askeri müdahaleye yönelik verdiği bu yetki RF ve Çin'in Çeçenistan ve

---

[154]Weiss, ***a.g.e***., 287-292.

[155]Cristina G., Badescu and Thomas G. Weiss. "Misrepresenting R2P And Advancing Norms: An Alternative Spiral?. " ***International Studies Perspectives***, Cilt:11. 4, 354-374.

[156]Badescu ve Weiss**, a.g.e**., s. 365.

Xinjiang bölgelerinde uyguladığı vahşetler gibi büyük güçlere karşı bir seçenek olmamıştır. Eylem lehine karar çıkması ne kadar önemli ise iyilerin hiçbir şekilde en iyilerin düşmanı haline gelmemesi gerektiği düşüncesi de BMGK üzerinde etkili olmuştur[157]. Söz konusu büyük güçler ve daimî üyeler olduğunda mevcut eylemsizliğe karşı başka ülkelere karşı eylemde bulunmak, hiç müdahalede bulunmamaktan daha iyi görülmeye devam etmektedir.

Badescu'ya göre koruma sorumluluğu gündemi güç kullanımından ziyade korumadan çatışma sonrası yeniden inşa ve sivillerin korunmasına kadar kitlesel vahşetlere daha karmaşık ve detaylı müdahalelerden oluşmaktadır. ICISS, özel durumların gözü kapalı bir şekilde "insani" olarak etiketlenmesinden ziyade değerlendirilmesinde fayda olduğunu savunarak "insani müdahalenin" ilk kelimesi olan "İnsani" kelimesini kaldırmıştır. Sömürgecilik döneminde bu harfin kullanımı ile gerekçelendirerek işlenen kötülüklerin sayısına aşikâr olanlar için bu değişim anlamsal bir değişimden daha fazlasını ifade etmiştir. Bu dil, yabancıların risk altındaki halklara yardım etmek ve koruma sağlamak amacıyla müdahalede bulunma haklarından yabancıların kurtarmaya gitme sorumluluğuna evrilmiştir[158]. 'Sorumluluk olarak egemenlik' kavramı ile insani müdahale, birbirinden farklı iki düşünce şekli olmakla birlikte uygulamada akılda kalıcı bir isimle tek bir kavramsal malzeme haline getirilmiştir. Ve egemenlik sorumluluğunu yerine getirmeyen devletlere karşı insani amaçlı müdahaleyi de içeren eleştirildiği kadar desteklenen 'koruma sorumluluğu' kavramı ortaya çıkmıştır.

2001 yılında ICISS komisyonu tarafından adı konulan koruma sorumluluğu ifadesi hem bir toplanma çağrısı hem de devlet egemenliğinden kaynaklanan yükümlülükleri güçlü bir şekilde hatırlatacak bir kavram olarak, büyük bir cazibeye sahip olmuştur. Ancak kelimeleri, farklı insanlar için farklı anlamlara gelmiştir. Devletin halkını koruma sorumluluğu mu yoksa veya devletin başarısız olduğu durumlarda etkili bir müdahaleye geçmek üzere uluslararası toplumun sorumluluğu mu olduğu konusunda farklı anlamlar yüklenmiştir. Koruma sorumluluğu bu anlamda geniş kapsamlı bir strateji olduğundan 2005 Sonuç Belgesi'nde geniş kapsamlı stratejilerde olacağı gibi, her iki perspektif de benimsenmiştir. Devletin, öncelikle sorunun kaynağı mı yoksa çözümü mü, fail mi yoksa koruyucusu mu olduğu sorularına cevap

[157]Ramesh Thakur, and Thomas G. Weiss. "R2P: From İdea To Norm-And Action", 22-53.
[158]Badescu ve Weiss, ***a.g.e.***, s. . 360.

aranmıştır. Bu sorulara cevap, 2001 ICISS raporuna göreilki (sorunun kaynağı ve fail), 2005 zirvesine göre ise ikincisi (sorunun çözümü ve koruyucusu) olmuştur[159].

Koruma sorumluluğu normundan beklentiler ve normun uygulanması arasındaki boşluğun önemini değerlendirmek, R2P güçlendiricileri ile R2P şüphecileri arasındaki en temel anlaşmazlık alanıdır. Cunliff'e göre bu boşluğu retorik ve gerçeklik arasındaki bir boşluk olarak tanımlamak çok sağlıklı değildir. Çünkü yalnızca Libya'ya yapılan askeri müdahaleler bir R2P operasyonu olarak yaygın kabul görmüştür. Aynı zamanda doktrinin politikaya çekilmesiyle değerlendirmeseviyesinin ötesine geçtiği görülmektedir. Bununla birlikte, uygulamadaki açığa odaklanarak yapılan analizlerin dışında kalan, devletin egemenliği ile ilgili normların bu süreç sonucunda ne kadar dönüştürüldüğüdür.

1.2.3.6.Koruma Sorumluluğu Normuna Getirilen Eleştiriler

Koruma sorumluluğu kapsamında müdahale, uluslararası toplumun insani krizlere verdiği tepkilerin istikrarsız olmasından dolayı bir yükümlülük olarak değil bir hak olarak görülmektedir. Korumanın hak olarak görülmesi, dünya toplumu için adaleti öngören kavramdan, uluslararası toplumun düzenini korumayı öngören bir anlayışa doğru yaklaşıldığını göstermektedir.

Müdahalenin yükümlülük ya da hak olup olmadığı konusunda 2009 Genel Kurulu tartışmasında koruma sorumluluğunun BMGK için herhangi bir yeni yetkinlik veya usule ilişkin hukuk kuralı atfetmek veya harekete geçmek için herhangi bir yükümlülük oluşturmadığı, daimî üyelerin seçtiği durumlar dışında kolektif eylem yükümlülüğünün zorunlu olmadığı ifade edilmiştir. Gerry Simpson tarafından ise daimî 5 üyenin veto güçleri "yasallaştırılmış hegemonya" olarak tanımlanmıştır. Hangi belirleyiciler BMGK'nın müdahale etme kararını etkiliyor sorusuna cevap olarak Hehir, geçmiş uygulamalarda daimî üyelerin ufak usul düzenlemelerinden ayrı olarak uymaları gereken bağlayıcı kurallar olmadığını bu nedenle BMGK'nın devlet içi krizlere verdiği yanıtın tutarsız olduğunu ifade etmiştir[160].

Koruma sorumluluğunun devletler için yükümlülük yerine hak olarak görülmesinin diğer sonucu normun uluslararası hukuktaki uyulması gereken bir kural olmayıp, politik bir taahhüt olarak sınırlı kalmasıdır. Gowers'a göre R2P, uluslararası

---

[159]Edward Luck, "From Promise To Practice: İmplementing The Responsibility To Protect. ", ***Oxford University Press***, 2012, 85-106.
[160]Hehir, **a.g.e.**, 137-159.

hukukun yasal kaynaklarına uygun olarak düzenlenen bir uluslararası bir yasal kural olmadığından genel bir hukuk ilkesi olarak tanınmamaktadır. Bunun yerine, uluslararası hukukun mevcut ilkelerine dayanan çok yönlü bir siyasi kavram olarak görülmektedir[161]. R2P devletler ve uluslararası kuruluşlar için herhangi bir ek yasal görev oluşturmamakla birlikte 'koruma sorumluluğu' kavramının onaylanması, devletler tarafından yerleşik antlaşma hukuku ve geleneksel uluslararası hukukta yaratılan görevleri uygulamak amacıyla verilen politik veya ahlaki bir taahhüt olarak görülebilmektedir. Normun içeriğinde kasıtlı olarak kullanılan temkinli ifadeler (toplu harekete geçmeye hazırız şeklinde) devletlerin uluslararası toplumun insani krizlere cevap verme konusunda bir sorumluluk ya da görev yaratması olarak yorumlanabilecek herhangi bir dili kullanma konusundaki isteksizliğini göstermektedir. Sivil nüfusun kitlesel vahşet şiddetinden korunmasına yönelik herhangi bir eylemde bulunmak için BMGK ya da daha geniş uluslararası toplum için öngörülen genel bir görev ya da yükümlülük bulunmamaktadır[162].

Üç sütunlu yapı içerisinde devletin sorumluluğunu uluslararası toplumun yardım yükümlülüğünün önüne koyan koruma sorumluluğu kapsamında zorlayıcı müdahale üçüncü sütunda yer almasının nedeni müdahalenin son çare olması düşüncesidir. Buna karşılık Libya ile ilgili BMGK kararlarının içeriği, üçüncu sütunun doğrudan uygulandığını göstermektedir. Bunun sonucu ise üç sütunlu yapıda sütunlar arasında öncelik sıralamasının olmayışıdır. Doğrudan müdahalenin olması, koruma sorumluluğu ile insani müdahale arasındaki ayrımı ortadan kaldırmaktadır.

Bağlantısız Hareketi'ne dâhil olanlar tarafından da koruma sorumluluğu ciddi biçimde eleştirilmiş ve önlemek tepki vermek ve yeniden inşa etmek uygulamalarından ziyade askeri müdahaleye diğer iki amaca göre daha fazla önem verildiği ileri sürmüştür[163].

R2P karmaşık ve nüanslı bir insani müdahale tarzı olup vahşet suçlarına karşı uluslararası toplumun, özellikle askeri olmak üzere bir tepki verilmesine yardımcı olup olmadığına karar verilmesini gerektirmiştir. Kavramsal olarak insani müdahale ile koruma sorumluluğu arasındaki ikilemin yanı sıra insani bir amaçla zorlayıcı müdahale siyasi bir ikilemin de konusu olmuştur. Müdahaleye itiraz eden devletlere göre müdahale güçlü kuzey ülkelerinin güney küredeki eski moda emperyalist

---

[161]Andrew Garwood-Gowers, "The Responsibility To Protect And The Arab Spring: Libya As The Exception, Syria As The Norm. ", ***UNSWLJ,*** Cilt:36, 2013, s. 594.

[162]Garwood-Gowers, **a.g.e.***,* s. 594.

[163]Carlo Focarelli, "The responsibility to protect doctrine and humanitarian intervention: too many ambiguities for a working doctrine", ***Journal Of Conflict And Security Law***, Cilt:. 13. 2, 191-213, s. 199.

müdahalelerinin iyi niyet taşımasının ötesinde bir anlam taşımamıştır. Kofi Annan'dan esinlenen ve Kanada desteği ile yürütülen ICISS projesi, bu siyasi ve kavramsal ikilemden yeni bir çıkış yolu bulmayı amaçlamaktadır Bu soruna yaratıcı ve güçlü sonuç 'koruma sorumluluğu' ifadesi olarak ortaya çıkmıştır. Ancak yine de Komisyon Raporu'nun açılış cümlesinde, konunun aslında insani müdahale olduğunu beyan edilmiştir[164]. Komisyonda insanı korumak amacıyla yapılan müdahaleyi bir 'hak olarak sorumluluk' olarak ele aldığından, insani amaçla müdahale kavramı değişmemiştir.

Rapor'un büyük kısmının, yalnızca kuvvet kullanımıyla ilgili olarak muharebe kurallarına ayrılması korumadan önce müdahaleye ağırlık verildiğinin göstergesi olmuştur. Bununla birlikte, Komisyon adı da 1999'daki Genel Kurul'da yaşanan çekişmenin esas noktasını teşkil etmiş, uluslararası müdahale ve devlet egemenliği arasındaki gerilimleri ele aldığını göstermiştir. Müdahalenin devlet egemenliği ile birlikte aynı başlık altında olmasının yarattığı belirsizlik, şüphecilerin gözünden kaçmayarak ve savunucular arasındaki ayrılıkları da pekiştirmiştir. Tüm bu eleştiriler, R2P, insani müdahaleye karşı bir panzehir miydi yoksa daha çekici kıyafetlerle yeniden ortaya çıkması mıydı sorularını gündeme getirmiştir[165].

[164]The Responsibility to Protect Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty, ***International Development Research Centre***, 2001, s. 1.
[165]Luck, ***a.g.e.***, 85-106.

İKİNCİ BÖLÜM

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜVENLİK KONSEYİ VE KORUMA SORUMLULUĞU

Uluslararası barış ve güvenliği sağlama konusunda birincil derecede yetkili uluslararası aktör olan BMGK'nın 'Koruma Sorumluluğu' kavramı ile birlikte uluslararası barış ve güvenliğin tehdidi dışında bir devlette insani suçların sistematik ve yaygın olarak işlenmesi halinde koruma amaçlı olarak ilgili devletin egemenliğine müdahale etme yetkisi bulunmaktadır. Uluslararası toplumun koruma sorumluluğunu nasıl uygulayacağına dair devletler adına karar alma yetkisine sahip BMGüvenlik Konseyi'nin çalışma usulünün ve normun ortaya çıkmasıyla birlikte aldığı kararların incelenmesi normun uygulanmasını ve gelişimini anlayabilmek için birincil derecede öneme sahiptir.

2.1. GÖREVİ, ÇALIŞMA USULÜ VE UYGULAMALARI

BMGK, Birleşmiş Milletler'in yürütme organı olup, Kurucu Antlaşma'nın 24. maddesi uyarınca uluslararası barış ve güvenliğin korunması görevine ve bu konuda üyeler adına hareket etme yetkisine sahiptir[166]. BMGK, BM Kurucu Antlaşması' nın VII. Bölümü'nde yer alan maddeler uyarınca bağlayıcı kararlar alabilir, zorlama tedbirlerine başvurabilir ve VI. ve VII. Bölümü'nde yer aldığı gibi tavsiye kararları da alabilir. Barışı koruma görevinde Genel Kurul ikincil role sahip olup ancak BMGK'nın yetkilendirmesiyle veya Barış İçin Birleşme Kararı gereğince tavsiye niteliğinde kararlar alabilir. Kuvvet kullanmayı da içeren bir tavsiye kararı devletleri saldırgan devlete karşı kuvvet kullanmaya zorlamaz ancak kuvvet kullanmayı meşrulaştırır.

Birleşmiş Milletler'in hızlı ve etkili eylemi temin etmesi için BMGK'ya 'uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik birincil sorumluluğu' yükleyen Kurucu Antlaşma'nın 24. maddesi temel ilkeler için önemli nitelikte bir maddedir. Antlaşmanın VI. Bölümü'nde anlaşmazlıkların barışçıl çözümüne ilişkin önemli hükümler bulunmakla birlikte bu sorumluluğun can alıcı noktası, Güvenlik Konseyi'nin madde 39'da yer alan "barışa karşı bir tehdidin, barışın ihlalinin veya saldırı eyleminin varlığına karar verir" ifadesidir. VII. Bölüm uyarınca uygulanacak eylem(ambargo, yaptırım ve diplomatik ilişkilerin kopması gibi tedbirler- madde 41) güç kullanımında yetersiz kalabilir. Bununla birlikte, Güvenlik Konseyi bu önlemlerin yetersiz olabileceğini düşünürse, "barış ve güvenliği sürdürmek veya yeniden sağlamak

[166]Hasgüler, Uludağ,**a.g.e,**,s. 567.

gerekebileceğinden, bu eylemleri hava, deniz ve kara kuvvetleri yoluyla uygulayabilir". Bir başka deyişle, askeri güç kullanımına başvurabilir ya da güç kullanımına izin verebilir (madde 42).

BMGK, barış ve güvenlik konularında antlaşma uyarınca "birincil" sorumluluğa sahiptir ancak tek veya yegâne sorumlu değildir. BM Kurucu Antlaşması'nın 10. maddesi, BM yetkisi kapsamında herhangi bir soruna ilişkin BM Genel Kurulu'na genel bir sorumluluk vermekte ve Genel Kurul madde 11 uyarınca, sadece tavsiyelerde bulunup bağlayıcı karar alamamasına karşın, Genel Kurul'a özellikle uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması hususunda yedek sorumluluk verilmiştir. BM'nin iki ana organı arasında ayrılığı önlemek amacıyla, yapılan tek uyarı BMGK'nın ilgili konuyu Genel Kurul ile aynı anda ele almaması gerektiği yönündedir. Güvenlik Konseyi'nin onayı olmasa ve Genel Kurul'un gücü sadece tavsiye kararı verme niteliğinde olsa da Genel Kurul'daki oyların üçte ikisinin desteğiyle gerçekleşmiş bir müdahale güçlü manevi ve politik desteğe sahip olmaktadır.

Adolf Hitler'in neden olduğu yıkımın tekrarlanmasını engellemek üzere müttefiklerle birlikte İkinci Dünya Savaşı'nın küllerinden oluşturulan Birleşmiş Milletler, kurulduğundan bu yana içeriye yönelik toplu katliamlarla ilgilenmek yerine daha çok dışa yönelik saldırılarla ilgilenmiştir. Diğer ülkelere yönelik saldırılardan farklı olarak, Yahudilerin sistemli olarak geniş ölçekte yok edilmesi devletler arasında yepyeni bir korku uyandırmıştır. Bu korku yeni yüzyılda kitlesel vahşetleri önleme doktrinini, var olan bir saldırıyı toplu olarak önleme ve bertaraf etme sorumluluğu seviyesine çıkarmıştır[167].Geleneksel barış tesis etme çabası, ateşkes konusunda mutabık kalan birbirine düşman savaşçılar arasında fiziksel bir bariyer olarak yansız ve üçüncü tarafa ait askerler yerleştirmekten geçmektedir. Barışa zorlamak için ise daha güçlü ancak yine de tarafsız olan uluslararası askerlerin savaş çıkaran taraflara karşı güç kullanmasını gerekmektedir.

Koruma sorumluluğu, bildiğimiz haliyle 'insani müdahalenin' yeniden formüle edilmesidir ve daha karmaşık, politik bir kavramdır. Kitlesel vahşet kurbanlarının korunması için yabancılar tarafından güç kullanılması anlamına geldiğinden koruma sorumluluğu silahlı saldırılardan ve savaşlardan ayrı bir yerde durmaktadır. Nuremberg Mahkemesi ve İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından imzalanan 1948 Soykırım Sözleşmesi'ne benzer şekilde zamanın en önemli normatif gelişmesi olarak 'insanları korumak adına askeri güç kullanımını' içermektedir[168]. Koruma

[167]Thakur ve Weiss, **a.g.e**., s. 22-53.
[168]Thakur ve Weiss, **a.g.e**., s. 40.

sorumluluğunun BM tarafından belirlenen bir yapısı bulunmaktadır. Uluslararası devletler topluluğunun uluslararası koruma sorumluluğunu icra etmek zorunda kalması durumunda bu norm en yüksek karar mercii olarak BM'yi kabul edildiğinden, normun yeni bir uluslararası mutabakatın temeli haline gelmesi ancak BM forumunda gerçekleşebilmektedir.

Birleşmiş Milletler uluslararası camianın yetkisini inşa etme, pekiştirme ve kullanma konusunda tartışmasız esas kurumdur. Bu kurum, düzen ve istikrarın temel taşı olmak, bununla birlikte uluslararası sistemin üyelerini, toplumları korumak için davranış kurallarını belirleyen ve uygun davranışın hukuki normlarını belirleyecek antlaşmaların müzakere edildiği çerçeve olmak amacıyla kurulmuştur. Bu yüzden BM'nin güç ilişkilerine aracılık eden, uluslararası camia tarafından adil ve arzu edilen bir siyasi değişimi sağlayacak yeni normları yayan, kolektif meşruiyet sağlama niteliğini taşıyan bir forum olması beklenmiştir.

Birleşmiş Milletler otoritesi zorlayıcı güce değil, sahip olduğu meşruiyet uygulayıcısı rolüne dayanmaktadır. Meşruiyet kavramı otoriteyi uygulama ve iktidara başvurma arasında bağlantı işlevi görmektedir. BM tarafından uygun görülen kolektif müdahale, temsili bir uluslararası organ tarafından usulüne uygun yetkilendirildiği için meşru kabul edilir hâlbuki tek taraflı müdahale tek tarafın çıkarını gözettiği için gayrimeşru olarak görülür. Belirli durumlarda uluslararası barış ve güvenliğin tek yasal koruyucusu BM'nin otoritesine karşı çıkan veya ondan kaçmaya çalışanlar, kendi otoritesini genel olarak sarsmayı, uluslararası hukuka ve evrensel normlara dayalı dünya düzeni ilkesini bozmayı göze almaktadırlar.

Birleşmiş Milletler üye devletlerin ne yapmaması gerektiğinin de sembolüdür. Devlet-vatandaş ilişkileri alanında İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi gibi Antlaşma maddelerinin ve araçlarının bütünlüğü devletlerin toprak sınırları içinde kendi halkına zarar verme otoritesini kısıtlamaktadır. Askeri eylem alanında BM üyeliği, toplu olarak yetki verilmiş uluslararası müdahalenin yararına tek taraflı müdahaleden kaçınmak konusunda büyük güçlere sorumluluk yüklemektedir.

BM Kurucu Antlaşması, üye devletlerin kendi iradeleriyle kabul ettiği uluslararası bir yükümlülük örneğidir. Üye devletler Birleşmiş Milletler üyeliğine kabul edilirken, milletler topluluğunun üyesi olarak da kabul etmektedir. Devletin kendisi BM Kurucu Antlaşma'sını imzalarken üyelikten kaynaklanan sorumlulukları da kabul eder. Antlaşmanın imzalanmasıyla Devlet egemenliğinin devri ya da zayıflatılması söz konusu değildir. Fakat egemenliğin hem iç işlerinde hem de dış işlerinde var olan görevler bakımından, egemenliğin inhisar hakkından sorumluluğa dönüşmesi söz

konusudur. Birleşmiş Milletler, toplanmış egemenliğin ortak yönetiminin simgesi ve sahası olmuştur[169].

2.1.1. Barışın Korunması ve İnsan Haklarının Korunması Bağlantısı

Barışa karşı tehdit, BMGK'nın BM Kurucu Antlaşması'nın 39. maddesi uyarınca kuvvet kullanabilmesinin ön şartıdır. Barışa karşı tehdit kavramı saldırganlık suçunun icra hareketleri ile alakalı ortaya çıkan bir kavramdır. BM Kurucu Antlaşması'nın ilk maddesinde yer aldığı üzere barışın korunması amacıyla etkin önlemler alma yetkisi 39. madde ile BMGK'ya bırakılmıştır. Halkların hak eşitliği, kendi kaderlerini tayin hakkına saygı ilkesi ile dostane ilişkiler geliştirmek ve böylelikle barışı güçlendirmek örgütün diğer amaçlarıdır. BM Kurucu Antlaşması'nın VII. Bölümü'nün genel hükümleri, 51. maddeyle verilen meşru müdafaa eyleminin özel yetkisi ve VIII. Bölümde yer alan hükümler her türden güvenlik tehditleriyle başa çıkmak için güçlü bir otorite kaynağı oluşturmaktadır. Örneğin, 11 Eylül 2001 terör saldırılarından sonra BMGK ve Genel Kurul (madde 51 ve genel olarak VII. Bölüm'e dayanarak) hızlı bir şekilde eylem çağrısında bulunmuştur. Dünyada hâlihazırda barış, güvenlik ve insani koruma konularının bütün bir yelpazede üstesinden gelme amacıyla bir askeri ve diplomatik örgüt olarak kurulan Birleşmiş Milletler uluslararası barış ve güvenliği koruma görevini üstlenmiştir.

BM Kurucu Antlaşması'nın 39. maddesinde düzenlendiği şekliyle barışın tehdit edilmesi, bozulması ya da saldırı fiili olması durumunda alınacak önlemlerin amacı uluslararası barış ve güvenliğin korunmasıdır. BM Kurucu Antlaşması'nın 42. maddesi uyarınca Güvenlik Konseyi'nin barışın ve güvenliğin korunması ve yeniden tesisi için barışın tehdit eden, bozan bir eyleminolduğunun saptanması gerekmektedir. Nuremberg Mahkemesi İlkeleri/1950 barışa karşı suçları ikiye ayırarak ilk bendinde bir saldırganlık savaşını (*a war of agression*) yahut uluslararası yükümlülükleri ihlal eden bir savaşı planlama, hazırlama veya yürütme ikinci bendinde isebirinci bentte yer alan filleri gerçekleştirilmek için bir plana iştirak etmek olarak tanımlamıştır. Nuremberg İlkeleri uluslararası suçları, barışa karşı suçlar, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar olarak üç kategoride düzenlemiştir. Mahkeme suç tanımlaması yaparken insanlığa karşı suçların barışa bağlı suçlarla bağlantılı olarak savaş öncesinde de işlenebileceğini, suçun konusunun herhangi bir sivil halk olmasından dolayı failin kendi halkına karşı da bu fiili işleyebileceğini öngörmüştür

[169] Thakur, ***a.g.e.***, 2002**,** 323-340.

BM Kurucu Antlaşması'nda insancıl nitelikte uyuşmazlıkların çözülmesi ile uluslararası barış ve güvenliğin korunması ayrı maddelerde düzenlenmiştir. Örgütün kuruluş amaçlarının ve organlarını yetkilendirme şeklinin zaman içerisinde farklılaşan uygulamasının, insan hak ihlalleri ile barışın korunması arasındaki bağın kurulmasına sebebiyet verdiği görülmektedir. Zira BMGK sıklıkla ve genellikle kabul edilmiş uygulamalarıyla, Bosna-Hersek, Ruanda Somali, Kongo Cumhuriyeti, Doğu Timor'da aldığı zorlayıcı tedbirlerle insancıl hukuk alanında BM Kurucu Antlaşması'nın VII. Bölümü'nde kendisine verilen yetkiyi kullanmıştır. BMGK üyelerinin oybirliğiyle kabul ettikleri 31.01.1992 tarihli bildiride ekonomik, sosyal ve insani alanlarda yaşanan istikrarsızlığın askeri nitelikte olmayan bir uluslararası barış ve tehdit olduğu açıkça dile getirilmiştir[170].

05.04.1991 tarih ve 688 sayılı karardan itibarenBMGK ulusal uyuşmazlıklarda yaşanan insan hak ihlallerini devletler arasında bir uyuşmazlık olup olmadığına bakmaksızın uluslararası barışın tehdidi olarak görmüştür. Bu kararla Güvenlik Konseyi Kuzey Irak'taki Kürtlerin insan haklarının ihlâlinin uluslararası barış için tehdit oluşturduğunu kabul etmiştir[171]. BMGK'nın 678 sayılı kararıyla Irak' a kuvvet kullanılmasının akabinde başlayan iç ayaklanmalar nedeniyle yüzbinlerce insanın evlerini terk ederek sınırlara yığılmıştır. BM 688 sayılı kararla, Irak Hükümeti'nin vatandaşlarının insan haklarını tanıması, uluslararası yardım kuruluşlarının ülkeye girişlerine izin verilmesi ve bu süreçte Genel Sekreteri ile iş birliği içinde bulunması öngörülmüştür[172].

BMGK 13.07.2004 tarihli 1556 sayılı Darfur kararıyla, sivil halka etnik nedenlerle keyfi kuvvet kullanılmasını, tecavüzü ve insanların zorla yerinden edilmesini kuvvet kullanmanın gerekçesi olarak göstermiştir[173]. Hâlbuki BMGK'nın uluslararası barışı ve güvenliği koruması görevi kapsamında müdahale de bulunabilmesi için bir ülkede yaşanan insan hak ihlallerinin bir bölge ya da ülkenin güvenliğine karşı tehdit oluşturması gerekmektedir. BM kararlarına göre mülteci akını veya ulusal uyuşmazlığın civar ülkelere sıçraması bölgede barışın tehdit altında olduğu, ulusal uyuşmazlığın uluslararası bir uyuşmazlığa dönüştüğü anlamına gelebilmektedir. Ruanda Demokratik Kongo, Brundini'de gerçekleşen olayların

---

[170]Mahmut Göçer, ***İnsan Haklarının Korunması Ve Birleşmiş Milletler***, Nobel Yayın, Ankara, 2009, s. 28-31.

[171]A. Füsun, Arsava, "BM Güvenlik Konseyi'nin İnsan Haklarını Koruma Rolü ve Güvenlik Konseyi'nin Yetkilerinin Dayanağı ve Sınırları", ***Uluslararası Hukuk ve Politika***, Sayı:13, 1-15, s. 5.

[172]Turgut Tarhanlı, "Güvenlik Konseyi'nin 688 Sayılı Kararı Çerçevesinde Bazı Uluslararası Hukuk Sorunları", ***Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni***, Sayı:1-2, 175-177, s. 1.

[173] Arsava, **a.g.e.,** s. 5.

bölgesel barışı tehdit ettiği, S/RES/788 (1992) sayılı kararı ile BM Liberya da yaşanan iç savaş, mülteci göçü, silahlı çatışmaların komşu devletlere sıçramasıyla bölgenin istikrarını bozduğu, Haiti de mülteci akınının barışı tehdit ettiği sonucuna varılmıştır[174].

Barışın korunması BM Kurucu Antlaşması'nda açıkça zikredilmekle birlikte insan haklarının korunmasından değil insan haklarına saygının geliştirilmesi ve güçlendirilmesinden bahsedilmektedir. Barışının korunmasının aracı önlem almak ve bu önlemlerin yetersiz kalması durumunda kuvvet kullanmaktır. İnsancıl nitelikteki uyuşmazlıkların çözülmesinin aracı ise uluslararası antlaşmalar yoluyla iş birliğini geliştirmektir. Bu görev de 60. madde ile Ekonomik ve Sosyal Konsey'e verilmiştir. İnsancıl nitelikteki uyuşmazlıkların çözümü için önerilen yol, insan haklarına saygının geliştirilerek uluslararası iş birliğini sağlamak ile sınırlıdır. Hâlbuki örgütün uluslararası barışın korunması için silahlı kuvvet kullanma dâhil olmak üzere gerekli önlemli almak yetkisi bulunmaktadır.

Uluslararası hukukta uygulama sisteminin ortasında bulunan BMGK ile birlikte BMevrensel olarak kabul edilen otoritesiyle barış ve güvenliği koruma operasyonlarını geçerli kılacak tek örgüttür. Ancak tek başına bir operasyonel kapasitesi bulunmamaktadır. Kolektif güvenlik örgütü olarak BM'nin etkili işlemesi için, devletlerin ulusal amaçlar için tek taraflı güç kullanımından vazgeçmesi ve BM adına, BM'nin amaçları için güç kullanmaya razı olması beklenmektedir[175].

2.1.2. Barış ve Güvenliğin Korunmasında Güvenlik Konseyi'nin Görevi

Büyük bir ölçekte askeri müdahale, yalnızca bağımsız bir devletin egemenlik alanına izinsiz girme değil, ölümcül kuvvet kullanımını içine alan bir işgaldir. Bu nedenle egemenlik alanına müdahale etme konusu başlı başına bir sorunsal olmuştur. Düzen sağlayıcı ve müdahale yetkisine sahip bir örgüt olarak Birleşmiş Milletler müdahaleyi gerektiren krizleri ortaya çıkmasından sonra ele almışancak zaman içerisinde savaş öncesi ve sonrası durumlara da odaklanmıştır. Özellikle BMGK'nın Ruanda soykırımına cevap verememesi, kriz ortaya çıkmadan önce önleme çalışmalarını ön plana alınması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. BM Genel Sekreterleri bu tür çabaların ön saflarında yer almıştır. Boutros-Ghali'nin Barış için Gündem konulu toplantısında önleme diplomasisinin önemine değinirken, Genel

---

[174]Arsava, ***a.g.e***., s. 5.

[175]Alex J. Bellamy, "The Responsibility To Protect And The Problem Of Military İntervention", ***International Affairs***, Cilt: 84. 4,2008, 615-639, s. 620.

Sekreter Kofi Annan Birleşmiş Milletler'in tepki kültüründen, önleme kültürüne geçtiğini ifade etmiştir[176].

Anlaşmazlığın önlenmesinin önemli bir bileşeni, ekonomik, sosyal, çevresel ve kurumsal kökene sahip olan sözde anlaşmazlığın kök nedenleriyle mücadele etmektir. Dolayısıyla, yapısal önleme, sosyo-ekonomik gelişme ve iyi yönetişimi teşvik etme çabalarını içermektedir. Önleme diplomasisine karşılık zorlayıcı diplomasi ise bir aktörü gerçekleştirilmekte olan bir eylemi durdurmaya veya tersine çevirmeye ikna etmek amacıyla daha fazla güç kullanılacağına dair tehdidi ve/veya sınırlı güç kullanılmasını (ya da teşvik ve garantileri içeren) ifade etmektedir[177]. Zorlayıcı güç kullanımında sınırlı güç ile sert güç ayrımı hangi güç kullanımının zorlayıcı diplomasi kapsamında kaldığını belirlemek açısından önem kazanmaktadır. Sert güç kullanımı esasen zorlayıcı diplomasinin başarısız olduğu anlamına gelmektedir. Zorlayıcı diplomaside gücün ne amaçla kullanıldığı, karşı tarafa bir tercih hakkı tanınıp tanınmadığı önem taşımakta sınırlı güç pazarlık aracı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle sert gücün amacı insanları, silahları yok etmek olmadığı sürece güç kullanımı kesin sonuçlar ortaya çıkarmayacak sınırlı güç olarak kalacaktır. Düşmanı yenmenin gerisinde kalan kara gücü kullanımı sınırlı güç sayılırken rejim değişikliği gibi kesin sonuçları hedefleyen kara saldırılarını destekleyen hava ve deniz gücü kullanımı tam güç olacaktır. 2011 Libya'ya karşı NATO'nun kullandığı deniz gücü tam güç kullanımının örneğidir[178].

BM konseptine küresel yasadışı silah ticareti gibi uluslararası düzeyde risk artıran faktörleri ele almayı amaçlayan "sistemik önleme" kavramını alarak yapısal önleme kavramını genişletmiştir. Çatışma sonrasında barış inşası misyonu kapsamında, ülkelerin şiddetten barışa geçiş yapmalarına ve savaşın tekrarlanmasını önlemeye yardımcı olmak amaçlamaktadır. Silah toplama, seçimlerin izlenmesi, devlet kurumlarının yeniden yapılandırılmasında yardım, yargı reformu, polis güçlerinin eğitimi ve insan haklarının izlenmesi temel görevler olarak sayılmakta, en sert vakalarda BM'nin diğer uluslararası örgütlerle birlikte bazen çekirdek devlet işlevlerini üstlendiği görülmektedir. Bu tür çabalar her ne kadar pek çok kişi tarafından olumlu olarak görülse de geniş çaplı şiddetin yok edilmesi bazı durumlarda tek başına başarıyı ölçememektedir. Zira Orta Amerika gibi bazı yerlerde suç endemiktir ve

---

[176]An Agenda For Peace Preventive Diplomacy, Peacemaking And Peace-Keeping, ***Report of the SecretaryGeneral***,https://peaceoperationsreview. org/wpcontent/uploads/2015/08/an_agenda_for_peace_1992. pdf, (Erişim tarihi: 21. 08. 2018).

[177] Peter Viggo Jakobsen, Coercive Diplomacy, Alan Collins (Ed), ***Contemporary Security Studies***, Oxford University Press, 2013, s. 240-253.

[178]Jacobsen, ***a.g.e***., s. 240-253.

sosyoekonomik eşitsizlik seviyeleri artmış, Kamboçya gibi bazılarında ise demokratik kurallar güvencesizdir. Genel olarak, barış inşası misyonlarının kalıcı barışı sağlamak için koşullar yaratma derecesi karışıktır ve genel bir sonuç olarak daha uzun vadeli taahhütlerin gerekli olduğu ileri sürülmektedir[179].

Terörle mücadele de değişen güvenlik anlayışı içerisinde düzenlemeler yapılmasını ve belirli bir yaklaşıma sahip olunması gereken temel sorunlardan biri haline gelmiştir. El-Kaide'nin ABD topraklarına yaptığı saldırılar, küreselleşen dünyadaki devlet dışı aktörlerin yıkıcı kapasitelerini hızla arttırmıştır. Terörle ilgili kararlaştırılan ortak bir tanım olamamasına karşılık, 1972 yılından beri Birleşmiş Milletler'in gündeminde olan terör konusu ile ilgili özellikle, kaçırılma, bombalama ve nükleer madde kullanımı gibi konuları kapsayan uluslararası düzenlemeler yapılmıştır.

1980'lerin sonlarında ve 1990'ların sonlarında terörist bombalamaların artması BMGK'yı harekete geçirmiştir. Güvenlik Konseyi, Pan-am 103 uçağının bombalanması olayında ve ABD'nin uğradığı saldırılarda şüphelileri koruyan Libya ile Afganistan gibi haydut ilan edilen devletlere yaptırım uygulamıştır. 11 Eylül'ün ardından, BMGK ilk defa terör saldırısına karşı bir devletin kendi kendini savunması amacıyla müdahalesinin meşru olduğuna karar vermiştir. 1368 sayılı karar ile ABD'nin Afganistan'daki Taliban rejimini değiştirmesi için girdiği savaşa onay vermiştir[180]. Daha sonra, 1373 sayılı karar ile tüm devletlerin ulusal yasalardaki değişiklikler de dâhil olmak üzere, terörle mücadele için belirli tedbirleri uygulamalarını ve bu uygulamaları izlemek için Terörle Mücadele Komitesi'ni (*Counter-Terrorism Committee*/ CTC) oluşturulması gerektiğine karar verilmiştir[181].

Teröristlerin nükleer kabiliyet kazanması konusunda endişeli olan BMGK 2004 yılında nükleer, biyolojik ve kimyasal silahları kontrol etmek amacıyla uygun önlemlerin alınmasını sağlamak için devletlere yükümlülük getiren 1540 sayılı kararını vermiştir[182]. Kofi Annan, BM'nin terörizme nasıl cevap vermesi gerektiğine karar verebilmek için bir Politika Çalışma Grubu kurmuştur[183]. Terörle mücadele de dâhil olmak üzere güvenlik konusunda kapsamlı bir BM yaklaşımı önermek için Yüksek

---

[179]Williams, ***a.g.e.,*** s. 340.

[180]Bknz. dipnot 79-80.

[181]Eric Rosand, "Security Council Resolution 1373, The Counter-Terrorism Committee, And The Fight Against Terrorism. " ***American Journal of International Law***, Cilt:97. 2, s. 33-34.

[182]Resolution 1540 (2004), ***United Nations Security Council,*** https://www. un. org/ga/search/view_doc. asp?symbol=S/RES/1540%20(2004), (Erişim tarihi: 22. 08. 2018) .

[183]Peter Crail, "Implementing UN Security Council Resolution 1540: A Risk-Based Approach. " ***Nonproliferation Review,*** Cilt***:*** 13. 2, 355-399.

Tehditler, Zorluklar ve Değişim Paneli (2004) yapılarak terörizm adına yapılan insan hakları ihlallerine de dikkat çekilmiştir. Guantánamo Körfezi ve Abu Ghraib bu panelin ana konuları olarak görüşülmüştür. Terörün gündemde olmasının üzerinden 30 yıl geçmiş olmasına karşılık, 2005 Dünya Zirvesi yapıldığında hala terör tanımında anlaşamadığından, üye devletler arasında fikir birliği eksikliği, BMGK'nın terörizme bir cevap olarak devletlerin kendini savunma yetkisi olduğu konusu sorunlu bir konu olmaya devam etmiştir[184].

Güvenlik özünde coğrafi, idari, ekonomik veya politik birimlerden ziyade bireysel insan ve insanlığın durumu ile ilgilidir. Temel olarak, güvenlik arayışı da insan güvenliği ve insan haklarının korunması ve yerine getirilmesi ile ilgilidir. Bir devlet tarafından ulusal güvenlik arayışının vatandaşlarının ya da devletin sınırlarının ötesinde yaşayan insanların güvencesini tehlikeye atmaması gerekmektedir. Bu nedenle, insanlığın yarısının yoksulluk koşuluyla yaşadığı bir dünyada (insan güvensizliği veya temel insan haklarından yararlanma eksikliği), bu sorunun çözümünü destekleyen ulusal ve küresel yapıları politikaları anlamak, insan güvenliğinin arttırılması için önem kazanmıştır. İnsan güvenliğinin evrendeki yeri ile ilgili yaşanan tartışmada başarılı bir küresel yönetişim ve demokrasinin, insan güvenliğinin ve sürdürülebilir kalkınmanın ön koşuluolduğunu, "ulusal egemenlik ve devlet güvenliğinden bireysel haklara vurgu yapmanın" gerekliliği sonucuna varılmıştır[185]. Egemen devletin, küresel yönetişimde kullanılmak amacıyla korunması ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Bireylerin uluslararası sistemde bir aktör olmalarıyla birlikte gelişen insani güvenlik anlayışının bir yansıması olarak BM Genel Sekreteri Annan'ın da dile getirdiği üzere, BM için merkezi bir sorun olarak gördüğü insan güvenliğini sağlamak kardinal misyonu olmuştur. Vatandaşlarının yaşam hakkının ve özgürlüklerinin korunması görevini ihmal veya kasıtla yerine getirmeyen devletler nedeniyle devlet odaklı güvenlik anlayışı yerini insan merkezli güvenlik anlayışına bırakmıştır. İnsani güvenlik yaklaşımı, askeri odaklı güvenlikle birlikte, ekonomik, siyasi, çevresel veya insan kaynaklı tehditleri de dikkate alan, odak noktası insanın istikrarlı ve ihtiyaçlarının karşılandığı bir dünyada yaşamını sürdürmesini hedefleyen yeni bir güvenlik anlayışı olmuştur[186].

---

[184]Paul D. Williams, ***a.g.e***. ,s. 339.

[185]Williams, ***a.g.e***., s. 340.

[186]Muharrem Aksu ve Faruk Turhan, "Yeni Tehditler, Güvenliğin Genişleme Boyutları Ve İnsani Güvenlik" ***Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi***, Cilt: 4. 2, 69-80, s. 72.

Lloyd Axworthy insan güvenliği ile ilgili olarak, özünde güvenliğin olduğu küresel bir toplum kurma çabası içinde bireyin uluslararası önceliklerin merkezinde olduğunu, insanları uluslararası insan hakları standartlarını ve hukukun üstünlüğünü ihlal edenlere karşı korumak gerekliliğini ifade etmiştir. Axworty'e göre insani güvenliğin sağlanması için küresel, bölgesel ve ikili kurumların inşa edilmesi ve bireyleri korumaya yönelik standartları uygulamak ve geliştirmek gerekmektedir[187].Kara Mayınları Sözleşmesi ve Roma Statüsü, insan güvenliğinin ilerletilmesi için diplomasinin varlığını gösterse de Axworthy, bazı kritik insan güvenliği faaliyetlerinde normların ihlal edildiği ya da normların çelişkili olduğu ve kurumların zorlayıcı uluslararası müdahalelerdeki operasyon yetersizliklerini kabul etmiştir[188].

İnsani güvenliği sağlama misyonunun BMGK'ya ait olduğu kabul edilmesine karşılık Güvenlik Konseyi'ninaskeri müdahale operasyonlarına yetki vermedeki siyasi iradesi ile genel olarak dengesiz performansı, temsil niteliğine sahip olmayan üyeliği, daimi üyelerin veto hakkı Güvenlik Konseyi'nin şimdiye kadar oynadığı rolden memnun olmamak için birçok sebep mevcuttur. Ancak bununla birlikte, insani amaçla koruma için askeri müdahale sorunlarıyla ilgilenecek Güvenlik Konseyi'nden daha iyi ya da uygun bir organ olmadığı konusunda Birleşmiş Milletler şüphe duymamaktadır. Egemenlik bakımından ciddi bir hukuka aykırılığa sebep olmadan risk altındaki nüfusu korumak amacıyla, askeri kaynaklar dâhil etkili kaynakları seferber etmek için kararlar vermesi gereken kurum da Güvenlik Konseyi'dir. Birleşmiş Milletler Uluslararası Müdahale ve Devlet Egemenliği Komisyonu'nun dünya çapındaki tüm istişarelerinde karşılarına çıkan baskın görüş bu yönde olmuştur. Askeri müdahalenin ne zaman, nerede nasıl ve kim tarafından yapılacağı konusunda varılan uluslararası görüş birliği, BMGK'nın merkezi rolünün temelini oluşturmuştur. Komisyon ise müdahale konusunda yapılması gerekenin, otorite kaynağı olarak BMGK'ya alternatif bulmak değil, BMGK'nın daha iyi işlemesini sağlamak olduğunu savunmuştur[189].

2.1.3. Birleşmiş Milletler Silahlı Zorlama Yolları

Birleşmiş Milletler'in silahlı zorlama yolları, BMGK tarafından gerçekleştirilen kuvvet kullanmayı (BM Kurucu Antlaşma madde 39 ve madde 94) ve BM adına üye devletlerin kuvvet kullanmasını (BM Kurucu Antlaşma madde 43, 45 ve 47)

---

[187]Lloyd Axworthy, "Human Security And Global Governance: Putting People First", ***Global Governance***, Cilt:7, 19-23, s. 21.

[188]Williams, **a.g.e**., s. 340.

[189]Report of the International Commision On Intervention and State Sovereignty***, International Development Research Centre***, 2001, http://responsibilitytoprotect. org/ICISS%20Report. pdf, (Erişim tarihi: 15. 01. 2018).

içermektedir[190]. BM Kurucu Antlaşması 39. ve 94. maddelerinde iki zorlama şekli öngörülmüştür[191]. Bunlardan birincisi, barışın tehdit edilmesi, bozulması ya da saldırı varlığı durumunda uluslararası barış ve güvenliği koruma amaçlı zorlayıcı önlem alınmasına dair 41 ve 42. maddelerde yer alan düzenlemedir[192]. İkincisi iseBM Kurucu Antlaşması'nın 94. maddesinde yer alan Uluslararası Adalet Divanı'nda görülen bir uyuşmazlık neticesinde verilen hükme uymayan taraf aleyhine Güvenlik Konseyi'ne başvurulmasıdır. Başvuru neticesinde Güvenlik Konseyi önlemler alınmasına karar verir. Ancak hangi hallerde bu önlemlerin alınacağı konusunda maddede bir açıklama bulunmamaktadır. Öğretideki görüş, 94. madde kapsamında alınacak önlemlerin BM Kurucu Antlaşma'nın 41. ve 42. maddede öngörülen önlemler olması için Divan'ın kararının uygulanmamasının uluslararası barış ve güvenliği tehdit edici veya bozucu nitelikte olması gerektirdiği yönündedir[193].

BM adına üye devletlerin müdahalede bulunabilmesi BMGK'nın çağrısı ile yapılmaktadır. Bu müdahale, askeri kuvveti ve geçit hakkı yardımında bulunmayı, birleşik uluslararası zorlayıcı müdahale için ulusal hava birlikleri bulundurmayı ve Askeri Kurmay Komitesi ile gerektiğinde işbirliğinde bulunmayı içermektedir. BM'nin 17.03.2011 tarihli ve 1973 sayılı kararı ile Libya'ya NATO tarafından müdahalenin yapılması kararı BM adına müdahale yapılması karar örneğidir[194].

2.1.4. Silahlı Zorlama ve İçişlerine Karışmama İlkesi

Uluslararası hukukun temeli olan egemen devletler arasındaki eşitlik ilkesinin en önemli sonucu egemen bir devletin içişlerine karışmamaktır. Devletin uyrukları üzerinde kişisel yetkisi ve yer itibariyle münhasır, tam ve genel olan ülkesel yetkisi bulunmaktadır. Bu yetki ülke devletinin tekelinde olup, devletin rızası olmadan bir başka devlet tarafından kullanılamayacağı anlamına gelmektedir. 4 Nisan 1928 tarihli Palmas Adası Hakemlik Kararı'nda devletin ülkesinde münhasır yetkiye sahip olması

---

[190] Hasgüler, Uludağ, **a.g.e**., 571-584.

[191]Yusuf Aksar, ***Teori ve Uygulamada Uluslararası Hukuk II***, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015, s. 28-29.

[192]BM Kurucu Antlaşması'nın 41 ve 42. Madde kapsamında alacağı önlemler kuvvete başvurulmasını gerektirmeyen önlemler ile gerektiğinde kuvvet kullanımını kapsayan zorlayıcı önlemlerdir***, a. g. e***., s. 28.

[193]Hüseyin Pazarcı, "***Uluslararası Hukuk*** ", *Turhan Kitapevi, Ankara*, 2014, s. 444.

[194]Resolution 1973 (2011), ***United Nations Security Council***, https://www. un. org/securitycouncil/s/res/1973-%282011%29, (Erişim tarihi: 25. 05. 2019).

ilkesi uluslararası uyuşmazlıkların çözümünde kullanılacak temel bir hareket noktası olarak değerlendirilmiştir[195].

BM Kurucu Antlaşması'nın 2/7 maddesinde açıklandığı üzere ülkesel yetkinin sınırı olarak, bir konunun özü itibarıyla (mahfuz saha) bir devletin milli yetkisinin (*domain reserve*) içinde olması yeterli görülmüştür[196]. Bir devletin mahfuz sahasının ne şekilde belirleneceğine ilişkin olarak, doğal mahfuz saha yerine içeriği her devletin uluslararası yükümlülüklerinin kapsamı ile belirlenen, devlete ve zamana göre değişen bir mahfuz saha anlayışı güç kazanmıştır[197]. Bir konunun uluslararası hukukla bağlantılı olmasına karşılık, özü itibariyle bir devletin milli yetki alanına giriyor olması o konuyu BM Kurucu Antlaşması'nın yetki alanından çıkarmaktadır. BM Kurucu Antlaşması'nda milli yetkinin ölçütü ve bu ölçütü belirleyecek bir organ belirlenmemiştir. Bu nedenle milli yetkiye müdahale her halükarda BM Kurucu Antlaşması'nın VII. Bölümü'ndeki BM organlarının zorlayıcı önlem alma yetkisi ile gerçekleştirilebilmektedir[198].

Bir devletin iç işlerine karışma yasağının en belirgin özelliği müdahale yasağıdır. Bir devlete karşı ilgili devletin rızası dışında müdahale iç işlerine karışma yasağı kapsamında kalmaktadır. Bu yasak kapsamında kalmakla birlikte insani amaçla müdahale ya da insanları koruma sorumluluğu adı altında müdahale ilgili devletin rızası dışında gerçekleşmiş olsa da BMGK'nın VII. Bölüm çerçevesinde gerçekleştiği zaman müdahalenin meşruiyeti sağlamaktadır[199]. Şu halde bir devletin iç işlerine karışma yasağının iki istisnası bulunmaktadır. İlki ilgili devletin rızası ikincisi ise Güvenlik Konseyi'nin BM Kurucu Antlaşması kapsamındaki müdahalesidir.

Bir devlet ulusal yetkisine kendi rızasıyla sınırlamayı ya imzalamış olduğu uluslararası antlaşmalar ya da doğrudan müdahaleye rıza gösterme şeklinde getirmiş olabilir. Uluslararası antlaşmalar yoluyla bir devlet, bir örgütün denetim mekanizmasını kabul edebilmektedir. Kimyasal silahların sınırlandırılmasına, nükleer denemelerin yasaklanmasına ilişkin sözleşmeler, insan hakları ile ilgili sözleşmeler, çevre koruma ve mali yardımlar ile ilgili olarak verilen taahhütleri kapsayan sözleşmeler ile mahfuz sahasını kendi rızası ile daraltmış olabilir[200]. Avrupa Toplulukları üyesi devletlerin kurucu antlaşmalarla bir politika birliği yaratmak ve

---

[195]Sur, **a.g.e.**, s. 112.

[196]Hasgüler, Uludağ***, a.g.e.,*** s. 562.

[197]Sur, **a.g.e.,** ,s. 119.

[198]Pazarcı, **a.g.e.,** s. 175.

[199]Hasgüler, Uludağ*,* **a.g.e.,** 571-574. .

[200]1949 tarihli Londra Antlaşması ile Avrupa Birliği'ne üye devletler yetki devri ve paylaşımında bulunmuşlardır.

topluluğun ikincil (*sekunder*) normlarına uyma yükümlülüklerini yerine getirebilmek için, iç hukuklarında değişiklikler yapmak suretiyle ulusal yetkilerinden bir bölümünü Topluluklara devrettiği görülmektedir[201].

Ulusal hukuk sistemlerinde hukuka uygunluk sebeplerinden biri olan rıza, uluslararası hukuk sisteminde de varlığı halinde bir devletin sorumluluğunu ortadan kaldırıcı bir etki yaratmaktadır. Devletin rızasının hukuka uygunluk sebebi olması için verilen rızanın konusunun da uluslararası hukuka aykırı olmaması gerektirmektedir. Bu anlamda bir devletin başka bir devlete hava sahasını kullanmasında rıza göstermesi o ülkenin egemenliğinin ihlali gerekçesiyle sorumluluğun doğmayacağı anlamına gelmesine karşılık, bir devletin diğer bir devlet tarafından soykırım suçu işlemesi için rıza göstermesi hukuka uygun değildir[202]. Bir devletin askeri birliklerinin diğer devletin isteği ile o devlete gönderilmesi halinde de hukuka uygunluk sebebi rıza olmakla birlikte, BM Kurucu Antlaşması uyarınca alınmış hukuka uygun meşru müdafaa önlemi de hukuka aykırılığı ortadan kaldırmaktadır. Nitekim BM Kurucu Antlaşması'nın 51. maddesinde düzenlenen haksız ihlale karşı gerekli ve orantılı meşru müdafaa, bireysel ve kolektif olarak kullanılan doğal bir haktır.

Meşru müdafaa hukuka aykırılığı ortadan kaldırmakla birlikte, bu hak kullanılırken insan haklarına saygı gösterilmesi gerekliliği bulunmaktadır. Uluslararası Adalet Divanı, Marshall Adaları Davası ile ilgili olarak kendisinden istenen 8 Temmuz 1996 tarihli Kimyasal Silah Kullanılması ve Tehdidinin Yasallığı (*Legality of The Threat or Use of Nuclear Weapons*) adlı görüşünde çevreye gösterilen saygının meşru müdafaanın şartları ile birlikte değerlendirilecek esas unsurlardan biri olduğunu ifade edilmiştir[203]. İki ana prensip üzerine vurgu yapan Divan, hedef almada savaşçı ve savaşçı olmayanlar arasındaki ayrımın yapılmasını, sivillerin saldırı hedefi yapılmamasını ve sonuç olarak asla sivil ve askeri hedefler arasında ayırım yapamayacak silahları kullanılmamasını ve gereksiz acılara sebebiyet verilmemesi gerektiğini ifade etmiştir. Divan'ın görüşü, devletlerin kullandıkları silahlarda sınırsız seçim özgürlüğüne sahip olmadıklarını göstermektedir[204]. Divan ayrıca sivillerin ve

---

[201]Barış Özdal, ***Avrupa Birliği, Siyasi Bir Cüce Askeri Bir Solucan mı***?, Dora Yayıncılık, *Bursa,2013, s. 38-39.*

[202] Yusuf Aksar, ***a.g.e.,*** s. 192.

[203]Legalıty Of The Threat Or Use Of Nuclear Weapons, ***Internatıonal Court Of Justıce Reports Of Judgments, Advısory Opınıons And Orders***, https://www. icj-cij. org/files/case-related/95/095-19960708-ADV-01-00-EN. pdf, (Erişim tarihi: 15. 06. 2019).

[204]John Burroughs,"Looking Back: The 1996 Advisory Opinion of the International Court of Justice"***, Arms Control Association,*** https://www. armscontrol. org/ACT/2016_07/Features/Looking-Back-The-1996-Advisory-Opinion-of-the-International-Court-of-Justice, (Erişim tarihi: 31. 05. 2019).

savaşçıların korunmasında geleneklerden doğan uluslararası hukuk ve kamu vicdanı ilkelerini hatırlatarak Martens kaydına da atıfta bulunmuştur[205].

Meşru müdafaa dışında uluslararası barış ve güvenliğin korunması amacıyla bir devletin rızası olmadan yapılan zorlayıcı müdahale, üzerinde fikir birliği olan diğer bir meşru müdahale şeklidir. Ancak böyle bir müdahale için barışın tehdidi şarttır. Bir insan hakkı olarak barış hakkı, barışın gerçekleşmesini engellememe anlamında negatif bir yükümlülük olmakla birlikte, ulusal, bölgesel ve uluslararası sistem seviyesinde barışın sağlanması için bir takım önlemler ve müdahalelerde bulunmayı gerektiren pozitif yükümlülüktür. İnsan hakkına yönelik ağır ihlaller barışa karşı tehdit olarak kabul edilmektedir[206].

Uluslararası hukukun temeli olarak değerlendirilen devletin ülkesi üzerindeki egemenlik yetkisi diğer devletlerin içişlerine karışmama esasına dayanmakta ve her devletin kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanmasına başvurmaktan kaçınma yükümlülükleri bulunmaktadır. Müdahale kavramı bir devletin egemenlik yetkisine saygı duyma ve iç işlerine karışmama ilkelerine dayanan müdahale etmeme ilkesine aykırı olan ve yasaklanmış bir kavramdır. Her ne kadar insan haklarının yaygın ve sistematik ihlalleri karşısında uluslararası örgütlerin, bölgesel örgütlerin etkinliğinin artması devletin bu egemenlik yetkisinin münhasırlığını azaltmaya yönelik eğilimin oluşmasına sebebiyet vermiş olsa da temel kural meşru müdafaa, BM'nin zorlayıcı müdahaleleri ve hukuka uygun olarak verilmiş olmak kaydıyla ilgili devletin rızası dışındaki müdahalelerin hukuka aykırı olacağıdır. Devlet dışı aktörlere karşı meşru müdafaa hakkı ve terörü destekleyen devletlere karşı orantılı müdahale zımni olarak kabul edilmektedir.

İlgili devletin rızası ve uluslararası barışın tehdidi veya bozulması hali dışında yapılacak müdahalenin yasal olacağına dair bir düzenleme uluslararası hukuk kaynaklarında bulunmamaktadır. Bu bağlamda Koruma sorumluluğu adı altında yapılacak zorlayıcı müdahalenin de egemenliğe müdahale sayılmayacağına dair bir genel hukuk kuralı bulunmamaktadır. İnsancıl hukuk kurallarının uygulanmasını sağlamak için dahi olsa bir devletin iç ya da dış işlerine Uluslararası hukukta bir başka

---

[205]Martens kaydı,1899 yılında La Haye'de toplanan Birinci Dünya Barış Konferansı'nda kabul edilen ve Karada Harbin Kural ve Örflerine Dair II no'lu Sözleşmenin giriş paragrafında: "Savaş hukuku kurallarının daha tam bir kodu yapılana kadar, Yüksek Akit Taraflar kendileri tarafından kabul edilen Tüzüklerde bulunmaması halinde halklar ve muhariplerin medeni milletlerin arasında yerleşmiş olan uygulamalardan, insaniyet kurallarından ve kamu vicdanının gereklerinden çıkarılan uluslararası hukuk prensiplerinin koruması ve hükmü altında kalacağını beyan etmenin uygun olduğunu düşünürler. " şeklinde yer almıştır. RupertTicehurst, "La clause de Martens et le droit des conflits armés",***International Committee of the Red Cross***, https://www. icrc. org/fr/doc/resources/documents/misc/5fzgrl. htm, (Erişim tarihi: 31. 05. 2019).

[206]Mehmet Semih Gemalmaz, ***a.g.e.,*** s. 599***.***

devlette muhalefete destek verme amaçlı bir müdahale hakkı kavramı bulunmamaktadır. Bununla birlikte zorlayıcı müdahale sebebinin bir devlette yaşanan uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalardan doğması halinde uygulanacak kurallar 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerinde düzenlenmektedir.

Devletlerin milli çıkarlarını ilerletmek amacıyla uluslararası ilişkilerinde kuvvet kullanması kategorik olarak ilk defa 1928 tarihli Paris Misakı[207] ile yasaklanmış, yasağa rağmen 1931 yılında gerçekleşen Japonya'nın Mançurya ilhakı, dönemin ABD Dışişleri Bakanı Stimson[208] tarafından kuvvet kullanma yasağına aykırı olduğundan bahisle tanınmamıştır. 1928 tarihli Paris Misakı'nda (Briand Kellog Paktı) akid devletler uyuşmazlıkların çözümünde savaşa başvurmamayı ve savaşı milli siyasetlerine aracı etmemeyi taahhüt etmiştir. Misak antlaşma olarak hüküm doğurmasının yanı sıra, antlaşmadan kaynaklanan örf ve adet kuralına yol açan bir düzenleme olarak da görülmüştür[209]. Milletler Cemiyeti tarafından kabul edilen Stimson doktrininde de BM Kurucu Antlaşması'nın 2/ 4 maddesinde meşru müdafaa ve uluslararası barış ve güvenliğin tehdidi dışında kuvvet kullanmanın yasak olduğu daha detaylı olarak düzenlenmiştir[210].

BM Kurucu Antlaşması dışında devletlerin başvurduğu üç adet kuvvet kullanma çeşidi bulunmaktadır. Bunlardan ilki, bir devletin zarar verici yasal eylemlerine karşılık olarak hukuki sınırlar içinde meşru yollarla zarar verici eylemle misilleme yapma (*retorsion*- ekonomik kısıtlama, seyahat engeli, yabancıların sınır dışı edilmesi, diplomatik ilişkilerin kesilmesi vs.), ikincisi, bir devletin hukuk dışı zarar veren eylemine karşılık, kuvvete varmayan hukuk dışı davranışla zararla karşılık verme(*reprisal*), üçüncüsü ise bir devletin silahlı saldırısına karşılık zorunlu, makul kuvvet kullanma şeklinde ortaya çıkan meşru müdafaada bulunmadır. BM Kurucu Antlaşması'nın 2/4 maddesinin sonucu olarak da kuvvet kullanmanın meşru müdafaa ve BM' nin silahlı zorlama yolları dışında hukuksal dayanağı bulunmamaktadır.

---

[207]***Kellogg-Briand Pact 1928***, Universitat Marburg, https://www. uni-marburg. de/icwc/dateien/briandkelloggpact. pdf, (Erişim tarihi: 12. 06. 2019).

[208]***Stimson Doktrini***: Amerikan Hükümeti. Amerika Birleşik Devletleri'nin veya Çin'deki vatandaşlarının, egemenlik, bağımsızlık veya bölge ile ilgili olanlar da dahil olmak üzere antlaşma haklarını zedeleyebilecek herhangi bir antlaşmayı veya anlaşmayı şekilde tanımaya niyetli değildir. Çin Cumhuriyeti'nin ya da genellikle açık kapı politikası olarak bilinen Çin'le ilgili uluslararası politikanın idari bütünlüğü; ve hem Çin hem de Japonya Antlaşmasının yanı sıra 27 Ağustos 1928 tarihli Paris Antlaşmasının sözleşmelerine ve yükümlülüklerine aykırı olarak getirilebilecek herhangi bir durum, antlaşma veya sözleşmeyi tanıma niyetinde olmadığını bildirir., Knox College,http://courses. knox. edu/hist285schneid/stimsondoctrine. html, (Erişim tarihi: 12. 06. 2019).

[209] Sevim Toluner, ***Milletlerarası Hukuk: Giriş, Kaynaklar***, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 2017, s. 188.

[210]Gündüz, **a.g.e.,** s. 13.

Devletlerin egemenlik yetkisini tam ve münhasır olarak kullandıkları sınırları içinde kalan coğrafi yerlere ve işlevlerini yerine getirirken kullandıkları örgütlenmenin şekline karışılması o devletin içişlerine müdahale edildiği anlamına gelmektedir. BM Kurucu Antlaşması'nın 2/7 maddesi devletlerin diğer devletlerin içişlerine karışmasını yasaklarken, 2/4 maddesi kendi kendini savunma veya BMGK'nın onayı dışında güç tehdidi veya kullanımını yasaklamaktadır[211].Devletin egemenlik yetkisine kuvvet kullanma şeklinde yapılacak müdahalenin iki istisnası, bireysel ve kolektif meşru müdafaa hakkı ile BM Kurucu Antlaşması'nın 39. maddesine dayalı olarak yapılacak müdahaledir. Devletin kendisinin rıza göstererek müdahale talep etmesi ise müdahalenin uluslararası hukuka aykırılığını ortadan kaldıran bir diğer hukuka uygunluk sebebidir. 1983 yılında ABD'nin Grenada işgalinde Grenada Valisi'nin müdahale için talepte bulunması neticesinde gerçekleşen müdahale, valinin ülke hakkında söz sahibi olmaması vegeçerli rıza olmamasından dolayı BM Genel Kurulu'nca uluslararası hukukun, bir devletin bağımsızlığının, egemenliğinin ve toprak bütünlüğünün apaçık bir ihlali sayılmıştır[212].

BM Kurucu Antlaşması'nın kuvvet kullanma yasağını düzenleyen 2/4 maddesinde devletin toprak bütünlüğüne ve siyasal bağımsızlığına karşı kuvvet kullanma ve kuvvet kullanma tehdidinde bulunma yasaklanmıştır. Son çare olarak başvurulacak olan kuvvet kullanma, BM Kurucu Antlaşması'nın 2/4 maddesinde düzenlenen kuvvet kullanma yasağının, meşru müdafaa ile birlikte ikinci istisnasını oluşturmaktadır. Aynı maddenin 7. Bendinde antlaşmanın hiçbir hükmünün, 7. Bölümde yer alan istisna dışında Birleşmiş Milletler Örgütü'ne bir devletin iç yetki alanın giren konularda müdahale yetkisi vermediği, diğer devletlerinde antlaşma uyarıca iç yetki alanına giren konuları çözüme bağlamaya zorlayamayacağı belirtilmiştir[213]. Bu bağlamda barışın tehdit edilmesi, bozulması veya bir saldırı eylemi olması şartlarından birinin varlığı halinde uluslararası barış ve güvenliğin korunması veya kurulması amaçlarıyla önlemler alınması iç yetkiye müdahale anlamına gelmemektedir. Ancak halk tarafından paylaşılan milliyetçi ya da kültürel gurur duyguların da egemenliğe müdahale kapsamında göz önüne alınması gerekmektedir. Egemenliğin milliyetçi ve kültürel duygularla birleşmesi örnekleri Somali'de, Ruanda ve Burundi' de çarpıcı bir şekilde ortaya çıkmıştır. Meşru bir müdahalede yerel duygulara saygılı olunması gerekliliği anlaşılmıştır. Egemenliğe müdahalenin başarılı

---

[211]Hasgüler, Uludağ, **a.g.e**., s. 562.

[212]Kerem Batır, "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Amerikan Müdahaleciliği Ve Uluslararası Hukuk", ***Yönetim Bilimleri Dergisi***, Sayı:9, 119-134, s. 121.

[213]Hasgüler, Uludağ, **a.g.e**., s. 562.

olup olmaması arasındaki farkın, müdahalenin yerel nüfus tarafından spontane kabul veya red edilme derecesi ile alakalı olduğu düşünülmüştür[214].

Uluslararası barış ve güvenliğin korunması veya kurulması amaçlarıyla alınacak önlemler arasında hafiften ağıra doğru bir sıralama yapan örgüt, önlem alma konusunda karar verme yetkisini BMGK'ya bırakmıştır. Güvenlik Konseyi karar alırken BM Kurucu Antlaşması'nın 39. maddesi uyarınca kuvvet kullanmanın şartlarının varlığı ve müdahalenin kapsamını her olayda detaylı olarak irdelemektedir. Uluslararası barış ve güvenliğin korunması amacıyla kurulan Birleşmiş Milletler, uluslararası antlaşmaların ve örf ve âdet hukukundan oluşan uluslararası hukuk kurallarını temel alarak kurucu antlaşmasında hem örgütün çalışma prensiplerini hem de barış ve güvenliğin tesisi için üye devletlerin ortak tutumlarını kurallarla belirlemiştir.

1945 yılında yıkıcı bir savaş ortamının hemen akabinde kurulan Örgüt, ülke sınırlarını genişletmeyi ve başka devletlerin hükümetlerini değiştirmeyi yani siyasi bağımsızlıklarına müdahale amaçlı kuvvet kullanımını yasaklamıştır. Meşru olmayan kuvvet kullanımını yayılmacılık ve saldırganlık olarak nitelendiren Örgüt, 14 Aralık 1974 tarihli kararıyla[215] saldırıyı, bir devletin başka bir devletin egemenliğine, siyasi bağımsızlığına karşı silah kullanması veya bu tanımlamaya uygun olarak BM Kurucu Antlaşması'yla bağdaşmayan bir yola başvurması olarak tanımlamıştır.

Kuvvet kullanma yasağı Uluslararası Adalet Divanı tarafından Nikaragua Davası'nda emredici hukuk kuralı (jus cogens) olarak kabul edildiği gibi, 18 Kasım 1987 tarihli BM Genel Kurul toplantısında da kuvvet kullanma yasağının evrensel nitelikte ve bağlayıcı olduğu kabul edilmiştir[216]. Bir uluslararası hukuk kuralının emredici hukuk kuralı olarak kabul edilmesine bağlanan sonuçlardan en önemlisi, Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 53. maddesi uyarınca[217] uluslararası genel hukukun emredici bir kuralı ile çatışan bir antlaşma yapılması halinde bu antlaşmanın batıl sayılmasıdır. Uluslararası Hukuk Komisyonu raporunda BM ilkelerine aykırı olarak kuvvet kullanma; devletlerin egemen eşitliği, soykırım yasağı, köle ticareti yasağı, deniz haydutluğu yasağı gibi jus cogens olarak kabul edilmiş ve

---

[214]Francis M. Deng, "Frontiers Of Sovereignty: A Framework Of Protection, Assistance, And Development For The İnternally Displaced. ", ***Leiden Journal of International Law,*** Cilt: 8. 2, 249-286, s. 283.

[215]Definition of Aggression, United Nations General Assembly Resolution 3314 (XXIX), ***General Assembly***, http://hrlibrary. umn. edu/instree/GAres3314. html, (Erişim tarihi: 16. 04. 2018).

[216]Gündüz, **a.g.e.,** s. 156.

[217]Kaya, **a.g.e**.,s. 90.

Viyana Sözleşmesi'nin 66. maddesinde düzenlendiği üzere jus cogens kuralı olarak ihlaline karşı Uluslararası Adalet Divanı'na başvuru yolu da açılmıştır.

24 Ekim 1970 yılında BM Genel Kurulu, BM Kurucu Antlaşması'yla amaçlanan uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasına katkı sağlayacağına inanılan 'Birleşmiş Milletler Antlaşması Doğrultusunda Devletler Arasında Dostça İlişkiler ve İşbirliğine İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Konusundaki Bildirgeyi yayınlamıştır[218]. Bildirgenin ilk ilkesi devletlerin başka bir devletin siyasi bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne karşı güç kullanma ya da güç kullanma tehdidinde bulunmasının yasaklanmasına ilişkindir. Bu ilke kapsamında devletlerin uluslararası sınırları ihlal etmek amacıyla güç tehdidi ya da güç kullanmaktan kaçınma yükümlülüğü, başka bir devlete saldırı amacı taşıyan düzensiz güçleri, silahlı grupları örgütlemekten veya örgütlenmelerini teşvik etmekten kaçınma yükümlülüğü, güç kullanımını içeren misilleme hareketlerinden kaçınma yükümlülüğü, toprak bütünlüğünü ihlal etme amaçlı askeri işgalden kaçınma yükümlülüğü bulunmaktadır.

Bir devletin egemenlik koşullarından biri de diğer bütün devletlerin egemenliklerine saygı duyma yükümlülüğüdür. Sömürgecilik sonrası dönemde devletlerin egemen eşitliği ve iç işlerine müdahale yasağındaki korelasyon normu, yeni bağımsız devletlerden güçlü bir şekilde onay görmüştür. XX. yüzyıl boyunca fiili olarak devletlere yönelik birçok müdahale örneği, iç işlerine karışma yasağının terkine yol açmamıştır Soğuk Savaş sürecinde iki güç bloğunun uygulamalarının, Hindistan ve Tanzanya gibi eski sömürgelerin isteksizliğinin müdahale için bir politika aracı olarak kullanılmasından vazgeçilmiştir. Gerçekten de ihlaller çoğu zaman şiddetli tartışmalara ve aşırı milliyetçi tutkulara yol açarak, iç işlerine karışma yasağını tersine çevirmek yerine, iyice pekiştirmiştir[219].

Uluslararası toplumun anarşik yapısında güvenliği sağlama amaçlı olarak kabul edilen ortak kural BM Kurucu Antlaşması 2/4'te düzenlenen müdahale etmeme ilkesidir. Çoğulcu rasyonalistlerin savunduğu egemen eşit devletlerin güvenliği ve düzeni sağlayacağı düşüncesi, devlet egemenliğine müdahaleye karşı çıkarken, bireysel insan haklarının öncelikli olması gerektiğini savunan dayanışmacılar insani amaçla yapılan müdahaleyi meşru görmüşlerdir. BMGK'nın yetkilendirmesi olmadan gerçekleşecek bir müdahalenin meşruiyeti kabul edilmemekle birlikte, insani amaçlı müdahalenin ne zaman ve kimin tarafından uygulanacağı konusunda dünya genelinde bir antlaşma bulunmamaktadır. Dayanışmacı görüşün meşru saydığı bir

---

[218]Gemalmaz, **a.g.e**., s. 1457.

[219]Ramesh Thakur, **a.g.e.**, *2002,* 323-340.

eylemin, rekabeti arttırarak uluslararası sistemi bozma riski bulunmaktadır. Düzen için egemenliğe müdahale edilememesi gerektiğine vurgu yapan çoğulcu rasyonalistler ile adaleti sağlamayı devletlerin sorumluluğu olarak gören dayanışmacıları karşı karşıya getiren insani müdahale kavramı, yerini 'Koruma Sorumluluğu' kavramına bırakmıştır.

R2P'nin 2001 formülasyonundan önce geçmişte çıkan ulusal krizlere sıkça müdahaleler gerçekleşmiştir ancak müdahalenin yapılıp yapılmaması değil, müdahalenin belirli bir amaç doğrultusunda mı yoksa belirli kurallar çerçevesinde tek taraflı ya da çok taraflı mı bölücü ya da rızaya dayalı olarak yapılıp yapılmayacağı tartışılmıştır. R2P, özellikle de üzerinde uzlaşmaya varılmış meşruiyet kriterleri ile desteklendiğinde dengenin kurallara dayalı, çok taraflı ve uzlaşmaya dayalı müdahalelere doğru kaymasına yardımcı olacağı düşünülmüştür. Böylece, uluslararası toplum, insani krizlerle başa çıkarken, krizler kaçınılmaz bir hal aldığında kafasını kuma gömüp iş işten geçtikten sonra karşılık geliştirmek yerine, insani krizlerle başa çıkmada normatif, örgütsel ve operasyonel anlamda kendini hazırlaması gerektiği sonucuna varılmıştır[220]. R2P, uluslararası toplumun moralini yükseltmenin yanı sıra askeri müdahaledeki rahatlığın önüne geçmek için de bir giriş noktası olarak ortaya çıkmıştır.

2.1.5. Silahlı Zorlama ve Meşru Müdafaa

Uluslararası hukukta ilk olarak Caroline Davası ile tanımı yapılan, BM Kurucu Antlaşması'nın 51. maddesinde[221] düzenlenen meşru müdafaa hakkı, kuvvet kullanma yasağının istisnası olarak kabul edilmiştir[222]. Meşru müdafaa, silahlı bir saldırı halinde Güvenlik Konseyi gerekli önlemleri alıncaya kadar bireysel ve kolektif olarak kullanılacak bir hak olarak kabul edilmiştir. Caroline Davası'nda meşru müdafaa kapsamında kuvvet kullanabilmek için, kuvvet kullanma zorunluluğu olması, bu zorunluluğunun ani olması ve başka türlü hareket etme imkânının olmaması ve

---

[220]Thakur, **a.g.e**., 2013,61-76.

[221]BM Kurucu Antlaşması Madde 51: İşbu Andlaşmanın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler Üyelerinden birinin silâhlı bir saldırmaya hedef olması halinde Güvenlik Konseyi milletlerarası barış ve güvenliğin korunması için lüzumlu tedbirleri alıncaya kadar, tabii olan bireysel veya ortak meşru müdafaa hakkına halel getirmez. ,Mehmet Hasgüler, Mehmet, Mehmet B. Uludağ., ***a.g.e.,*** s. 573.

[222]Robert Y. Jennings, "The Caroline and McLeod Cases. " ,***American Journal of International Law***, Cilt: 32. 1, 82-99.

kullanılan kuvvetin saldırı ile orantılı olması gerektiği konusunda fikir birliğine varılmıştır.

Haksız bir saldırının söz konusu olduğu her bireysel ya da uluslararası olay da var olan meşru müdafaa hakkı hem devletlere hem de bireylere tanınan kendini savunma ve haksız saldırıyı def etmek imkânını veren bir hak ve hukuka uygunluk sebebidir. Hukuka uygunluk sebebi olarak meşru müdafaa, işlenen fiil pozitif hukukta suç olarak tanımlanmış olsa da fiilin hukuka aykırılığını ortadan kaldıran ve kanunda suç olarak tanımlanan fiile ceza verilmesini engelleyen bir unsurdur.

Hukuk düzeni bir hakkın hukuka aykırı olarak saldırıya uğramasına izin vermemekte, savunmada bulunmayı insanın kendisini veya başkalarını korumanın doğal hukukun tanıdığı içsel ve meşru bir hak olarak görülmektedir[223]. Bu doğrultuda, hangi hakların saldırıya uğraması halinde yapılacak savunmanın meşru sayılacağı gerek ulusal gerek uluslararası hukukun yazılı ve yardımcı kaynaklarında düzenlenmiştir[224].Meşru müdafaa, uluslararası hukukun asıl ve yardımcı kaynaklarının hepsinde gerek uluslararası antlaşmalar, örf ve adet hukuku ile hukukun genel ilkeleri gerekse Uluslararası Adalet Divanı'nda görülen davalarda ve öğretide yer almış bir hukuka uygunluk nedenidir.

Birleşmiş Milletler sistemi ile ilişki içinde kurulan ve en ciddi suçlar hakkında yargılama yetkisine haiz Uluslararası Ceza Mahkemesi'ni kuran Roma Statüsü'nün 31/1-b bendinde meşru müdafaa, ceza sorumluluğunu kaldıran bir durum olarak düzenlenmiş ve bu hakkın unsurları da maddede açıklanmıştır. 1-b bendine göre[225] kendisine ve başka bir şahsa veya eşyaya karşı yönelmiş bir tehlike ile orantılı şekilde; yakın ve kanunsuz bir kuvvet kullanımına karşı kendini ya da başkasını savunmak amacıyla makul olarak hareket etmesi hali ceza sorumluluğunu kaldıran bir durum olarak düzenlenmiştir.

Grotius'a göre bir insana karşı saldırıda bulunulmasından duyulan korku, o kişiye daha önce harekete geçerek saldırıda bulunma hakkını verdiğini kabul etmek hak gözetilirlik kurallarına aykırı olup, kesin olmayan korkuya karşı savunmayı zora başvurarak değil suç içermeyecek önlemlere başvurarak gerçekleştirmek gerekmektedir. Ancak söz konusu devletler olduğunda devletlerin savunma hakkı

---

[223]Case Concernıng Mılıtary And Paramılıtary Actıvıtıes In And Agaınst Nıcaragua***, Internatıonal Court Of Justıce***,https://www. icj-cij. org/files/case-related/70/070-19860627-JUD-01-00-EN. pdf, (Erişim tarihi:14. 05. 2019).

[224]Elizabeth Wilmshurst, "The Chatham House Principles Of İnternational Law On The Use Of Force İn Self-Defence**. "** ***International & Comparative Law Quarterly***, Cilt 55. 4, 963-972.

[225]Kaya, **a.g.e.,** s. 484.

yanında cezalandırma ya da uğradıkları haksızlıkların intikamını almak hakları bulunduğundan, devletlerin gözlerini korkutan saldırı uzak olsa da saldırıyı önleme hakları bulunmaktadır. Bu bağlamda devlete karşı suç henüz işlenmeye başlanmış ise bu suça karşı yapılacak savaşın haklı olabilmesi için en azından bir zarar ya da daha büyük bir tehlike doğmuş olması gerekmektedir[226].

Meşru müdafaa hakkı doğası ve örf adet kuralları uyarınca hakka başvurmanın zorunlu olması ve hak kullanılırken orantılı olması gerektiği şartları Uluslararası Adalet Divanı'nda yargılaması yapılan Nikaragua Davası'nda Petrol Platformları Davası'nda Kongo Ülkesinde Silahlı Çatışmalar Davası'nda Nükleer Silahların Hukukiliğine Dair Danışma Raporu'nda kabul edilmiştir. Bir örf ve adet kuralı olarak meşru müdafaa hakkının, sadece haksız saldırıyı gerçekleştirene karşı değil, bu saldırıyı destekleyip teşvik edene karşı da kullanılabileceği kabul edilmiştir. UAD Nikaragua Davası'nda bir devletin başka bir devlete silahlı gruplar göndermesi ve bu grupların gerçekleştirdiği silahlı saldırıların ilgili devletin düzenli orduları ile aynı etki ve şiddette olması halinde 51. madde anlamında silahlı saldırı sayılacağı kabul edilmiştir.

Meşru müdafaanın saldırıya ve savunmaya ilişkin unsurları, bir hukuka uygunluk sebebi olarak cezaya olan etkisi ve saldırı halinde yapılan müdafaa ile henüz saldırı gerçekleşmeden yapılan önleyici meşru müdafaanın uluslararası hukuk kurallarına uygunluğu hassasiyetle irdelenmesi gereken bir konudur. Zira gelişen ve değişen güvenlik anlayışı ve silahlar devletleri küresel güvenlik sorunuyla mücadelede yetersiz bırakmakta, meşru müdafaa adına yapılan bir eylem, emredici hukuk kurallarına (jus cogens) aykırılık teşkil edebilmektedir. 1945 sonrasında önleyici meşru müdafaa hakkının kullanıldığının öne sürüldüğü olaylarda (Küba krizi, 1967 Arap İsrail savaşı, Osirak reaktörünün bombalanması) BM' ye üye devletlerin önleyici meşru müdafaa konusunda kendi aralarında bölündükleri görülmüştür[227]. Önleyici (*preventive*) meşru müdafaa kapsamında çok yakın silahlı saldırı tehdidine karşı kuvvet kullanmanın varlığı tartışmalı olsa da muhtemel saldırılara karşı kuvvet kullanmayı içeren ön alıcı meşru müdafaa (*pre-emptive*), Caroline kriterlerini oldukça genişleten ve uluslararası hukuk tarafından kabul edilebilir olmanın ötesinde bir doktrin olarak görülmektedir.

Meşru müdafaa hakkını silahlı saldırının varlığı halinde kabul eden BM Kurucu Antlaşması'nın 51. maddesi, saldırı tehdidi halinde meşru müdafaa hakkının

---

[226] Hugo Grotius, ***Savaş ve Barış Hukuku***, Say Yayınları, İstanbul, 2011, s. 76-77.
[227]Gündüz, **a.g.e**., s. 14.

kullanılabileceğine dair bir düzenleme içermemesi meşru müdafaa hakkının dar olarak yorumlanması sonucunu doğurmaktadır. Bununla birlikte kuvvet kullanma yasağını düzenleyen Kurucu Antlaşma'nın 2/4 maddesi kuvvet kullanma tehdidinden ya da kuvvet kullanmasına başvurulmasına kaçınılmasından bahsetmektedir. Kuvvet kullanma tehdidi altında meşru müdafaanın kötüye kullanma riski olduğundan, iyi niyetle ve sağlam kanıtlar temelinde uygulanması gerekmektedir. Ancak tehdidin yakınlığı ve ölçüsünün mevcut tehdit türlerini hesaba katacak şekilde yorumlanması her bir vakanın özel koşullarınının değerlendirilmesi gerekmektedir. Şu halde kuvvet kullanma tehdidi altında;

• Kuvvet, ancak herhangi bir gecikmenin, tehdit altındaki devletin etkili bir şekilde kendisine karşı yapılan saldırıya karşı kendisini savunmasını engelleyecek olması durumunda kullanılabilir.

• Saldırının yakınlığını değerlendirirken, saldırının ağırlığı, saldırganın kabiliyeti ve tehdidin yapısı örneğin saldırının uyarılmadan gelmesi muhtemel olması referans alınabilir.

• Güç, yalnızca uygun bir şekilde ve gerçeklerin iyi bir şekilde değerlendirilmesinden sonra kullanılabilir.

Bu şartlar altında kendini savunma hakkının kullanılması, "orantılılık" kriterine uymalıdır. Meşru müdafaa kapsamında kullanılan kuvvetin, saldırıyı önleme veya sona erdirme ihtiyacına bağlı olarak aşırı olmaması, kullanılan kuvvetin fiziksel ve ekonomik sonuçları ile saldırıdan beklenen zarar arasında aşırılık olmaması gerekmektedir[228].

1970 tarihli BM Dostça İlişkiler Bildirisinde[229] de yer aldığı üzere, her devletin, başka bir devletin toprağına saldırı amacını taşıyan düzensiz güçler veya silahlı grupları örgütlemekten veya örgütlenmelerini teşvik etmekten kaçınma yükümlülükleri bulunmaktadır. Bu yükümlülük bildiride doğrudan devletlerin güç kullanmasından kaçınması yükümlülüğünün altında zikredilmektedir. Şu halde teröre destek olan devletlere de meşru müdafaa hakkı kullanılabileceği orantılılık ilkesi de gözetilerek mümkün olacaktır. Nitekim Güvenlik Konseyi' nin 1992 tarihli 731 Sayılı Libya ile ilgili,

[228] Wilmshurst, ***a.g.e***., s. 5.
[229]Kaya, ***a. g.e***., s. 48.

1996 tarihli 1070 Sayılı Sudan ile ilgili kararı ve 11 Eylül saldırılarından sonraki 2001 tarihli ve 1368 sayılı kararı da bu doğrultudadır[230].

BM Genel Kurulu 1368 sayılı kararıyla 11 Eylül saldırılarını kınayarak, meşru müdafaa hakkından bahsetmiş, ancak bir ülkeye müdahale için ABD' ye yetki vermemiştir. 29 Eylül 2001 tarih ve 1373 sayılı kararıyla da terörün finanse edilmemesi gerektiğini belirterek, barışı tehdit eden eylemlere yönelik her türlü tedbirin alınacağı vurgulanmıştır, terörizmle mücadele çağrısında bulunmuştur[231]. Uluslararası terörizmin uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiğini vurgulayan Güvenlik Konseyi kararları, bu anlamda bireysel ve ortak meşru müdafaa hakkının doğal hak olduğunu ifade etmiştir. Bu ifade devlet dışı aktörlerce gerçekleştirilen geniş çaplı saldırıların BM Kurucu Antlaşması 51. madde kapsamında silahlı saldırı sayılacağı anlamına gelmektedir. Ancak 1373 sayılı kararda alınacak saldırıya karşı alınacak tedbirlerin kuvvet kullanımı şeklinde olmaması gerektiğine dair bir açıklık bulunmadığından ve ABD'nin Afganistan müdahalesi sonrasında BM tarafından lehte ya da aleyhte görüş bildirilmediğinden bu belirsizlik müdahaleye bir nevi zımni onay verildiği şeklinde yorumlanmıştır.

BMGK 2249 (2015) sayılı kararıyla[232] IŞİD'in (Irak Şam İslam Devleti) uluslararası barış ve güvenliğe karşı küresel bir tehdit olduğunu ifade ederek El Kaide ile ilişkili El Nusra Cephesi ve diğer gruplarında aynı şekilde tehdit oluşturduğundan bahisle Irak ve Suriye' de bu grupların bulunduğu yerlerde terör eylemlerini önleme ve bastırma amaçlı olarak BM'ye üye devletlere uluslararası hukuka uygun şekilde kuvvet kullanmayı içeren her türlü önlemi alma çağrısında bulunmuştur[233].

Devletlerin, devlet dışı aktörlerin özel grupları tarafından devam eden saldırılara karşı kendilerini savunma hakları genellikle sorgulanmamaktadır. Sorgulanan konu bu tür saldırıların kaynağı olarak kabul edilen devlete karşı eylemde bulunma hakkının olup olmadığıdır. Zira bir devlet içindeki devlet dışı bir aktöre yönelik bir saldırı kaçınılmaz olarak bölgesel devlet üzerindeki güç kullanımını oluşturmaktadır. Teröristlerin eylemlerinden sorumlu olmayan devletin, topraklarının

---

[230] Resolution 731(1992), 1070 (1996), 1368 (2001), ***United Nations Security Council***, https://undocs. org/S/RES/731(1992),https://undocs. org/S/RES/1070(1996), https://www. un. org/counterterrorism/ctitf/en/sres1368-2001, (Erişim tarihi: 10. 06. 2019).

[231] Resolution 1373 (2001), ***United Nations Security Council***, https://www. un. org/ruleoflaw/blog/document/security-council-resolution-1373-2001-on-threats-to-international-peace-and-security-caused-by-terrorist-acts/, (Erişim tarihi:10. 06. 2019).

[232] Resolution 2249 (2015), ***United Nations Security Council,***https://www. un. org/counterterrorism/ctitf/en/sres2249-2015, (Erişim tarihi: 10. 06. 2019).

[233]Shaw,**a.g.e**., s. 829.

diğer devletlere yönelik saldırıların temeli olarak kullanılmasını önlemek için makul adımlar atılmamasından sorumluluğu bulunmaktadır. Bu nedenle, bir devletin kendi bölgesinde bulunan bir terör örgütü üzerinde kontrol sahibi olmadığı veya kontrolü sağlamak için isteksiz olması durumunda terörist saldırıların mağduru olan devletin son çare olarak terör örgütüne karşı kendini savunma eyleminde bulunmasına izin verilmektedir[234].

2.2. GÜVENLİK KONSEYİ'NİN HUKUKİ EHLİYETİ

Birleşmiş Milletler, uluslararası ilişkilerde güç kullanımına onay vermede, yönetmede hem sembol hem de ana organ işlevi görmektedir. BM Kurucu Antlaşması madde 42, askeri olmayan önlemlerin "uluslararası barışı sağlamak ve yeniden kurmak için yetersiz" olduğunun anlaşılması durumunda BMGK'yı yetkili kılmaktadır. Bu yetki, Soğuk Savaş süresince dar bağlamda yorumlanmasına rağmen, zaman içerisinde "uluslararası barış ve güvenliği" neyi kapsadığına dair çok geniş kapsamlı bir görüş elde edilmiştir.Pratikte BMGK'nın bir eyleme verdiği onayın, bu eylemin uluslararası meşruluğunu sağladığı evrensel olarak neredeyse her zaman kabul edilmiştir. Soğuk Savaş sonrasında yetki verilen bir dizi müdahale kararında krizin sınır ötesi etkileri belirleyici olmuştur. Ancak aynı şekilde Somali olayın da olduğu gibi diğer vakalarda sınır ötesi etkilerin durumu alınan kararlarda daha az belirgin olmuştur. BMGK 746 (1992) sayılı kararıyla UNOSOM'u (United Nation Operation in Somalia) kurmasıyla bir mesaj vermek istemiştir[235]. Kararda ortada BM Kurucu Antlaşması'nın VII. Bölümü çerçevesinde bir yaptırım söz konusu değilse de BM Kurucu Antlaşması 39. maddesine göre barış tehdidi tespiti yapılmıştır. BMGK kararında krizin bölgeye etkilerinden bahsetmemiştir. Somali'de etkin bir hükümetin olmaması ve insani trajedinin boyutu, barışın tehdidi için yeterli görülmüştür.

Çözülmemiş önemli bir teorik soru, BMGK'nin Kurucu Antlaşması'nın2/7maddesindeki engelleme olmak üzere, antlaşmada yer alan

---

[234]Kongo toprakları üzerindeki Silahlı Faaliyetlere İlişkin Davadaki UAD Kararı, bir Devletin kendi bölgesinde düzensiz güçlerle başa çıkma konusundaki isteksizliğinin veya yetersizliğinin Devlete karşı kendini savunma hakkı yaratmakta yetersiz kaldığı anlamına gelir. Ancak AİHM, Devletin müdahalesinin kanıtlanamadığı düzensiz kuvvetler tarafından silahlı saldırı durumunda mağdur Devletin yapabileceği eylemle ilgili soruyu yanıtlamamaktadır. Davaya bakan hakimlerden Kooijmans ve Simma'ya göre, silahlı bir saldırı meydana gelmesi, eylemlerin bir Devlete atfedilip atılmadığına bakılmaksızın, kendini savunma konusunda bir eylem hakkı oluşturmak için yeterlidir., Reports Of Judgments, Advısory Opınıons And Orders Case Concernıng Armed Actıvıtıes On The Terrıtory Of The Congo, ***Internatıonal Court Of Justıce***https://www. icj-cij. org/files/case-related/116/116-20051219-JUD-01-00-EN. pdf, (Erişim tarihi: 25. 05. 2019).

[235]Resolution 746 (1992), ***United Nations Security Council,*** http://unscr. com/en/resolutions/746, (Erişim tarihi:07. 09. 2018).

kısıtlamaları ihlal ederek aslında kendi otoritesini aşması durumunda ortaya çıkmaktadır. Hollanda'da bulunan eski Amerikan üssü olan Camp Zeist'da görülen ve İskoç yasalarının uygulandığı Lockerbie davası hukuk tarihinde ilk kez bir ülke hukukunun başka bir ülkede uygulanmasının örneği olmuştur. BMGK 1992'de Libya'ya yaptırım uygulayarak uyuşmazlık aşamasında devreye girmiştir. Bu konu Uluslararası Adalet Divanı (UAD) tarafından, BMGK'nın Antlaşma tarafından bağlayıcı olduğunu doğrulayan ilk itirazlar hakkında 1998 tarihli kararıyla Lockerbie davasında yalnızca yüzeysel olarak değerlendirilmiştir[236]. Ancak Güvenlik Konseyi'nin kararlarının adli incelemesine dair bir hüküm bulunmadığı için konu teoride kalmaya mahkûm olmuştur. Lockerbie davası yargılama sürecini izleme konusunda BM Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından 1192 (1998) sayılı Güvenlik Konseyi kararı ile görevlendirilen Uluslararası İlerleme Örgütü'nün gözlemcisi Prof. Hans Köcher tarafından hazırlanan raporda davalının İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunması Avrupa Sözleşmesi'nin adil yargılanma hakkının ihlal edildiği öne sürülmüştür. Raporda 1192 sayılı (1998) Güvenlik Konseyi kararı ile duruşmaların İskoçya' da kamuoyu baskısından uzak tutmak amacı ile Hollanda'da İskoçya mahkemesinin kurulmasını öngörüldüğü[237] devletler arası ilişkilerin siyasallaşmış olduğu ve yüksek devlet çıkarlarının söz konusu olduğu bir ortamda bir ceza davasını hem ulusal politikalara hem de uluslararası güç politikalarına karşı bağımsız bir ortam çerçevesinde yürütmenin olanaksız olduğu kanıtlanmıştır. Hiçbir ulusal mahkemenin ve BMGK tarafından kurulmuş ad hoc mahkemenin bağımsızlık, adil yargılama ve tarafsızlık koşullarını yerine getiremeyeceği ortaya çıkmıştır. Rapor, BMGK'nın adli bir kararı inceleme yetkisinin hukuki olarak olmaması nedeniyle ihtilafı çözme konusunda faydalı olmamıştır. Sonuç olarak daGüvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliğe neyin tehdit oluşturduğunun kapsamını tanımlamak için kayda değer bir serbestliği olduğu görülmüştür[238].

Koruma sorumluluğu kapsamında insani suçların işlendiği devletlere karşı müdahalede bulunma yetkisinin fikir birliği ile verildiği BMGK'ya uluslararası toplum tarafından uluslararası barış ve güvenliği korumanın yanında bireyleri de koruma görevi atfedilmiştir. Koruma sorumluluğu, hukuki dayanakları (İnsan Hakları

---

[236]Lockerbie olayı, 21 Aralık 1988'de meydana gelmiş, bir Pan Am uçağı İskoçya'nın Lockerbie kasabasının üzerinde infılak etmişti. Olayda uçakta bulunan 259 yolcu ve mürettebat ile Lockerbie kasabasından 11 kişi hayatını kaybetmişti. Fiona Beveridge, "The Lockerbie Cases",***Cambridge University Press*** Cilt:48. 3, 658-663, s. 660.

[237]Kelechi Johnmary Ani and Ufo Okeke Uzodike, "Anatomy of the Lockerbie Bombing: Libya's Role And Reactions to Al-Megrahi's Release" ***Glocalism***, Milan,2015,1-15, s. 10.

[238]Ian Hurd, "The Strategic Use Of Liberal İnternationalism: Libya And The UN Sanctions, 1992–2003", ***International Organization***, Cilt: 59. 3, 495-526, s. 520.

Sözleşmesi hükümleri, Soykırım Sözleşmesi, Cenevre Sözleşmeleri, Uluslararası Ceza Mahkemesi Tüzüğü ve benzerleri)ve BMGK'nın kendi uygulamasının bir derlemesini temel alarak ortaya çıkmıştır. Güvenlik Konseyi'nin koruma sorumluluğu uygulamasını normun ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilmesi halinde koruma sorumluluğu normunun geleneksel uluslararası hukukta tanınan bir norm olması hedeflenmiştir.

2.3. GÜVENLİK KONSEYİ'NİN MEŞRUİYETİ VE VETO YETKİSİ

Uluslararası güvenlik harekâtını onaylayacak yetkili makam olarak BMGK'nın meşruiyeti, operasyonda demokratik olmadıkları, "astlarına" (örn. Genel Kurul) veya "üstlerine" (örneğin Milletlerarası Mahkeme) karşı hesap vermedikleri ve etkili sonuç üretemedikleri düşünüldüğü için sürekli bir aşınmaya maruz kalmıştır[239]. BMGK'nın uluslararası güç kullanımındaki tek yetkili olma konumuna karşı direnme, BMGK'nın geçmişine ilişkin memnuniyetsizliğin ürünüdür. Diğer yandanGüvenlik Konseyieğer daha etkin bir şekilde eylemde bulunup etkili sonuçlar almış olsaydı temsili ve usuli meşruiyetin aşınması ile birlikte gelişmekte olan birçok devletin otoriteyi daha sert bir şekilde sorgulayacağı düşünülmüştür[240].

15 üyeli BMGK'nın demokratik meşruiyeti konusunda özellikle Afrika, Asya ve Latin Amerika'dan olmak üzere büyük çaplı ve nüfuzlu ülkelerin daimî üyelikten hariç tutulduğu sürece modern çağın temsilcisi olduğunu iddia edemeyeceği ileri sürülmektedir. BMGK'nınne dünya halklarına ve Genel Kurul'a karşı sorumlu olduğu ne de adli gözetim ve denetime tabii olduğu iddia edilmektedir. Her ne kadar karar verme sürecini daha kolay hale getirmese de özellikle BMGK'nın oluşumunu genişletmek ve daha özgün şekilde temsili sağlamanın BMGK'nın güvenilirliğini arttırmaya ve otoritesini inşa etmede yardımcı olacağı ileri sürülmektedir[241].

Bahsedilmesi gereken konulardan biri de daimi üyelerin sahip olduğu veto yetkisidir. İnsani krizi önlemek ya da durdurmak için hızlı ve kararlı bir eyleme ihtiyaç duyulduğu durumlarda vetonun etkili uluslararası eylemin önündeki başlıca engel olduğu ileri sürülmektedir. Tek bir veto hakkının ciddi insani sorunlar hakkında insanlığın geri kalanından baskın gelmesi ölçüsüz bir durum olarak ortaya çıkmıştır.

---

[239]Ramesh Thakur, ***a.g.e.***, 2002, s. 323-340.

[240]Ramesh Thakur, ***a. g. e.***, 2002, s. 325.

[241]Report of the International Commision On Intervention and State Sovereignty, ***International Development Research Centre***, 2001, http://responsibilitytoprotect. org/ICISS%20Report. pdf, (Erişim tarihi: 15. 09. 2018).

Bu konudaki özel kaygı ise geçmişte sıkça karşılaşılan bir durum olarak ihtiyaç duyulan eylemin bir ya da daha fazla daimî üyenin sorunları yüzünden rehin tutulacak olma olasılığıdır. Başka bir politik sorun da veto yetkisini sürdürme hakkı üzerinde ısrar eden devletlerin, başka bir daimî üyenin veto oyundan dolayı Güvenlik Konseyi'nin hareketsiz kalmasının bir sonucu olarak BM çerçevesinin dışında eylemde bulunma yetkisi olduğunu iddia ettiklerinde zor duruma düşmeleridir.

Kosova krizinde BMGK'nın çıkmaza girmesi sebepleri hakkında birbiriyle çelişen iki görüş bulunmaktadır. Güvenlik Konseyi'nde Slovenya ve Hollanda'nın elçileri tarafından ortaya konan bir perspektife göre kilitlenme, RF ve Çin'in vetolarının makul olmayan tehditlerinden kaynaklanmıştır. Rekabetçi görüşe göre ise öldürme ve etnik temizlik düzeyinin müdahaleyi garanti edecek kadar kötü olmadığı, RF ve Çin'in güç kullanımı konusunda endişelerinin gerçekolduğu savunulmuştur. Kosova'da yaşanan sıkıntının, gelecekte başka bir krizde yardımın önlenmesine engel olmak için, ICISS'ın Güvenlik Konseyi üyelerinin vetoyu özellikle acil insani yardım durumları karşısında kaprisli bir şekilde kullanmasını zorlaştırması gerektiği ileri sürülmüştür. Bu hedefe ulaşmak için hükümetlerin ve diğer gözlemcilerin insani müdahalenin belirli durumlarda meşru olup olmadığını değerlendirmek için kullanabilecekleri bir dizi kriter belirlenmiştir. Askeri müdahale için ICISS tarafından önerilen bu kriterler, açıklık, iş birliği, sınırlılık, orantılılık ve uluslararası insani örgütlerle iş birliği kriterleridir[242].

BM içinde insani krizi durdurmak ya da önlemek için ihtiyaç duyulan eylemlere istinaden veto yetkisinin kullanımı için daimi üyelertarafından mutabık kalınan bir davranış kuralının olduğu kabul edilmektedir. Bu davranış kuralı da daimî bir üyenin, hayati ulusal çıkarlarının olmadığı durumlarda kendisine ters olan çoğunluk kararının kabul edilmesini önlemek için veto hakkını kullanmayacağıdır. "Yapıcı çekimserlik" ifadesi geçmişte bu bağlamda kullanılmıştır. Antlaşmada veto yetkisiyle ilgili yakın bir zamanda değişikliğin gerçekleşmesi beklenmemektedir. Ancak daimî üyeler tarafından müşterek şekilde mutabık kalınan uygulamaların çoğalması krizlere etkin müdahale adına sağlıklı bir gelişim olacaktır.

2.4. GÜVENLİK KONSEYİ KARARLARI

BM Kurucu Antlaşması'nın 27.maddesine göre 15 üyeden oluşan (5 daimî, 10 geçici) BMGK'da her üyenin bir oyu vardır. Usule ve esasa ilişkin karar veren Güvenlik Konseyi, usule ilişkin kararlarını 9 üyesinin olumlu oyu ile alırken, esasa ilişkin

[242]Williams, **a.g.e**., s. 429- 430.

kararlarını daimî üyelerinin tamamı olmak üzere 9 üyenin olumlu oyu ile almaktadır. Alınan kararlarda uyuşmazlığa taraf olan devlet oylamaya katılamamaktadır.

BM Kurucu Antlaşması'nın Uyuşmazlıkların Barışçıl Yollarla Çözülmesi başlıklı VI. Bölümü'nde düzenlendiği üzere BMGK devam etmesi uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye düşürecek nitelikteki uyuşmazlığı çözmek için tarafları görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, hakemlik ve yargısal çözüm yolları olmak üzere uyuşmazlığı çözmeye çağırır, uyuşmazlığı çözme yolu ile ilgili olarak tavsiye kararlar alabilir. (BM Kurucu Antlaşması madde 33-37) Güvenlik Konseyi, eğer uluslararası barış ve güvenliğin tehdit edildiğini, bozulduğunu veya saldırı eylemi olduğunu saptarsa, barışın yeniden tesisi için ya tavsiye kararı alır ya da 41. madde uyarınca zorlayıcı olmayan önlemler almaya (ekonomik, ulaşım, iletişim, diplomatik) karar verebileceği gibi, bu önlemlerin yetersiz kalacağı kanısındaysa 42. maddeye göre hava, deniz ve kara kuvvetleri aracılığı ile gerekli gördüğü girişimlerde bulunma kararı da alabilir. Bu durumda Güvenlik Konseyi üyeleri uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına katkıda bulunmak için gerekli silahlı kuvvetleri sağlamayı yüklenirler. BMGK'nın daimî üyelerinin kurmay başkanlarından oluşan Askeri Kurmay Komitesi tarafından barışı koruma görevi ve silahlı kuvvetlerin kullanılması ve silahsızlanmanın düzenlenmesi görevi yürütülür. BMGK'nın aldığı kararların yürütülmesi için alınacak önlemler de birliğin üyeleri tarafından alınır.

BM Kurucu Antlaşması'nda bir değişiklik yapılmasının gerekmesi halinde değişiklik kararı da Genel Kurul üyelerinin üçte iki çoğunluğu tarafından ve Güvenlik Konseyi daimî üyelerinin tamamının katılımı ile alınmaktadır. Güvenlik Konseyi'nin oylama usulüne ilişkin sorunlar Güvenlik Konseyi'nin Yapısı ve Usulleri Konferansı Komitesi'ne bağlı olarak kurulan alt komite tarafından konferansında tartışılmıştır. Konferans sonucunda, konferansı düzenleyen dört müteşebbis devletin (ABD, İngiltere, SSCB ve Çin) daimî üyelerin oybirliği sorunu ile ilgili tutumlarını açıklamak üzere oylama usulüne ilişkin bildiri yayınlanmıştır[243]. Yalta oylama formülüne göre[244]uyuşmazlıkların çözülmesi, barışın tehdit edildiğinin saptanması, barış ihlallerinin önlenmesi ve tedbir alınması ile ilgili kararlar dışındaki alınacak kararlar dokuz üyenin oyu ile alınırken, birinci kategorideki kararlar nitelikli oylamaya yani beş daimî üyenin tamamı dâhil olmak üzere dokuz üyenin olumlu oyuna tabidir. Yalta formülüne göre BM Kurucu Antlaşması'nın VI. Bölümü ile ilgili kararları da usule ilişkin

[243]Gündüz, **a.g.e.,** s. 129.

[244]Yalta Conference Agreement, Declaration of a Liberated Europe, ***Wilson Centre***, https://digitalarchive. wilsoncenter. org/document/116176. pdf?v=66b99cbbf4a1b8de10c56b38cf4fc50d, (Erişim tarihi:28. 09. 2018).

oylamaya tabi olup, dokuz üyenin onayı ile alınır. Bununla birlikte Güvenlik Konseyi'nin hiçbir üyesi BM Kurucu Antlaşması'nın VIII. Bölümü'ndeki ihtilafın görüşülmesini engelleyemez. Yalta oylama formülüne göre daimî olmayan birlik üyelerinin veto yetkisi bulunmamakla birlikte daimî üyelerinin oylarının tamamının gerektiği durumlarda dahi karar alınırken en az dört geçici üyenin oyu gerektiğinde geçici üyelerinde grup halinde kararı veto etmeleri söz konusu olabilir[245].

BMGK kararlarında özellikle Soğuk Savaş döneminde çoğunlukla SSCB tarafından kullanılan veto yetkisinin uygulaması Soğuk Savaş'tan sonra azalmış ancak yine de barışın korunmasının önünde önemli bir engel teşkil ettiği için uygulaması zaman içerisinde yumuşatılmıştır. Daimî üyenin oylamaya katılmaması veya çekimser kalması uygulamada veto olarak görülmemekle birlikte, Genel Kurul'un 377 (V) sayılı kararı ile Barış İçin Birlik kararının veto nedeniyle uygulanmadığı durumlarda Genel Kurul'un tavsiye kararları alması alınacak önlemleri meşru hale getirmeyi sağlamaktadır[246].

2.5. SİYASİ İRADE VE PERFORMANS

Uluslararası Müdahale ve Devlet Egemenliği Komisyonu tarafından, Birleşmiş Milletler Genel Sekreter'inin "insanlığın kolektif bilincinin Birleşmiş Milletler tarafından desteklenmemesinin barış ve adaleti başka yerde arama tehlikesi doğuracağı" uyarısı ile Güvenlik Konseyi'nin kendisinin ve özellikle 5 daimî üyesinin öneminin, itibarının ve otoritesinin azalacağı belirtilmiştir[247].

BMGK kendisine yüklenen uluslararası barış ve güvenliği koruma görevine karşılık bu sorumluluğu yerine getirebilecek bağlılık ve kapasiteyi zaman zaman gösterirken, sorumluluklarında sıklıkla yetersiz kalmış ya da beklentileri karşılayamamıştır. Bu sonuca kimi zaman beş daimî üyenin ilgisizliği sebep olmuş, kimi zaman ise iç politikaların olumsuz etkilenmesi endişesi sebep olmuştur. Geçmişte bir eylemin uygulanması gerektiği konusunda beş daimî üye arasında anlaşmazlıklar, uluslararası eylemlerin özellikle finansal ve personel sorumluluklar olmak üzere yükünü sırtlayacak kilit üyelerin isteksizliğinden kaynaklanmıştır.

1980'lerin sonlarından itibaren ve özellikle 1989'da Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra, güvenlik kavramı değişerek, uluslararası ilişkilerin çok kutuplu

---

[245]Wilson Centre***, a.g.e***., s. 132.
[246]Sur, ***a.g.e.,*** s. 188.
[247]Ramesh Thakur, ***a.g.e***., 2002, s. 325-327.

olmasıyla birlikte, devletlerin ekonomilerinin gözden geçirilmesi sonucu askeri güçlerin faydaları daha belirgin hale gelmiştir. Güvenlik askeri meselelerle sınırlandırılmamış, ancak kapsamı genişletilmiştir. Ekonomik, çevresel, sosyal ve cinsiyet sorunları da bu kapsamda ele alınmıştır. Müdahale etmeme ilkesi ve iç işlerine karışma yasağı yeniden düşünmeye tabi tutulmuştur. Bölgesel ve etnik çatışmalar, kıt kaynaklar üzerindeki anlaşmazlıklar bölgesel veya küresel istikrarsızlık sivil nüfusun hayatlarını tehlikeye sokma potansiyelini yaratmıştır[248]. Ulusal güvenliğini birey güvenliğini üzerine kurmayan, insan hak ihlallerinden doğan çatışmalar yaşayan, dışa karşı saldırgan tutum takınan, kitlesel göç hareketlerine sebep olan devletler, uluslararası sistem açısından bir güvenliksizlik unsuru olarak küresel barışı tehdit eden başat olgular olarak ortaya çıkmışlardır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde konvansiyonel tehdidin azalmasıyla birlikte, geleneksel olmayan asimetrik güvenlik tehdit ve riskleri artmış, devletler ana aktör olmaktan çıkarak devlet üstü ve devlet altı aktörler de güvenliğin nesneleri arasına girerek, kolektif güvenlik kavramı böylelikle önem kazanmıştır.Kolektif güvenlik anlayışı ile birlikte uluslararası hukukta da bireysel ve kolektif meşru müdafaa hakkı kabul edilmiştir. Koruma sorumluluğu her ne kadar insan haklarını koruma düşüncesiyle ortaya çıkmış olsa da BM Kurucu Antlaşması'nın 39. maddesinin uygulamasını yetki kapsamı bakımından genişleten insani güvenlik temelli bir yaklaşım olmuştur.

Güvenlik Konseyi'nin koruma sorumluluğunu idaresini teşvik etmek amacıyla verdiği her çabaya karşılık olmak üzere Antlaşmanın 24. maddesi, uluslararası barış ve güvenlik meseleleri doğrudan gündemde olduğunda BMGK'nın hızlı ve etkili bir şekilde katılımına vurgu yapmıştır. Ayrıca, uluslararası barış ve güvenliğe doğrudan veya yakın zamanda olması muhtemel bir tehdit olmasa bile özellikle insan yaşamında kaydadeğer kayıp meydana geldiğinde veya gelme tehdidi olduğunda BMGK'nın sorumlu liderliği söz konusu olmuştur.

BM, bağımsız devletlerin olduğu ve operasyonlarının siyasi gerçekçiliğe dayalı olması gereken bir dünyada işleyişini sürdürmektedir. Ancak örgüt ayrıca uluslararası idealizmin koruyucusudur ve bu algı kendi kimliği için temel ilkedir. Bütün bunlara rağmen örgüt, erkek ve kadınların birbirleriyle barış içinde yaşadığı ve doğa ile uyumlu bir geleceğe olan umut ve özlemin temel odağıdır. Ancak barışı koruma ve refahı artırmaya adanmış evrensel bir örgüt olma ve herkes için daha güvenli bir dünyada

---

[248]Max. A. Sesay, "Civil War And Collective İntervention İn Liberia", ***Review of African Political Economy***, 1996, Cilt: 23. 67., 35-52, s. 39.

daha iyi bir yaşama erişme fikri; XX. yüzyılda yaşanan tüm kayıplar, silahlı çatışmaların yıkımı ve hayal kırıklığı, soykırım, kalıcı yoksulluk, çevresel bozulma ve insan onuruna karşı birçok saldırıdan sağ çıkmıştır.

Uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında BM'nin başarıya ulaşması için dünya topluluğu, örgüte tahsis edilen kaynaklarla örgütten beklenen talepleri karşılamakla yükümlü tutulmuştur. BM, uluslararası ilişkilerde rekabetçi çekişme ve gerilimlere arabuluculuk edecek, bunları yatıştıracak ve uzlaştıracak idari tarafsızlığa, ahlaki meşruiyete ve siyasi güvenilirliğe sahip bir örgüt olarak görevini yerine getirecektir. Yaşanan sorunlar milletler ve bölgeler için kendi başlarına halledemeyecek kadar büyük ve karmaşık olduğunda insanlar kendilerine rehber olması ve onları koruması için BM'den yardım isteyecektir. BM'nin avantajları; evrensel üyeliği, siyasi meşruiyeti, idari tarafsızlığı, teknik uzmanlığı, gücü toplayıp harekete geçirmesi ve personelinin özverisi olarak görülmektedir[249].

BM, uluslararası çerçevede dizginlenmeyen milliyetçiliğin ve gücün ham etkileşiminin aracı edilmesi ve yatıştırılması gerektiği fikrini temsil eder. Milli çıkarların uyumlaştırılması ve uluslararası çıkarların pekiştirilmesi için merkez olmuştur. Uluslararası örgütler içinde BM, uluslararası topluluk adına askeri eylem için yetki verebilmekte ancak kendi askeri ve polis gücü bulunmamaktadır. Güçlü bir eylem gerektiğinde müttefiklerin çokuluslu bir koalisyonunun güvenilir ve verimli askeri güç sunabileceği kabul edilmektedir. Bu bağlamda BM gelecekte ehliyetli, istekli, iyi niyetli ve usulüne uygun yetkilendirilmiş ortaklıklara ihtiyaç duymaktadır[250].

2.6. GÜVENLİK KONSEYİ VE BÖLGESEL ÖRGÜTLER

BM Kurucu Antlaşması'nın VIII. Bölümü'ndeki düzenleme ile bölgesel örgütler ve bölgesel düzenlemeler için meşru rolleri tanımıştır. BM Kurucu Antlaşması'nın Bölgesel Antlaşmalar başlıklı 52. maddesine göre antlaşmanın hiçbir hükmü, bölgesel antlaşma ya da kuruluşların varlığına engel değildir; ancak bu kuruluşların antlaşmalarının Birleşmiş Milletler'in amaç ve ilkelerine aykırı olmaması gerekmektedir. Bölgesel antlaşmalara giren ya da bölgesel kuruluşları oluşturan Birleşmiş Milletler üyelerinden, yerel uyuşmazlıkları BMGK'ya sunmadan önce, bunları söz konusu antlaşmalar ya da kuruluşlar aracılığıyla ve barışçıl yollarla çözmek için çaba harcamaları beklenmektedir.

---

[249]Bellamy, **a.g.e.,** 2009, s. 170.
[250]Bellamy, **a.g.e**., 2009, s. 170.

BMGK'nın izni olmaksızın bölgesel antlaşmalara göre ya da bölgesel kuruluşlar tarafından zorlama eylemine başvurulmayacak; 53. maddenin 2. fıkrasında verilen tanıma göre düşman devlet sayılan tüm devletlere karşı 107. madde[251] uyarınca alınan ya da böyle bir devletin saldırı politikasına yeniden girişmesine karşı bölgesel antlaşmalar uyarınca alınan önlemler, ilgili hükümetlerin talebi üzerine örgütün böyle bir devlet tarafından girişilecek bir saldırıyı önleme görevini üstlenmesi mümkün oluncaya dek, zorlama yasağının dışında olacaktır. Bu düzenlemeler bölgesel örgütlerin eylemlerinin her zaman Güvenlik Konseyi'nden alınan ön izne bağlı olmasını gerektirse de onayın makable şamil ya da olaydan sonra arandığı durumlar (Liberya ve Sierra Leone) gerçekleşmiş ve bu örnek olaylar gelecekteki eylemler için bir esneklik payı oluşmuştur.

Afrika'da ve daha küçük ölçekte Kıta Amerika'sında bölgesel ve bölge altı örgütlerin belli durumlarda üyelere karşı askeri müdahale dâhil olmak üzere eylemde bulunma hakkı kabul görmektedir. Afrika Birliği Örgütü (AFB), çatışmanın önlenmesi, yönetimi ve çözümü için bir mekanizma oluşturmuş, bu sayede böyle durumlarla başa çıkma kapasitesini artırmıştır. Bölgesel ekonomik ve siyasi kalkınmanın güvenlik ve istikrar sağlanmadan mümkün olamayacağı düşüncesi, bölgesel etkileri olan güvenlik sorunlarını birlikte çözme ihtiyacı güvenlik alanında birlikte hareket etmeye yönelik girişimlerle sonuçlanmıştır. Ülkelerin ekonomik ve politik zayıflıkları; etnik gerginliği artıran sosyo-politik ortamın varlığı; küresel rekabete konu olan çatışma ortamını ve doğal kaynakları üreten bazı nadir kaynaklar ve çok sayıda başka nedenler Afrika'da barış ve güvenlik tesis etmeye yönelik girişimler sınırlı ve yetersiz kalmıştır. Bu nedenle, sadece Afrika'da değil, Avrupa' da güvenlik mimarisi sürecinde örgütsel olarak barış ve güvenliği sürdürmek için çaba sarf edilmektedir[252].

Bir bölgesel örgüt, bir üyeye karşı veya üyelik alanı içinde olmayan bir devlete karşı eylemde bulunduğunda çok daha büyük bir çelişki oluşmaktadır. Kosova, NATO alanının dışında olduğu için bu durum NATO'nun eylemlerini eleştirme hususunda büyük bir faktör olmuştur. Yine de NATO, Kosova'daki çatışmanın NATO sınırlarına taşma ve ciddi parçalanmaya sebep olma potansiyeli olduğunu, bu yüzden doğrudan ilgilenilmesi gereken bir mesele olduğunu savunmuştur. Askeri operasyon

---

[251]*Madde 107: İşbu Antlaşmanın hiçbir hükmü, Antlaşmayı imzalayan herhangi bir devletin İkinci Dünya Savaşı sırasında düşmanı durumunda olan bir devlete karşı, bu konuda sorumluluk sahibi hükümetlerin sözkonusu savaşın sonucu olarak giriştiği ya da girişilmesini uygun bulduğu bir eylemi ne etkiler, ne engeller.,* Hasgüler ve Uludağ, ***a.g.e.,*** s. 562.

[252]Soner Karagül ve İbrahim Arslan," Afrika'da Barış ve Güvenliğin İnşasında Kıtasal Yaklaşım: Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi***", Güvenlik Stratejileri Dergisi***, Sayı: 19, 57-98, s. 57.

gerçekleştiren diğer bölgesel ve bölge altı örgütler, kendi coğrafi sınırları içinde üye devletlere karşı katı bir şekilde hareket etmişlerdir[253].

Liberya İç Savaşı esnasında Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu'nun (*Economic Community of West African States Monitoring Group/BADET*) görevlendirilmesiyle başlayan güvenlik alanındaki iş birliğini artırma süreci, Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu'nun 1993 tarihli antlaşması ile yasal zemine oturtularak, akabinde 1999 Protokolü ile kurumsal çerçeveye dayandırılmıştır[254]. Bu süreçte topluluk yalnızca devletler arasındaki silahlı çatışmalara veya bölge dışından gelebilecek tehlikelere karşı önlem alan değil, demokrasinin askıya alınması, ağır insan hakları ihlalleri seçilmiş yönetimin seçim dışı yöntemlerle görevinden alınması gibi durumlarla ortaya çıkabilecek iç savaş veya çatışmalara da müdahale edebilen, bir mekanizma oluşturmuştur. Batı Afrika'da Liberya, Sierra Leone, Gine Bissau ve Mali'de çıkan iç savaşlarda BADET'in askeri kanadı olan İhtiyat Kuvveti'nin etkin rol oynadığı ancak mali, askeri ve lojistik kısıtlamalar nedeniyle yeterli olamadığı gözlenmiştir[255].

Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası(European Security And Defense Policy/AGSP), 1954'te Batı Almanya'yı kontrol etmeyi ve Batı Avrupa Devletleri'nin güvenlik gereksinimlerini karşılamayı amaçlayan Batı Avrupa Birliği (BAB) aracılığıyla kurumlaşmaya başlamıştır. Soğuk Savaş sırasında NATO'dan etkili olmayan BAB, Avrupa Birliği'nin (AB) politik entegrasyonu ve 1990'larda AB'nin ekonomik entegrasyonu ile kurumsal kapasitesini önemli ölçüde arttırmıştır. Fransa'nın ayrı ve özerk AGSP iradesi; 1990'larda Balkan Krizi sırasında zorunluluğun ortaya çıkması; İngiltere'nin AGSP'ye katılma arzusu, AB'nin Yeni Dünya Düzeninde küresel bir güç olma arzusu, bu gelişmeyi beraberinde getirmiştir. Headline Goal 2003 ile "yumuşak güç" perspektifini hedefleyen Birlik, esas olarak Lizbon Antlaşması ile bakış açısını "sert güce" dönüştürmüştür. Yumuşak güçle yoğun olarak çeşitli operasyonel görevler yürüten AB, ağır bütçe yükünden ötürü sert bir şekilde güç kullanmakta isteksiz kalmıştır. Bununla birlikte "sivil gücün" gerekli olduğu ve NATO'nun faaliyet göstermediği, ancak gerekirse güç verdiği yerlerde misyonlarda/krizlerde AGSP'nin kullanılması yaygın kabul edilebilir bir yaklaşım olmuştur. Avrupa güvenlik

---

[253]Report of the International Commision On Intervention and State Sovereignty, ***International Development Research Centre***, http://responsibilitytoprotect. org/ICISS%20Report. pdf, (Erişim tarihi: 15. 01. 2018).

[254]Revised Treaty Of The Economic Community Of West African States (Ecowas)***,Refworld***, https://www. refworld. org/docid/492182d92. html, (Erişim tarihi:30. 09. 2018).

[255]Cyril Obi, "Economic Community Of West African States On The Ground: Comparing Peacekeeping İn Liberia, Sierra Leone, Guinea Bissau, And Côte D'ıvoire. "***African Security*****,** Cilt:. 2. 2, s. 119-135.

mimarisinde AB'nin rolünün, NATO'nun desteklediği yumuşak ve sivil güç şeklinde olmasıöngörülmüştür[256]. Avrupa Devletleri uluslararası kriz yönetimine BM, NATO, OGSP ve AGİT aracılığıyla katılmakla ortak politika alanı kurumsallaştırılmıştır.

Kendi tanımlı sınırları içinde hareket eden bölgesel ya da bölge altı örgütler tarafından gerçekleştirilen kolektif müdahale BMGK'nın müdahalesi dışında başka bir olasılık olarak ortaya çıkmıştır. Birçok insani felaketin, mülteci akışı ya da isyan grupları tarafından bölgenin üs olarak kullanılması yoluyla ulusal sınırları aşarak komşu ülkelere doğrudan önemli etkisi bulunmaktadır. Komşu devletler genellikle bu yüzden, felaketle hızlı ve etkili biçimde başa çıkmak için insani kaygıların motive ettiği güçlü bir ortak çıkara sahiptirler. Komşu devletlerin; bölgesel ya da bölge altı örgütlerin her zaman olmasa da sıklıkla harekete geçmek için BM'den daha iyi konumlandığı ve Antlaşma'nın 52. maddesinin bu bağlamda onlara kayda değer esneklik sağladığı çerçeve içinde hareket etmesi uzun süredir kabul edilmektedir. Bu kabulün altında yatan neden, bölge içindeki ülkelerin çatışma başlıklarının ötesindeki mesele ve bağlamlara daha hassas olmaları, çatışmaya dâhil olan aktör ve kişilere daha aşina olmaları, bunun yanında barış ve refahı geri kazanmayı denetlemede daha büyük payları olmalarıdır[257].

Bölgesel örgütlerin varlığı, koruma sorumluluğunu yerine getirme ve sürdürülebilirliği sağlama konusunda gerekli iradeyi harekete geçirmeye olanak sağlamaktadır. Bununla birlikte kapsamlı bölgesel üyeliği olan örgütler, üye devletlerin işlerine müdahale etme konusunda genel olarak kayda değer bir gayret göstermemişlerdir. Bugünün müdahalecisinin, yarın başka bir müdahalenin nesnesi olma korkusu bulunmaktadır. Ayrıca bir kolektif örgütün sayıca çoğunluğa sahip olmasının doğası gereği, aralarındaki en güçlü devletin güçsüz devletlere karşı yaptırım girişiminde bulunmasına isteksiz olan daha küçük, daha güçsüz devletlerin varlığı da müdahale konusundaki hassasiyeti arttırmıştır.

2.7. ULUSLARARASI NİTELİKTE OLMAYAN SİLAHLI ÇATIŞMALARDA GÜVENLİK KONSEYİ'NİN ROLÜ

Uluslararası hukukta savaş suçlarını tanımlayan ilk resmî sözleşme olan 1907 tarihli Lahey Sözleşmesi'nin akabinde 1949 yılında silahlı çatışmalar hukukunda

---

[256]Demir, ***a.g.e***., s. 9.

[257]Report of the International Commision On Intervention and State Sovereignty, ***International Development Research Centre***, http://responsibilitytoprotect. org/ICISS%20Report. pdf, (Erişim tarihi: 15. 01. 2018).

insancıl hukuk kurallarını belirleyen ve dört ayrı konudahazırlanan Cenevre Sözleşmeleri imzalanmıştır[258]. Cenevre Sözleşmeleri, uluslararası olan ve uluslararası olmayan silahlı çatışmalar sırasında uyulması gereken kuralları kapsamaktadır ve uluslararası insancıl hukukun (*jus in bello*) asıl kaynağını oluşturmaktadır.

Cenevre Sözleşmeleri'nin birincisi olan Karadaki Silahlı Kuvvetlerde Bulunan Yaralıların Ve Hastaların Durumunun İyileştirilmesine İlişkin Sözleşme'nin farklı maddelerine, Fransa dışında BMGK daimi üyeleri tarafından çekince konulmuştur. RF ve Çin, insancıl hukuk kapsamında Kızılhaç Komitesi tarafından yapılacak yardımlar için hükümetten izin alınması koşulunu çekince kapsamında öne sürerken, İngiltere savaş esirlerinin korunmasında bölgesel sınırlılıkları olduğunu dile getirmiştir. ABD ise sözleşmelere çekince koyan devletlerin bu çekincelerini kabul etmediklerini beyan ederek, Kızıl Haç ambleminin kullanılmasında sınırlama getirilmesi ve savaş esirlerine ölüm cezası verme hakkını saklı tutarak sözleşmeyi onaylamıştır[259].

Dört Cenevre Sözleşmesi'ninortak 3. maddesine göre milletlerarası nitelikte olmayan bir silâhlı anlaşmazlığın taraflarından her biri, en az olarak, muhasamata doğrudan doğruya iştirak etmeyen kimseler, silâhlarını terk edenler ve hastalık, yaralılık, mevkufluk veya herhangi bir sebeple muharebe dışında kalanlar, ırk, renk, din ve akide cinsiyet, doğum ve servet veya buna benzer herhangi bir kıstasa dayanan ve aleyhte görülen hiç bir tefrik yapılmadan insanî muamele göreceklerdir. İç silahlı çatışma olaylarında bu kişilere karşı işlenecek vücut bütünlüğünün, yaşam hakkının ihlali, her türlü işkenceye maruz bırakma, rehin alma, onur kırıcı davranışta bulunma ve yargısız infaz yasaklanmıştır.Ortak 3. madde, ilk kez uluslararası olmayan silahlı çatışmaların durumlarını kapsadığı için bir atılım olarak ortaya çıkmıştır.

Uluslararası olmayan silahlı çatışmalar büyük ölçüde birbirinden farklılık göstermektedir. Bu çatışmalar içerisinde geleneksel iç savaşlar, diğer devletlere yayılan iç silahlı çatışmalar, üçüncü devletlerin veya çokuluslu bir gücün hükümetin yanında araya girdiği iç çatışmalar yer almaktadır. Ortak 3. madde, herhangi bir istisnaya izin vermeden uygulanacak temel kuralları belirlemektedir. Aynı zamanda Ortak 3. madde, Cenevre Sözleşmeleri'nin temel kurallarını yoğunlaştırılmış bir

---

[258]Gemalmaz, ***a.g.e.***, s. 485.

[259]Convention (I) For The Amelioration Of The Condition Of The Wounded And Sick İn Armed Forces İn The Field. Geneva, 12 August 1949,Treaties, States Parties and Commentaries, ***International Committee Of The Red Cross***, https://ihldatabases. icrc. org/applic/ihl/ihl. nsf/States. xsp?xp_viewStates=XPages_NORMStatesParties&xp_treatySelected=365, (Erişim tarihi:31. 05. 2019).

biçimde içermesi ve uluslararası nitelikte olmayan çatışmalara uygulanabilir olmasından dolayı sözleşme içindeki küçük bir sözleşme gibidir.

Cenevre Sözleşmeleri'nin kabul edilmesini izleyen yirmi yılda dünya uluslararası olmayan silahlı çatışmaların ve ulusal kurtuluş savaşlarının sayısında bir artışa tanık olmuştur. Bu nedenle, 1977'de dört 1949 Cenevre Sözleşmesi'ne ek olarak iki Protokol 1977'de kabul edilmiştir[260]. Uluslararası (Protokol I) ve uluslararası olmayan protokoller (Protokol II) ile silahlı çatışma kurbanlarının korunmasını güçlendirilmiş ve savaşların sürdürülmesine sınır konulmuştur. Bununla birlikte, 1977 tarihli Protokol II, uluslararası olmayan silahlı çatışma durumlarına adanmış ilk uluslararası antlaşmadır.

12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri'ne Ek Uluslararası Olmayan Silahlı Çatışma Mağdurlarının Korunmasına İlişkin 8 Haziran 1977 tarihli protokolde 12 Ağustos 1949 Cenevre Sözleşmeleri'ne Ek Uluslararası Silahlı Çatışma Mağdurlarının Korunmasına İlişkin Protokol silahlı çatışmaların kapsamına açıklık getirmiştir[261]. Böylelikle, akit tarafın ülkesinde kendi silahlı kuvvetleriyle muhalif silahlı kuvvetler arasında veya sorumlu komuta altında olan, devamlılık arz eden ve planlı askeri operasyonlar yapan, akit tarafın ülkesinin bir kısmı üzerinde kontrolü elinde bulunduran diğer örgütlü silahlı gruplar arasında cereyan eden tüm silahlı çatışmaların 1.Protokol'ün kapsamına girdiği kabul edilmiştir. Silahlı çatışma olarak kabul edilmeyen, ayaklanma, münferit ve düzensiz şiddet eylemleri ve benzer nitelikteki diğer eylemler gibi iç gerginlik ve iç karışıklık durumları ise kapsam dışında bırakılmıştır. Roma Statüsü'nün savaş suçlarını saydığı 8. maddesi'nde yer aldığı üzere gösteriler, münferit ve zaman zaman meydana gelen şiddet hareketleri veya benzer nitelikteki diğer fiiller gibi iç karışıklıklar ve gerginlikler uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalardan sayılmamıştır[262].

1977 tarihli Cenevre Protokolü'nün 3. maddesinde de protokolün hiçbir hükmünün bir devletin egemenliğini ya da meşru yollarla hükümetin kamu düzenini korumak ya da sağlamak ya da devletin milli birliğini ve toprak bütünlüğünü savunma sorumluluğunu etkilemek amacıyla kullanılmayacağı vurgulanmıştır. Yine Protokol'de

---

[260]Gemalmaz, **a.g.e**.,s. 496-498.

[261]Melike Batur Yamaner vd. ,"12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri Ve Ek Protokolleri" ***Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları*,** Sayı:. 42, s. 266.

[262]Kaya, **a.g.e**., s. 460.

insancıl hukuk kurallarının her ne nedenle olursa olsun ülkesinde silahlı çatışma gerçekleşen akit tarafın iç ya da dış işlerine veya silahlı çatışmaya doğrudan ya da dolaylı müdahale etmeyi haklı göstermek amacıyla kullanılamayacağı kararlaştırılmıştır. Uluslararası hukukta bir başka devlette muhalefete destek verme amaçlı bir müdahale hakkı kavramı bulunmamaktadır.

Uluslararası nitelikte olmayan iç çatışmalar, Eski Yugoslavya Ceza Mahkemesi kararıyla, egemen devletin iç sorunu olarak görülmesinden ziyadekarşılıklılık ilkesi dışında uluslararası hukukun kaygı duyduğu bir sorun olarak kabul edilmektedir[263]. Tadic kararıyla[264] Mahkeme, Roma Statüsü'nde de ifade edildiği üzere iç çatışmaların sadece devlet ile silahlı gruplar arasında değil, iki silahlı grup arasında yaşanabileceğini kabul etmiştir.

Bir devletin, bir silahlı gruba karşı iç silahlı bir çatışmada kendini savunmak zorunda kalması, uluslararası insancıl hukukun ciddi ihlalleri olarak işlenen suçların niteliğini engellememektedir. BM Temyiz Dairesi'nin belirttiği gibi, "gerçekleştirilen bir saldırının önleyici, savunmacı veya saldırgan olarak düzenlenmiş olup olmadığı yasal bakış açısını değiştirmemektedir. Esas sorun, silahlı çatışmalar sırasında gerçekleştirilen askeri eylemin suç olup olmadığıdır[265]. BM iç silahlı çatışmalarda tarafların haklı ya da haksız olduğuna bakmamakta, çatışma sırasında insancıl hukuk kurallarının ihlal edilip edilmediğiyle ilgilenmektedir.

Roma Statüsü'nün hazırlandığı ve maddelerinin tartışıldığı 15 Haziran 1998 tarihli Roma Konferansı'nda da savaş suçları alanındaki en büyük tartışma iç silahlı çatışmalar olmuştur. İç silahlı çatışmaların iki koruma maddesinden faydalanması ve iç silahlı çatışmaların Roma Statüsü kapsamına alınmasına delegasyonlar tarafından karşı çıkılmıştır. Gayri resmi istişareler sırasında tartışılan bu iki koruma maddesinin ilki sadece bir devletin silahlı kuvvetleri ile muhalif silahlı gruplar arasındaki çatışmaların değil, bir bölgede komuta edilen, topluca ve sürekli silahlı faaliyetlere katılan iki grup arasında yaşanan çatışmaların da iç çatışma sayılacağı, ikincisi ise bu

---

[263]**Enver Hadzıhasanovıc**, *"Central Bosnia"* Case para 35. para 84"***International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the FormerYugoslavia,***http://cld. irmct. org/assets/Uploads/full-text-dec/2003/03-07-16%20Hadzihasanovic%20Decision%20on%20Command%20Responsibility. pdf. (Erişim tarihi: 19. 05. 2019).

[264]Prosecutor v. Dusko Tadic Judgement, ***International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia***,https://www. legal-tools. org/doc/8efc3a/pdf/, (Erişim tarihi: 31. 05. 2019).

[265] Ljube Boskoskı Joran Tarculovskı Case Para 31., ***International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia***http://www. icty. org/x/cases/boskoski_tarculovski/acjug/en/100519_ajudg. pdf, (Erişim tarihi:19. 05. 2019).

durumda da ilgili devletin insan haklarını uygulama ve düzeni sağlama konusunda sorumluluğunun devam edecek olması ile ilgili olan maddelerdir. Eleştirilerin odak noktası ise koruma maddelerinin Cenevre Protokolü dışında kapsamı genişletilerek bu kez Roma Statüsü ile tanınmasının, uluslararası insancıl hukuk kuralları dışında iç silahı çatışmalar ile ilgili uyuşmazlık konularının Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin mahkemenin kovuşturma kabiliyetine engel olacağına yönelik olmuştur[266].

Hangi tür çatışmanın silahlı çatışma sayılacağı ile ilgili Roma Statüsü[267] ve Cenevre Sözleşmesi EK 2 Protokolü[268] arasında önemli bir farklılık bulunmaktadır. Roma Statüsü ile birlikte bir devlete bağlı olmayan bağımsız iki silahlı grup arasındaki çatışmalarda uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışma sayılmıştır. Cenevre Protokolü'nde olduğu şekilde çatışmanın devamlılık arz etmesi çatışmanın unsuru olarak görülmekle birlikte, düzensiz şiddet eylemleri, iç karışıklık ve gerginlikler iç çatışmalarda şiddet eşiği olarak görülmektedir. Roma Statüsü, Cenevre'nin aksine silahlı grupların belli bir bölgede kontrolü elinde bulundurmasını şart olarak görmeyip, iç silahlı çatışmalarda organize olmayı ve çatışmanın uzun süreli olmasını aramıştır. Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi içtihatlarında ise iç silahlı çatışma eşiği daha da düşük tutulmuş, çatışmanın süresi ve uzayan nitelikte olması aranırken, Cenevre Protokolü'nde yer alan toprak üzerinde denetim şartı aranmamıştır.

Roma Statüsü'nün 8/2 tanımı Tadić'deki geleneksel hukuk tanımından ve daha yüksek şiddet eşiğin şartından ayrılmaktadır. Şöyle ki; Tadić'teuzun süreli silahlı şiddet (*violance*) yerine Roma Statüsü 8/2 uzun süreli silahlı çatışma (*conflict*) ibaresine yer vermektedir. Şiddet, egemenliğe müdahale edip hâkimiyeti ele geçirmeye yönelik yıkıcı eylemler olduğu halde, çatışma anlaşmazlığın varlığını gösteren ve şiddetten daha olumlu sonuçlanabilecek eylemleri ifade etmektedir. Bu nedenle şiddet eşiği Roma Statüsü'nde daha düşük belirlenmiştir. Bu

---

[266] Philippe Kirsch and John T. Holmes. "The Rome Conference On An İnternational Criminal Court: The Negotiating Process. " ***American Journal of International Law*,** Cilt: 93. 1, 2-12.

[267]Roma Statüsünün savaş suçları başlık 8. Maddesinin f fıkrasında "savaş suçlarının uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalara ilişkin hükümler, gösteriler, münferit ve zaman zaman meydana gelen şiddet hareketleri veya benzeri diğer fiiller gibi iç karışıklıklar ve gerginliklere uygulanmaz. Bir devletin toprakları dahilinde hükümet kurumları ile organize silahlı gruplar arasında ya da bu grupların kendi aralarında meydana gelen uzun süreli silahlı çatışmalara uygulanır. Kutlay Telli, ***Cezasızlık Olgusuna Karşı Uluslararası Ceza Mahkemesi***, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 151.

[268]12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmelerine Ek Uluslararası Olmayan Silahlı Çatışma Mağdurlarının Korunmasına İlişkin 8 Haziran 1977 Tarihli 2. Protokolün maddi uygulama alanı başlıklı 1. Maddesinde protokol hükümlerinin "bir Yüksek Akit tarafın ülkesinde kendi silahlı kuvvetleriyle muhalif silahlı kuvvetler veya sorumlu komuta altında olan, devamlılık arz eden ve planlı askeri operasyonlar yapmalarına ve bu Protokolü uygulamalarına imkân verecek şekilde bu Yüksek Akit tarafın ülkesinin ait bir kısmı üzerinde kontrolü elinde bulunduran diğer örgütlü silahlı gruplar aras›nda cereyan eden tüm silahlı çatışmalarda uygulacağı" yer almaktadır. Melike Batur Yamaner vd, ***a. g. e.,*** s. 266.

farklılıkuluslararası hukuk alanındaki açıklık ve tutarlılık sorununu ortaya çıkarmaktadır.İç silahlı çatışmanın tespiti için unsurların farklılık göstermesi, çatışma halinde uygulanacak insancıl hukuk kurallarını etkilemesi bakımından önem taşımaktadır.

İç silahlı çatışmanın tespit edilmesinin diğer önemi ise bu çatışmanın uluslararasılaşmasıyla birlikte önem kazanmaktadır. Zira bir çatışmanın uluslararasılaşması için öncelikle bir iç silahlı çatışma olması gerekmektedir. İç silahlı çatışmalara 1949 tarihli Cenevre Sözleşmesi ortak 3. madde uygulanırken, Uluslararasılaşan silahlı çatışmalara ortak 2. madde uygulanmaktadır. Bir iç silahlı çatışmada yabancı devletler meşru hükümete karşı gelen muhalif kuvvetlerin yanında silahlı kuvvetlerini kullanarak çatışmaya karışırlarsa, bu silahlı çatışmalar iki devlet arasındaki bir silahlı çatışmaya dönüşecek ve silahlı çatışma uluslararası silahlı çatışma niteliğini kazanacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜVENLİK KONSEYİ LİBYA VE SURİYE KARARLARI

Birleşmiş Milletler norm yapıcı bir aktör olarak barışın sürdürülebilir olması ve güvenliğin sağlanması amacıyla faaliyet göstermektedir. 2011 yılında Libya'da insani suçların toplu olarak işlenmeye başlanmasıyla birlikte BMGK üyeleri yaşanan insani krizi önlemek ve kriz sürecini yönetmek adına bir takım kararlar almışlardır. Aynı dönemde Suriye' de başlayan iç çatışmalara karşı daimi üyelerin veto yetkilerinin politik bir gerçeklik olarak ortaya çıkmasıyla birlikte uygulama farklılıkları ortaya çıkmıştır. Bu farklılık Libya'da koruma sorumluluğu adı altında yapılan zorlayıcı müdahalenin, bir devletin egemenliğine müdahale olduğu düşüncesini öne çıkarmıştır.

BMGK'nın Suriye'de yaşananları silahlı çatışma şeklinde yorumlaması 2042, 2043, 2118, 2139, 2165 2191 ve 2192 sayılı kararlarında[269] açıkça belli olduğu gibi çatışmalara uygulanacak insancıl hukuk kurallarına uyulması yönündeki iradesi de bu nitelemeyi doğrulamaktadır. Esad Hükümeti'ne yönelik uluslararası silahlı çatışma durumunun içine girilmemiştir. RF'nin Suriye hükümetinin rızasıyla müdahalesi, BMGK'nın 2249 sayılı kararında ihtiyaç duyulan önlemlerin alınması gerekliliği kapsamında değerlendirilse de Suriye'deki silahlı çatışma uluslararasılaşmamıştır. İç silahlı çatışmaların uluslararası hukuk bakımından yasaklanmamış olması, söz konusu çatışmanın devletlerin egemenliklerine karşı kuvvet kullanma yasağı kapsamında çözümünü gerektirmektedir[270].

Libya Ulusal Geçici Konseyi'nin daveti ile ve BM nin 1973 sayılı kararıyla gerçekleşen NATO müdahalesi sırasında Geçici Konseyi meşru hükümet haline gelmiştir. Çatışma başlangıçta iç silahlı çatışma olduğu halde müdahale ile uluslararası hale gelmiştir. Ancak meşru hükümetin daveti ile değil, koruma sorumluluğu adı altında çatışma uluslararasılaşmıştır. Geçici Konsey'in yabancı güçlerin Kaddafi'ye karşı operasyonlara devam etmesine rıza göstermesiyle ve

---

[269]Karar metinleri için bknz. https://www. un. org/securitycouncil/content/resolutions-0, (Erişim tarihi: 01. 06. 2019).

[270]Ali İbrahim Akkutay, "Silahlı Çatışmalar Hukukunda İç Silahlı Çatışmaların Uluslararasılaşması" ***Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi***, Cilt: 65. 1, s. 49.

Kaddafi yönetiminin devlet dışı aktör haline gelmesiyle birlikte süreç iç silahlı çatışma sırasında meşru hükümete destek verilmesi şeklinde dönüşüme uğramıştır[271].

3.1. LİBYA KARARLARI

Westphalia Barışı'ndan bugüne kadar 'egemenlik' kavramı içişlerine karışmama ilkesiyle ayakta kalmıştır. Buna karşın, koruma sorumluluğu ile tek taraflı yetkisiz müdahaleler ve kurumsal kayıtsızlık arasında bir denge kurulmak istenmiştir. 2011 yılının başlarında Libya'da hızla kötüye giden insani bir dramla karşılaşılmasıyla birlikte, Birleşmiş Milletler yaklaşan sivil katliamına karşı koruyucu güç olmak üzere güç kullanımına yetki vermiş ancak iç savaşta taraf tutmayı, kara birlikleri ile müdahalede bulunmayı, zorla rejim değişikliği yapmayı yasaklamıştır.

NATO'nun Libya'daki eylemlerinin geçmişi, koruma sorumluluğu adına bir zafer kazanıldığına işaret etmekle birlikte, BM otoritesinin uluslararası gücü insani amaç dışında kullanımının suiistimal edilmesinin nasıl önleneceğine dair soruları da gündeme getirmiştir. Uluslararası toplumun çıkarları ile dünya toplumunun çıkarları karşı karşıya geldiğinde BMGK'nın sistemde düzene öncelik veren bir yapıya sahip olduğu görülmüştür. Etkin bir dünya toplumu oluşumu ve gelişiminde BM'nin istikrarlı bir siyasi çerçeve yaratmasının rolü önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Baskı gören halk lehine müdahaleyi meşru gören dayanışmacı rasyonalist yaklaşım ile devletlerin var olma hakkının karşılıklı olarak tanınmasına ve egemenliğe müdahale etmemeye dayanan çoğulcu rasyonalist yaklaşım Libya örneği üzerinden değerlendirildiğinde, Libya'ya insani amaçla yapılan müdahalenin egemenliğe doğrudan müdahaleye döndüğünü insani amaçla da olsa egemenliğe doğrudan bir müdahalenin hem bir dünya toplumunun gelişimine hem de uluslararası toplumda egemen devletlerin eşitliğine zarar verdiği görülmüştür.

Uluslararası kuvvetlerin 2011 yılında Libya'da askeri harekâta başlaması, yeni koruma sorumluluğu ilkesinin (R2P) uygulamadaki olumsuz yanlarına ilişkin ilk örnek olma özelliği taşımaktadır[272]. Libya'da 2011 yılında Kaddafi Hükümeti'ne karşı başlayan ayaklanma sonrası iç çatışma ve NATO müdahalesi sonucunda Kaddafi'nin ayaklananları öldüreceğini beyan etmesiyle başlayan uluslararası müdahale süreci BM Kurucu Antlaşması'nın 40 ve 41. maddelerindeki tedbirleri almasıyla çözülememiş

[271]Akkutay, ***a.g.e***., s. 1-62.
[272]Ramesh Thakur, **a.g.e**., 2011, 13-25.

ve Nato'nun askeri müdahale için görevlendirilmesiyle hem askeri müdahale gerçekleştirilmiş hem iktidar devrilmiştir.

Libya'da başlayan çatışma sonrası BMGK, İnsan Hakları Konseyi ve Genel Sekreter Ban Ki Moon, koruma sorumluluğu kapsamında Libya'ya uluslararası insani hukuk yükümlülüklerini dikkate alması konusunda çağrıda bulunmuştur. Bu çağrıların Libya Hükümeti tarafından göz ardı edilmesi üzerine, Güvenlik Konseyi 26 Şubat'ta 1970 Sayılı karar ile Libya'ya 'insanlığa karşı işlenen suçlar' a yol açması muhtemel şiddetin sona ermesi talebinde bulunarak Libya'nın R2P yükümlülüklerini hatırlatmış ve Kaddafi'yi Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesine havale etmiştir. 4 Mart'ta, hem Global Centre for R2P hem de Uluslararası R2P Koalisyonu, Güvenlik Konseyi'nehitaben 1970 sayılı Kararın hâlihazırda meydana gelen saldırıları durduramadığını belirten ve ek koruma tedbirleri için çağrıda bulunan açık bir mektup yayınlamıştır[273].

Bu süreç içinde Britanya ve Fransa Libyalı isyancılara yardım için birtakım askeri harekâtlara diplomatik destek sağlama girişiminde öncülük etmiş, Libya için kritik dönüm noktası ABD desteği olmuştur. Kilit karar, Başkan Barack Obama tarafından 15 Mart'ta üst düzey yetkililerle yapılan bir toplantıda alınmıştır. Washington 2003'te Irak'ta, askeri müdahalenin ateşli bir savunucusu olduğu halde 2011 yılında Libya'da ise başta gönülsüz bir takipçi olarak gözükmüştür[274]. Harekete geçmek için gerekli entelektüel ve normatif aracı R2P sayesinde elde eden ABD Libya krizinde müdahale yanlısı danışmanlarla birlikte hareket etmeye karar vermiştir. BMGK'nın 10-0-5 oy dağılımıyla (Çin, RF, Brezilya, Almanya, Hindistan) kabul edilen 'sivilleri ve sivil yerleşim alanlarını korumak için gerekli tüm tedbirlere başvurulması' konulu 1973 sayılı kararı 17 Mart'ta onaylanmıştır.

BMGK 1973 sayılı karar ile Genel Sekreter'e bildirimde bulunan bütün üye devletleri tek başlarına veya bölgesel organizasyonlar ya da düzenlemeler yoluyla tüm gerekli önlemleri almaya, saldırı tehdidi altında olan sivil halkın, tüm Libya Arap Cumhuriyeti'nde yaşayan sivillerin bulunduğu alanların korunması için yetkilendirmiştir. Uçuş yasağı konusunda, sivil halkın korunması için tüm Libya hava sahasında uçuşların yasaklanmasına karar verilmiştir. Ancak insani yardım amaçlı

[273]International coalition for RtoP and Global Centre for RtoP send Open Letter to the Security Council on the Situation in Libya, ***Responsibility To Protect,***http://www. responsibilitytoprotect. org/index. php/crises/190-crisis-in-libya/3239-international-coalition-for-rtop-and-global-centre-for-rtop-send-open-letter-to-the-security-council-on-the-situation-in-libya?format=pdf, (Erişim tarihi:01. 07. 2018).
[274]Ramesh Thakur, ***a.g.e.,*** 2011, 13-25.

yapılan, gıda yardımı, tıbbi yardım yapan uçuşlar ve bu faaliyetleri yapacak personelin taşınması için yapılan uçuşların yasak kapsamında olmadığını belirtmiştir.

Müdahalenin kapsamını belirlemek ve sınırlamak için hazırlanmış olan 1973 sayılı karar, askeri eylemin amacını insani müdahale olarak belirlemiş ve bu amaca yönelik vasıtaları sınırlandırmıştır. 1973 sayılı karar ile Bingazi'nin Kaddafi yanlıları tarafından yeniden ele geçirilmesi tehlikesinin yaklaştığı bir zamanda sivil katliamı önlemek amaçlı askeri harekâta onay verilmiştir. Ancak (devletlerin silahlı ayaklanmaları bastırmak için kuvvet kullanma hakkı olduğu için) iç savaşa müdahaleye ve rejim değişikliğine katkıda bulunmaya onay vermemiştir. Libya'nın işgali veya bölünmesi, Kaddafi doğrudan hedef alınması yasaklanmıştır. Kaddafi müdahalede hedefte olmasa da NATO, BM kararını ihlal ederek BM otoritesinin önüne geçmiştir.

Obama'nın ABD kara birliklerini görevlendirmeme konusundaki ısrarı, askeri araçları rejim değişikliği yerine sadece insani müdahaleden ibaret olan istek ve amaçlarla uyumlu hale getirmiştir. Uluslararası alanda müdahaleye yönelik bir amacın net olarak ortaya çıkması Obama yönetimini bilhassa etkilemiş, 24 saatlik bir süre içinde Birleşik Devletler Libya'daki müdahale hakkında şüphecilikten güçlü savunuculuk fikrine dönüş yapmıştır. Bu politika değişikliği, özellikle Kaddafi'nin birliklerinin binlerce kişiyi öldürme olasılığı olmak üzere kısmen dış etkinlikler tarafından, bunun yanında Dışişleri Bakanı Hillary Rodham Clinton, Birleşmiş Milletler Büyükelçisi Susan Rice ve Ulusal Güvenlik Konseyi çalışanı Samantha Power olmak üzere iç etkenler tarafından gerçekleştirilmiştir. Rice, BMGK'daki ilk açıklamasında koruma sorumluluğunu tasdik ettiğini ifade etmiştir. Müdahaleye katılma kararında Savunma Bakanı Robert Gates, Ulusal Güvenlik Danışmanı Thomas Donilon ve Terörle Mücadele Başkanı John Brennan'ın eğilimlerine karşı Hillary Clinton, Susan Rice ve Samantha Power'ın rolü Obama'nın kadın astları tarafından yönlendirildiği eleştirisiyle karşılaşmıştır. Yine de Başkan Obama, Arap dünyasında diğer birçok ülkede çalkantılar sürerken, Libya'da rol oynayacak Birleşmiş Milletler için müdahale sebeplerini açıkça belirttiğinde bu sebepleri sadece Libya olayıyla dikkatlice sınırlandırmıştır. Obama açıklamasında[275];

"*Amerika baskının olduğu her yerde ordumuzu kullanamaz. Ayrıca müdahalenin maliyeti ve riskleri göz önünde bulundurulduğunda her zaman eylem ihtiyacına karşı çıkarlarımızı gözetmeliyiz. Ancak bu, asla doğru olan için hareket etmemek konusunda bir argüman olamaz. Libya'da şu anda korkunç bir ölçekte*

[275] Chesterman, **a.g.e.**, s. 280.

şiddete maruz kalma ihtimaliyle karşılaştık. Bu şiddeti durdurmak için eşsiz bir kabiliyetimiz vardı: eylem için salahiyet, bize katılmak için hazırlanmış geniş bir koalisyon, Arap ülkelerinin desteği ve Libyalı halkın kendisinden bir yardım çağrısı. Ayrıca Kaddafi kuvvetlerini de yolları üzerinde Amerikan birliklerini kullanmadan durduracak becerimiz vardır." Şeklinde müdahale hakkındaki görüşlerini beyan etmiştir.

Münferit dosyaların böyle pragmatik bir değerlendirmesini "doktrin" olarak tanımlamak çok güç olduğundan, Obama pasifliği veya naifliği için kınanmıştır. Özellikle ilk hava saldırılarında başrolün Fransa tarafından üstlenilmesi ve bir Kanadalı'nın yetkisindeki harekât komutanlığıyla birlikte, tüm operasyonun daha sonra NATO'ya devredilmesiyle, ABD'nin "arkadan yönetiyor" olduğuna dair bir alıntı alay konusu olmuştur. ABD'nin ihtiyatlı politikası, göreli gücünün azaldığı ve dünyanın belirli kesimlerinde kötülenmeye devam ettiği zamanda ABD'nin kapasitesi ve çıkarlarına daha bağlı olduğu göstermiştir[276].

Müdahalenin öncesinde yaşanan politik olaylar sonrasında alınan kapsamını insani müdahale ile sınırlayan 1973 sayılı karara karşılık NATO rejim değişikliğini hedefleyerek Kaddafi'nin hedef alınmasına yönelik kısıtlamaları görmezden gelmiştir. Kaddafi rejiminin ateşkes görüşmesi yapma konusundaki iyiniyet belirtilerini göz ardı ederek iç savaşa müdahale etmiş ve isyancılara silah temin ederek BM silah ambargosunu delmiştir. Hindistan Başbakanı Manmohan Singh, Genel Kurul'da yaptığı konuşmada 1973 sayılı Kararın NATO'nun geniş kapsamlı yorumlanmasına üstü örtülü biçimde şu sözlerle tepki göstermiştir: "Birleşmiş Milletler otoritesi altında gerçekleştirilen eylemler devletlerin birlik, toprak bütünlüğü, egemenlik ve bağımsızlıklarına saygı göstermelidir." Böylelikle BRICS ülkelerinin tümü (Brezilya, RF, Hindistan, Çin ve Güney Afrika) siyaseten tarafsız sivil koruma misyonundan, isyancılara yardım ve rejim değişikliği amacını gütme şeklindeki taraflı amaca doğru geçişe şiddetle karşı çıkmıştır[277].Afrika ülkelerinin ve Arap Birliği'nin müdahale için destekleri birleştiğinde Güvenlik Konseyi'ndeki çoğu devlet vahşete izin verme tarafında olmuş, vahşete göz yuman devletler ise uluslararası eyleme karşı bir ayak bağı olarak görülmüştür.

BMGK'nın 1973 sayılı kararı R2P'ye yönelik referansların az olduğunu göstermektedir. Zira lehe oy kullanan 10 devlet, harekete geçmek için bir baz olarak legal veya normatif olarak R2P'ye gönderme yapmaksızın müdahaleyi haklı

[276]Chesterman, **a.g.e**.,s. 280.
[277]Thakur, **a.g.e**., 2013, 61-76.

bulduklarını ifade etmiştir. Colombia ve Fransa temsilcileri Libya' nın kendi halkını koruma sorumluluğunda başarısız olduğunu beyan etmiş, Güney Afrika ise Güvenlik Konseyi'nin 'sayısız sivilin hayatını koruma ve kurtarma konusunda sorumlu davrandığını' belirtmiştir. Obama 28 Mart 2011 tarihli tv röportajında müdahaleyi haklı bulduğunu ifade etmiş ancak'koruma sorumluluğu' kavramından bahsetmemiştir. Benzer şekilde Cameron'da gerek Libya hava harekâtı başladığında gerekse harekâttan 10 gün sonra yapılan Libya konulu konferansta yaptığı konuşmalarında R2P'den bahsetmemiştir[278].

BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği tarafından yapılan inceleme sonucunda BMGK ve İnsan Hakları Konseyi'nin harekete geçmesi gerektiği, Libya'da sivil halka karşı gerçekleştirilen saldırıların sistematik olarak yapılan insanlığa karşı suç teşkil ettiği bildirilmiştir. 1973 tarihli karar ile askeri müdahale kararını uygulama görevi NATO'ya verilmiştir[279]. 17 Mart 2011'de New York'ta toplanan BMGK, 1973 sayılı karar kapsamında Libya'yı, saldırı tehdidi altında olan sivil halkın koruma amacıyla "uçuşa yasak bölge" ilan etmiştir. BM Kurucu Antlaşması VII. Bölümü'ne dayanarak alınan yirmi dokuz başlıktan oluşan karar, 10 üyenin "evet" oyuyla kabul edilirken, Çin, RF, Almanya, Hindistan ve Brezilya yapılan oylamada "çekimser" kalmıştır. ABD, Fransa, İngiltere, Kanada İtalya' nın katıldığı operasyon, ayrıca İspanya, Danimarka, Norveç, Hollanda İsveç, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Fas ve Ürdün gibi ülkeler tarafından desteklenmiş, harekât ise ABD'nin Afrika ülkeleri ile askeri ilişkilerini yönettiği Almanya'nın Stuttgart kentinde bulunan Amerika Birleşik Devletleri Afrika Komutanlığı (AFRICOM) karargâhından komuta edilmiştir.

Güvenlik Konseyi'nin Libya kararlarının analizinde Konsey'in eylem kararı alabilmek için kullandığı temel normatif temelin, R2P prensibi yerine, silahlı çatışmada sivillerin korunması ('POC') kavramı olduğu gözükmektedir. R2P ve POC (protection of civilians in armed conflict) birbirleri ile yakından ilgili kavramlar olup benzer bir normatif özü paylaşan- yani sivillerin şiddetten korunması- ancak farklı özelliklere sahip ayrı normlardır.73 tarihli kararda POC, R2P'den daha az tartışmalı bir geçmişe sahip olduğundan ve devletler arasında daha fazla siyasi destek alacağından Libya ile ilgili olarak, güç kullanımının izni "Sivillerin Korunması" alt başlığı altında yer almıştır[280].

---

[278] Hehir, **a.g.e**., s. 140.

[279]Ülkü Halatçı Ulusoy, "Uluslararası Hukuk Açısından Libya ve Suriye Örneğinde Koruma Sorumluluğu", ***TAAD,*** *2013,* Sayı:14, 269-297, s. 270.

[280]Garwood-Gowers*,* **a.g.e**., s. 601.

1973 sayılı kararın en önemli yönü ve onu keskin biçimde önceki uçuşa yasak bölge uygulamalarından ayıran nokta, sivilleri ve sivil nüfusa sahip bölgeleri korumak amacıyla uçuşa yasak bir bölge uygulamanın ötesinde askeri harekâta izin vermesi gerçeğinden kaynaklanmaktadır. 1973 Sayılı karara göre devletler kara ve deniz kuvvetleri de dâhil olmak üzere Libya silahlı kuvvetlerine karşı bu güçlerin sivil nüfusu tehdit ettiği ölçüde askeri operasyonlar yapabilirler. Libya silahlı kuvvetleri sivilleri doğrudan hedeflemese bile herhangi bir Libya saldırısı kaçınılmaz olarak sivilleri riske soktuğundan "sivil nüfusun olduğu bölgelerin" korunmasına atıf bu anlamda önemlidir. Dahası yetkilendirme Libya güvenlik güçlerine yapılan saldırılara savaş alanından uzak olsa da izin vermektedir[281].Libya'da uygulanmakta olan uçuşa yasak bölge, Güvenlik Konseyi tarafından bugüne kadar yetkilendirilmiş en kuvvetli uçuşa yasak bölge uygulamasıdır. 1973 sayılı Kararda bu uygulama hem sivillere hem de askeri uçaklara uygulanmış, Libya'nın her yerine yayılarak sivil nüfusu korumak için askeri güç kullanma yetkisi ile birleştirilmiştir[282].

1973 sayılı Libya kararına zemin teşkil eden R2P mutabakatı, operasyonu emredenler ile yürütenler arasında beklenti, iletişim ve hesap verebilirlik konularındaki ayrımdan zarar görmüştür. Brezilya BM'nin yetkilendirilmiş R2P operasyonlarının kullanımını yönetme şartlarına dair "Koruma Sırasında Sorumluluk" başlıklı bir çalışma sunmuştur. Çalışmadaki iki temel unsur yer almıştır: Güvenlik Konseyi'nin gelecekte R2P askeri müdahale yetkisi vermeden önce yapılacak tartışmalarda üzerinde uzlaşılan bir dizi yönerge hazırlaması ve Güvenlik Konseyi'nin uygulama aşamasında operasyon üzerinde gözetim rolünün olması, konsensüsün sürdürülmesine yardımcı olacak bir izleme veya gözden geçirme mekanizması kurulmasıdır[283].

Libya 1991 Körfez Savaşı'ndan bu yana BM yaptırımıyla gerçekleşen ilk askeri operasyon olma özelliğini taşımaktadır. Libya'ya Mart 2011'de uluslararası askeri operasyon yapılana kadar koruma sorumluluğunun keskin ucunun- askeri güç kullanımı – yerini diplomatların, akademisyenlerin ve politika analistlerinin kaçamak yapan ve utangaç tavırları almıştır. Balkanlar'da 1999'da Kosova'ya hava gücü ile müdahale etmesi NATO'nun yaklaşık olarak on yılını almıştır. Libya'da ise kapsamlı bir koalisyonu seferber etmek, BM'nin sivilleri koruma görevini güvence altına almak,

---

[281]Michael N. Schmitt, "Wings Over Libya: The No-Fly Zone İn Legal Perspective", ***Yale Journal of International Law Online*****,** Cilt*:* 36, 45-58.
[282]Schmitt, **a.g.e**., s. 47.
[283]Thakur, **a.g.e**., 2013, 61-76.

uçuşa ve sürüşe yasak bölgeleri belirleyerek uçuş ve sürüş yasaklarını uygulamak ve Kaddafi'nin ilerleyen ordusunu durdurmak sadece bir ay sürmüştür.

Uluslararası toplum, 'Koruma Sorumluluğu' kavramından önceki son on yıl boyunca, çok az sayıda olayda silahlı güçlerin insan hayatını korumaya çalıştığına şahit olmuştur. 1999 yılında Kosova'da ortaya çıkan krizden sonra 2000 yılında Sierra Leone'deki İngiliz müdahalesi ve daha küçük boyutta Fransızların 2003 yılında Kongo'ya yaptıkları müdahalede insanları kendi devletlerinden korumak için herhangi birçok uluslu çaba 1973 Güvenlik Konseyi kararı ile Libya'da uçuşa kapalı bölge oluşturulması ve sivillerin korunması gibi "gerekli tüm önlemler" alınana kadar, ortaya çıkmamıştır. Bunun istisnası koruma sorumluluğunun kesin hatlı bir versiyonu olan Afrika Birliği'nin Kuruluş Kanunu madde 4 gibi henüz kullanılmamış olan fakat ihmal edilen hükümleri olmuştur[284].

Koruma sorumluluğunun Batı Emperyalizmi için bir aldatmaca olduğuna dair yorumlar Güney Devletlerinde küresel bir yankılanmaya sebep olmuşsa da sonuç olarak Simon Chesterman'ın da belirttiği gibi, "insancıl olmayan müdahale etmeme hüküm sürmüştür". Bu noktada Libya müdahalesinde bu görüşlerin aksinin ispatlanması beklenmiştir. Libya ile birlikte egemen eşitlik ilkesinden dolayı, uluslararası liberal müdahaleciliğin 1990'ların geçmiş tarihinde kalıp kalmayacağının cevabı bulunmaya çalışılmıştır. Dünyadaki güç dengesi değiştikçe, egemen eşitliğin aynı derecede bir karşılık vereceği düşünülmüş, mevcut askeri çabalara karşı duyulan hassasiyet de egemenliğin kutsal olduğu görüşünü desteklemiştir[285].XXI. yüzyılda insani müdahalenin yerini alma potansiyeline sahip olan 'Koruma Sorumluluğu' kavramının daha net tanımlar içermesi, yorumların dar olması, kavramlar üzerinde uzlaşı sağlanmasını ve uluslararası aktörlerin desteğini almayı gerektirmiştir. Zira kavramın ortaya çıkmasının üzerinden on yıldan fazla süre geçmesine rağmen bir uluslararası hukuk normu olmaktan ziyade politik bir söylem olmaktan öteye gidemediği düşünülmüştür[286].

Uluslararası Müdahale ve Devlet Egemenliği Komisyonu Raporu "politik gerçeklik" gereği Güvenlik Konseyi tarafından müdahale konusu es geçilirse uluslararası düzenin uğrayacağı zararın mı yoksa sivillerin katledilmesi durumunda ortaya çıkacak zararın mı büyük olacağı konusunu sorgulamıştır. Ancak Komisyon üyeleri açıkça bu soruyu cevaplamakta başarısız olmuştur. Bu durumda hukuki

---

[284]Weiss, **a.g.e.,** 287-292

[285]Weiss, **a.g.e**., 287-292.

[286]Camila Pupparo, "The Responsibility to Protect: Emerging Norm or Failed Doctrine?", ***Global Tides***, 2015, Vol. 9(1), p. 9.

açıdan meşru müdafaa ve Güvenlik Konseyi'nin izin verdiği eylemler dışında güç kullanımı yasağını ne genel hatlarıyla Koruma Sorumluğu ne de 1973 Sayılı Karar hususi olarak değiştirmemiştir[287].

Libya örneği bölgesel güçlerin etkileri ve rollerinin normun önüne çıktığını göstermiştir. Afrika Başbakanı David Cameron ve Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy'nin Eylül ayında Libya'ya yaptığı zafer ziyaretinde görüldüğü üzere, kendilerini savaşın yanlış tarafında ve ortaya çıkan normatif mimariyle ilgili olarak Afrika Birliği (*African Union*/AU) ile görüş birliği içinde olmuşlardır. Afrika Birliği 20 Eylül de Trablus'u ele geçirildikten hemen sonra isyancı Geçici Ulusal Konseyini tanımıştır. Oysa Afrika Birliği'ne yönelik risk, yeni rejimin Araplığı, Afrika mirası ve kimliğini silecek olmasıdır. Bunun önemli olmasının nedeni, Libya örneğinden hareketle, bölgesel kuruluşların R2P-tipi harekâtlarda küresel yetkilendirmede kritik bir "pasifleştirme" rolüne sahip olabilmeleridir. Yükselen yeni güçler, küresel yönetişimin normlarını ve kurumlarını geliştirmek yerine, kendi ulusal güç arzularını konsolide etmeye daha fazla önem verdiklerinde sınırlı yetersiz güçler olarak kalmaktadırlar[288].

Libya'nın sivil nüfusunu koruma amaçlı askeri misyon ilerlerken, P3'ün (US, UK, France) Libya' da kendi rejim değişikliği hedeflerine ulaşmak için görevlerini kötüye kullandıkları yönündeki endişelerini dile getirilmiştir. Temelde tartışma konusu sivillerin nasıl korunacağı olmasına karşılık P3, POC misyonunun sonuç olarak rejim değişikliğini kapsayabileceğini savunmuştur. Muhalifleri ise (BRICS uzantılı) POC misyonunun rejim değişikliğini içermemesi gerektiğini savunmuştur. Müdahale sırasında ortaya çıkan meşruiyet sorunu, sivillerin nasıl korunacağı temel sorusu üzerine yoğunlaşması gerektiğinde P3'ün Güvenlik Konseyi'nin şartlarına uymadan ve uluslararası alanda daha geniş bir destek olmadan hareket etmeye istekli olduğu algısı oluşmuştur. Güvenlik Konseyi süreci, R2P'nin nasıl uygulanacağı konusundaki temel farklılıkları çözmek için bir yol sunduğundan Güvenlik Konseyi'nin çizdiği yola uyulmazsa meşruiyet sorunu ortaya çıkmaktadır. Örneğin Gareth Evans, P3'ün eylemlerini haklı kılan makul argümanları olabileceğini, ancak diğer Güvenlik Konseyi üyelerine bu argümanları değerlendirilmelerini sağlamak için yeterli bilgileri vermediklerini yazmıştır. Bu durum, pek çok devleti, özellikle de BRICS'i, kendilerini

[287]Chesterman, ***a.g.e.,*** 279-285.
[288]Thakur, ***a.g.e.,*** 2011, 13-25.

“ezilmiş” hissettiklerini ve “daha iyi bir sürecin takip edilmesi halinde daha ortak bir zemin elde edilebileceğini” düşüncesi içinde bırakmıştır[289].

Rejim değişiminin Batı’nın politikası haline geldiği ve “R2P’nin sivilleri koruma düşüncesinin de rejim değişikliği amacının örtüsü olduğu” iddiası, uzun süredir kavramı eleştirenlerin görüşlerini desteklemiştir. En önemlisi, rejime müdahale uluslararası toplumun diğer R2P durumlarında gösterdiği performansın kalitesini olumsuz etkilemiştir. Bu etki RF’nin Suriye’deki Esad rejimini kınayan Güvenlik Konseyi kararını veto etmek için verdiği açıklamada açıklanmıştır. RF vetoyu doğrudan Libya’daki NATO liderliğindeki eylemle ilişkilendirmiştir[290].

Libya halkının coşkusu ve NATO’nun askeri harekâttaki başarısı, NATO’nun, BM’nin sivilleri koruma yetkisi konusunda sert bir tavır sergilediği yönündeki eleştirilerine yol açmıştır. NATO bir iç savaşta taraflardan birine müdahale ederek, rejim değişikliğine teşebbüs etmiştir. Bununla birlikte gerekli koşullardan ziyade müdahalenin ardında yer alan temel motivasyonun bir düşman devleti yenmek olmaması gerektiği ve kural tanımaz bir devlet veya rejimin yenilgisi, insani koruma hedeflerine ulaşmanın tek yolu ise olmasında bir sakınca olmadığı görüşleri de ortaya çıkmıştır. 1973 sayılı kararın tüm kısıtlamalarının titizlikle gözetildiği takdirde savaşın daha uzun süreceği ve karmaşık olacağı ve koalisyonun amaç ve eylem birliğinin daha da zorlanacağı da öne sürülmüştür[291].

Libya hakkında politika yapıcı ve karar vericiler, 1999 ve 2011 yılları arasında insanı korumak için çok fazla askeri müdahaleye tanık olmadıklarının farkındalardı. Weiss’e göre Libya’ya yönelik uluslararası eylem, demokrasi için bombalamak değil, İran’a mesaj göndermek, rejim değişikliğini uygulamak, petrol fiyatlarını düşük tutmak veya dar çıkarlar peşinde koşmakla ilgili olsa müdahaledeki baskın olan motivasyon sivilleri korumaktı. Libya ile ilgili kazanım, Tunus ve Mısır’daki şiddet içermeyen demokratik devrimleri teşvik edeceği yönünde olmuştur. Arap dünyası her ne kadar demokrasinin ve insan haklarının uygulandığı bir bölge değilse de Kaddafi’nin “baskı” için “modeli” artık diğer otokratik rejimler tarafından kabul edilebilir bir politika seçeneği olarak yorumlanmamasını sağlamıştır[292].Libya müdahalesinden önce P5 üyelerinin yaptığı medya manipülasyonu ile Kaddafi, diktatör, cani ve deli bir liderin

---

[289]Jason Ralph and Adrian Gallagher "Legitimacy Faultlines İn İnternational Society: The Responsibility To Protect And Prosecute After Libya. " ***Review Of İnternational Studies***, Cilt: 41. 3, 553-573.
[290]**Security Council Sixty-sixth year 6627th meeting report**, ***United Nations Security Council***,https://www. securitycouncilreport. org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Golan%20Heights%20S%20PV%206627. pdf, (Erişim tarihi: 10. 04. 2019).
[291]Thakur, ***a.g.e.***, 2011, 13-25.
[292]Weiss, ***a.g.e***., 287-292.

ne yaptığını bilmediği imajı dünya kamuoyunun zihinlerine yerleştirilmek istenmiş, sürecin yönetilmesinin Libya halkının tercihine bırakılmayacak önemli bir konu olduğuna inandırma çabaları ile müdahale meşrulaştırılmıştır[293].

Thakur'a göre uluslararası toplumun örgütlü ve çok taraflı meşru BM merkezli yapılar ve prosedürler sayesinde uluslararası kuvvet kullanmak suretiyle bir eşkıyanın askeri gücünü bertaraf etmesi ve sivil ve askeri kayıpları azaltarak ve çok az risk ile onunla kurbanları arasında müdahalede bulunması mümkün görülmekle birlikte, Birleşmiş Milletler siyaseti adına hareket eden NATO askeri kuvveti, vatandaşlar ve Tiran arasındaki savaşta eşit şartlar oluşmasına yardımcı olmuştur[294]. Ancak Libya'da harabeye dönen siyasi altyapı ve yıkılan ekonomi, ICISS'nin R2P formülasyonundaki üçüncü bileşen olan yeniden inşa sorumluluğunun da devreye sokulacağı anlamına gelmiştir. Dış yardım konusunda isteklilik, yardımın doğası ve süresi, aynı zamanda Batı'nın güdülerinin öncelikle kendi jeopolitik ve ticari çıkarları için mi yoksa sivilleri ölümcül bir tahribattan korumaya yönelik çıkarsız bir istek mi olduğu konusundaki tarih yargısını şekillendirmeye de yardımcı olacağı düşünülmüştür. Libya'da Geçici Ulusal Konsey'in acil öncelikleri güvenlik, kanun ve nizamın tesisi, yağma ve misillemeyi önlemek, açık tenli Arapların siyahi Afrikalılara saldırılarını önlemek, Kaddafi'nin sadık takipçilerinin kalan son direniş cephelerini yenerek uzun süren ayaklanmalara dönüşmesini engellemek, tüm ülke üzerinde kontrolü sağlamak, altyapı ve kamu hizmetlerini tekrar başlatmak ve insani durumun iyileştirilmesi olmuştur. İnsani ihtiyaçların karşılanmasının ardından yapılacak işler sorumluluk kapsamında; imtiyazlar, tavizler ve iktidar paylaşımı düzenlemeleri, yeniden yapılanma ve bölgesel ve uluslararası desteğin sürdürülmesi politikalarına dayanan ulusal uzlaşmayı gerektirmiştir[295].

Evans, NATO liderliğindeki Libya operasyonunun R2P standartlarına çok da uymadığı görüşündedir. Şayet operasyon boyunca temel amaç bir rejim değişikliği değil de 'sivillerin ve sivil yoğun alanların korunması' ise o zaman niçin – en azından Bingazi'nin savunmasına başlanmasından sonra- ateşkes çağrılarına kulak verilmişti? Niçin birliklerinden kaçtıkları için sivillere doğrudan tehdit oluşturmayan askeri personel ve operatif değeri olmayan yerler hedef olarak seçilmiştir? Niçin müdahale yapan ülkeler kendi silah ambargolarına rağmen isyancılara silahlandırmaya devam etmiştir? Müdahale eden Batılı Devletler bu sorulara kendilerine göre meşru cevaplar verebileceği öngörülmüştür: Örneğin bir rejim değişikliği olmadan Tripoli gibi

[293]Hasan Köni, Satranç Oyunu, ***Milli Gazete***, https://www. milligazete. com. tr/haber/1127920/satranc-oyunu, (Erişim tarihi: 15. 04. 2019).
[294]Thakur, **a.g.e**., 2011, s. 13-25.
[295]Thakur, **a.g.e**., 2011, s. 13-25.

Kaddafi'nin etkisinin yoğun olduğu bölgelerde sivillerin korunma mümkün değildi. Batı ülkeleri BRIC ülkelerini veya BMGK dışındaki diğer ülkeleri ikna etmeye çalışmamıştır. Daha da fazlası, 1093 sayılı karar süreç içinde beklentilerde oluşan boşluklar, iletişim hataları ve askeri operasyonları planlayıp gözetimini yapanlarla icra edenler arasında hesap verebilirlik konusundaki zayıflıklar nedeni ile parça parça olmuş ve başarısızlıkla sonuçlanmıştır[296]. Libya'da 2011 yılında bir anda nasıl olayların başladığına dair ise cevap verilememiştir. Arap topluluklarının ayaklanması, Libya'da başlayan iç savaş, Uluslararası Ceza Mahkemesine sevk edilen Kaddafi'nin direnmesi ateşkes ilan etse de sonu rejimin yıkılmasına kadar gidecek bir süreci başlatmıştır. Bu süreçte Türkiye de askeri hareketa girmese de silah ambargosuna ve diğer zorlayıcı önlemlere dâhil olmak zorunda kalmıştır[297].

Libya'daki norma dair boşlukların en önemli sonucu Suriye'deki kötüleşen krize müdahale konusunda uluslararası kamuoyunda oluşan görüş ayrılıkları olmuştur. Suriye'de Arap ülkeleri ve diğer ülkeler tarafından hazırlanan taslak kararlar Libya gözetimi konusundaki tecrübeleri nedeniyle RF ve Çin tarafından veto edilmiştir. Suriye'de RF ve Çin sadece askeri müdahale karar taslaklarına değil askeri olmayan (sivil) karar taslaklarına bile bu kararlar 1973 benzeri bir askeri müdahale kararına zemin hazırlayabilir gerekçesi ile karşı çıkmıştır. Her ne kadar Libya R2P için büyük bir engel teşkil etse de Libya nedeniyle R2P öldü demek de doğru bir tespit olmamaktadır. Zira R2P konusunda mutlaka tartışmalar ve görüş ayrılıkları devam edecek, ülkelerin çıkarları arttıkça tartışmalar daha da sertleşebilecektir. Fakat Libya yaşanan olumsuz tecrübelere karşılık istisnai zamanlarda R2P süreci askeri bir müdahale ile sonuçlanabilecektir[298].

Bir devletin, vatandaşlarının rejimi değiştirme ve demokrasi taleplerinin sert karşılanması ve bu anlaşmazlığın isyana ve silahlı ulusal çatışmaya dönmesi durumunda devletin önleme sorumluluğunun kapsamı cevap verilmesi zor olan sorulardır[299]. Stahn'a göre Suriye'den sonra R2P "ölü" ilan edilmiş, sistematik başarısızlık açısından Libya'dan daha kötü bir senaryo çizilmiştir. Rejim değişikliğini haklılaştırmak için R2P ile bağlantılı olarak sivillerin korunması düşüncesi kullanılarak askeri müdahaleden sonra koruma ihtiyaçları görmezden gelinmiştir. Bu davranış, uluslararası adalet üzerinde bir geri dönüş (*spin-over effect*) etkisi yaratmış ve

---

[296]Evans vd., ***a.g.e.,*** 199-214.

[297]Hasan Köni, Afganistan, Irak Şimdi de Libya, ***Doğru Haber,***https://dogruhaber. com. tr/haber/1042-afganistan-irak-simdi-de-libya8230/, (Erişim tarihi 12. 09. 2018).

[298]Evans vd,, ***a.g.e.,*** 199-214.

[299]Yıldıray Sak, "Uluslararası Hukukta İnsancıl Müdahale ve Libya Örneği: Suriye'de Yaşanan ya da Yaşanacaklar için Dersler", ***International Relations/Uluslararasi Iliskiler,*** Sayı: 11(44), 121-153, s. 130.

UCM'nin Güvenlik Konseyi'nin uzatılmış kolu olduğu izlenimi vererek hem UCM ye hem de Koruma Sorumluluğu düşüncesine zarar vermiştir [300].

Koruma sorumluluğuna ilişkin bir diğer önemli sorunda Darfur Krizi'nde yaşanmış, koruma sorumluluğu altında uluslararası toplumun harekete geçmesi gerekirken bu sorumluluk yerine getirilmemiştir. Geçmişe baktığımızda Ruanda'da yaşanan soykırıma müdahalenin yapılmaması, Kosova' da NATO'nun yetkisiz ama meşru olduğu düşünülen müdahalesi, Darfur'da ağır insan hak ihlallerine karşı uluslararası toplumun tepki verememesi, insani müdahaleye olan haklı önyargılar oluşturmuş, müdahalenin kim tarafından ve nasıl yapılacağını detaylı olarak ele alan koruma sorumluluğu düşüncesi, insani müdahalenin yerine geçen bir uluslararası yaklaşım olmuştur. Ancak, koruma sorumluluğu yerine getirmemenin müeyyidesinin bulunmaması, müdahalede orantısızlık ve hukuka aykırılık olması halinde UCM'nin devreye girmemesi, Güvenlik Konseyi daimî üyelerinin veto yetkilerini kullanmaları nedeniyle askeri müdahale için koruma sorumluluğunda alternatif olarak gösterilen Genel Kurul'un Suriye örneğinde olduğu gibi devreye girememesi müdahaleye karşı olumsuzlukların devam ettiğini göstermiştir.

Birçok R2P savunucusu, R2P'nin evrensel olarak her derde deva olduğunu öne sürmenin yanlış olduğunu kabul etmiştir. Alex Bellamy'nin kabul ettiği gibi, devlet içi krizlere politik liderler tarafından yanıt verilmeye devam edecektir. Aynı şekilde Thomas Weiss'e göre Libya için Kamboçya ve Ruanda'dan daha fazla bir söz söylenememektedir. Bellamy'nin tespit ettiği üzere, ulusal krizlere verilen tepkinin politik düşüncelerin kurbanı olması halinde insan haklarının korunmasına ilişkin retorik taahhütler ancak Weiss'in belirttiği gibi, "zaman zaman" gerçekleşeceğinden, norm sınırlı bir ilke olarak olarak kalacaktır[301].

İnsani müdahaledeki önyargılar ve uluslararası örgütlerin müdahale için birlik kurmadaki yetersizliği, zorlayıcı önlemlerin devlet egemenliklerine insan hakları adı altında müdahale etmenin bir aracı haline geldiğini, koruma sorumluluğunda Libya ve Suriye uygulamaları değerlendirildiğinde politik bir slogan olarak kaldığı, insan haklarını koruma amacını da yerine getirecek yeterlilikte olmadığını göstermiştir. Suriye'deki durum, uluslararası krizlere verilen uluslararası müdahalenin hala prensipten ziyade çıkarlar ve jeopolitik tarafından belirlendiğini düşündürmektedir.

---

[300]Carsten Stahn, "Marital Stress Or Grounds For Divorce? Re-Thinking The Relationship Between R2P And İnternational Criminal Justice", ***In Criminal Law Forum,*** Cilt: 26, 13-50, s. 30

[301]Hehir, ***a.g.e***., s. 158.

3.2. LİBYA İLE İLGİLİ GÜVENLİK KONSEYİ KARARLARININ NİTEL İÇERİK ANALİZİ

Güvenlik Konseyi 1970 (2011) sayılı kararı ile Libya Komitesi'ni kurarak, Libya'ya iki yönlü bir silah ambargosu, seyahat yasağı, belirlenmiş kişiler ve kuruluşlar hakkında malvarlıklarını dondurma sınırlaması getirmiştir. Güvenlik Konseyi 1973 (2011) sayılı kararı ile yaptırım önlemlerinin uygulanması amacıyla Komite'nin görevini yerine getirmesinde yardımcı olacak bir uzmanlar kurulu oluşturmuş ve koruma yetkisi de dahil olmak üzere Libya ile ilgili sivillerin korunması, uçuşa yasak bölge oluşturulması ve Libya uçaklarının uçuşlarına yasaklanması, açık denizle ilgili denetim kuralları, silah ambargosu dahil olmak üzere, ilave önlemler almıştır[302].

Her iki kararda da Güvenlik Konseyi, seyahat yasağı ve varlık dondurma önlemlerinin ne şekilde ve kimlere uygulanacağını listelemiştir. 2009 (2011), 2016 (2011), 2040 (2012) ve 2095 (2013) kararlarında, Güvenlik Konseyi ek tedbirler ve istisnalar getirmiştir. 2146 (2014) sayılı kararı ile Güvenlik Konseyi ham petrol yükleme, taşıma veya boşaltma, limanlara giriş yasağı, bunkering hizmetleri veya diğer servisler, Libya'dan yasadışı bir şekilde ham petrol ihraç etmeye çalışan gemiler ile ilgili önlem almaya karar vermiş, 2362 (2017) sayılı kararındaGüvenlik Konseyi, gemilerin yüklenmesinde uygulanabilecek tedbirleri genişletmeye karar vererek, ham petrol ve rafine petrol olmak üzere petrolün taşınması veya boşaltılması sırasında yasa dışı bir şekilde ihraç edilen veya Libya'dan ihraç edilmeye çalışılan ürünler ile ilgili önlemleri de dâhil etmiştir

Güvenlik Konseyi 2174 (2014) sayılı kararı ile silah ambargosunu güçlendirmiş, 2213 (2015), 2362 (2017), 2441 (2018) kararlarında silah ambargosu ile ilişkilikriterlerini geliştirmiştir. Silah ambargosu ile ilgili amaçlanan önlemlerin uygulanması ve petrolün yasadışı olarak Libya'dan ihraç edilmesinin önlenmesi amacıyla üye Devletlerin kendi bölgelerine, Libya'dan açık deniz üzerinden gelecek kargolar ve belirlenen gemileri yaptırımlar rejimine dâhil etmiştir.2292 (2016) sayılı kararı ile Güvenlik Konseyi ayrıca kıyılarda ve açık denizlerde 12 ay boyunca Libya'ya veya Libya'dan silah taşıdığı ya da bunlarla ilişkili malzeme olduğuna inanılan gemilerin denetlenmesine izin vermiştir. Bu denetleme yetkisi 2357 (2017) ve 2420 (2018) sayılı kararlar ile art arda 12 ay olarak yenilenmiştir. Son olarak 2441 (2018)

[302]Letter Dated 5 September 2018 From The Panel Of Experts On Libya Established Pursuant To Resolution 1973 (2011) Addressed To The President Of The Security Council,***United Nations Security Council***, https://undocs. org/S/2018/812, (Erişim tarihi:14. 09. 2018).

sayılı kararıyla, Güvenlik Konseyi bu denetleme yetkisini ve 2146 (2014) ve 2362 (2017) sayılı kararlarda belirtilen yetki ve tedbirleri 15 ay süreyle uzatmıştır.

Libya Uzman Heyeti, başlangıçta sekiz üyeden oluşurken, bu sayı 2040 (2012) sayılı karar altında beş uzmana indirilmiş ve ardından tekrar 2146 (2014) sayılıkararda altı uzmana yükseltilmiştir. Heyet'in görevi en son 2441 (2018) sayılı kararda yenilenmiştir. Güvenlik Konseyi, 2009 sayılı karar ile Genel Sekreter Özel Temsilcisi öncülüğünde Libya'da (*United Nations Support Mission in Libya*/UNSMIL) Bir Birleşmiş Milletler Destek Misyonu kurmaya karar vererek ve UNSMIL'in görev süresince Libya için gösterecekleri çabalarını:

(a) Kamu güvenliğini düzeni sağlamak ve hukukun üstünlüğünü desteklemek,

(b) Kapsayıcı politik diyalog yürütmek, ulusal uzlaşmayı teşvik etmek, anayasa ve seçim sürecine başlamak,

(c) Ortaya çıkan hesap verebilir kurumların güçlendirilmesi ve kamu hizmetlerinin restorasyonu da dâhil olmak üzere devlet otoritesini genişletmek.

(d) Özellikle savunmasız gruplara mensup olanlar için insan haklarını teşvik etmek, korumak ve geçiş halindeki adaleti desteklemek,

(e)Ekonomik toparlanmayı başlatmak için gerekli acil önlemleri almak ve

f) Uygun şekilde diğer çok taraflı ve iki taraflı aktörlerden talep edilebilecek desteği koordine etmek olarak belirlemiştir.

Libya hakkında alınankısıtlayıcı önlemlerin 1970 sayılı Karar (2011) uyarınca kurulan Güvenlik Konseyi Komitesi tarafından denetlenmesine karar verilmiştir. Kısıtlayıcı önlemler; silah ambargosu, seyahat yasağı, malvarlıklarının dondurulması ve ticari kısıtlamalar ve petrolün yasadışı olarak ihraç edilmesine yönelik girişimlerle ilgili önlemler olarak dört grupta toplanmaktadır.

Tablo-3 Libya Hakkında Uygulanan Kısıtlayıcı Önlemler[303]

Önlem	Açıklama	Muafiyetler
Silah ambargosu	Tüm Üye Devletlerin, silah ve mühimmat, askeri araç ve teçhizat, paramiliter teçhizat ve yukarıda belirtilenler için yedek parçalar da dahil olmak üzere her türlü silah malzemesi ve askeri malzemenin Libya'ya satışını veya arzını önlemeleri gerekmektedir .(Libya hükümetine ölümcül olmayan materyal, teknik yardım, eğitim veya maddi yardım istisna olmak üzere) Tüm silahların ve ilgili malzemelerin Libya tarafından ihraç edilmesi ve Üye Devletler tarafından tedarik edilmesi yasaklanmaktadır.	- 1970 (2011) sayılı kararın 9 (b) paragrafında belirtilen: Geçici olarak Birleşmiş Milletler personeli, medya ve insani yardım temsilcileri ve geliştirme çalışanları ve ilgili personel tarafından kişisel kullanımları için Libya'ya ihraç edilen flak ceketler ve askeri kasklar dahil koruyucu giysiler ; - 1970 (2011) sayılı kararın 9 (c) paragrafında belirtilen: Komite tarafından ön onayı alınmak kaydıyla diğer silah satışları veya bunlarla ilgili malzemeler ile yardım veya personel tedariki - 2095 (2013) sayılı kararın 10. paragrafı ve 2174 (2014) numaralı kararın 10. fıkrası ile değiştirilen 2009 (2011) sayılı paragraf 13 (a) 'da belirtilen, Komite tarafından ön onay alınmak kaydıyla; Libyalı yetkililere yardım etmek amacıyla alınacak, güvenliği veya silahsızlanmayı sağlayacak, her türlü öldürücü silah ve her türlü ilgili materyal - 2009 (2011) sayılı kararın 13 (b) paragrafında belirtilen, Komite tarafından olumsuz kararların alınmamış olması kaydıyla; BM personelinin, medyanın ve insani yardım görevlilerinin ve geliştirme çalışanlarının ve ilgili personelin tek başına kullanımı ve ilgili personel için geçici olarak ihraç edilen küçük silahlar ve hafif silahlar ve bunlarla ilgili malzemeler.
Seyahat yasağı	Tüm Üye Devletlerin, listelenen tüm bireylerin kendi bölgelerine girmelerini veya geçişlerini engellemeleri gerekmektedir.	1970 (2011) sayılı kararın 16. fıkrasında belirtilen: - Komite'ye bildirim ve onay Almak kaydıyla İnsani / dini gerekçelerle seyahat - Adli işlemlerin yerine getirilmesi için seyahat - Komiteye bildirmek ve onay almak kaydıylaLibya'daki barış ve ulusal uzlaşma hedeflerini ve bölgedeki istikrarı daha da ileri götürmek için seyahat - Bir Devlet tarafından böyle bir karar verildikten sonraki 48 saat içinde Komiteye bildirimde bulunmak kaydıyla Libya'da barışı ve istikrarı ilerletmek için gereken giriş veya geçiş

[303] ***United Nations Security Council,*** https://www. un. org/securitycouncil/sanctions/1970#background%20info, (Erişim tarihi:14. 09. 2018).

Malvarlıklarının dondurulması ve ticari kısıtlamalar	Tüm Üye Devletlerin, doğrudan veya dolaylı olarak listelenen kişi veya kuruluşlar tarafından sahip olunan veya kontrol edilen tüm fonları, diğer finansal varlıkları ve ekonomik kaynakları dondurmaları gerekmektedir; Devletlerin bu tür işlerin şiddete ve sivillere karşı güç kullanımına katkıda bulunabileceğine inanmak için makul bir dayanak sağlayan bilgilere sahip olması durumunda Libyalı kuruluşlarla iş yaparken dikkatli olma zorunluluğu bulunmaktadır.	1970 (2011) sayılı kararın 19. fıkrasında belirtilen: - Komite tarafından olumsuz kararın bulunmaması kaydıyla temel giderler: - Komite'ye bildirim ve onay almak kaydıyla olağanüstü giderler: - Komiteye bildirmek kaydıyla adli, idari veya tahkim kararları için yapılan giderler 1970 (2011) sayılı kararın 21. fıkrasında belirtilen: - Komiteye bildirmek kaydıyla listeleme öncesi girilen sözleşmeler altındaki üçüncü şahıslara yapılacak ödemeler. 2009 (2011) sayılı kararın 16. fıkrasında belirtililen: - Sivil kullanım için yakıt, elektrik ve su gibi insani ihtiyaçlar için yapılacak ödemeler; Libya makamlarıyla istişarelerde bulunmak, Libya makamları tarafından itirazda bulunmamak ve Komite tarafından olumsuz karar verilmemek kaydıyla, Libya' da üretimin sağlanması ve hidrokarbon satışına yeniden başlanması; sivil hükümet ve sivil kamu altyapısı kurumlarının kurulması, işletilmesi veya güçlendirilmesi; Libya ile uluslararası ticareti desteklemek veya kolaylaştırmak da dahil olmak üzere bankacılık sektörü faaliyetlerine yeniden başlamayı kolaylaştırması amacıyla yapılacak ödemeler.
Petrolün yasadışı olarak ihraç edilmesine yönelik önlemler	Bir geminin Bayrak Devleti, gemiyi, ham petrol ve rafine edilmiş petrol ürünleri dahil olmak üzere, Libya' dan petrolü yüklemeyecek, taşımayacak veya tahliye etmeyecek şekilde yönlendirmek zorundadır; Tüm Üye Devletlerin, Komite tarafından belirlenen belirlenmiş gemilerin limanlarına girişlerini limanlarına girmesini önlemeleri gerekmektedir. Tüm Üye Devletlerin, belirlenmiş gemilere yakıt veya malzeme temini gibi gemi hizmetlerinin veya diğer gemilerin hizmetlerinin sağlanmasını önlenmesi gerekmektedir. Tüm Üye Devletlerin, belirtilen gemilerdeki petrolle ilgili olarak, Libya'dan gelecek mali işlemleri engellemeleri gerekmektedir.	2362 (2017) sayılı 2. fıkranın 2. fıkrasında güncellenen 2146 (2014) sayılı kararın 12. fıkrasında belirtilen: Komite gerekli ve uygun olabilecek önlemlerin bir kısmına veya tümüne istisnalar getirebilir. 2146 (2014) sayılı kararın 10 (b) numaralı fıkrasında belirtilen: Devletler, inceleme amacıyla, acil durumlarda veya Libya'ya iade durumunda gerekliyse, limanlara girişe izin verebilir. 2146 (2014) sayılı kararın 10 (c) paragrafında belirtilen: üye devlet komiteye bildirmek kaydıyla yakıt veya sarf malzemesi temini veya insani yardım için gerekli olması halinde izin verilen gemiler tarafından hizmetler verilebilir.

3.3. SURİYE KARARLARI

Suriye'de ağırlıklı olarak R2P'nin ahlaki boyutları mevcut olmasına karşılık RF ve Çin'nin vetoları Güvenlik Konseyi'nin hareket etmesini engellemiştir. İç savaşta 130.000 sivil ölmüş ve 5 milyon kişi ülke içinde ve dışında yer değiştirmek zorunda kalmıştır. Libya'daki müdahale ile Suriye'deki eylemsizlik koruma sorumluluğu normuyla açıklanamamaktadır. Suriye' nin jeopolitik ve ortak hareket etmedeki coğrafi koşulların zorluğuyla birlikte Suriye' deki uyuşmazlığın Libya'dan daha karmaşık olmasının Güvenlik Konseyi'ni etkilediği düşünülmüştür[304]. Bununla birlikte Libya'nın Suriye'ye nispeten muhalefet hareketi içeriden tek bir hareket olarak ortaya çıkarken Suriye ise hem ülke dışında hem de ülke içinde coğrafi olarak dağılmış ve siyasi olarak bölünmüş bir ülkedir. Güvenlik Konseyi Suriye İç Savaşı'nı, uluslararası barış ve güvenliğin tehditi olarak algılamaktadır.

Yerlerinden edilmiş kişilerin ve sayısı 5.6 milyonu bulan mültecilerin Suriye'deki kendi bölgelerine güvenli, gönüllü ve saygın bir şekilde geri dönüşlerini kolaylaştırmak üzere uluslararası hukuka uygun olarak mültecilere ev sahipliği yapan ülkelerin çıkarlarını göz önünde bulundurarak üye devletlerin de yardım konusunda yükümlülükleri paylaşması gerektiğinin de dile getirildiği 2254 sayılı kararda Suriye'de özellikle hapishanelerde ve gözaltı tesislerinde adam kaçırma, kaçırılma, rehin alma ve zorla kaybetme olaylarında keyfi tutuklama ve işkence suçunu işleyen kişilerin yargılanması istenmiştir. Suriye'de artan şiddet ve yıkım, mezhepçilik ve terörist falliyetler politik bir çözüm olmadığı müddetçe etkisini arttırmaktadır. Her ne kadar tarafların sivilleri çatışmalardan korumaları gerekse de sivil nüfusu koruma sorumluluğu esas olarak Suriye otoritesine aittir[305].

Suriye'de sürgündeki muhalefet grubu, Suriye Ulusal Konseyi, Müslüman Kardeşler ve diğer iki İslamcı örgüt Ulusal Eylem Grubu ve Suriye Ulusal Hareketi arasında bölünmüştür. Suriye'de 100 tane az sayılı savaşçı grup ve silahsız protestoculardа Esad rejiminin sonlanmasını istemiştir. Tüm bu gruplar ortak bir ideolojiye sahip olmayan, koordine olma, operasyon yapma ve silah temin etme konusunda eksiklikleri olan gruplar olduğundan muhalefet de bu küçük savaşçı grupları kontrol altına almakta başarısız olmuştur. Suriye, Libya gibi nüfusunun çoğu

---

[304]Thomas G. Weiss, "Military Humanitarianism: Syria Hasn't Killed İt" ***The Washington Quarterly***, 2014, Cilt: 37. 1, 7- 20.

[305]Resolution 2254 (2015), ***United Nations Security Council***,http://unscr. com/en/resolutions/doc/2254, (Erişim tarihi:25. 09. 2018).

Sünni Araplardan oluşmakla birlikte yüzde onbeş oranında Alevi, Dürzi ve diğer İslami mezheplere mensup kişilerden oluşmaktadır.

Soykırım üzerine çalışmalar yapan Francis Deng ve koruma sorumluluğu üzerine çalışan Edward Luck tarafından Suriye'deki durum ile ilgili yayınlanan bildiride ellerindeki mevcut bilgilere dayanarak mevcut ihlallerin insanlığa karşı işlenen suçların işlenebileceğinin ciddi bir olasılığını göstermesinden dolayı ülkede olaylardan etkilenen insanlara erişimin sağlanması için İnsan Hakları Konseyi'nin çalışma yapması gerektiğini bildirilmiştir. Bu bağlamda Suriye Hükümeti'ne nüfusunu koruma sorumluluğu ve 2005 Dünya Zirvesi'nde vermiş oldukları taahhüt hatırlatılmıştır[306].

İnsan Hakları Konseyi tarafından oluşturulan Bağımsız Soruşturma Komisyonu keyfi tutuklama, zorla kaybetme, cinsel şiddet ve çocuk haklarının ihlali dâhil işkencenin mevcudiyetini tespit ederek, bu insani ihlaller Aralık 2011'de S-18/1 ile başlayan Güvenlik Konseyi kararlarında yer almıştır. İnsan Hakları Konseyi Suriye Arap Cumhuriyeti Hükümeti'ne koruma sorumluluğunu yerine getirme çağrısında bulunarak, Suriye Hükümeti'nden nüfusunu korumak, tüm insan hakları ihlallerine derhal son vermek, sivillere yönelik her türlü saldırı ve uluslar arası kapsamdaki yükümlülüklerine tam olarak uymak, insan hakları hukuku ve ülkedeki tüm şiddete derhal son verilmesi çağrısında bulunmuştur.

Arap Birliği Eylem Planı çerçevesinde Suriye Hükümeti'ne sivillere yönelik şiddeti durdurması, tüm güvenlik güçlerini sivil alanlardan çekmesi ve onbinlerce siyasi mahkûmu serbest bırakması çağrısında bulunarak Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'ni soruşturma başlatılması için rapor oluşturmaya davet etmiştir. Toplantıda Suriye Büyükelçisi Youssef Ahmed, söz konusu kararın oybirliğiyle verilmemesi nedeniyle hareketin yasadışı olduğunu ve ligi "Amerikan ve Batı ajandalarına bağlı olma" ile suçlamıştır. Arap Birliği Genel Sekreteri Nabil el-Araby, girişimiyle hazırlanan eylem planına ligin 22 üyesinden 18'inin destek vermiş, Yemen ve Lübnan'a karşı çıkmış, Irak'tan çekimser kalmıştır[307].

ABD, Avrupa Birliği ve diğer devletler yaptırım uygularken, Arap Birliği'nin Suriye eylemlerini kınadığı barış planı BM Genel Kurulu tarafından üçte iki çoğunlukla kabul edilmiştir. Suriye'de devam eden şiddet eylemler ezici bir şekilde toplu

---

[306]Special Advisers Of The United Nations Secretary-General On The Prevention Of Genocide Francis Deng, And On The Responsibility To Protect, Edward Luck, On The Situation İn Syria, United Nations Press Release, United Nations, https://Www. Un. Org/En/Genocideprevention/Documents/Media/Statements/2011/English/2011-07-21-OSAPG%20statement%20Syria%2022%20July%202011%20FINAL. Pdf, (Erişim Tarihi: 20. 02. 2019).
[307]*Arab League Votes To Suspend Syria Over Crackdown,*Neil Macfarquharn, 12 November 2011 ***,The New York Times*,** Https://Www. Nytimes. Com/2011/11/13/World/Middleeast/Arab-League-Votes-To-Suspend-Syria-Over-İts-Crackdown-On-Protesters. Html, (Erişim Tarihi: 28. 04. 2019)

kınanırken Esad'ın istifası istenmiş olmasına karşılık yasal olarak bağlayıcıkarar alma yetkisi olan Güvenlik Konseyi'nde vetolar nedeniyle bağlayıcı olan ortak bir karar alınamamıştır.

Suriye Hükümeti Birleşmiş Milletler Ortak Özel Elçisi'nin altı maddelik teklifi ve Arap Devletleri Birliği'ne verdiği 25 Mart 2012 tarihli taahhüdünde 1 Nisan 2012 Birleşmiş Milletler Temsilcisi ile iletişim kurmayı kabul ederek, en geç 10.04.2012 tarihine kadar;

(a) Birliğinin nüfus merkezlerine doğru hareketini durdurmayı, (b) Bu merkezlerde tüm ağır silahların kullanımlarını durdurmayı (c) Nüfus merkezlerin içindeki ve çevresindeki askeri toplanmaların geri çekilmeye başlamasını kabul ve taahhüt etmiş, Suriyeli muhalefet de silah bırakmaya saygı duyma konusundaki düşüncesini belirtmiş olsa da bu taahhütler yerine getirilmediğinden Güvenlik Konseyi bu kez taraflara verilen süreyi 18.04.2012 tarihine kadar uzatmıştır[308]. Güvenlik Konseyi karar ile Suriye Hükümeti'ni taahhüt ettiği, insanlara yönelik şiddet ve hak ihlallerine derhal son vermeyi amaçlayan ve Suriye Hükümeti liderliğindeki siyasi geçişi kolaylaştırmak ve vatandaşların etnik kökenleri veya inançları ne olursa olsun eşit olduğu demokratik, çoğul bir siyasi sisteme geçişi kolaylaştırmayı hedefleyen altı maddelik çözüm önerisini yerine getirme çağrısında bulunmuştur.

Güvenlik Konseyi taraflarla irtibat kurmak ve silahlı şiddetin tüm biçimlerde taraflarca tamamen durdurulması, misyonun konuşlandırılması görevini yerine getirecek 30 kişilik silahsız askeri gözlemci görevlendirip bu kişilerin güvenliğinden sorumluluğunu Suriye Hükümet yetkililerine vermiştir. Güvenlik Konseyi 2042 Sayılı kararı ile Suriye makamlarından insani yardım personelinin ihtiyacı olan tüm nüfusa insani yardımı tam ve engelsiz erişimi sağlamasına izin vermesini ve bu doğrultuda Birleşmiş Milletler ve insani yardım organizasyonları ile işbirliği yapılmasını istemiştir. Bununla birlikte, rejimin Ağustos 2013'te kimyasal silah kullanması, güç tehditlerine neden olmuş ve nihayetinde uluslararası diplomasi kimyasal silahları ortadan kaldırmak için hızlı bir şekilde harekete geçmiştir. İnsanlığa ve savaş suçlarına karşı işlenen suçlar bakımından, kimyasal silah kullanımından daha fazla aşağılayıcı ve ayırt edici bir saldırı olmamakla birlikte, uluslararası toplum bir R2P yanıtını haklı çıkarabileceklerine rağmen önlem almamışlardır. Jeopolitik hesaplamalar sivillerin korunmasını engellemiştir.

---

[308]Security Council Unanimously Adopts Resolution 2042 (2012), Authorizing Advance Team to Monitor Ceasefire in Syria, ***United Nations Security Council***, https://www. un. org/press/en/2012/sc10609. doc. htm, (Erişim tarihi:28. 04. 2019).

BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği tarafından yapılan bir çalışmaya göre 2011 yılı sonunda Suriye'deki barışçıl Arap Baharı gösterileri, kanlı bir silahlı ayaklanmaya ve daha sonra tam teşekküllü bir iç savaşa dönüşerek, Kasım 2012 itibariyle 60.000 kişi hayatını kaybetmiştir. Suriye'deki muhtemel gidişat, bu krizin aynı zamanda İran, RF ve Çin arasındaki ilişkilerle bağlantılı olduğunu kabul etmeden ele alınamamıştır. Müslüman nüfusa sahip bir devletin bir Batı istilasına maruz kalmasına ilişkin yüksek seviyede ihtiyatlılık kaygan bir stratejik ortamda daha da korkutucu bir hale gelmiştir.

Arap ve Batılı ülkeler, Ekim 2011, Şubat ve Temmuz 2012'de Suriye'de silah akışının sonlandırılması, Devlet Başkanı Beşar Esad'ın bir milli birlik hükümeti kurulması için milletvekillerine önemli yetkilerini devretmesini, başkanlık ve parlamento için özgür seçim için hazırlıklar yapılması çağrısında bulunan bir karar taslağı sunmuştur. Brezilya, Hindistan ve Güney Afrika ise başlangıçtaki çekimser konumlarından vazgeçip destek verme yönüne geçiş yaparken, Çin ve RF bu üç talebi de veto etmiştir.

Çin ve RF, Suriye'de yapılacak sınır ötesi askeri operasyonlar için 1973 tipi bir yetkilendirmeye yol açacak olaylar zincirini başlatması muhtemel tüm kararların bütünüyle karşısında durmuştur. Buna ilişkin oluşan başlıca argümanlar şu şekildedir:

-Böyle bir karar Suriye'yi iç savaşa sürükler.

-Güvenlik Konseyi, iç siyaset ve halefiyet konusunu dikte etmemelidir

-Muhalif gruplar da işledikleri şiddet (ahlaki tehlike argümanı) nedeniyle kınanmalıdır.

-Hükümetle yapıcı bir işbirliği teşvik edilmelidir.

- Karar tasarıları durumu sakinleştirmeyip daha da körükleyecektir

-Suriye krizinin tek çözümü, şiddet ve insan hakları ihlallerinin olmadığı bir ortamda insanların meşru isteklerine hitap eden kapsayıcı ve Suriye liderliğinde gerçekleşecek bir süreçtir. Diğer bir deyişle, RF'nin politikasının özellikle tartışmasız stratejik ve ekonomik zorunlulukları olsa da Çin-RF muhalefetinin gücü aynı zamanda bir politik yaklaşımlar çatışmasını yansıtmaktadır ve uluslararası etkenlerce desteklenen silahlı iç çatışmayı reddetmektedir[309].

[309]Security Council Fails to Adopt Draft Resolution Condemning Syria's Crackdown on Anti-Government Protestors, Owing to Veto by Russian Federation, China, Security Council 6627th Meeting, SC/10403,4. 10. 2011, ***United Nations Security Council,***https://www. un. org/press/en/2011/sc10403. doc. htm, (Erişim tarihi:29. 04. 2019).

Esad rejimi tartışmalara açık olma konusunda sinyaller verirken, isyancılar müzakereler için Esad'ın gönderilmesini ön şart koşma konusunda ısrarlı kalmıştır. Muhalefetin bölgesel ve uluslararası destekçileri bu şarttan vazgeçmeleri konusunda baskı yapmadıkları için, rejim değişikliği ile ilgili takıntı, siyasi diyalog arayışının önüne geçmiştir. RF, Esad rejimine, Kaddafi rejiminden daha yakın ve özel çıkarları daha açık olmuştur. Yine de RF tarafından sorumsuz ve anlaşılmaz olarak nitelendirilen P3' e karşı (Amerika, İngiltere ve Fransa), RF Suriye ile ilgili Güvenlik Konseyi kararlarını veto ettiği zaman ona katılan Çin'in desteğini almıştır. RF ve Çin arasındaki bu iş birliğinin öncelikli nedeni Libya İç Savaşı olmuştur. 2011'de hem Moskova hem de Pekin, 1973 sayılı Kararda[310] çekimser kalmasından sonra bu kararın uygulamasında amaçlananın neredeyse zıddı olduğu kadar geniş bir okuma yapıldığı ortaya çıkmıştır. Bu karar, Libya'ya karşı hava gücü ve füzelerin kullanılması ile yapılan savaş için yeşil bir ışık olarak algılanarak hem RF hem de Çin'in Libya'daki tutumunu tekrar gözden geçirmesine ve BM'nin bu tür başka bir savaşa meşruiyet verilmesine katılmayacaklarına karar vermesine neden olmuştur.

P3'ün Suriye'de yaşanan krize müdahale etme niyeti olmamasının Libya müdahalesinin yol açtığı meşruiyet kaygıları olduğu iddia edilmiştir. Ancak bu tepkiler, R2P'yi askeri müdahale ile karıştırmıştır. P3, Suriye çatışmasına askeri olarak müdahale etmekte açıkça isteksiz olsa da RF ve Çin muhalefetinin uluslararası toplumun Suriye üzerindeki diplomatik bir çabayı koordine etme kabiliyetini önemli ölçüde etkilemiştir. Libya operasyonu üzerinde R2P'yi destekler şekilde fikir birliğine ulaşma konusunda daha duyarlı olunsaydı, Suriye durumunu istikrara kavuşturmak için daha etkili bir şekilde seferber olunabileceği düşünülmüştür. Her ne kadar iktidarın meşrulaştırılması uzlaşma gerektirmese de ancak meşruiyeti ortaya çıkarmaya yardımcı olan bir uzlaşma hareket etme kabiliyetini kolaylaştırmaktadır. Libya'daki uzlaşıların sürdürülmemesi ve buna uyulmaması, uluslararası toplumun Suriye'ye müdahale şansını daha da zorlaştırmıştır[311].

Suriye konusundaki anlaşmazlıklar iki ana konuya odaklanmıştır: Birincisi, olayların nasıl yorumlanacağı ve ikincisi de şiddete nasıl tepki verileceğiydi. Çatışmanın ilk aşamalarında Batılı güçler, durumu demokrasi yanlılığının acımasızca bastırılması olarak nitelendirirken, buna karşılık, BRICS ülkeleri- özellikle RF ve Çin- şiddetin silahlı muhalif gruplar tarafından devlet altyapısına yapılan saldırılara meşru

---

[310]Resolution 1973 (2011), Security Council, 17 March 2011, ***United Nations Security Council,***https://www. un. org/en/ga/search/view_doc. asp?symbol=S/RES/1973%282011%29. (Erişim tarihi:29. 04. 2019).

[311]Jason Ralph and Adrian Gallagher. "Legitimacy Faultlines İn İnternational Society: The Responsibility To Protect And Prosecute After Libya. " ***Review of international studies***, 2015, Cilt: 41. 3, 553-573.

bir hükümet tepkisi bağlamında gerçekleştiğini vurgulamıştır. Batılı Devletler -ve ardından Arap Birliği- Başkan Esad'ın kenara çekilmesini istese de Moskova ve Pekin Şam'daki rejimi değiştirmeyi amaçlayan herhangi bir dış baskıya şiddetle karşı çıkmışlardır[312].

BMGK'nın Suriye'deki sivilleri korumak için etkili tedbirler konusunda anlaşamaması birkaç perspektiften yorumlanabilir. Birincisi, siyasi açıdan, Libya müdahalesinin yıkılması, BMGK'nın Batılı ve Batılı olmayan üyeleri arasındaki güveni zayıflatmıştır. NATO'nun Kaddafi rejiminin kaldırılması için 1973'teki kararı bahane olarak kullandığını düşündükleri için Rus ve Çin'in diplomatik bir Batı'ya karşı geldiğine inanılmıştır. Vetolar, Moskova'nın ve Pekin'in "bu numaraya tekrar düşmeyeceklerini" ifadeleriyle gerçekleşmiştir. BMGK'daki Libya sonrası gerilimler Suriye'ye uygun tepkiler konusunda siyasi fikir birliği oluşturma çabalarını engellemiştir[313].

RF, Çin ve diğer bazı etkili olmayan Batılı devletler için Libya'da Kaddafi rejiminin kaldırılması, R2P'nin üçüncü sütunu hakkında uzun zamandır devam eden kuşkuları gündeme getirmiştir. Bununla birlikte, Libya'dan gelen geri tepme (spin over) etkisi, BMGK'nın Suriye'ye olan tepkisizliğinin tam bir açıklamasını sunamamaktadır. NATO'nun Libya'ya müdahalesi gerçekleşmemiş olsaydı, UNSC' nin Suriye krizine uygun bir müdahale konusunda uzlaşmaya varması ihtimal dahilinde olabilirdi. Bunun nedeni, stratejik ve jeopolitik faktörlerin Suriye'ye müdahaleyi Libya'da olduğundan çok daha karmaşık bir karar haline getirmiş olmasıdır. Ayrıca, BMGK üyelerinin ulusal çıkarları Suriye'deki durumdan doğrudan etkilenmiş olması ve Suriye'nin BMGK üyeleri için yarattığı daha karmaşık karar verme matematiği göz önüne alındığında insani kaygılara ve ahlaki ilkelere karşılık ulusal çıkarlar ve jeopolitik kaygıların ağır basmış olması şaşırtıcı olmamıştır[314].

Suriye'deki yıkıcı insani krizin derinliği, çeyrek milyon insanın hayatını kaybetmesi, bunların içinde sayıları on binleri bulan çocuk olması, 6,1 milyon insanın yerinden edilmiş 2,9 milyonun erişilmesi zor alanlarda ve kuşatılmış bölgelerde yaşadığı, 13,1 milyondan fazla insanın acil insani yardıma ihtiyacı olduğu göz önüne alındığında[315], Suriye'de hem devlet hem de uluslararası toplum tarafından vaktinde ve gerekli önlemlerinin alınmadığını söylenebilir.

---

[312]Garwood-Gowers, ***a.g.e***., s. 594.
[313]Garwood-Gowers, ***a.g.e.,*** 594.
[314]Garwood-Gowers, ***a.g.e***., s. 600.
[315]Resolution 2393 (2017), ***United NationsSecurity Council,***https://undocs. org/S/RES/2393(2017). (Erişim tarihi:20. 09. 2018).

3.4. SURİYE İLE İLGİLİ GÜVENLİK KONSEYİ KARARLARININ NİTEL İÇERİK ANALİZİ

Koruma sorumluluğu kapsamında BMGK tarafından Suriye Hükümeti'nden; failler hakkında uygun, hızlı ve bağımsız soruşturmalar başlatması, kayıp kişiler için soruşturma mekanizması kurması, herhangi bir ayrım gözetmeksizin tıbbi bakıma engelsiz erişimin sağlanması, yaralı göstericileri tutuklamak veya kaçırmak için hastanelere müdahale etmemesi, ülkede bağımsız ve uluslararası medyanın çalışmasına izin vermesi, insani yardımlar için zamanında güvenli ve engelsiz erişimin sağlanması ve Suriyeli sığınmacıların ve ülke içinde yerlerinden edilmiş kişilerin gönüllü geri dönüşlerini kolaylaştırması istenmiştir.

BMGK 2042 (2012) sayılı kararıyla, sivil nüfusun bulunduğu bölgelerde şiddetin kesilmesi için Suriye Hükümeti'nin Birleşmiş Milletler Ortak Özel Elçisi'nin altı maddelik teklifine uymaya yönelik verdiği 25 Mart 2012 tarihli taahhüdünü yerine getirmesi çağrısında bulunulmuştur. Yapılan çağrıda,(a) nüfus merkezlerine yönelik asker hareketlerin durdurulması, (b)nüfus merkezleri çevresinde ağır silahların kullanılmasının durdurulması istenmiştir. 2042 sayılı karar ile taraflarla irtibat kurmak ve şiddeti gözlemleyip rapor vermek amacıyla silahsız 30 askeri gözlemci yetkilendirilmiş, gözlemcilerin hareket ve erişim özgürlüğünün sağlanması için birincil sorumluluk Suriye makamlarına verilmiştir.

Suriye'de askeri gözlemcilerin bulunmasına karar verilmesinden bir hafta sonra, askeri gözlemci sayısı 10 katına çıkarılarak, barışı koruma amacıyla Birleşmiş Milletler Denetim Misyonu (*United Nations Supervision Mission in Syria*/UNSMIS) kurulmasına karar verilmiştir. Bu süreç devam ederken Suriye Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Cihad Makdisi, ülkelerine dış müdahalede bulunulması durumunda kimyasal silahlara başvurabileceklerini söylemiş, bu silahların ordunun kontrolünde olduğunu şartlar ne olursa olsun, Suriye, halkına karşı kimyasal silah kullanmayacağını taahhüt etmiştir. Suriye hükümeti BM'ye başvurarak muhaliflerin Han el-Assal bölgesinde kimyasal silah kullandığını iddia etmiş, Şam'ın ardından İngiltere, Fransa ve ABD, Suriye rejiminin kimyasal silah kullandığını ileri sürerek BM'ye başvurmuştur.

BMGK 2043 (2012) kararıyla Suriye'de kullanılan kimyasal silahları uluslararası barış ve güvenliğe karşı tehdit olarak gördüğünü ifade etmiş, Güvenlik Konseyi Kimyasal Silahlar Sözleşmesi'ne (*The Chemical Weapons Convention* /CWC) uyulmasını sağlamak amacıyla, Suriye'de Kimyasal Silah Kullanımı İddialarını

İnceleme Misyonu (*United Nations Mission to Investigate Allegations of the Use of Chemical Weapons in the Syrian*) kurulmasına karar vermiştir. Böylelikle içlerinde Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü (OPCW) ve Dünya Sağlık Örgütü'nden (*World Health Organization* /WHO) uzmanların yer aldığı 10 kişilik heyet araştırma için görevlendirilmiştir. Temmuz 2012'de Suriye'nin, kimyasal silahlara sahip olduğunu açıkça kabul etmesinin ardından birkaç yıl boyunca, ABD istihbarat topluluğu, Suriye'nin, hardal gazı gibi blister gazlar ve sarinve VX gibi sinir gazları dahil olmak üzere bir kimyasal silah stoğuna sahip olduğunu belirlemiştir. Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü-BM Ortak Soruşturma Birimi bu kimyasal gazları hava bombaları, balistik füzeler ve topçu roketleri ile kullanma kabiliyetine sahip olan Suriye'yi ve İslam Devleti'ni, Suriye'de geçen birkaç yıl boyunca sayısız kimyasal silah saldırısından sorumlu bulmuştur.

BM tarafından Suriye'de kullanılan kimyasal silahlar ile ilgili soruşturmanın yürütüleceği 21 Mart 2013 tarihinde duyurulmuş, Suriye Hükümeti'nin engeli nedeniyle soruşturma Eylül ayında başlamıştır. Soruşturmalar sınırlı olarak sadece kimyasal silah kullanımlarını, mağdurların sivil olup olmadığını, sivil merkezlerde gerçekleşip gerçekleşmediğini tespit etmek üzere yapılmıştır. BM Suriye sürecini Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü (*Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons/OPCW*) ile birlikte yürütmüştür. 2015 yılında Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararla Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü- BM Ortak Soruşturma Birimi (*OPCW-UN Joint Investigative Mechanism/OPCW-UN JİM*) kimyasal silahları kullanan failleri, organizatörleri, sponsorları veya kimlikleri, varlıkları, grupları veya hükümetleri belirleme görevi ile kimin tarafından kullanıldığının tespit etmek için kurulmuştur[316]. OPCW-UN JİM Soruşturma raporlarında kimyasal silahların hem Suriye Hükümeti hem de muhalifler tarafından sivil nüfuslu mahallelerde kullanıldığı tespit edilmiştir. JIM'in üçüncü ve dördüncü raporları, Suriye Arap Silahlı Kuvvetleri ile Irak'taki İslam Devleti'nin ve Levant'ın (ISIL) kimyasal silahların ve toksiklerin kullanımında yer aldığını göstermektedir. Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü Yürütme Konseyi tarafından Suriye Arap Cumhuriyeti'nde kimyasal silahların kullanılmasına ilişkin ciddi kaygılarını dile getiren ve kınayan kararı kabul edilmiştir.2012-2019 yılları arasında Suriye'de yaşanan iç çatışma sürecinde sivil kayıpların sürekli olarak devam etmesi ve kimyasal silah kullanımının önemli oranda etkisi BM'nin aldığı kararların ana gerekçelerinden biri olmuştur.

[316]News, OPCW, https://www. opcw. org/media-centre/news/2016/11/opcw-executive-council-adopts-decision-regarding-opcw-united-nations, (Erişim tarihi:17. 11. 2019)

Aşağıda yer alan tabloda 2012-2019 arasında Suriye'de kimyasal silah faaliyetleri, OPCW'nin faaliyetleri ve raporlarının sonuçları, ABD, Fransa, İngiltere ve RF'nin tespit ve söylemleri, kimyasal silahların tahliye süreci ve kimyasal silah kullanılan saldırılara ait bilgiler yer almaktadır.

Tablo-4 Suriye Kimyasal Silahlar Faaliyetinin Zaman Çizelgesi (*Timeline of Syrian Chemical Weapons Activity, 2012-2019*)[317]

Tarih	**Kimyasal Silah Faaliyeti**
23Temmuz 2012	Cihad Makdissi, ilk kez Suriye'nin kimyasal silahlara sahip olduğunu, bu silahların Suriye halkına karşı asla kullanılamayacağını, ancak "dış müdahale" de kullanılacağınıaçıkladı.
20 Ağustos 2012	Barack Obama Suriye'de kimyasal silah kullanımınınkırmızı çizgileri olduğunu, ABD'nin kimyasal silah kullanımı ya da varlığını gördüğü takdirde askeri müdahale konusunda fikirlerinin değişeceğini açıkladı.
23 Ağustos 2012	ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından "Suriye'nin sinir gazı ve hardal gazından oluşan bir stoğa sahip olduğunu ve ABD hükümetinin Suriye'nin kimyasal silah faaliyetlerini "yakından" izlediğini doğruladı.
23 Aralık 2012	Ilk kimyasal silah kullanımı iddiası raporlandı. Esad rejiminin kullandığı "zehirli bir gaz" tarafından Humus'ta yedi kişinin öldürüldüğü iddia edildi.
15 Ocak 2013	İstanbul'daki ABD Başkonsolosluğu tarafından Suriye ordusunun 23 Aralık 2012 tarihinde Humus'ta 15 Gazı olarak bilinen kimyasal bir silah kullandığına dair güçlü kanıtlar bulunduğu açıklandı.
16 Ocak 2013	Ulusal Güvenlik Konseyi sözcüsü Tommy Vietor, Aralık ayında kimyasal silah kullanımı olayının Beyaz Saray'ın Suriye'nin kimyasal silahlar programı hakkında sahip olduğu bilgilerle tutarlı olmadığını söyledi.
19 Mart 2013	Suriye'nin iki büyük şehrinde, Halep'teki Han el-Assel mahallesi ve El-Atebeh'in Şam banliyösünde kimyasal silah saldırıları olduğu iddia edildi. Yaklaşık 25 kişinin öldüğü ve onlarca kişinin daha yaralandığı bildirildi. Esad rejimi, Suriye muhalif kuvvetlerinin oradaki savaşta kimyasal silahlar kullandığını iddia etti.
20 Mart 2013	Suriye hükümeti, Birleşmiş Milletler'den Halep'te gerçekleşen 19 Mart saldırısını soruşturmasını talep etti. Muhalefet kuvvetlerinin kimyasal silah kullandığını ve 25 kişiyi öldürdüğünü iddia etti.
21 Mart 2013	BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon, Birleşmiş Milletler'in Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü (OPCW) ile birlikte Suriye'deki kimyasal silahların olası kullanımı hakkında soruşturma yürüteceğini açıkladı. Duyurudan önce, Fransa ve Birleşik Krallık Genel Sekreter'e mektup göndererek Suriye'de kimyasal silah kullanımı iddia edilen üç olayla ilgili soruşturma yapılması çağrısında bulundu.

[317]Timeline of Syrian Chemical Weapons Activity, ***Arms Control Association,***https://www. armscontrol. org/print/5898, (Erişim tarihi:16. 11. 2019).

24 Mart 2013	Suriyeli muhalif eylemciler, Suriye kuvvetlerinin, Şam'ın Kuzeydoğusu'nda bulunan Adra kasabasındaki iki roket fırlatıcısından kullanılan kimyasal silahla, iki kişinin öldüğünü ve 23 kişinin yaralandığını bildirdi.
13 Nisan 2013	Suriye İnsan Hakları Gözlemevi (SOHR), Suriye ordusunun isyancıların kontrol ettiği Halep'e iki gaz bombası attığını, iki kişinin öldüğünü ve yaralandığını söyledi.
17 Nisan 2013	BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon, Suriye'nin BM'nin kimyasal silah kullanımı konusundaki soruşturma kapsamını kabul etmeyerek BM soruşturmasını engellediğini belirtti.
25 Nisan 2013	ABD İstihbarat Birimi Suriye'de sarin gazı kullanımı ile ilgili kesinlik sağlamak için daha fazla delile ihtiyacı olduğunu, Esad rejiminin Suriye'deki kimyasal silahların kullanılmasından doğan sorumluluğunu koruduğunu açıkladı.
26 Nisan 2013	Başkan Obama, ABD ve uluslararası toplumun, Esad rejiminin kimyasal silah kullandığına dair "güçlü kanıtlar" elde etmek için birlikte çalışacağını açıkladı.
29 Nisan 2013	Bir helikopterin Saraqeb kasabasında kimyasal silahlar bulunduğu iddia edilen bidonları düşürmesi sonucunda sekiz kişi bulantı ve solunum problemleri gibi semptomlar olduğunu iddia etti ve bir kişi daha sonra öldü.
4 Haziran 2013	Fransa Dışişleri Bakanı Laurent Fabius, Suriye rejiminin birçok durumda sarini kullandığına dair "şüphelerinin" olmadığını söyledi. Fabius, Fransız hükümetinin, Suriye'den alınan numuneyi test ederek sarinin kullanımını onayladığını söyledi. BM raporunda ayrıca, Suriye'nin Mart ve Nisan aylarında dört kez kimyasal silah kullanıldığına dair "makul gerekçeler" bulunduğunu, ancak raporun kimyasal ajanları belirleyemediğini veya kimin kullandığını doğrulayamadığını belirtti.
13 Haziran 2013	Beyaz Saray, ABD İstihbarat Birimi, Esad rejiminin geçtiğimiz yıl birçok kez kimyasal silahlar kullanarak muhalif kuvvetlere saldırdığını açıkladı.
14 Ağustos 2013	Esad, BM denetim ekibinin Suriye'ye üç olayda kimyasal silah kullanma olasılığını araştırmasına izin vermeyi kabul etti. Ekibin görevinin ise sadece kimyasal silahların kullanılıp kullanılmadığını araştırmak olduğunu görevin silahları kimin kullandığını araştırmayı kapsamadığını belirtti.
21 Ağustos 2013	Suriyeli muhalif eylemciler, Suriye kuvvetlerinin isyancı kuvvetleri sınırdışı etmeye çalıştıkları Ghouta bölgesinin mahallelerinde büyük çapta kimyasal silah saldırısı meydana geldiğini iddia etti. Raporda, mağdurların sayısı henüz netleşmemiş olsa da, birçoğunun savaşçı olmayan 1000 kişiyi geçtiği tahmin edildi.
23 Ağustos 2013	Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Ban Ki Moon'un sözcüsü, BM'nin 21 Ağustos'ta Suriye'de yaptığı iddia edilen kimyasal silah saldırısı hakkında "kapsamlı, tarafsız ve derhal bir soruşturma" yapma niyetini dile getirdi. OPCW Genel Müdürü Büyükelçi Ahmet Üzümcü, Suriye'deki son saldırı ile ilgili ciddi endişelerini dile getirdi.
25 Ağustos 2013	Suriye rejimi, BM denetim ekibinin geçmiş kimyasal silah kullanım olaylarını araştıran soruşturma ekibinin Şam bölgelerini ziyaret etmesine izin vereceğini açıkladı.
26 Ağustos 2013	ABD Dışişleri Bakanı John Kerry, basında yaptığı açıklamasında, ABD'deki tüm bilgilerin, mağdurların sayısı, semptomları ve insani yardım kuruluşlarının ilk

	elden raporları dahil olmak üzere kimyasal silahların kullanıldığını gösterdiğini belirtti. Ayrıca, Suriye'nin saldırıyı izleyen günlerde olayı örtbas etmeye çalıştığını söyledi. Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad, ordusunun 21 Ağustos'ta Şam'daki saldırısında kimyasal silah kullanmadığını açıkladı. Esad,RF İzvestia ile yaptığı görüşmede kimyasal silah kullanımının "siyasi amaçlı" olduğu iddiasını kabul etti.Birleşmiş Milletler kimyasal silah soruşturma ekibini taşıyan bir konvoy Suriye'deki keskin nişancıların saldırısına uğradı.
28 Ağustos 2013	ABD, Esad rejiminin sivillere karşı kimyasal silah saldırıları düzenlediği sonucuna vardı, Başkan Obama, Suriye'de askeri bir eylemde bulunup bulunmama kararı almadığını söyledi. İkinci bir BMGK toplantısı yapıldı.
29 Ağustos 2013	İngiltere Parlamentosu Suriye'de askeri harekâtın desteklenmesine karşı oy kullandı. Oylamadan önce, Ortak İstihbarat Komitesi'nden bir rapor 21 Ağustos'ta kimyasal silahların kullanıldığını ve Esad rejiminin sorumlu olmasının "büyük olasılıkla" olduğunu belirten bir rapor yayınladı.
30 Ağustos 2013	Beyaz Saray, 21 Ağustos'ta Suriye'de kimyasal silah kullanımı konusunda ABD Hükümet Değerlendirmesi'ni yayınladı. Raporda, istihbarat topluluğunun Şam'daki muhalefet unsurlarına karşı kimyasal silahlar kullandığı konusunda çok emin olduğunu, rejimin geçen yıl boyunca "birçok kez" kimyasal silah kullandığını ancak askeri harekât tartışmalarının sürdüğü yer aldı.
31 Ağustos 2013	Obama, Suriye'de sınırlı bir askeri müdahale için Kongre'den güç kullanımı için izin isteyeceğini, kimyasal silah kullanımını daha fazla engellemek ve uluslararası normları korumak için sınırlı eylemi desteklediğini söyledi.
2 Eylül 2013	Fransa Esad rejiminin 21 Ağustos saldırısında Sarin gazı kullandığı ve Nisan ayında daha önce iki saldırıda olduğu sonucuna vardığı ilan edilmemiş istihbarat değerlendirmesini yayınladı. Raporda, Fransa'nın Esad rejimi tarafından kimyasal silah kullanımının 1925 Cenevre Protokolü'nü ihlal ettiğini de belirtti.
9 Eylül 2013	RF Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, Suriye'nin kimyasal silahlarını uluslararası kontrol altına vermeyi ve onları sökmeyi kabul edeceğini açıkladı. RF'nin ilanından önce, İngiltere'de konuşan Dışişleri Bakanı Kerry, Esad rejiminin bütün kimyasal silahlarını "gecikmeden" uluslararası topluluğa devrettiği takdirde, askeri bir saldırının önlenebileceğini öne sürdü. Sekreter Kerry'den sonra medya kuruluşlarına konuşan Başkan Barack Obama, ABD'nin planı değerlendireceğini söyledi.
10 Eylül 2013	Suriye Dışişleri Bakanı Walid el-Moallem, Esad rejiminin RF'nin Suriye'nin kimyasal silahlarından vazgeçme ve Kimyasal Silahlar Sözleşmesi'ne katılma konusundaki planını tartışmasını memnuniyetle karşıladığını söyledi. Obama, Fransa Cumhurbaşkanı Francois Hollande ve İngiliz Başbakanı David Cameron, planın BMGK aracılığıyla nasıl uygulanacağını tartıştı. Obama, ülkeye hitaben yaptığı konuşmada, Kongre'nin güç kullanımına ilişkin oylamayı ertelemesini istedi. Bununla birlikte, Suriye'nin kimyasal silahlarının güvenliği konusunda anlaşma sağlanamadığı takdirde askeri harekât yapma konusundaki kararlılığını yineledi.

12 Eylül 2013	Esad rejimi Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne, Suriye'nin Kimyasal Silahlar Sözleşmesi'ne katılımını sağlayan yasama kararnamesi imzaladığını belirten bir mektup gönderdi. Mektupta Esad, Suriye'nin CWC'nin yükümlülüklerini anlaşma tarihinde öngörüldüğü gibi üyelik tarihinden itibaren 30 gün yerine derhal yerine getireceğini söyledi.
14 Eylül 2013	ABD Dışişleri Bakanı John Kerry ve RF Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, Suriye'nin kimyasal silahlarının denetlenmesi, kontrolü ve ortadan kaldırılması için ayrıntılı bir plan üzerinde anlaşmaya vardı. Plan, Suriye'nin "bir hafta içinde" stokunu tam olarak bildirmesini ve OPCW ile BM'nin Suriye'deki tüm kimyasal silah sahalarına erişimini sağlamasını gerektiriyordu. Plan, OPCW müfettişlerinin ilk denetimlerini Kasım ayına kadar tamamlamaları ve 2014 yılının ilk yarısına kadar kimyasal silah ve kimyasal madde stoklarının imha edilmesini içermekteydi. ABD ve RF, planın OPCW yürütme konseyi tarafından onaylanmasını sağlamıştır. Anlaşmada, "Suriye'deki herhangi biri tarafından yetkisiz transfer veya herhangi bir kimyasal silah kullanımı da dahil olmak üzere uygunsuzluk durumunda, BMGK'nın BM Kurucu Antlaşması Bölüm VII uyarınca önlemler alması gerektiği belirtildi.
16 Eylül 2013	BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon, Suriye'de kimyasal silah kullanımına ilişkin BM soruşturması hakkında bir rapor sundu. Rapor 21 Ağustos'ta kimyasal silahların "nispeten büyük ölçekte" kullanıldığına, mağdurların içinde siviller olduğuna, mağdurlarda sarin gazı belirtileri bulunduğuna dair kanıtlar yer aldı. Kimyasal silahları kimin kullandığı araştırma yetkisi dışında olduğu için raporda yer almadı.
20 Eylül 2013	ABD ve RF tarafından müzakere edilen anlaşma şartlarına uygun olarak Suriye, OPCW'ye kimyasal silah stoklarını beyan etti.
27 Eylül 2013	OPCW Yürütme Konseyi, Suriye'nin kimyasal silahlarını imha etmek için bir zaman çizelgesi kabul etti. BMGK oybirliğiyle Suriye'nin kimyasal silah cephaneliğini imha etmek için OPCW zaman çizelgesini destekleyen bir kararı kabul etti. Güvenlik Konseyi kararında, Suriye'nin karara uymaması veya kimyasal gazların devretmemesi durumunda BM Kurucu Antlaşması'nın VII. Bölümü'ndeki tedbirlerin alınacağı belirtiliyor.
1 Ekim 2013	OPCW ve BM yetkililerinin ortak bir ekibi, ülkenin kimyasal silah stoklarını ve tesislerini imha etmeye başlamak için Suriye'ye geldi.
6 Ekim 2013	OPCW ve BM ekibinden yetkililer, Suriye'nin kimyasal silah stoklarının imhasının başladığını söyledi
27 Ekim 2013	Suriye, kimyasal silah stokları ve üretim tesislerinin "toplam ve doğrulanmış imhası" konusundaki planlarının detaylarını OPCW'ye sundu.
31 Ekim 2013	OPCW, Suriye'nin, kimyasal silahların üretilmesi için ilan ettiği tüm tesislerini imha ettiğini veya çalışamaz hale getirdiğini doğruladı. OPCW, bu tesislerin bulunduğu 23 bölgenin 21'ini inceleyebildi. Kalan iki site güvenlik kaygıları nedeniyle ziyaret edilememiştir, ancak müfettişler ekipmanın bu alanların dışına taşındığını ve imha edildiğini söyledi.
15 Kasım 2013	OPCW İcra Kurulu, Suriye'nin kimyasal silah stokunu ortadan kaldırmak için hazırlanan planı onayladı. Planda, "En kritik" kimyasallar Suriye'den 31 Aralık

	2013'e kadar, geri kalanın ise 5 Şubat 2014'e kadar taşınacağı, 30 Haziran 2014 tarihine kadar imha edilmesini öngörülüyordu
30 Kasım 2013	OPCW, Suriye'deki kimyasal silahların hidroliz kullanan bir ABD gemisinde imha edileceğini açıkladı.
12 Aralık 2013	Suriye'de kimyasal silah kullanımı olaylarını araştıran Ake Sellstrom liderliğindeki BM ekibi, BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon'a son raporunu verdi. Raporda, soruşturulan yedi saldırının beşinde kimyasal silahların kullanılmasının muhtemel olduğu tespit edildi. Sinir gazısarinin, biri Ağustos'ta diğeri Şam'ın mahallesinde olmak üzere büyük çaplı dört atakta kullanıldığı tespit edildi.
31 Aralık 2013	Suriye, tüm kimyasallarını göndermek için BMGK tarafından verilen son tarihi kaçırdı.
7 Ocak 2014	Suriye ilk kimyasal silah yükünü liman kenti Lazkiye'ye teslim etti.
9 Ocak 2014	Alman hükümeti, hidroliz işleminden oluşturulacak kimyasal atık yan ürününün atılmasına yardımcı olmak istediğini açıkladı.
16 Ocak 2014	İtalya Ulaştırma Bakanı Maurizio Lupi, Güney İtalya'daki bir liman olan Gioa Tauro'nun Suriye kimyasal silahlarını hidroliz kullanarak kimyasalları etkisiz hale getirecek olan ABD gemisi Cape Ray'e aktarmak için kullanılacağını söyledi.
27 Ocak 2014	Suriye'nin Lattakia limanındaki Danimarka ve Norveç gemilerine ikinci bir Suriye kimyasal silah nakliyesi yapıldı.
6 Şubat 2014	Birleşmiş Milletler / OPCW'nin Suriye'nin kimyasal silahlarını imha etme görevinin Başkanı Sigrid Kaag, Suriye'nin kritik kimyasalları teslim etmek için ikinci bir son tarihi kaçırdığını duyurdu. Suriye'yi 30 Haziran'daki son yıkım tarihine uymak için gönderileri hızlandırmaya çağırdı.
10 Şubat 2014	Bir Norveç kargo gemisine üçüncü bir Suriye kimyasal silah sevkiyatı yapıldı. Toplamda, Suriye'nin kimyasal silahlarının yüzde 11'i Suriye'den gönderildi.
14 Şubat 2014	OPCW, biri Suriye'de (Ekokem OY AB) ve biri de Teksas'ta (Veolia) olmak üzere iki şirketin Suriye'nin kimyasal silahlarının imhası sırasında ortaya çıkan atık suları atma sözleşmeleri aldığını açıkladı.
21 Şubat 2014	OPCW yöneticisi, Esad rejiminin kimyasal silahlarını nakletme konusundaki yeni önerisini değerlendirmek üzere bir araya geldi. Tüm kimyasal silahlarını ve öncü kimyasallarını ülke dışına çıkarmak için 5 Şubat tarihine kadar ulaşamayan rejim, 100 günlük bir uzatma önerdi. 100 günlük uzatma, Cape Ray'in 30 Haziran'daki BMGK'nın son teslim tarihine kadar kimyasal silahları imha etmek için yeterli zamanı içermiyordu.
25 Şubat 2014	Esad rejimi, Suriye'nin Lazkiye limanına hardal gazı göndererek gemilere yüklenmesini sağladı
4 Mart 2014	Esad rejimi, Nisan 2014'ün sonuna kadar Suriye'den kimyasal silahlarını çıkarmak için gözden geçirilmiş bir öneri sundu. İki ek kimyasal silah da Latakia limanına ulaştı ve gemilere yüklendi. Toplamda, ülkenin kimyasal silahlarının% 35'inden fazlası kaldırıldı.
7 Mart 2014	Yürütme Konseyi 75. Oturumunu tamamladı ve raporunda Suriye'nin kimyasal stokunun kaldırılmasının "artan hızı" ndan bahsetti ve Suriye'den gönderileri tamamlamak için "sistematik, öngörülebilir ve önemli hareketler" sürdürmesini istedi.

19 Mart 2014	OPCW, iki hafta Öncelik 1 ve Öncelik 2 kimyasal gönderisinin Lazkiye limanına teslim edildiğini Suriye stoklarının yüzde 45'inden fazlasını sevk ettiğini açıkladı.
4 Nisan 2014	OPCW'ye göre Suriye kimyasal silahlarının 12. sevkiyatı Lazkiye limanına ulaştı.
11 Nisan 2014	Kuzeybatı Suriye'deki muhalefet güçleri tarafından kontrol edilen bir köy olan Kafr Zita'da klor gazı bombalarının kullanıldığı ortaya çıktı.
14 Nisan 2014	Suriye hükümeti, 13. kimyasal sevkiyatı Lazkiye'ye teslim etti. Bu teslimatın ardından OPCW, Esad rejiminin Öncelik 1 kimyasallarının yüzde 57'sini içeren toplam kimyasal silah stokunun yüzde 65'ini gönderdiğini söyledi.
18 Nisan 2014	Ek kimyasal silah gönderileri, 14-18 Nisan tarihleri arasında Lazkiye limanına ulaştı. OPWC 18 Nisan tarihli bir açıklamada, toplamda 16 gönderinin Suriye'nin kimyasal silah stokunun yüzde 80'ini oluşturduğunu söyledi.
22 Nisan 2014	Bir başka gönderi de Lazkiye limanına ulaştı ve Suriye'den alınan kimyasal silah stokunun toplamını yüzde 86'ya çıkardı.
24 Nisan 2014	Suriye Lazkiye'ye yapılansevkiyatı toplamı yüzde 92'ye çıkardı.
29 Nisan 2014	OPCW, Esad rejiminin klor gazı kullandığı 11 Nisan saldırılarını araştırmak için bir ekip göndereceğini açıkladı.
1 Mayıs 2014	Suriye, Nisan ayı sonuna kadar ülkedeki tüm kimyasal silah stoklarını çıkarmak için revize edilmiş son tarihi kaçırdı. Sarin stoklarının yaklaşık yüzde 8'i Suriye'de kaldı.
8 Haziran 2014	Norveç'in Taiko gemisi, Suriye'den imha edilmek üzere alınan kimyasal silahları teslim etmek üzere Finlandiya ve ABD'ye gitti.
17.06.2014	OPCW'nin Suriye'de klor gazı kullanımını incelemeye yönelik araştırma misyonu,sarin gazının önceki saldırılarda kullanıldığı sonucuna vardı. Ekip güvenlik nedeniyle tüm konumları ziyaret edemedi.
23 Haziran 2014	OPCW Başkanı Uzumcu, Suriye'nin kimyasal silahlarının son yüzde 8'inin, Danimarka gemisi Ark Futura'da bulunan Lazkiye limanından ülkeden gönderildiğini açıkladı. Üzümcü, kimyasalların dört ay içinde imha edilmesi gerektiğini söyledi.
2 Temmuz 2014	İtalya'daki Gioia Tauro limanında Cape Ray'e 600 metrik tondan fazla kimyasal silah yüklendi.
21 Temmuz 2014	OPCW, bütün kimyasal silahların imha için Finlandiya, Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık veya Cape Ray'deki çeşitli tesislere ulaştığını açıkladı. Duyuru sırasında toplam stokların yaklaşık yüzde 32'si imha edildi.
24 Temmuz 2014	PCW yönetim kurulu Suriye'de, ülkenin kimyasal silahlarının bir parçası olan yedi hangarın imha edileceğini ve beş sığınağın daimi mühürleneceğini açıkladı
13 Ağustos 2014	OPCW, Cape Ray'de 581 metrik ton sarin gazı için öncü kimyasal maddenin nötralize edildiğini açıkladı. Blister gazı, hardal gazınötralize etme operasyonları başladı.
19 Ağustos 2014	Cape Ray, 600 metrik ton Suriye kimyasal silahının ve öncül kimyasallarının imhasını tamamladı. OPCW, geminin atık sularını karada bulunan tesislerde bertaraf etmek için Finlandiya ve Almanya'ya taşıyacağını açıkladı.
10 Eylül 2014	OPCW, Suriye'de klor gazı kullanıldığını doğruladı. OPCW saldırılar için suçlamada bulunmamakla birlikte, ABD Dışişleri Bakanı John Kerry, klor gazı

	atmak için helikopter kullanmanın fail olarak Esad rejimini "kuvvetle gösterdiğini" söyledi.
6 Mart 2015	BMGK aldığı kararla Suriye'nin iç savaşında bir silah olarak klor kullanımını kınadığını ve tekrar kullanılırsa BM Kurucu Antlaşması'nın VII. Bölümü'nde yer alan önlemleri alacağını duyurdu.
16 Nisan 2015	Suriye'deki son klor gazı saldırıları doktorlar tarafından teyit edildi. İnsan Hakları İzleme Örgütü, son klor saldırılarında 200'ün üzerinde insanın öldüğünü tahmin etti.
8 Mayıs 2015	Reuters, OPCW'nin Suriye'deki askeri bir tesisteki Aralık ve Ocak ayında örnekleri alınan sarin ve VX gazının varlığını bildirmediğini onayladı.
7 Ağustos 2015	Güvenlik Konseyi 2235 Sayılı kararı kabul edildi ve Suriye'de rapor edilen kimyasal silah saldırılarından sorumlu tarafları belirlemek için bir soruşturma birimi oluşturuldu.
6 Kasım 2015	OPCW araştırma ekibi İslam Devleti'nin 21 Ağustos 2015 tarihinde Suriye'nin kuzeyindeki Marea'da düzenlenen bir saldırıda hardal gazı kullandığını "büyük bir güvence" ile iddia etti.
4 Ocak 2016	OPCW, Suriye kimyasal silah malzemelerinin sonuncusunun 75 silindirli hidrojen florürün Veolia Environmental Services Technical Solutions tarafından imha edildiğini açıkladı.
10 Ağustos 2016	Hastane yetkilileri, Halep'te klor gazı kullanarak kimyasal silah saldırısı yapıldığını bildirdi.
24 Ağustos 2016	OPCW-BM Ortak Soruşturma Mekanizması'nın üçüncü raporunda, Suriye hükümetinin Nisan 2014'teki Talmenes'te ve Mart 2015'te Sarmin'deki kimyasal silah saldırılarından sorumlu olduğunu, İslam Devleti'ninde Ağustos 2015'te Marea'da kükürt hardalı kullanmaktan sorumlu olduğunu tespit etti.
7 Eylül 2016	Halep'te muhtemelen klor gazı olan toksik kimyasalların kullanıldığı iddialarında bulunuldu.
21 Ekim 2016	OPCW-BM Ortak Soruşturma Mekanizması, 16 Mart 2015 tarihinde İdlib'de klor gazı kullanarak Suriye rejiminin üçüncü bir saldırıdan sorumlu olduğunu belirten bir rapor yayınladı.
11 Kasım 2016	OPCW Yürütme Konseyi, Suriye'de kimyasal silah kullanımını kınayan ve OPCW-BM Ortak Araştırma Mekanizması raporlarında belirtildiği gibi, kullanımdan sorumlu tarafları kimyasalları kullanarak daha fazla saldırı yapmaktan vazgeçirmeye dair bir kararı kabul etti. Kararda, Suriye'de BM-OPCW raporları ve Suriye'deki tesislerin denetlenmesi ile belirlenen yerlerde ilave araştırmalar yapılmasını yer aldı.
13 Aralık 2016	Palmara'nın kuzeybatısındaki Hama Hükümeti'nin İslam Devletinin kontrol ettiği bölgelerde kimyasal silahların kullanıldığı iddialarında bulunuldu.
4 Nisan 2017	Suriye'nin kuzeyindeki Idlib'de düzinelerce insanı öldüren bir saldırıda kimyasal silahlar kullanıldı. İlk raporlar, saldırının bir sinir gazı olan sarin gazını kullandığını gösteriyor. Saldırının, bölgedeki hava taşıtı türünden dolayı Suriye Hükümeti tarafından gerçekleştirildiğine inanılıyor. OPCW raporları araştırdığını açıkladı. Suriye sorumlu olduğunu reddetti.

5 Nisan 2017	BMGK, İdlib'deki kimyasal silah saldırılarını görüşmek üzere acil bir toplantı düzenledi.
6 Nisan 2017	Amerika Birleşik Devletleri Suriye'deki bir hava üssünü hedef almak için Tomahawk füzelerini kullandı.
11 Nisan 2017	ABD, 4 Nisan saldırısında mağdurların sarin gazına maruz kaldıklarını doğrulayan bir rapor yayınladı.
12 Nisan 2017	RF, 4 Nisan'daki kimyasal saldırıyı kınayan, Suriye'yi soruşturmacılara tam erişim sağlamaya çağıran ve failleri sorumlu tutma konusundaki kararlılığını ifade eden bir BMGK Kararını veto etti.
19 Nisan 2017	OPCW, 4 Nisan saldırılarındasarin veya sarin benzeri bir madde kullandığına dair "tartışılmaz" kanıt olduğunu söyledi.
26 Haziran 2017	Beyaz Saray, "Esad rejiminin başka bir kimyasal silah saldırısı için olası hazırlıklar" içinde olduğunu belirten bir bildiri yayınladı. Açıklamada, kimyasal silah kullanarak bir saldırı gerçekleştirmesi durumunda Esad'ın "ağır bir bedel ödeyeceğini" söyledi. ABD'nin BM Büyükelçisi Nikki Haley, ayrı bir açıklamada Esad rejimini desteklemelerinden dolayıRF ve İran'ın kimyasal silah kullanımından sorumlu olacağını söyledi.
30 Haziran 2017	OPCWsarinin 4 Nisan 2017'de Khan Sheikhoun'da bir kimyasal silah saldırısında kullanıldığını doğruladı.
24 Ekim 2017	BMGK, Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü ve BM Ortak Soruşturma Birimi'nin (Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons-United Nations Joint Investigative Mechanism/OPCW-UN JIM) görevini 17 Kasım'da sona ermesinden önce bir yıl daha uzatmak üzere bir karar almak istedi. Ancak, onbir üye lehte oy kullanırken, Çin ve Kazakistan çekimser kaldı, Bolivya ve RF kararı veto etti.
26 Ekim 2017	OPCW-BM Ortak Soruşturma Birimi yedinci raporu, Esad rejimini Khan Sheikhoun'daki 4 Nisan saldırısında sarin sinir gazını kullanmaktan ve İslam Devletini ise Eylül ayında Umm Hawsh'taki hardal gazı kullanımından sorumlu buldu.
6 Kasım 2017	OPCW Gerçeği Araştırma Komisyonu (Fact-Finding Mission)sarinin Ltamenah'ın güneyinde 30 Mart 2017 tarihinde kimyasal silah olarak kullanılmasının daha muhtemel olduğunu bildirdi.
8 Kasım 2017	ABD Dışişleri Bakanı Rex Tillerson, İngiltere Dışişleri Bakanı Boris Johnson, Fransa Dışişleri Bakanı Jean-Yves Le Drian ve Almanya Dışişleri Bakanı Sigmar Gabriel, yedinci JIM'de açıklandığı gibi Suriye'de kimyasal silahların kullanımını kınayan ortak bir açıklama yaptılar BMGK'yı soruşturmaya devam etmek üzere harekete geçmeye çağırdılar.
16 Kasım 2017	Suriye'deki kimyasal silah saldırıları suçlu aktörünün belirlenmesinden sorumlu olan OPCW-UN JIM'in görevi, BMGK'da her iki kararın da başarısız olması nedeniyle sona erdi.
17 Kasım 2017	JIM'in görevini 30 gün boyunca uzatmak amacıyla Japonya'nın getirdiği bir BMGK kararı 12 oy lehine sonuçlandı, ancak bir Rus veto yüzünden başarısız oldu.

23 Ocak 2018	Fransa, rapor edilen kimyasal silah saldırılarına ilişkin bilgi paylaşımını artırmayı amaçlayan ve kimyasal silah kullanımına dahil olmaları için yaptırılan bireyleri ve kurumları halka açık olarak listeleyen yeni bir girişim olan Kimyasal Silahların Kullanımı için Cezasızlığa Karşı Uluslararası Ortaklığı (*International Partnership Against Impunity for the Use of Chemical Weapons*) başlattı.RF daha sonra BMGK toplantısında Ortak Soruşturma Mekanizmasını (JIM) genişletmek için yeni bir öneri sundu. Birleşik Devletler bu teklifi, sadece yeni ortaklığın başlatılmasına karşı olarak tasarlandığı gerekçesiyle reddetti.
1 Şubat 2018	Şam'ın Douma kentinde yapılan üçüncü kimyasal silah saldırısı bildirildi. Daha önceki iki saldırı ise 13 Ocak ve 22 Ocak'ta bildirildi. Raporlar, tüm saldırılarda klor gazı kullanıldığını gösterdi. BMGK'nın 5 Şubat'taki brifinginde, BM Silahsızlanma İşleri Yüksek Temsilcisi Izumi Nakamitsu, OPCW Gerçeği Araştırma Komisyonu'ndan saldırılarla ilgili iddialara dair raporların beklendiğini belirtti.
7 Nisan 2018	Suriye, Şam'ın bir mahallesi olan Douma'da meydana gelen büyük bir kimyasal silah saldırı sonucu en az birkaç düzine insanın hayatını kaybettiği bildirildi. Bu saldırı, 7 ve 11 Mart'ta Douma'da bildirilen daha küçük klor gazı saldırılarından sonra gerçekleşti. İnsan Hakları İzleme Örgütü, Suriye'de 2013'ten bu tarihe kadar 85 kimyasal silah saldırısını belgeledi. OPCW, Gerçeği Araştırma Komisyonunun, hangi kimyasal silahların kullanıldığını belirlemek için olayı araştırdığını açıkladı.
10 Nisan 2018	BMGK Suriye'deki kimyasal silah kullanımına yönelik üç kararda oy kullandı. RF, Suriye'de kimyasal silah kullanımından sorumlu aktörleri araştırmak için bir yıllık bir görev süresi ile BM Bağımsız Araştırma Mekanizması yaratacak olan ABD'nin desteklediği bir kararı veto etti. Benzer bir organ yaratacak olan ancak soruşturma organı olarak değil BMGK'nın hesap verebilirliği belirlemek amacıyla kurulacak organla ilgili karar yeterli oyu alamadı. OPCW Gerçeği Araştırma Komisyonundaolayı araştıran soruşturmacılara Rus askeri koruma verilmesi teklifinde bulunan karar da, geçecek kadar oy alamadı.
13 Nisan 2018	BMGK, Suriye'deki kimyasal silah kullanımını tartışmak için 13 Nisan haftasında dördüncü kez bir araya geldi. RF ve Bolivya, ABD'yi, Fransa ve İngiltere'nin tek taraflı askeri eylemde bulunmalarını önlemeye devam etti. ABD Büyükelçisi Nikki Haley, "ABD ve müttefiklerimiz Suriye'de hareket etmeye karar verirse, hepimizin hemfikir olduğu bir savunma olacaktır." dedi.Fransa, İngiltere ve ABD, üç Suriye kimyasal silah tesisine saldırılar başlattı. Trump, televizyonda yayınlanan bir konuşmada, saldırının amacının "kimyasal silahların üretimi, yayılması ve kullanılması konusunda güçlü bir caydırıcılık oluşturmak" olduğunu açıkladı. "İran ve RF'ye şunu soruyorum: Ne tür bir millet, masum erkeklerin, kadınların ve çocukların katledilmesiyle ilişkili olmak ister?" Diye sordu. Suriye devlet televizyonu, hava savunma sisteminin füzelerin 13'ünü vurduğunu bildirdi, ancak ABD daha sonra füzelerin devreye girdiğini reddetti. RF Büyükelçisi Anatoly Antonov saldırlardan sonra yaptığı açıklamada: "Bu tür eylemler sonuçsuz kalmayacak ." dedi.

14 Nisan 2018	Fransa, 7 Nisan kimyasal silah saldırısı konusundaki ulusal değerlendirmesini yayınladı; "(i) olası şüphenin ötesinde, 7 Nisan 2018 tarihinde Douma'da sivillere karşı kimyasal bir saldırı yapıldı ve (ii) başka hiçbir makul senaryo bulunmadığı sonucuna varıldı. Doğu Ghouta yerleşim bölgesinde daha geniş bir taarruzun parçası olarak Suriye silahlı kuvvetlerinin saldırısının gerçekleştiğini açıkladı. BMGK Suriye'deki durumu görüşmek üzere bir araya geldi. Birleşik Krallık, ortak müdahale için yasal dayanağın insani müdahale olduğunu belirtti. RF ve Bolivya, BM Kurucu Antlaşması'nın ihlali olduğunu iddia ettikleri müdahaleyi kınadılar. RF ayrıca "ABD ve müttefikleri tarafından Suriye Arap Cumhuriyeti'ne karşı saldırganlığı kınayan" bir karar taslağı da getirdi, ancak bu taslak yalnızca üç oy aldı ve başarılı olamadı. Fransa, Birleşik Krallık ve ABD, anlaşmazlığı çözmek için siyasi ve insani izlere ilişkin taslak bir karar verme niyetinde olduklarını açıkladılar.
21 Nisan 2018	OPCW Gerçeği Araştırma Komisyonu heyeti, 7 Nisan saldırısıyla ilgili olarak analiz için numune toplamak amacıyla Douma'daki sahalardan birini ziyaret etti.
16 Mayıs 2018	OPCW Gerçeği Araştırma Komisyonu,silindirlerden mekanik darbelerle salınan klorun, 4 Şubat 2018'de Sarabib'in Al Talil semtinde kimyasal bir silah olarak kullanıldığını bildirdi.
13 Haziran 2018	OPCW Gerçeği Araştırma Komisyonu, 24 Mart 2017 tarihinde Suriye'de Ltamenah'taki sarinin "büyük olasılıkla kimyasal silah olarak kullanıldığını" ve Ltamenah'ın çevresinde ve civarında bulunan "klorun" kimyasal silah olarak kullanıldığını "bildirdi.
27 Haziran 2018	OPCWözel bir oturumunda devletler, OPCW'ye Suriye'deki Gerçeği Araştırma Komisyonutarafından doğrulanan Suriye'deki kimyasal silah saldırılarına ilişkin sorumluluğu inceleme ve belirleme yetkisi vermek için oy kullandı.
12 Eylül 2018	Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi tarafından 2011 yılında kurulan Suriye Arap Cumhuriyeti Bağımsız Uluslararası Soruşturma Komisyonu, Suriye hükümetinin Ocak-Temmuz 2018 arasında dört kez klor olarak silah kullandığını bildirdi.
1 Mart 2019	OPCW Gerçeği Araştırma Komisyonu, Suriye'de Douma'da 7 Nisan 2018'de toksik bir kimyasal olan muhtemel klorin silah olarak kullanıldığı sonucuna varıldı[318].

Yukarıdaki tabloda yer alan kimyasal silah faaliyet sürecinde görüldüğü üzere Eylül 2013'te başlayan BMGK'nın Suriye'ye müdahale tartışmaları kimyasal silah kullanımına son verilerek sivil kayıpların önlenmesine yönelik olmuştur. Suriye Hükümeti tarafından kimyasal silahların varlığı ve herhangi bir müdahalede kullanılacağının beyan edilmesiyle başlayan uzun süreçte Suriye Hükümeti tarafından kimyasal silahların kademeli olarak teslimi tamamlanmış olmasına rağmen kimyasal

[318]Report Of The Fact-Fındıng Mıssıon Regardıng The Incıdent Of Alleged Use Of Toxıc Chemıcals As A Weapon In Douma, Syrıan Arab Republıc, On 7 Aprıl 2018, ***Opcw Fact Finding Mission***, Https://Www. Opcw. Org/Fact-Finding-Mission, (Erişim tarihi:17. 11. 2019).

silah kullanılan saldırılar devam etmiştir. İnsani felaketin kimyasal silah kullanımına bağlı olmadığı, kimyasal silahın yaşanan kayıpların ve insani krizin sadece bir kısmının sebebi olduğu düşünüldüğünde BMGK süreci tamamen bu sorunun çözülmesine odaklamıştır. Suriye tarafından silah teslimi yapıldığı müddetçe de harekete geçememiştir. 2019 yılına kadar sınır ötesi insani yardım için erişimin sağlanması BMGK'nın kararlarının konusu olmuştur.Güvenlik Konseyi Suriye'deki sivillere yardım amacıyla, harap olmuş ülkeye sınırlar ve çatışma hatları boyunca 10 Ocak 2020'ye kadar 12 ay boyunca yardım yapılması yetkisini yenilemiştir.2 çekimser oyla (Çin, RF), 13 oyla 2449 (2018) sayılı kararı kabul eden Güvenlik Konseyi ilk kez Birleşmiş Milletler insani yardım kuruluşları ve uygulayıcı ortakları hakkındaki 2165 (2014) sayılı karar ile verilen yetkiyi uzatmıştır.

Suriye'deki 13 milyon insanın yardımlara bağlı olduğunu vurgulayan 2449 sayılı kararda Güvenlik Konseyi, İdlib' in insani felaketin sınırında kaldığını, Irak'taki İslam Devleti'nin kontrolü altındaki bölgelerde ve Levant bölgesinde (ISIL/Da'esh) binlerce kişinin hem kara savaşı hem de hava saldırıları sonucu zarar gördüğü belirtmiştir[319].Bu son kararda çekimser kalan RF temsilcisi tarafından açıklamada '*ülkesinin insani düşünceler ve diğer ülkelerden gelen insani yardımda bulunma talepleri nedeniyle alınan kararı engellememeye karar verdiklerini, ancak kararın Suriye' deki gerçek durumu yansıtmadığını, Suriye'deki yeni gerçekliğin, sınır ötesinden yapılan müdahalelerin geri çekilerek insani eylemin siyasallaşmamasını ve şeffaflığın teşvik edilerek ve silahlı grupların insani yardım faaliyetlerine katılmaması için parametrelere karar verilmesi gerektiğini*' ifade etmiştir[320]. Çin'in temsilcisi ise karar taslağı ile ilgili meşruiyet kaygıları dile getirerek, '*sınır ötesi insani yardımın Suriye'nin egemenliğine, bağımsızlığına, birliğine ve toprak bütünlüğüne tam olarak saygı göstermesi gerektiğini*' söylemiştir.

21 Ağustos 2013 tarihinde Şam'da kimyasal silah kullanımıyla birlikte 2118 (2013) sayılı kararıylaGüvenlik Konseyi, kimyasal silah kullanımının uluslararası barış ve güvenlik için bir tehdit oluşturduğunu belirlemiştir. Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü'nün (*The Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons/*OPCW) 7 Eylül tarihli kararının tam olarak uygulanması çağrısında bulunan Örgüt Suriye'den kimyasal silahlarının hızlı ve doğrulanabilir bir şekilde imha edilmesi için gereken prosedürlerini yerine getirmesini talep etmiştir. Kimyasal silahların imhası

---

[319]Resolution 2449 (2018), ***United Nations Security Council,*** https://www. securitycouncilreport. org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3 CF6E4FF96FF9%7D/s_res_2449. pdf, (Erişim tarihi:20. 09. 2018).

[320]Resolution 2449 (2018), Authorizes One-Year Extension of Cross-Border Aid Deliveries Targeting 13 Million in Syria, Council Security 8423rd meeting,***United Nations Security Council***, https://www. un. org/press/en/2018/sc13620. doc. htm, (Erişim tarihi:25. 09. 2018).

ile ilgili yükümlülük getiren Güvenlik Konseyi kararın uygulanması sorumluluğunun tek başına Suriye'ye ait olmadığını ifade eden RF Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov karar metninin, BM Kurucu Antlaşması'nın VII. Bölümü uyarınca zorlayıcı önlemlere izin vermeyi içermediğini, tüm ülkelerin, özellikle Suriye'nin komşuları ve devlet dışı aktörlerin kimyasal silahlar ile ilgili güvenlik önlemleri alma konusundaki hamlelerinin de rapor edilmesi gerektiğini söylemiştir[321]. Güvenlik Konseyi'nin taraflara çatışmalara derhal son vermeleri gerektiğine ilişkin uyarıları doğru bulmayan RF bu uyarıların terörist gruplar olarak kabul edilen gruplara yönelik askeri operasyonlar için geçerli olmadığını açıkça belirtmiştir. Krizi çözmede uluslararası aktörlerin Suriye Hükümeti ile birlikte koordine hareket etmesi gerektiğini, uluslararası hukuka uygun davranılmasını ve Suriye'nin egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesi gerektiğini dile getiren RF, insani yardıma karşı olmadığını ancak Suriye'nin egemenliğinin ihlal edilmemesi gerektiğini savunmuştur. Çin de benzer bir bakış açısıyla Suriye'nin egemenlik yetkisinin ve toprak bütünlüğünün korunması gerektiğini, uyuşmazlıkların ancak Suriye önderliğinde siyasi çözüme kavuşabileceğini ifade etmiştir[322].

Suriye, BMGK'nın Libya müdahalesinde sonra normun ikinci kez test edildiği bölge olmuştur. RF'nin Suriye'nin toprak bütünlüğüne ve egemenliğine saygı duyulması gerektiği görüşü BMGK'nın Suriye ile ilgili aldığı ve müdahale içeren kararlarının veto gerekçesi olmuştur. Koruma sorumluluğu bir devletin halkını insani suçlardan koruyamadığı ya da bizzat bu suçların faili olduğu durumda üç aşamalı olarak uygulanması öngörülen norm olarak, Suriye örneğinde 1. sütunda kalmıştır. Suriye'de egemenliğe müdahale edilecek olması nedeniyle insani krize uluslararası örgüt tarafından müdahale edilememesi, ulusal güvenliğe ve müdahale etmemeye dayanan ve bireyin güvenliğini sağlamayı devletin asli görevi olarak gören çoğulcu güvenlik anlayışının açmaza girdiği nokta olmuştur. Bu noktada çoğulcu uluslararası toplumun, iç savaş, yoksulluk ve devlet baskısından kaynaklanan ölümlerdeki artışı engelleyemediği ortaya çıkmıştır. Sorumluk olarak egemenlik anlayışının uluslararası örgütler tarafından uygulamada desteklenmediği sürece gelişiminin zor olduğu anlaşılmıştır.

---

[321]Resolution 2118 (2013)***, United Nations Security Council***, https://undocs. org/S/RES/2118(2013), (Erişim tarihi:25. 09. 2018).

[322]Security Council 8188th Meeting, ***United Nations Security Council***, https://www. un. org/press/en/2018/sc13221. doc. htm. ,(Erişim tarihi:25. 09. 2018).

3.5. LİBYA VE SURİYE KARARLARININ GENEL İÇERİK ANALİZİ

Güvenlik Konseyi'nin 1973 tarihli kararı R2P'nin ruhuna uygun olarak, büyük ölçekli devlet içi krizlere verdiği bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. 1973 sayılı karar, uluslararası toplumun, sivilleri kendi hükümetleri tarafından uygulanan şiddetten koruma sorumluluğunu yerine getirme konusundaki kararlılığını şekilde açıklamaktadır. Müdahale, R2P'nin öne çıkan birçok savunucusu tarafından benzer şekilde "muhteşem bir adım"olarak övgüyle karşılanırken R2P için "daha insancıl bir dünyanın şafağı" ve "insanın ilerlemesi mümkün" olduğu düşünülmüştür. Alex Bellamy ve Paul Williams, Güvenlik Konseyi'nin müdahale ile birlikte "yeni bir koruma politikası tarafından motive edildiğini" belirtmiştir[323].

R2P'nin Libya uygulanması, çekimser P5 üyeleri tarafındanilgili kararın, sivillerin korunmasının ötesinde ve rejim değişikliği hedefine yönelik çatışmanın genişlemesine izin vermesi olarak değerlendirilmiştir[324]. RF, Çin, Hindistan ve Brezilya'nın görüşlerine göre ilgili karar sivillerin korunmasının ötesinde rejim değişikliği hedefine doğru uzatılmasına izin vermesi anlamını taşımaktaydı. Çekimser Devletler için müdahale, NATO'nun isyancıları kollayabileceği, kabile düşmanlıklarını kötüleştireceği, zafer ilan edebileceği anlamına gelmemeliydi.

Libya'da müdahaleyi destekleyen ABD, İngiltere ve Fransa'ya göre Kaddafi'nin doğrudan kontrolündeki Trablus gibi alanlarda sivilleri korumak için, rejiminin devrilmesi gerekmekteydi. Ve daha sınırlı bir "izleme ve saldırı" kavramı Libya'da muhtemelen daha fazla sivil kayıp yaratacak olan daha uzun ve karışık bir çatışmaya yol açacaktı. Bu argümanların hepsinin anlamı olmasına karşılık Güvenlik Konseyi üyeleri arasında gelecekte bu tür insani krizlere yönelik sert tepkiler konusunda fikir birliğinin olmasının önemi ortaya çıkmıştır[325].

Libya müdahalesi, bir müdahalenin uygun olup olmayacağının ve eğer öyleyse müdahalenin en iyi şekilde nasıl uygulanacağının belirlenmesinde bölgesel kuruluşların önemli bir rol oynadığını göstermiştir. Bununla birlikteLibya müdahalesine destek veren Afrika Birliği, Suriye söz konusu olduğunda daha çekimser davranmıştır. Orta Doğu'da izole olan Kaddafi rejimi ile isteksiz olan komşu Arap devletler ile Suriye'yi güçlü ve önemli ticaret ortağı olarak gören Orta Doğu devletleri arasındaki yaklaşım farkı, Suriye'nin Arap dünyasındaki ittifaklar ağı özellikle bölgedeki doğrudan

---

[323]Hehir, ***a.g.e***., 137-159.
[324] Spencer Zifcak, "The Responsibility To Protect After Libya And Syria. " ***Melb. J. Int'l L***. ,Cilt: 13, s. 59.
[325]Gareth Evans, "Disquiet over Libyan 'win' Syria's loss",***The Australian***https://www. theaustralian. com. au/news/world/disquiet-over-libyan-win-syrias-loss/news-story/f7365b18ebddc05e8a2b52652cd3bb8d, (Erişim tarihi:13. 05. 2019).

askeri ve ekonomik çıkarları olan üyeler Güvenlik Konseyi'nin kınama ve eylemlerine karşı güçlü bir engel oluşturmuştur.Suriye ile ilgili Güvenlik Konseyi kararları veto engeline takıldığında Hükümet'in yerinde kalması ve savaşan tarafları müzakere masasına getirmek için uluslararası siyasi baskı uygulanması gerektiği RF tarafından savunulmuştur[326]. Güvenlik Konseyi tarafından bir ülkenin vatandaşlarını kaba ve sistematik insan hakları istismarına karşı savunmak için gönderilen bir gücün muhalefet yapması ve tarafsızlığını kaybetmesi muhalefetin gücünü arttırmıştır[327]. Suriye örneği, koruma sorumluluğunda 3. sütunun uygulamaya konulabilmesi için gerekli olan kriterler konusunda bir tartışma başlatmış ve müdahale için ne kadar insani kayıp olması gerektiği çözülmesi gereken bir sorun olarak ortaya çıkmıştır[328].

Libya hakkında askeri eylemin onaylanmasından sadece birkaç hafta sonra Çin ve Rus muhalefeti Güvenlik Konseyi'nin Suriye'deki şiddeti kınayan bir açıklama üzerinde anlaşamamasına neden olmuştur. Çin ve RF'nin Suriye'de sürmekte olan şiddete verdiği yanıtlar kazanç ve kayıp hesaplamaları yapmayı bırakmadıklarını göstermiştir. Ayrıca Suriye'nin bölgedeki siyasi desteğinin Suriye savunmasına önemli bir güç katacak olması,yapılacak askeri müdahalede meydana gelecek bombalamanın kaçınılmaz olarak ağır sivil zayiatlarına neden olacak olması, Suriye'den komşu ülkelere göçmen akışının bölgesel istikrarsızlığı arttıracak olması,Suriye ile İsrail arasındaki Golan tepeleri ile ilgili anlaşmazlık müdahale yolundaki diğer engeller olmuştur.

R2P'nin Güvenlik Konseyi'nin karar alma sürecini veya yetkilerini değiştirmediği göz önüne alındığında 1973 sayılı kararın ardından ilan edilen koruma sorumluluğunun değişimi beklenmemektedir. Allen Buchanan ve Robert Keohane'nin iddia ettiği gibi "*veto gücü devam ettiği sürece Güvenlik Konseyi'nin kayda değer gelişme umudu çok azdır*." Bu nedenle, Libya'daki insani krize verilen yanıt yeni bir eğilimin ürünü ve yeni bir dönemin habercisi değil, bir sapma olarak görülmektedir[329]. Libya örneğiyle ortaya çıkan hedefin genişlemesini (*mission creep*)yani Güvenlik Konseyi'nin ilan edilen hedef ötesinde rejimde değişikliğe varacak bir 3. sütun müdahalesini onaylamayı kabul edemeyeceği anlaşılmıştır.Rejim değişikliğine varan bir müdahale konusunda istekli koalisyonların oluşması durumunda BM Kurucu Antlaşması'nın yasal çerçevesi dışında hareket etme durumu zorunluluğu

---

[326]The Situation in the Middle East Report,***United Nations Security Council***, https://www. securitycouncilreport. org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Golan%20Heights%20S%20PV%206627. pdf, (Erişim tarihi: 13. 05. 2019).
[327]Jennifer Welsh, "Civilian Protection İn Libya: Putting Coercion And Controversy Back İnto Rtop" ***Cambridge University Press, Cilt:*** 25, 255-262, 258.
[328]Gareth Evans, "**Disquiet Over Libyan 'Win' Syria's loss",** a. g. e., (Erişim tarihi:13. 05. 2019).
[329]Hehir, ***a.g.e***., 137-159.

bulunmaktadır. Böyle bir uygulamanın yaygınlaşması ise R2P'nin uluslararası hukukun üstünlüğüne zarar vermesiyle sonuçlanacaktır[330].

Tez çalışmasında BMGK'nın Libya ve Suriye hakkında verdiği kararların nitel içerik analizi yapılmıştır. Analiz ile edilen veriler ışığında; P5'in devletlere sivilleri koruma maksadıyla askeri müdahalede bulunurken objektif uluslararası hukuk normlarını mı göz önüne alarak hareket ettiği yoksa devletlerin sübjektif çıkarları etkisinde mi kalarak karar verdiği, BMGK'nın Suriye ve Libya örnek olaylarındakişartların aynı olup olmadığı ve nihai olarak da her iki olayda normun amacına uygun olarak uygulanıp uygulanmadığı tespit edilecek sonuç kısmında edinilen bilgiye yer verilecektir.

Aşağıda nitel araştırma sorularına karşılık elde edilen bulgular tablo, grafik ve şekil halinde verilecek, sorular sırasıyla cevaplandırılacaktır:

1- 2011 yılı sonrası BMGK'nın Libya ve Suriye ile ilgili aldığı kararların içeriği nedir? Güvenlik Konseyi kararları'nda bir devletin egemenliğine kısıtlama getiren müdahaleler nelerdir?

-Libya ve Suriye kararlarında egemenlik- norm içerikli kararlar karşılaştırıldığında benzer olaylara benzer tepkiler verilmiş midir?

Tablo-5 Norma Öncelik Veren İfadelere Dair Nitel İçerik Analizi

	İFADE	**İFADENİN KULLANILDIĞI KARAR SAYISI**	**EN ÇOK HANGİ KARARLARDA VE KAÇ KEZ KULLANILDIĞI**	**KULLANILAN BAĞLAM**	**AÇIKLAMA**
N O R M					
	Peace and Securiy/Barış ve Güvenlik	6	2095 (11) 2009 (7) 2040 (7)	Tüm silahların ve ilgili malzemelerin,ağır ve hafif silahlar, küçük silahlar ve insan eliyle taşınabilir havadan havaya füzelerin yasadışı çoğalmasının, Libya' dan bölgeye yayılmasının uluslararası barış ve güvenlik üzerindeki olumsuz etkilerini önlemek amaçlı müdahale.	6 kararın tamamı Libya ile ilgilidir. Suriye ile ilgili tek bir karar yoktur.
	Population	15	2042 (6) 2043 (5) 1973 (3)	Nüfus merkezlerine yönelik asker hareketlerini durdurmak, bu tür merkezlerde ağır silah kullanımının tümünü durdurmak ve nüfus merkezlerinde ve çevresindeki askeri konsantrasyonları geri çekmek, insanları askeri çatışma ve insani suçlardan korumak amaçlı kullanılan vurgulama.	9 Karar tamamı Suriye ile ilgilidir. Sadece 6 karar Libya' daki nüfus ile ilgilidir.

[330]Zifcak, ***a.g.e***., s. 59.

	Responsibility	31	2040 (5) 2095 (4) 2165 (2)	Ulusal mülkiyetin ve ulusal sorumluluğun anahtar olduğunu, sürdürülebilir barışı sağlamak ve çatışma sonrası barış inşası için önceliklerini ve stratejilerini tanımlamanın ulusal otoritelerin birincil sorumluluğu olduğunu vurgulama.	Sorumluluk ile ilgili 31 karardan 12 karar Suriye ile ilgilidir.
	Humanitarian Law	10	2009 (12) 1973 (10) 2139 (7)	Ulusal otoriteyi insan haklarını desteklemeye ve korumaya çağırmak	İnsancıl hukuk hakkında 4 karar Suriye ile ilgili, 6 karar Libya ile ilgilidir.
	Civil/ Sivil	8	2017 (1) 2040 (1) 2139 (1)	İnsanlara erişim ve yardımın sağlanmasını kolaylaştırmak amacıyla sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapılması gerekliliğini vurgulamak, sivil toplumun gelişmesini desteklemek.	Siviller ile ilgili kararlar bir karar dışında Libya hakkındadır.
	Good Governance	15	2144 (3) 2254 (3) 2268 (3)	Silah ambargosunun deniz, kara veya hava ile ihlal edildiği iddiasıyla duyulan endişe nedeniyle bu tür silahların ve ilgili malzemelerin Libya'da faaliyet gösteren ve ISIL de dahil olmak üzere terörist gruplar tarafından kullanılmasına engel olmak amaçlı müdahale.	Siviller ile ilgili kararlar iki karar dışında Libya hakkındadır.

Tablo- 6 Egemenliğe Müdahale Tarzında İfadelere dair Nitel İçerik Analizi

	İFADE	**İFADENİN KULLANILDIĞI KARAR SAYISI**	**EN ÇOK HANGİ KARARLARDA VE KAÇ KEZ KULLANILDIĞI**	**KULLANILAN BAĞLAM**	**AÇIKLAMA**
E G E M E N L İ K	*'Arms embargo'/ Silah ambargosu*	23	2292 (18) 2144 (11) 2017 (11)	Libya'daki mühimmat ve Libya'daki istikrarı baltalayan silahların çoğalması, bu silah ve materyallerin terörist gruplar tarafından kullanılmasına engel olmak amaçlı müdahale.	23 kararın tamamı Libya ile ilgilidir. Suriye ile ilgili tek bir karar yoktur.
	'Asset freeze'/Malvarlığını Dondurma	13	2441 (4) 1973 (3) 2362 (3)	Libya'nın barışını, istikrarını veya güvenliğini tehdit eden eylemlerde bulunacak veya bu eylemlere destek verecek veya siyasi geçişin başarılı bir şekilde tamamlanmasını engelleyen veya engelleyecek olan kişiler ve kuruluşlar hakkında uygulanan bir müdahale.	13 Kararın tamamı Libya ile ilgilidir. Suriye ile ilgili bir karar yoktur.
	'Disarmament'/Silahsızlanma	10	2144 (2) 2118 (1) 2009 (1)	Çatışma sonrası barış inşası sürecinde demobilizasyon ve yeniden bütünleşme ve güvenlik sektörü reformu ile birlikte silah ambargosunun uygulanması ile öngörülen hedef.	Silahsızlanma ile ilgili 10 karardan sadece 2118 sayılı karar Suriye ile ilgilidir.
	'Mandate'/Manda	29	2040 (10) 2095 (10) 2144 (9)	Yasadışı silah füzelerinin çoğalmasına karşı mücadele etmek ve her türden ilgili malzemenin, yayılmasını önlemek ve Libya'nın sınırlarını güvence altına almak ve	Manda hakkında 7 karar Suriye ile ilgili, 22 karar

				yönetmek, yasadışı da dahil olmak üzere yaptırımlara ilişkin soruşturmalarını sürdürmelerine yardımcı olmak; Silah ve para transferlerine engel olmak, ve ilgili malzemelerin Libya'ya ve 1970'lerde (2011) ve Libya makamlarının Libya içindeki Heyet araştırma çalışmalarına destek vermek, bilgi paylaşımı, geçişi kolaylaştırmak ve uygun şekilde silah depolama tesislerine erişim sağlamak amaçlı uygulama.	Libya ile ilgilidir.
	'No-fly zone'/Uçuş yasağı	3	1973 (2) 2009 (1) 2016 (1)	Libya askeri havacılığına uçuşa yasak bir bölgenin oluşturularak Libya halkının ve Libya Arapları Jamahiriya'da yaşayan yabancı uyruklu kişilerin korunmasını sağlayan ihtiyati tedbir olarak bombardımana maruz kalan yerlerde güvenli alanlar kurulması amaçlı müdahale.	Uçuş yasağı ile ilgili kararlar sadece Libya hakkındadır.
	'Ban on commercialflights'/ Ticari uçuş yasağı	3	1973(2) 2146 (1) 2292 (1)	Silah ambargosunun deniz, kara veya hava ile ihlal edildiği iddiasıyla duyulan endişe nedeniyle bu tür silahların ve ilgili malzemelerin Libya'da faaliyet gösteren ve ISIL de dâhil olmak üzere terörist gruplar tarafından kullanılmasına engel olmak amaçlı müdahale.	Ticari uçuş yasağı ile ilgili kararlar sadece Libya hakkındadır.
	'Travel ban' /Seyahat yasağı	11	1973 (9) 2214 (2)	Libya'nın barışını, istikrarını veya güvenliğini tehdit eden eylemlere katılmak veya onlara destek olmak veya politik geçişinin başarılı bir şekilde tamamlanmasını engellemek veya baltalamak amacında olduğu düşünülen kişi ve kurumlara karşı gerçekleştirilen müdahale.	Suriye ile ilgili seyahat yasağı kararı bulunmamaktadır.
	'Ban on exports / imports' İthalat ve İhracat yasağı	8	2278(5) 2362(5) 2441(5)	Ham petrol de dâhil olmak üzere, petrolün rafine edilmiş petrol ürünlerinin yasadışı olarak ihraç edilmesinin, Ulusal Anlaşma Hükümetine zarar vereceği ve Libya'nın barış, güvenlik ve istikrarına bir tehdit oluşturduğu düşüncesiyle yapılan müdahale.	Petrol ürünlerinin ithalat ve ihracat yasağı ile ilgili alınan tüm kararlar Libya hakkındadır. Suriye ile ilgili bir karar bulunmamaktadır.

Analiz sonucunda;

- 'Koruma sorumluluğu' normunu uygulamaya yönelik ifadelerin kararlarda toplam 85 defa kullanıldığı, bu kararlardan 25 adedinin Suriye ile ilgili olduğu, geriye kalan 60 kararın Libya hakkında olduğu,

- Egemenliğe müdahale anlamına gelen ifadelerin kararlarda toplam 100 defa kullanıldığı, bu kararlardan 16 adedinin Suriye ile ilgili olduğu, geriye kalan 84 kararın Libya hakkında olduğu,

-Egemenliğe müdahalenin (100), normu içeren ifadelerden (85) daha sık kullanıldığı,

-Sürdürülebilir barışı sağlamak ve çatışma sonrası barış inşası için önceliklerini ve stratejilerini tanımlamanın ulusal otoritelerin birincil sorumluluğu olduğu hakkındaki sorumluluk vurgulayıcı kararların çoğunluğunun (19) Libya hakkında olduğu,buna karşılık nüfus merkezlerine yönelik asker hareketlerini silah kullanımının tümünü durdurmak, nüfus merkezlerinde ve çevresindeki askeri konsantrasyonları geri çekmek, insanları askeri çatışma ve insani suçlardan korumak amaçlı kullanılan sivil nüfus ifadesinin çoğunluğunun (9) Suriye hakkında olduğu,

-Silahsızlanma ve manda dışında Suriye ile ilgili egemenliğe müdahaleyi içeren bir karar olmadığı görülmektedir.

2- Güvenlik Konseyi kararları üç sütunlu yapının (devletin sorumluluğu, uluslararası sorumluluk ve tam ve zamanında karşılık verme) hangi aşamasına yöneliktir?

Tablo-7 Üç Sütunlu Yapı Birinci Sütun Devletin Sorumluluğu ile ilgili Kararlara Dair Nitel İçerik Analizi

	İFADE	İFADENİN KULLANILDIĞI KARAR SAYISI	EN ÇOK HANGİ KARARLARDA VE KAÇ KEZ KULLANILDIĞI	KULLANILAN BAĞLAM	AÇIKLAMA
DEVLETİN SORUMLULUĞU (B	*International Assistance/ Uluslararası yardım*	0			Bu sorumluluğa vurgu yapan bir karar bulunmamaktadır.
	Ekonomic Developmen t/ Ekonomik Gelişme	8	2434 (5) 2376 (3) 2009 (2)	Silahlı çatışmaların sona ermesi ve çözülmesi ve yeniden entegrasyon ve rehabilitasyonun kolaylaştırılması, siyasi ve dini hoşgörünün, ekonomik gelişmenin ve sosyal bütünlüğün ve kapsayıcılığın teşvik edilmesi.	Ekonomik gelişme ile ilgili 8 kararın tamamı Libya ile ilgilidir.
	Poverty Alleviation	0			Bu sorumluluğa vurgu yapan bir karar bulunmamaktadır.
	Respect of Human Right/ İnsan Hakkına Saygı	6	2040 (4) 2016 (3) 2139 (1)	Her koşulda uluslararası insancıl hukuka saygı duymak ve özellikle sivil nüfus	İnsan haklarına saygı hakkında sadece 1 karar Suriye ile ilgilidir.

İ R İ N C İ S Ü T U N)				ve savaşçıları ayırt etmek ve ayrım gözetmeyen saldırılara karşı yasaklama ve sivillere ve sivil nesnelere yönelik saldırıları yasaklamak zorunluluğunu ifade etmek. İnsan haklarına saygılı güvenlik kurumları geliştirmek.	
	Implement Human Rights/ İnsan Haklarının Uygulanmas ı	32	2017 (1) 2040 (1) 2139 (1)	İnsanlara erişim ve yardımın sağlanmasını kolaylaştırmak amacıyla sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapılması gerekliliğini vurgulamak, sivil toplumun gelişmesini desteklemek.	İnsan Haklarının uygulanması hakkında 13 karar Suriye ile ilgili, 19 karar Libya ile ilgilidir.

Tablo-8 Üç Sütunlu Yapı İkinci Sütun Uluslararası Toplumun Sorumluluğu ile ilgili Kararlara dair Nitel İçerik Analizi

	İFADE	**İFADENİN KULLANILDIĞI KARAR SAYISI**	**EN ÇOK HANGİ KARARLARDA VE KAÇ KEZ KULLANILDIĞI**	**KULLANILAN BAĞLAM**	**AÇIKLAMA**
UL U SL A R A R A SI T O PL U M U N S O R U M LU LU	*Assist State Under Threat of İmminent Crisis/Yakın kriz tehditi altında yardım*	18	2009 (2) 2298 (2) 2254 (1)	Taraflar arasında uzlaşma ve ateşkes için siyasi geçiş sürecinin Birleşmiş Milletler koruması altında gerçekleştirilmesi.	Krizin yakın olduğu durumlarda uluslararası yardım sorumluluğu hakkında 2 karar Suriye ile ilgili, 16 karar Libya ile ilgilidir.
	Encourage States Under Pillar One/ Devletin sorumluluğu nu yerine getirmesi için destek	1	2118 (1)	Her türlü şiddeti derhal durdurma; ve halkın meşru beklentilerini karşılayan siyasi geçiş sürecini kolaylaştırma çabalarını desteklemek.	Ekonomik gelişme ile ilgili 8 kararın tamamı Libya ile ilgilidir.
	Help States BuildingThei r Capacity to Protect/ Devletin Koruma Kapasite İnşasına Yardım	20	2254 (3) 2214 (3) 2095 (3)	Taraflar arasında barış sürecine ilişkin önlenmeler almak, düşmanlıkların sona ermesi için güven arttırıcı önlemler almak için devletleri sorumlu devlet ile işbirliğine çağırmak, barışçıl, demokratik, bağımsız bir	Koruma kapasitesinin inşası hakkında 4 karar Suriye ile ilgili, 16 karar Libya ile ilgilidir.

Ğ U (İK İN Cİ S Ü T U N)				devlet olmasını amaçlamak.	
	Support International Monitoring/ Uluslararası İzleme	26	2401(3) 2449 (3) 2393 (3)	Birleşmiş Milletler ve onların uygulama ortaklarının BM insani yardım gönderilerinin teslimatlarını, insani amaçlı operasyonlarını daha sağlam bir şekilde izlenmek, Birleşmiş Milletler mandasına insan haklarını izleme ve rapor verme yetkisi vermek, yaşanan krize ilişkin tehdit oluşturan grupları ve silah satışlarını takip etmek.	Uluslararası izleme hakkında 12 karar Suriye ile ilgili, 14 karar Libya ile ilgilidir.

Tablo-9 Üç Sütunlu Yapı Üçüncü Sütun Karşılık Vermeye Dair Nitel İçerik Analizi

	İFADE	**İFADENİN KULLANILDIĞI KARAR SAYISI**	**EN ÇOK HANGİ KARARLARDA VE KAÇ KEZ KULLANILDIĞI**	**KULLANILAN BAĞLAM**	**AÇIKLAMA**
ZAMANINDA KARŞILIK VERME / TİMELY RESPONSE	*COERCİVE MEASURE-Military DevelopmentCreation of Security Güvenlik Amaçlı Askeri Gelişim*	0			Bu müdahale tarzı ile ilgili tek bir karar yoktur.
	COERCİVE MEASURE-No Fly Zone Uçuşa yasak bölge	3	1973 (2) 2009 (1) 2016 (1)	Libya askeri havacılığına uçuşa yasak bir bölgenin oluşturularak Libya halkının ve Libya Arapları Jamahiriya'da yaşayan yabancı uyruklu kişilerin korunmasını sağlayan ihtiyati tedbir olarak bombardımana maruz kalan yerlerde güvenli alanlar kurulması amaçlı müdahale. .	Uçuş yasağı ile ilgili kararlar sadece Libya hakkındadır
	COERCİVE MEASURE-Asset Freeze Malvarlığını Dondurma	13	2441 (4) 1973 (3) 2362 (3)	Libya'nın barışını, istikrarını veya güvenliğini tehdit eden eylemlerde	13 Kararın tamamı Libya ile ilgilidir.Suriye ile ilgili bir karar yoktur.

				bulunacak veya bu eylemlere destek verecek veya siyasi geçişin başarılı bir şekilde tamamlanmasını engelleyen veya engelleyecek olan kişiler ve kuruluşlar hakkında uygulanan bir müdahale.	
	COERCİVE MEASURE Embargos Ambargo	16	2292 (9) 2362 (5) 2441 (5)	Libya'daki mühimmat ve Libya'daki istikrarı baltalayan silahların çoğalması, bu silah ve materyallerin terörist gruplar tarafından kullanılmasına engel olmak amaçlı müdahale.	Ambargo ile ilgili kararlar sadece Libya hakkındadır
	COERCİVE MEASURE ICC Referral ICC ye şikayet	8	2017 (1) 2040 (1) 2139 (1)	Krizi mahkemeye bildirmek ve yetkililerin mahkeme ve savcı ile işbirliği içinde olmasını istemek.	Mahkemeye şikayet ile ilgili kararlar Libya hakkındadır.
	COERCİVE MEASURE Travel Bans Seyahat Yasağı	11	1973 (9) 2214 (2)	Libya'nın barışını, istikrarını veya güvenliğini tehdit eden eylemlere katılmak veya onlara destek olmak veya politik geçişinin başarılı bir şekilde tamamlanmasını engellemek veya baltalamak amacında olduğu düşünülen kişi ve kurumlara karşı gerçekleştirilen müdahale.	Suriye ile ilgili seyahat yasağı kararı bulunmamaktadır
	NON COERCIVE MEASURES				

	NON COERCIVE MEASURES Condemnation Kınama	7	1973 (1) 2191 (1) 2235 (1)	Ciddi insan hakları ihlali, insani yardım faaliyetlerine katılanların gittikçe daha fazla maruz kaldıkları şiddet ve korkutmanın yanı sıra, insani yardım konvoylarına ve varlıklarını yıkma ve yağmalama eylemleri, kimyasal silah kullanımı	6 Karar Suriye ile ilgili olup sadece bir karar Libya hakkındadır.
	NON COERCIVE MEASURES Mediation Arabuluculuk	7	2336 (1) 2213 (1) 2238 (1)	Siyasi süreci ve güvenlik çalışmalarını desteklemek	Arabuluculuk hakkında sadece bir karar Suriye ile ilgilidir
	NON COERCIVE MEASURES Monitoring İzleme	26	2401(3) 2449 (3) 2393 (3)	Birleşmiş Milletler ve onların uygulama ortaklarının BM insani yardım gönderilerinin teslimatlarını, insani amaçlı operasyonlarını daha sağlam bir şekilde izlenmek, Birleşmiş Milletler mandasına insan haklarını izleme ve rapor verme yetkisi vermek, yaşanan krize ilişkin tehdit oluşturan grupları ve silah satışlarını takip etmek.	Uluslararası izleme hakkında 12 karar Suriye ile ilgili, 14 karar Libya ile ilgilidir.
	NON COERCIVE MEASURES Negotiation Müzakere	2	2118 (1) 2254 (1)	Çatışmayı barışçıl diyalog ve müzakere yoluyla çözmek, siyasi bir uzlaşmaya uygun koşulları yerine getirmek.	Her iki müzakere kararı Suriye ile ilgilidir.

	NON COERCIVE MEASURES Public Advocacy Halkı Savunma	0			Bu müdahale tarzı ile ilgili tek bir karar yoktur.

Analiz sonucunda;

- Koruma sorumluluğunda devletin sorumluluğunu düzenleyen 1. sütun ile ilgili ifadelerin kararlarda toplam 46 defa kullanıldığını, bu kararlardan 14 adedinin Suriye ile ilgili olduğunu, geriye kalan 32 kararın Libya hakkında olduğu,

- 1. sütun içerisinde en çok insanlara erişim ve yardımın sağlanmasını kolaylaştırmak amacıyla sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapılması gerekliliğinin vurgulandığı,

-Koruma sorumluluğunun uluslararası toplumun sorumluluğunu düzenleyen 2. sütunu ile ilgili ifadelerin kararlarda toplam 39 defa kullanıldığı, bu kararlardan 6 adedinin Suriye ile ilgili olduğu, geriye kalan 33 kararın Libya hakkında olduğu,

- 2. sütun içerisinde Birleşmiş Milletler ve onların uygulama ortaklarının BM insani yardım gönderilerinin teslimatlarını, insani amaçlı operasyonlarını daha sağlam bir şekilde izlemek, Birleşmiş Milletler mandasına insan haklarını izleme ve rapor verme yetkisi vermek, yaşanan krize ilişkin tehdit oluşturan grupları ve silah satışlarını takip etmek amaçlı Uluslararası İzlemenin ön plana çıktığı,

-Koruma sorumluluğunun zamanında karşılık vermeyi düzenleyen 3. sütunu ile ilgili ifadelerin kararlarda toplam 93 defa kullanıldığını, bu kararlardan 21 adedinin Suriye ile ilgili olduğunu, geriye kalan 72 kararın Libya hakkında olduğu,

-3. sütun içerinde zorlayıcı önlemler kapsamında silah ambargosunun, zorlayıcı olmayan önlemler kapsamında uluslararası izlemenin uygulanmasına karar verildiği,

- Koruma sorumluluğunun 3. sütununda yer alan zamanında karşılık verme ifadesinin, ilk iki sütundan daha fazla kullanıldığı ve sütunlar arasında hiyerarşi olmadığı görülmüştür.

3- Libya ve Suriye örneklerindeGüvenlik Konseyi'nin kullandığı dil arasında farklılıklar var mıdır?

Tablo-10 BMGK Kararlarında Kullanılan Direktif İfadeleri

Direktif /Instructive	**Libya**	**Suriye**
Karar/Decide	1	5
Çağrı/Call Upon	6	2
Tavsiye/Recommend	1	0
İsteme/Request	16	2
Uymaya zorlama/Urge	3	1
Uyarma/Warn	0	0
Talep etme/ Demand	0	7

Tablo-11 BMGK Kararlarında kullanılan Duygusal Tepki İfadeleri

Duygusal İfade/*Emotiy*	**Libya**	**Suriye**
Endişeli /Concerned	8	7
Üzgün/Grieved	0	0
Derinden üzgün/Deplored	0	0
Kınama/Condemned	0	0
Alarm/Alarmed	0	1
Şok/ Shocked	*0*	0
Öfke/ Indignant	0	0
Kınama/Censured	0	0

Analiz sonucunda;

- Direktif içeren kararlarda Suriye Hükümeti'ne yönelik talep etme (*demand*) ifadesi kullanılırken, Libya Hükümeti'ne yönelik daha zayıf olan istemek (*request*) ifadesinin kullanıldığı,

- Duygusal ifadelerde Suriye'de yaşanan iç savaşla ilgili alarm ifadesi kullanılırken, Libya'da yaşanan iç savaşla ilgili Güvenlik Konseyi'nin endişeli olduğu ifadesinin kullanıldığı,

Şekil-1 Libya Kararlarında En Fazla Kullanılan İfadeler

Şekil-2 Suriye Kararlarında En Fazla Kullanılan İfadeler

Analiz sonucunda;

- Libya ile ilgili verilen kararların tamamında en çok kullanılan kelimenin Libya olduğu, Suriye ile ilgili kararların tamamında en çok kullanılan kelimenin İnsancıl kelimesi olduğu,

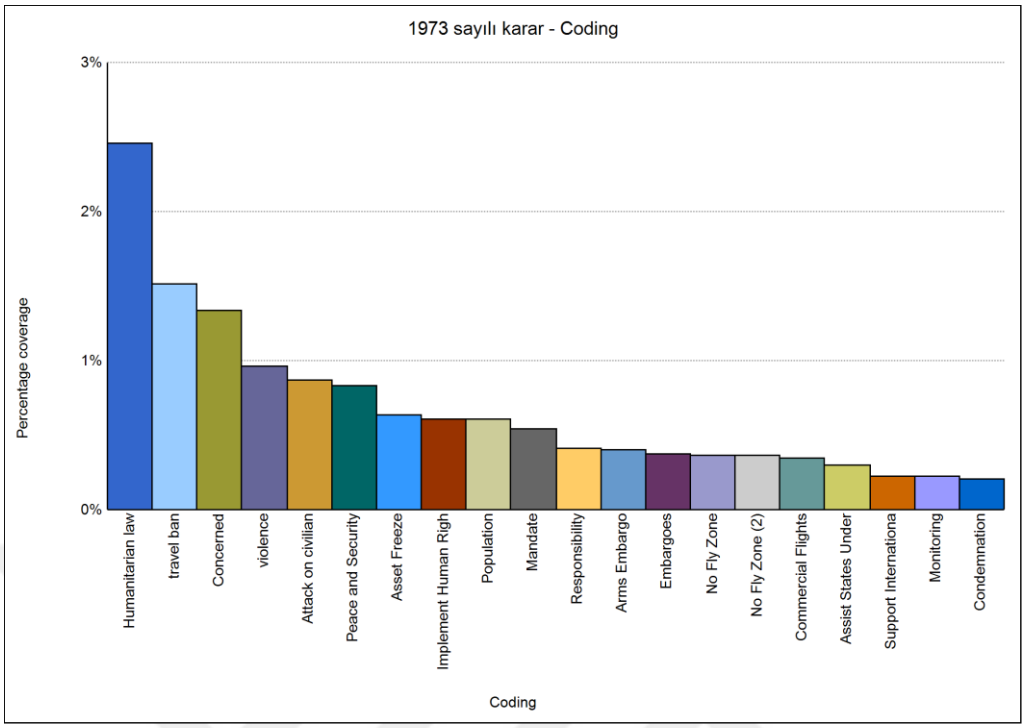

Grafik-1 1973 Sayılı Kararda Normla İlişkili İfadeler

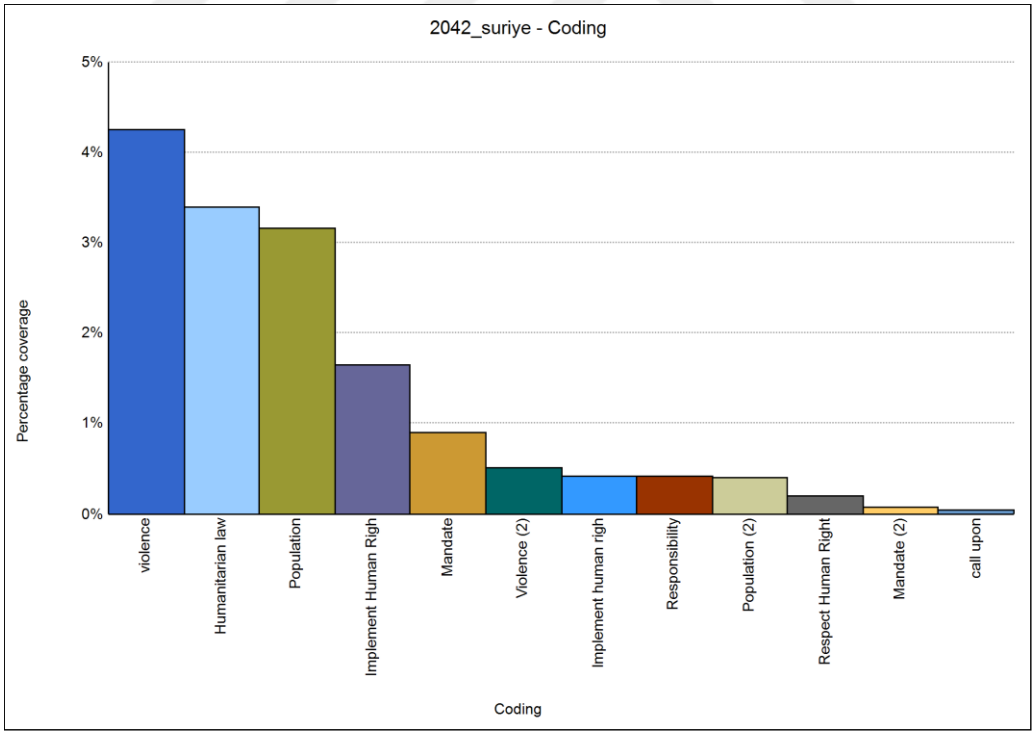

Grafik-2 2042 Sayılı Kararda Normla İlişkili İfadeler

Analiz sonucunda;

- 1973 sayılı Libya kararında en çok insancıl hukuka atıf yapıldığı, 2042 sayılı Suriye kararında şiddete daha çok atıf yapılmasına karşılık insancıl hukukun ikinci planda kaldığı,

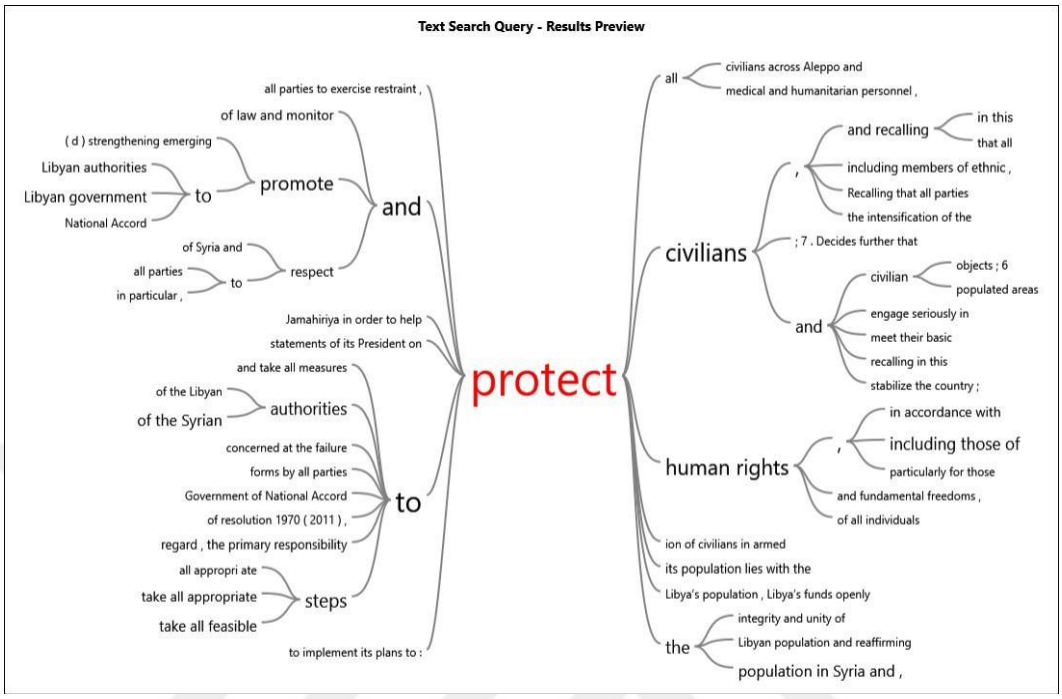

Şekil- 3BMGK Kararlarında 'Koruma' Kavramı

Analiz sonucunda;

- Libya ve Suriye kararlarında koruma (*protect*) kavramının öncelik sırasına göre sivilleri, insan haklarını, insani yardım personellerini ve devletin bölünmez bütünlüğünü korumak ile ilgili olarak kullanıldığı görülmektedir.

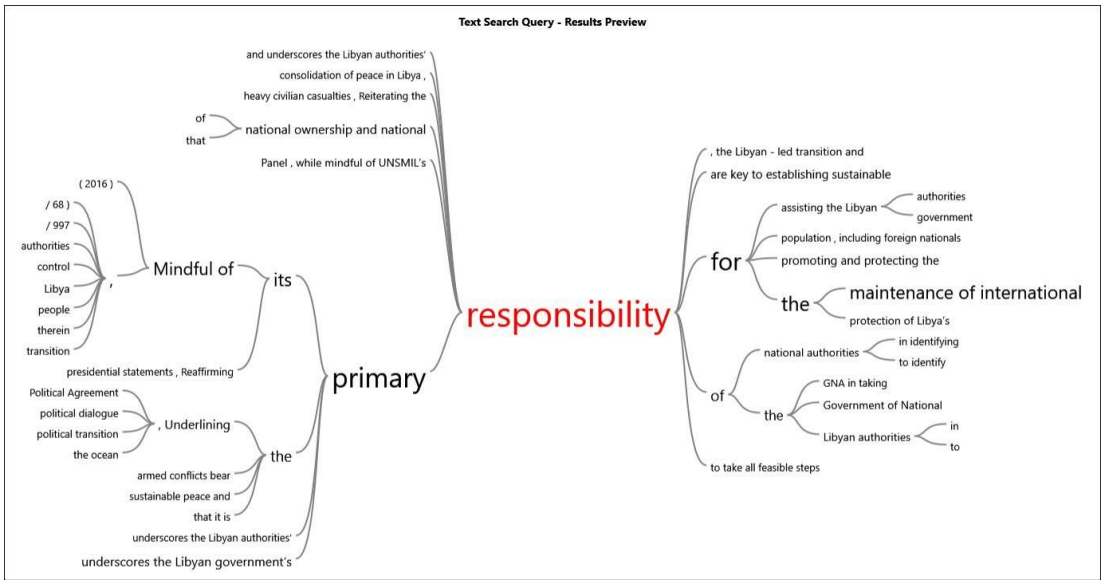

Şekil-4 Libya BMGK Kararlarında Sorumluluk Kavramı ile Bağlantılı İfadeler

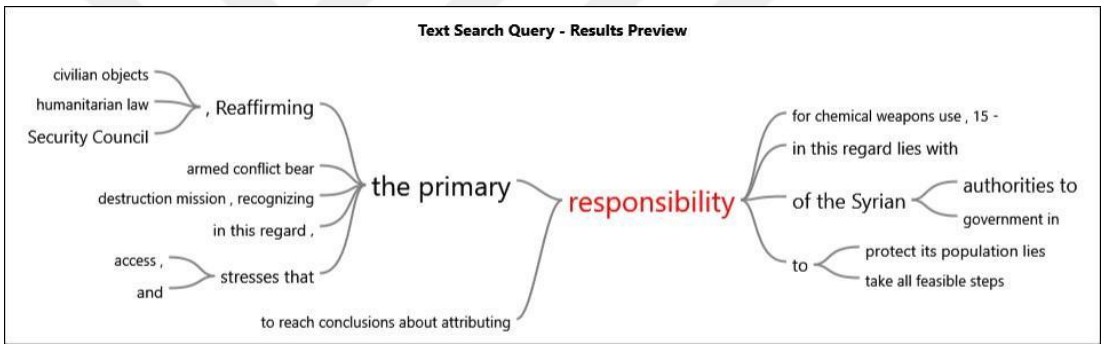

Şekil- 5 Suriye BMGK Kararlarında Sorumluluk Kavramı ile Bağlantılı İfadeler

Analiz sonucunda;

Sorumluluk kavramı Libya kararlarında, ulusal otoritenin sorumluluğu olarak görülen, sivil nüfusu korumayı hedefleyen ve sürdürülebilir barışı sağlamanın anahtarı olarak düşünülen bir kavram olarak kullanılmıştır. Suriye kararlarında ise ulusal otoritenin sorumluluğu olarak görülen, kimyasal silah kullanımı ile ortaya çıkan ve sivil nüfusu koruyup gerekli adımları atmakla ilgili olarak kullanılmıştır.

4- Genel karar analizi sonucunda Güvenlik Konseyi'nin insani krize verdiği tepki istikrarlı mıdır?

Tablo- 12 İnsani Krize yer veren kararlar (*Resolution of Humanitarian Crisis*)

Türü	**Libya**	**Suriye**
Sivillere saldırı	7	10
Çocuklar	7	11
Yerlerinden edilenler	8	10
Ulaşılması zor bölge	0	11
Ölüm	1	7
Göçmenler	8	2
Cinsel şiddet	10	7
Silah kullanımı	4	5
Şiddet	9	4
Toplam	69	80

Analiz sonucunda;

- İnsani krize dair ifadelerin kararlarda toplam 149 defa kullanıldığı, bu kararlardan 80 adedinin Suriye ile ilgili olduğunu, geriye kalan 69 kararın Libya hakkında olduğu,

- İnsani krizin boyutu ile direktif-duygusal ifadelerin arasında paralellik olduğu buna karşılık Libya'da egemenliğe müdahale edildiği, Suriye'de normun vurgulanmasıyla yetinildiği anlaşılmıştır.

SONUÇ

Devlet ve devlet dışı aktörlerin küresel ve bölgesel meselelerle güvenilir bir şekilde ilgilenmesi amacıyla yöntem ve araçların kullanılması anlamına gelen küresel yönetişim anlayışı için BM dünya siyasetinde barış ve işbirliğini sağlayacak olacak önemli bir aktördür. Güç dengesi ve devletler arasındaki ittifakların realistler tarafından uluslararası düzeni sağlayıcı olarak görüldüğü gerçeği birlikte değerlendirildiğinde BM sisteminin önemli bir role sahip olduğu görülmektedir. Zira uluslararası sistemde düzenin sağlanması amacıyla kuvvet kullanma ile uluslararası sistemde bireyleri koruma amaçlı kuvvet kullanma konusundaki mevcut bakış açısı farklılıkları güvenlik ve egemenlik kavramları ile birlikte tartışılmasına sebebiyet vermektedir. Devlet egemenliğine uluslararası toplum müdahalesinin meşruluğu tartışmalarında kuvvet kullanmayı çare olarak görmeyen liberaller işbirliğini tercih etmekte, realistler ise devlet güvenliği odaklı yaklaşımlarında şartları gerçekleştiğinde kuvvet kullanmayı haklı görmektedirler.

İşbirlikçi liberal düşünce ile tam bağımsız devletin ulusal çıkarlarını ve egemenliğini ön plana çıkaran realistler arasında bireylerin sistemde yeniden aktör olmasıyla birlikte devlet egemenliğine uluslararası toplum müdahalesinin meşruluğu tartışması, uluslararası hukuk kurallarınının sistem içindeki yerini tam olarak belirmeyi zaruri kılmaktadır.

Bu noktada uluslararası barış ve güvenliği sağlamakla yetkilendirilmiş tek aktör olan BMGK daimî üyelerinin oybirliği ile verilen müdahale kararı kuvvet kullanma ve iç işlerine karışma yasağının meşru istisnasıdır. İnsani krizlere vaktinde ve haklı bir müdahalenin yapılması gereken durumlarda daimî üyelerin vetosu nedeniyle yapılamaması ve müdahale edecek devlet ile olan ortak çıkarların bu noktada devreye girmesi realizm ve liberalizmin karşı karşıya geldiği hususlardır. Uluslararası toplumun çıkarları ile dünya toplumunun çıkarları karşı karşıya geldiğinde BMGK'nın uluslararası topluma dolayısıyla sistemde düzene öncelik veren bir düzenlemeye sahip olduğu görülmektedir.

Uluslararası hukuk ile uluslararası sistem arasındaki karşıtlığın, yasal hakların devlet dışı kuruluşlara ve bireylere (insan hakları) yayılmasının egemenliği ve dolayısıyla uluslararası sistemin temellerine zarar vereceği endişesine karşılık, insan haklarının kodifiye edildiği ve standartlarının yerleştiği ekonomik ve kültürel etkileşime açık bir liberal devlete, uluslararası insan hakları hukukunun önemli katkılar sağlayacağı ileri sürülmektedir. Her ne kadar hukuk kuralları ile uluslararası toplum arasında karşıtlıktan bahsedilse de esasen emredici normlara aykırı düzenlemeler

sistemi daha da anarşik hale getirmektedir. Devletlerin egemen eşitliğinin en önemli ilkeleri olan “içişlerine karışma” ve “kuvvet kullanma yasağı”nın insani amaçlarla ihlaline izin vermek, uluslararası toplumun etkin siyasi desteğini bekleyen dünya toplumunu da aradığı barıştan uzak bırakmaktadır. Zira çoğulcu bir uluslararası toplum anlayışı, bileşen birimin (devletin) var olma hakkının egemenliğin karşılıklı olarak tanınmasına ve müdahale etmemesine bağlıdır. Egemen eşitlik statüsü de dış egemenliği kurumsallaştırmaya böylelikle uluslararası sistemde istikrarı sağlamaya hizmet etmektedir.

‘Koruma sorumluluğu’ kavramı geleneksel bir devlet merkezli düzenden ve devlet odaklı güvenlik anlayışından, insan haklarına dayalı bireyselleştirilmiş bir düzene ve birey güvenliğine geçişi içermektedir. Koruma sorumluluğu içinde yer alan, uluslararası toplumun müdahale etme hakkı ve dünya toplumunun şekillendirdiği adalet için bireyin korunması hakkı birbirine karşıttır. Bu karşıtlık kendi içinde normun uygulamasındaki istikrarsızlığın bizce temel sebebidir. Diğer bir deyişle uluslararası hukuka aykırı bir bireyselleşmenin uluslararası toplumu istikrarsızlaştırdığı görülmektedir.

Uluslararası toplum ve dünya toplumu arasındaki ilişkide, geleneksel uluslararası sistemin hâlihazırda var olan bireyselleşme nedeniyle istikrarsızlaştırılması sistemin kurumsallaşmasına zarar verecektir.

Uluslararası toplumun, koruma sorumluluğunu icra etmek zorunda kalması durumunda en yüksek karar mercii olarak kabul edilen BM, bu görevini meşruiyet uygulayıcısı olarak yerine getirmektedir. Lakin zorlayıcı müdahale operasyonlarına yetki vermedeki siyasi iradesi farklılıkları, BMGK’nın ve Genel Kurul’un olumlu ya da olumsuz ortak yaklaşımları ve veto nedeniyle dengesiz bir performans göstermelerine sebebiyet vermektedir. Devlet içi krizlere siyasi liderler tarafından verilen tepkininpolitik ve egemenliğe yönelik olması halinde (RF ve Çin’in BMGK’nın Suriye’ye müdahale kararlarını egemenliğe müdahale gerekçesiyle veto etmesi örneğinde görüldüğü üzere) insan haklarının korunmasına ilişkin retorik taahhütler her zaman yerine getirilmeyeceğinden norm sınırlı bir ilke olarak kalacaktır.

Tez çalışmamızda açıkladığımız üzere ekonomik, sosyal ve insani alanlarda yaşanan istikrarsızlığın askeri nitelikte olmayan bir uluslararası barış ve tehdit olduğunun kabul edilmesiyle birlikte BMGK’nın görev kapsamı genişlemiş ve insancıl nitelikteki uyuşmazlıkların işbirliği yoluyla çözülmesi görevine sahip Ekonomik ve Sosyal Konsey ikinci planda kalmıştır. Önleme kültürü ile ortaya çıkan ‘Koruma Sorumluluğu’ kavramıyla birlikte hem önleyici hem de zorlayıcı diplomasi BMGK’nın

çatısı altında toplanmıştır. Ayrıca BMGK'ya koruma sorumluluğu kapsamında uluslararası hukuka ait bir kural yaratma misyonu da verilmiştir.

İnsan güvenliğine ve barışa yönelik tehditlerin bertaraf edilmesi sırasında mevcut kuralların ihlali ya da kuralların istikrarsız uygulanması, uluslararası barış ve güvenliği neleri tehdit ettiğinin sınırlarının belirsiz olması, terörün ortak bir tanımının olmaması uluslararası toplumda müdahale anlamında iyi bir yönetişimin olmadığını göstermiştir. Diğer bir deyişle BMGK'nın adli gözetim ve denetim dışında olması, hızlı eyleme ihtiyaç duyulan olaylarda veto nedeniyle fikir birliğinin sağlanmaması ve kuvvet kullanma yasağı ile barışı koruma görevi arasındaki yetki sınırının ihlali BM'nin idari tarafsızlığına, meşruiyetine ve güvenilirliğine zarar vermiştir. Devlet çıkarlarının uyumlaştırılması için merkezi bir otorite olarak görev yapan BM, birey çıkarları söz konusu olduğunda düzeni sağlamakta zorluk çekmektedir. Müdahaleye yönelik geçişte yaşanan olumsuz tecrübelerin varlığı, zorlayıcı önlemlerin devlet egemenliklerine insan hakları adı altında müdahale etmenin aracı haline geldiğini göstermiştir.

Uluslararası toplumun koruma sorumluluğu adı altında ilk zorlayıcı müdahalesi olma özelliğine sahip olan Libya müdahalesi, 'koruma sorumluluğu' normunun test edildiği ve normun gelişiminin nasıl olması gerektiği ile ilgili görüşlerin oluşumuna katkı sağlayan bir müdahaledir. Libya'da müdahaleyi gerektiren şartların oluşmasıyla birlikte uluslararası toplumun Kaddafi Hükümeti'ne normun doğrudan üçüncü sütunda yer alanve egemenliğe müdahale şeklinde getirilen sınırlamalar hükümetin çöküşünü hızlandırmıştır. Tam bu nokta müdahalenin hedefinin insani korumadan siyasi rejim değişikliğine varacak şekilde genişlemesi 'koruma sorumluluğu' kavramına aykırılık teşkil etmiştir. Normun ilk iki sütunu uygulanmadan doğrudan üçüncü sütuna geçilmesi ise askeri müdahalenin son çare olması ilkesinin ihlali olarak görülmektedir. Libya müdahalesinde insani kayıpların artmasının önüne geçilmesi bir başarı olarak değerlendirilse de aynı önlem Suriye İç Savaşı'nda alınamamıştır.

2011 yılında ABD, İngiltere, Fransa'dan oluşan ittifakın gelecekte Kaddafi'nin başında olduğu bir Libya hayal edilemeyeceğine dair ortak açıklama yapması, Libya'da sivilleri koruma hedefinin ötesinde ateşkes şartları oluşmadan çok daha fazlasını istediklerini ortaya koymuştur. Libya Müdahalesi'nde kuvvet kullanımının sadece insanları koruma amaçlı değil mekân ve hedef sınırı konulmadan gerçekleştirilmesi ve muhalefet güçlerine silah, eğitim ve doğrudan ortak saldırı desteği verilmesiyse Libya'da zorlayıcı diplomasinin değil doğrudan kuvvet kullanımının gerçekleştirildiğini göstermektedir.

‘Koruma sorumluluğu’ kavramı 2001 yılında ortaya çıkmadan önce, uluslararası toplumda‘egemenlik’ ve ‘insani amaçlı koruma’ kavramları biri diğerinin önüne geçmeden nasıl bir arada uygulanabilir ve fikir birliği nasıl sağlanabilir sorularına cevap aranmıştır. ‘Egemenlik’ kavramıyla ilgili olarak ise müdahaleden önce devletin sorumluluğunu hatırlatan, devletin sorumluluğunu yerine getiremediği veya getirmediği durumda uluslararası toplumun önce desteğini sonra müdahalesini öngören üçlü bir yapı oluşturulmuştur. Son çare olması gereken ve bu nedenle üçüncü sütunda yer alan müdahaleye doğrudan başvurulması, koruma sorumluluğu ile insani müdahale arasındaki ayrımı ortadan kaldırmaktadır. Çalışmada yapılan veri analizi sonucunda koruma sorumluluğunun 3. sütununda yer alan zamanında karşılık verme ifadesinin, ilk iki sütundan daha fazla kullanıldığı ve sütunlar arasında hiyerarşi olmadığı, egemenliğe müdahalenin (100 karardan 16 adedinin Suriye ile ilgili olduğu, geriye kalan 84 kararın Libya hakkında olduğu) normu içeren ifadelerden (85 karardan 25 adedinin Suriye ile ilgili olduğu, geriye kalan 60 kararın Libya hakkında olduğu) daha sık kullanıldığı görülmüştür.

Sorumluluk kavramı Libya kararlarında, ulusal otoritenin sorumluluğu olarak görülen, sivil nüfusu korumayı hedefleyen ve sürdürülebilir barışı sağlamanın anahtarı olarak düşünülen bir kavram olarak kullanılırken, Suriye kararlarında ise ulusal otoritenin sorumluluğu şeklinde, kimyasal silah kullanımı ile ortaya çıkan ve sivil nüfusu koruyup gerekli adımları atmakla ilgili kullanılmıştır. BMGK kararlarına bakıldığında, koruma kavramı sadece 1. sütünda bulunan devletin sorumluluğuna işaret etmektedir. Halbuki Libya ve Suriye’de yaşanan insani krizin boyutu normun uygulama çerçevesinin dışına çıkmıştır. Koruma sorumluluğunu uygularken Libya’da 1. sütunu oluşturan devletin sorumluluğunun yerine getirilmesi beklenmeden son çare olan ve 3. sütunda bulunan egemenliğe müdahale edilmiştir. Keza BMGK kararlarına bakıldığında Suriye’de insani krize dair ifadeleri içeren 149 karardan 80 adedinin Suriye ile ilgili olduğu, duygusal ifade içeren kararlarda Suriye’de yaşanan iç savaşla ilgili alarm ifadesi kullanıldığı dikkate alındığında Suriye’de 2. ve hatta 3. sütuna geçmesi beklenen uygulamanın 1. sütunu oluşturan devletin sorumluluğununda kalması söylem ve eylemler arasındaki tutarsızlığı da göstermektedir.

Libya ve Suriye ile ilgili verilen Güvenlik Konseyi kararları içerik analizi yapılarak incelendiğinde Suriye İç Savaşı’nı da koruma sorumluluğu kapsamında gördüğünü ifade eden BMGK, Suriye’de ilk iki sütunun ilerisine gidememiştir. Libya’da normu vurgulayan kararlar ile Suriye’de normu vurgulayan kararlar yaklaşık olarak eşit olmasına karşılık, egemenliğe müdahale kararları sadece Libya hakkında verilmiştir. İnsani krizin boyutu Suriye ile ilgili kararlarda Libya’dan daha fazla ifade

edilmesine karşılık Güvenlik Konseyi devletin kendi vatandaşlarını koruma sorumluluğunu yerine getirmesini Libya'dan isterken, Suriye'den en kuvvetli ifade ile talep etmiştir. Sonuç olarak, Libya'da istek aşamasında kalan kararlar müdahale ile sonuçlanmış, Suriye'de ise Güvenlik Konseyi koruma konusunda daha kuvvetli talepte bulunmasına karşılık devletin kontrolünde uyuşmazlıkların çözümü noktasında kalmıştır.

Libya'nın jeopolitik konumu, komşu devletlerle olan ilişkileri, bölgesel örgütlerin sürece müdahalesi ve hegemonik çıkarlar incelendiğinde Libya müdahalesi Suriye'den daha az karmaşık yapısıyla bölge güvenliğini tehlikeye atma riski az olması nedeniyle doğrudan rejimi değiştirmek ve egemenliğe daha hızlı müdahale etmek suretiyle gerçekleştirilmiştir.

Lakin koruma sorumluluğun genel bir hukuk kuralı olması için devletlerin tümü tarafından kabul edilmesi, üzerinde anlaşılan fikirden ve uygulamadan sapma olmaması gerekmektedir. Bu açıdan norm değerlendirildiğinde askeri müdahalenin son çare olması ve müdahalenin kolektif olması konusunda fikir birliği vardır. Zira ilk iki sütun uygulanmadan gerçekleştirilecek askeri müdahale 'koruma sorumluluğu' kavramı altında değil, uluslararası barış ve güvenliğin tehlikeye girmesi halinde yapılacak bir müdahale olacaktır. Libya örneği doğrudan egemenliğe zorlayıcı olarak müdahale eden uygulama olması açısından önemlidir. Çünkü uygulamalar sütunlar arasında bir öncelik zorunluluğu olmadığını göstermektedir. Fakat bu durum müdahalenin son çare olma ilkesini zedelemektedir. Normun amacının insani suçların işlenmesinin önüne geçmek olduğu düşünüldüğünde insani suçun boyutunun ne olması gerektiği ve müdahalenin zamanında olması şartının nasıl gerçekleşeceği konusunda bir açıklık bulunmamaktadır. Libya ile Suriye örneği karşılaştırıldığında benzer olaylara benzer tepki verilmemesi, insani krizin boyutu ile de açıklanamamaktadır. Bu belirsizlikler koruma sorumluluğu normunun emredici bir hukuk kuralı olarak kabul edilmesi için zamana ihtiyacı olduğunu göstermektedir.

Zira benzer olaylarda benzer tepkilerin verilmemesi normun istikrarını ve daha önce tepki verilen olayın meşruiyetini sorgulamaya açmaktadır. Bu bağlamda çalışma sonucunda literatürdeki norma yönelik tartışmalar tespit edilmiş, karar analizleri yapılarak BMGK'nın söylem ile eylemi arasındaki farklılıklar ortaya konmuştur. Daha geniş bir ifade ile belirtirsek tez kapsamında koruma sorumluluğu normu üzerinde fikir birliği olan ana metinlerden BMGK'nın normu ele alış şekli irdelenmiştir. Normun gelişimini incelemek ve hegemonik çıkarların norma etkisini değerlendirmek için de

normun şartlarının gerçekleştiği iki ayrı olay inceleme konusu yapılmıştır. Sonuç olarak:

P5' in politik çıkarlarının normun uygulanmasını ve gelişimini olumsuz yönde etkilediği,

Üçüncü ülkelerdeki vatandaşları insani suçlardan korumaya verilen değerin uygulamada karşılığını bulmadığı,

Normun amacı dışında genişlemeye müsait olduğu,

Ortak insani değerin uluslararası genel hukuk kuralı olma yolunda uzun zamana ihtiyacı olduğu,

Uluslararası düzeni korumaya adalete göre öncelik verildiği sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

AKSAR Yusuf, Teori ve Uygulamada Uluslararası Hukuk II, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015.

BELLAMY Alex, Responsibility To Protect, Polity, Oxford, 2009.

DOUGHERTY James E. ve PFALTZGRAFF RobertL, Contending Theories of Intemational Relations, Harper Collins, New York, 1990.

ERALP Atilla, Uluslararası İlişkiler Disiplinin Oluşumu: İdealizm-Realizm Tartışması, Atilla Eralp (ed.), Devlet, Sistem ve Kimlik: Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004.

GEMALMAZ Mehmet Semih, UlusalÜstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş, Legal Yayıncılık, İstanbul,2010.

GRİFTS Martin, Roach C. Steven, Solomon M. Scott,Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler Ve Teoriler, Çev. Cesran, Nobel Yayınevi,İstanbul, 2011.

GÜNDÜZ Aslan, Milletlerarası Hukuk: Temel Belgeler, Örnek Kararlar, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 2015.

HASGÜLER Mehmet ve ULUDAĞ B. Mehmet, Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler, Alfa Yayınları, İstanbul, 2014.

HATİPOĞLU Esra, Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu: Uluslararası Toplum ve Düzen- Adalet İkilemi, Tayyar Arı (ed.), Uluslararası İlişkiler Teorileri, Dora Yayıncılık, İstanbul, 2014.

HEYWOOD Andrew, Political Theory: An Introduction, Palgrave MacMillan, New York, 2004.

JACKSON Robert ve SORENSEN George, Introduction to International Relations, Oxford University Press, Oxford, 1999.

JAKOBSEN Peter Viggo, Coercive Diplomacy, Contemporary Security Studies, Alan Collins (ed.) , Oxford University Press, Oxford, 2013.

KARAOSMANOĞLU Fatih, İnsan Hakları, Seçkin Yayıncılık, İstanbul, 2011.

KAYA İbrahim, Uluslararası Hukukta Temel Belgeler, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016.

KEOHENE R. O. and Holzgrefe J. L., (Eds.),Humanitarian Intervention: Ethical, Legal, and Political Dilemmas, Cambridge University Press, Cambridge, 2003.

KÖNİ Hasan, Kaos: Batı Hâkimiyetinin Çöküşü, Wizart Yayınları, İstanbul, 2016.

KNUTSEN Torbjorn L.,A History of International Relations Theory An Introduction, Manchester University Press, Manchester, 1992.

KÜMBETOĞLU Belkıs, Sosyoloji ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma, Bağlam Yayıncılık, İstanbul,2005.

MORGENTHAU Hans J.,Politics Among Nations, revised by Kenneth W. Thompson, KnOpt, New York, 1985.

ÖZDAL Barış, Avrupa Birliği, Siyasi Bir Cüce Askeri Bir Solucan mı? ,Dora Yayıncılık, Bursa,2013.

PAZARCI Hüseyin, Uluslararası Hukuk, Turhan Kitapevi, Ankara, 2014.

ROEDER Philip G., ve ROTHCHİLD DonaldS., Sustainable Peace: Power and Democracy After Civil Wars, Cornell University Press, New York, 2005.

SHAW MALCOLM N. , Uluslararası Hukuk, Çev. Yücel Acer, İbrahim Kaya, M. Turgut Demirtepe, G. Engin Şimşek., Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara, 2018.

SUR Melda, Uluslararası Hukukun Esasları, Beta Basım Yayım, İstanbul, 2016.

TAYYAR Arı, Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği, Marmara Kitap Merkezi, Bursa, 2013.

TELLİ Kutlay, Cezasızlık Olgusuna Karşı Uluslararası Ceza Mahkemesi, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015.

TOLUNER Sevim, Milletlerarası Hukuk: Giriş, Kaynaklar, Beta Basım Yayım, İstanbul, 2017.

WALTZ Kenneth, İnsan, Devlet ve Savaş, Asil Yayın, Ankara, 2009.

WILLIAMS Paul D.,Security Studies: An İntroduction, Routledge, London, 2012.

VİOTTİ Paul R. and KAUPPİ Mark V. , Uluslararası İlişkiler ve Dünya Siyaseti, Çev. Ayşe Özbay Erozan, Nobel Yayınevi, İstanbul, 2017.

VİOTTİ Paul R. and ve KAUPPİ Mark V. , Uluslararası İlişkiler Teorisi, Çev. Metin Aksoy, Nobel Yayınevi, İstanbul, 2016.

YILDIRIM Ali, ŞİMŞEK Hasan, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara,2008.

YILMAZ Sait, Uluslararası Güvenlik, Kaynak Yayınları, Ankara, 2017.

MAKALELER

AKKUTAY Ali İbrahim, Silahlı Çatışmalar Hukukunda İç Silahlı Çatışmaların Uluslararasılaşması, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2016, Cilt: 65.1.

AKSU Muharrem ve TURHAN Faruk, Yeni Tehditler Güvenliğin Genişleme Boyutları Ve İnsani Güvenlik,Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 2012, Cilt: 4. 2.

ANNAN Kofi Atta, A More Secure World: Our Shared Responsibility: Report of the High-level Panel on Threats, Challenges, and Change, United Nations Publications, 2005, Cilt 5.

ANNAN Kofi Atta, In Larger Freedom: Decision Time At The UN, Foreign Affairs,2005.

ARSAVA A. Füsun,BM Güvenlik Konseyi'nin İnsan Haklarını Koruma Rolü ve Güvenlik Konseyi'nin Yetkilerinin Dayanağı ve Sınırları, Uluslararası Hukuk ve Politika, 2008, Sayı:13.

AYDIN Mustafa, Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği, Uluslararası İlişkiler, 2004, Cilt: 1, Sayı: 1.

BADESCU Cristina G. ve WEİSS Thomas G.,Misrepresenting R2P And Advancing Norms: An Alternative Spiral? , International Studies Perspectives, Cilt:11.4.

BATIR Kerem, Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Amerikan Müdahaleciliği Ve Uluslararası Hukuk, Yönetim Bilimleri Dergisi, Sayı:9.

BELLAMY Alex J. ve Matt MCDONALD. , Securing İnternational Society: Towards An English School Discourse Of Security, Australian Journal Of Political Science, 2004, Cilt: 39.2.

BELLAMY Alex, Whither The Responsibility To Protect? Humanitarian İntervention And The 2005 World Summit, Cambridge University Press, 2006, Cilt: 20. 2.

BELLAMY Alex J. , The Responsibility To Protect And The Problem Of Military İntervention, International Affairs, 2008, Cilt: 84. 4.

BEVERİDGE Fiona, The Lockerbie Cases, Cambridge University Press, Cilt: 48.3.

BROMMESSON, Douglas veHENRİK Friberg Fernros, Individualisation And Destabilisation Of The İnternational Order. The Case Of The Responsibility To Protect, International Review of Sociology Cilt:19.2.

BUZAN Barry, From İnternational System To İnternational Society: Structural Realism And Regime Theory Meet The English School, International Organization, Cilt: 47.3.

CHESTERMAN Simon, Leading From Behind: The Responsibility To Protect, The Obama Doctrine, And Humanitarian Intervention After Libya Cambridge University Press, Cilt: 25.3.

CRİAL Peter, Implementing UN Security Council Resolution 1540: A Risk-Based Approach, Nonproliferation Review, Cilt13.2.

DEMİR Sertif, Avrupa Güvenlik Mimarisinin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'nin Bu Güvenlik Mimarisindeki Yeri",Güvenlik Stratejileri Dergisi,Sayı: 9.

DEMİREL Naim ve AZAKLI Miray, BM Güvenlik Konseyi'nin Libya Hakkındaki 1973 (2011) sayılı kararı, Küresel Bakış, Sayı: 1. 3.

DENG Francis M.,Frontiers Of Sovereignty:A Framework Of Protection, Assistance, And Development For The İnternally Displaced. , Leiden Journal Of International Law, Cilt:8.2.

EVANS Gareth, The Responsibility To Protect: An İdea Whose Time Has Come And Gone?, International Relations, 2008, Cilt: 22.3.

EVANS Gareth, Ramesh Thakur, Correspondence: Humanitarian İntervention And The Responsibility To Protect, International Security, 2013, Cilt. 37.4.

FOCARELLİ Carlo, The Responsibility To Protect Doctrine And Humanitarian İntervention: Too Many Ambiguities For A Working Doctrine, Journal Of Conflict And Security Law, Cilt: 13. 2.

GARWOOD Gowers Andrew, The Responsibility To Protect And The Arab Spring: Libya As The Exception, Syria As The Norm,UNSWLJ, Cilt: 36.

HEHİR Aidan, The Permanence Of İnconsistency: Libya, The Security Council, And The Responsibility To Protect, International Security, Cilt: 38.1.

HURD Ian, The Strategic Use Of Liberal İnternationalism: Libya And The UN Sanctions, 1992–2003, International Organization, Cilt: 59.3.

JENNİNGS, Robert Y. , The Caroline and McLeod Cases, American Journal of International Law, Cilt:32.1.

KARAGÜL Soner ve ARSLAN İbrahim, Afrika'da Barış ve Güvenliğin İnşasında Kıtasal Yaklaşım: Afrika Barış ve Güvenlik Mimarisi, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Sayı: 19.

KELECHİ Johnmary Ani and Ufo Okeke Uzodike, Anatomy of the Lockerbie Bombing: Libya's Role and Reactions to al-Megrahi's Release,Glocalism, 2015.

KİRSCH Philippe ve John T. Holmes, The Rome Conference On An İnternational Criminal Court: The Negotiating Process, American Journal of International Law, Cilt: 93.1.

KRASNER Stephen D. , Compromising Westphalia, International Security, Cilt: 20.3.

KRASNER Stephen D. , The Hole İn The Whole: Sovereignty, Shared Sovereignty, And İnternational Law, Michigan Journal of International Law, Cilt: 25.

LUCK Edward C. , From Promise To Practice: İmplementing The Responsibility To Protect, Oxford University Press, 2012.

NYE Joseph S., Jr ve KEOHANE Robert O. ,Transnational Relations and World Politics: An Introduction, International Organization, Cilt: 25.3.

OBİ Cyril, Economic Community Of West African States On The Ground: Comparing Peacekeeping İn Liberia, Sierra Leone, Guinea Bissau, And Côte d'Ivoire, African Security, Cilt: 2.2-3.

PUPPARO Camila, The Responsibility to Protect: Emerging Norm or Failed Doctrine?,Global Tides, Cilt: 9.1.

RALPH Jason ve GALLAGHER Adrian, Legitimacy Faultlines İn İnternational Society: The Responsibility To Protect And Prosecute After Libya,Review Of İnternational Studies, Cilt: 41.3.

ROSAND Eric, Security Council Resolution 1373, The Counter-Terrorism Committee, And The Fight Against Terrorism, American Journal Of International Law, Cilt: 97.2.

SAK Yıldıray, Uluslararası Hukukta İnsancıl Müdahale ve Libya Örneği: Suriye'de Yaşanan ya da Yaşanacaklar için Dersler, Uluslararasi Ilişkiler, Sayı: 11.

SCHMİTT Michael N., Wings Over Libya: The No-Fly Zone İn Legal Perspective,Yale Journal of International Law Online, Cilt: 36.

STAHN Carsten, "Marital Stress Or Grounds For Divorce? Re-Thinking The Relationship Between R2P And İnternational Criminal Justice", Criminal Law Forum, Cilt: 26.1.

STAHN Carsten, Responsibility To Protect: Political Rhetoric Or Emerging Legal Norm?,American Journal of International Law, Cilt:01.1.

TARHANLI Turgut, Güvenlik Konseyi'nin 688 Sayılı Kararı Çerçevesinde Bazı Uluslararası Hukuk Sorunları, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Sayı:1-2.

THAKUR Ramesh, Outlook: İntervention, Sovereignty And The Responsibility To Protect: Experiences From ICISS, Security Dialogue, 2002, Cilt:33. 3.

THAKUR Ramesh and WEİSS Thomas G.,R2P: From İdea To Norm And Action, Global Resp. Protect, 2009, Cilt:1.

THAKUR Ramesh, Libya and the Responsibility to Protect: Between Opportunistic Humanitarianism and Value-Free Pragmatism,Security Challenges, 2011, Cilt:7.4.

THAKUR Ramesh, R2P After Libya And Syria: Engaging Emerging Powers, The Washington Quarterly, 2013, Cilt: 36.2.

ULUSOY, Ülkü Halatçı, Uluslararası Hukuk Açısından Libya ve Suriye Örneğinde Koruma Sorumluluğu, TAAD, Sayı:14.

WEISS Thomas G.,RtoP Alive And Well After Libya, Cambridge University Press, 2011, Cilt:25.3.

WEISS Thomas G.,Military Humanitarianism: Syria Hasn't Killed İt." The Washington Quarter, 2014, Cilt. 37.1.

WELSH Jennifer, Civilian Protection İn Libya: Putting Coercion And Controversy Back İnto Rtop.,Cambridge University Press, Cilt: 25. 3.

WİLMSHURST, Elizabeth. The Chatham House Principles Of İnternational Law On The Use Of Force İn Self-Defence." International &Comparative Law Quarterly, Cilt: 55.4.

YAMANER Melike Batur,ÖKTEM Emre, KURTDARCAN Bleda, UZUN Mehmet, 12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri Ve Ek Protokolleri, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Sayı.42.

YANIK Lerna K.,Liberalizm: Bir Yazın Değerlendirmesi, Uluslararası İlişkiler, Cilt: 12, Sayı: 46.

ZİFCAK Spencer, The Responsibility To Protect After Libya and Syria, Melb. J. Int'l L. , Cilt:. 13.

İNTERNET KAYNAKLARI

AKANDE Dapo, The Legality of Military Actionin Syria: Humanitarian Intervention and Responsibility to Protect."Ejil: Talk!, Blog of the European Journal of International Law , https://www.ejiltalk.org/humanitarian-intervention-responsibility-to-protect-and-the-legality-of-military-action-in-syria/, (Erişim tarihi: 17.05.2018).

An Agenda for Peace Preventive diplomacy, peacemaking and peace-keeping, Report of the Secretary-General,https://peaceoperationsreview.org/wp-content/uploads/2015/08/an_agenda_for_peace_1992.pdf, (Erişim tarihi: 21.08.2018).

BM Güvenlik Konseyi Kararları,United Nations, https://www.un.org/securitycouncil/content/resolutions-0, (Erişim tarihi:10.01.2019)

Burroughs John, Looking Back: The 1996 Advisory Opinion of the International Court of Justice, Arms Control Association, https://www.armscontrol.org/ACT/2016_07/Features/Looking-Back-The-1996-Advisory-Opinion-of-the-International-Court-of-Justice, (Erişim tarihi: 31.05.2019).

Convention (I) For The Amelioration Of The Condition Of The Wounded And Sick İn Armed Forces İn The Field. Geneva, 12 August 1949,Treaties, States Parties and Commentaries, International Committee Of The Red Cross, https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/States.xsp?xp_viewStates=XPages_NORMStatesParties&xp_treatySelected=365, (Erişim tarihi:31.05.2019)

DAW Mohamed A., Trends and patterns of deaths, injuries and intentional disabilities within the Libyan armed conflict: 2012-2017, Plus One, https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0216061, (Erişim tarihi:12.05.2019).

Definition of Aggression, United Nations General Assembly Resolution 3314 (XXIX), General Assembly, http://hrlibrary.umn.edu/instree/GAres3314.html, (Erişim tarihi: 16.04.2018).

EVANS Gareth, Disquiet Over Libyan 'Win' Syria's Loss,https://www.theaustralian.com.au/news/world/disquiet-over-libyan-win-syrias-loss/news-story/f7365b18ebddc05e8a2b52652cd3bb8d, (Erişim tarihi:13.05.2019).

Final Act of Tehran Conference on Human Rights, United Nations, New York, 1968, http://legal.un.org/avl/pdf/ha/fatchr/Final_Act_of_TehranConf.pdf, (Erişim tarihi: 13.07.2019).

Hadžihasanović & Kubura (IT-01-47) "Central Bosnia" , International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia,http://cld.irmct.org/assets/Uploads/full-text-dec/2003/03-07-16%20Hadzihasanovic%20Decision%20on%20Command%20Responsibility.pdf. (Erişim tarihi: 19.05.2019).

High Commissioner for the promotion and protection of all human rights,United Nations General Assembly, https://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r141.htm, (Erişim tarihi:04.06.2018).

High Level Panel on Threats, Challenges and Change, United Nations General Assembly, https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/C9B1B6D819968E83C1256F5E00597208/$file/Report+of+the+High-level+Panel+on+Threats+Challenges+and+Change.pdf, (Erişim tarihi:01.05.2018).

Identical letters dated 21 August 2000 from the Secretary-General to the President of the General Assembly and the President of the Security Council, United Nations General Assembly Security Council A/55/305–S/2000/809, 21 August 2000,https://undocs.org/en/A/55/305, (Erişim tarihi:20.04.2018).

Implementing the responsibility to protect, Report of the Secretary-General, 12 January 2009 , http://www.responsibilitytoprotect.org/index.php/edward-luck/2105-secretary-general-ban-kimoon-report-implementing-the-responsibility-to-protect, (Erişim tarihi: 03.09.2018).

Implementing the responsibility to protect Report of the Secretary-General, United Nations General Assembly, A/63/677, 12 January 2009,https://undocs.org/A/63/677, (Erişim tarihi:12.03.2018).

International Coalition for RtoP, International coalition for RtoP and Global Centre for RtoP send Open Letter to the Security Council on the Situation in Libya , http://www.responsibilitytoprotect.org/index.php/crises/190-crisis-in-libya/3239 international-coalition-for-rtop-and-global-centre-for-rtop-send-open-letter-to-the security-council-on-the-situation-in-libya?format=pdf, (Erişim tarihi:01.07.2018).

Internatıonal Court Of Justıce, Case Concernıng Mılıtary And Paramılıtary Actıvıtıes In And Agaınst Nıcaragua ,https://www.icj-cij.org/files/case-related/70/070-19860627-JUD-01-00-EN.pdf, (Erişim tarihi:14.05.2019)

Internatıonal Court Of Justıce, Reports Of Judgments, Advısory Opınıons And Orders Case Concernıng Armed Actıvıtıes On The Terrıtory Of The Congo, https://www.icj-cij.org/files/case-related/116/116-20051219-JUD-01-00-EN.pdf, (Erişim tarihi: 25.05.2019).

Kellogg-Briand Pact 1928, Universitat Marburg ,https://www.uni-marburg.de/icwc/dateien/briandkelloggpact.pdf, (Erişim tarihi: 12.06.2019).

KİLANİ Feras, ‘General Halife Hafter: Libya’nın ‘yeni Kaddafi’si mi?’ https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-47868736, (Erişim tarihi: 12.05.2019).

KÖNİ Hasan, “Afganistan, Irak Şimdi de Libya”, https://dogruhaber.com.tr/haber/1042-afganistan-irak-simdi-de-libya8230/, (Erişim tarihi:12.09.2018).

KÖNİ Hasan, Satranç Oyunu,https://www.milligazete.com.tr/haber/1127920/satranc-oyunu, (Erişim tarihi: 15.04.2019).

Legalıty Of The Threat Or Use Of Nuclear Weapons, Internatıonal Court Of Justıce Reports Of Judgments, Advısory Opınıons And Orders, https://www.icj-cij.org/files/case-related/95/095-19960708-ADV-01-00-EN.pdf, (Erişim tarihi: 15.06.2019).

Letter dated 5 September 2018 from the Panel of Experts on Libya established pursuant to resolution 1973 (2011) addressed to the President of the Security Council, United Nations S/2018/812 Security Council, https://undocs.org/S/2018/812, (Erişim tarihi:12.09.2018).

Ljube Boskoskı Joran Tarculovskı Case Para 31. , International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991, http://www.icty.org/x/cases/boskoski_tarculovski/acjug/en/100519_ajudg.pdf, (Erişim tarihi:19.05.2019).

MacFarquharn Neil, ‘Arab League Votes to Suspend Syria Over Crackdown’,Newyork Times,https://www.nytimes.com/2011/11/13/world/middleeast/arab-league-votes-to-suspend-syria-over-its-crackdown-on-protesters.html (Erişim tarihi:12.05.2019).

News, OPCW, https://www.opcw.org/media-centre/news/2016/11/opcw-executive-council-adopts-decision-regarding-opcw-united-nations, (Erişim tarihi:17.11.2019).

Problems Arising from a Succession of Codification Conventions on a Particular Subject,Justıtıa Et Pace Instıtud De Droıt International, Session of Lisbonne - 1995, http://www.idi-iil.org/app/uploads/2017/06/1995_lis_01_en.pdf, (Erişim Tarihi:15.12.2018).

Prosecutor v. Dusko Tadic Judgement, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY) https://www.legal-tools.org/doc/8efc3a/pdf/, (Erişim tarihi: 31.05.2019).

Quiggin John , Sovereignty definition , https://johnquiggin.com/2003/04/09/word-for-wednesday-sovereignty-definition-s/, (Erişim tarihi:01.06.2018).

Report of the International Commision On Intervention and State Sovereignty, International Development Research Centre, 2001, http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf, (Erişim tarihi: 15.01.2018).

Report Of The Fact-Fındıng Mıssıon Regardıng The Incıdent Of Alleged Use Of Toxıc Chemıcals As A Weapon In Douma, Syrıan Arab Republıc, On 7 Aprıl 2018, *Opcw Fact Finding Mission*, Https://Www.Opcw.Org/Fact-Finding-Mission, (Erişim tarihi:17.11.2019).

Report Of The Panel On Unıted Natıons Peace Operatıons, United Nations SecurityCouncil,https://www.un.org/ruleoflaw/files/brahimi%20report%20peacekeeping.pdf, (Erişim tarihi:17.06.2018).

Resolution 1373 (2001), United Nations Security Council https://www.un.org/ruleoflaw/blog/document/security-council-resolution-1373-2001-on-threats-to-international-peace-and-security-caused-by-terrorist-acts/,(Erişim tarihi: 10.06.2019).

Resolution 731(1992), 1070 (1996), 1368 (2001), United Nations Security Council, https://undocs.org/S/RES/731(1992),https://undocs.org/S/RES/1070(1996), https://www.un.org/counterterrorism/ctitf/en/sres1368-2001, (Erişim tarihi: 10.06.2019).

Resolution 2249 (2015), United Nations Security Council https://www.un.org/counterterrorism/ctitf/en/sres2249-2015, (Erişim tarihi: 10.06.2019).

Resolution 1674 (2006), United Nations Security Council https://www.un.org/ruleoflaw/blog/document/security-council-resolution-1674-2006-on-protection-of-civilians-in-armed-conflict/, (Erişim tarihi:02.06.2018).

Resolution 1540 (2004), United Nations Security Council https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1540%20(2004), (Erişim tarihi: 22.08.2018)

Resolution 746 (1992), United Nations Security Council ,http://unscr.com/en/resolutions/746, (Erişim tarihi:07.09.2018).

Resolution 1706 (2006), United Nations Security Council ,http://unscr.com/en/resolutions/1706 (Erişim tarihi:02.06.2018).

Resolution 1265 (1999), United Nations Security Council ,http://unscr.com/en/resolutions/1265, (Erişim tarihi:04.06.2018).

Resolution 1820 (2008), United Nations Security Council http://www.unwomen.org/en/docs/2008/6/un-security-council-resolution-1820,(Erişim tarihi:04.06.2018).

Revısed Treaty Of The Economıc Communıty Of West Afrıcan States (Ecowas), https://www.refworld.org/docid/492182d92.html, (Erişim tarihi:30.09.2018)

Security Council Sixty-sixth year 6627th meeting report, 4 October 2011, New York, https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Golan%20Heights%20S%20PV%206627.pdf (Erişim tarihi:28.04.2019)

Security Council Unanimously Adopts Resolution 2042 (2012), Authorizing Advance Team to Monitor Ceasefire in Syria , Security Council 6751st Meetinghttps://www.un.org/press/en/2012/sc10609.doc.htm, (Erişim tarihi: 28.04.2019)

Security Council Fails to Adopt Draft Resolution Condemning Syria's Crackdown on Anti-Government Protestors, Owing to Veto by Russian Federation, China, Security Council 6627th Meeting, SC/10403,4.10. 2011, https://www.un.org/press/en/2011/sc10403.doc.htm, (Erişim tarihi: 29.04.2019)

Special Advisers of the United Nations Secretary-General on the Prevention of Genocide Francis Deng, and on the Responsibility to Protect, Edward Luck, on the situation in Syria, United Nations Press Release https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/media/statements/2011/English/2011-07-21 OSAPG%20statement%20Syria%2022%20July%202011%20FINAL.pdf, (Erişim Tarihi: 20.02.2018).

Stimson Doktrini, Knox College, http://courses.knox.edu/hist285schneid/stimsondoctrine.html, (Erişim tarihi: 12.06.2019).

Strand Havard, Fewer Lives Being Lost in Conflicts, https://blogs.prio.org/2018/06/fewer-lives-being-lost-in-conflicts/,(Erişim tarihi:25.06.2019).

Syria Events of 2018, Human Rights Watch,https://www.hrw.org/world report/2019/country-chapters/syria, (Erişim tarihi:12.05.2019).

Tablolar, United Nations Security Council, https://www.un.org/securitycouncil/sanctions/1970#background%20info, (Erişim tarihi:16.09.2018)

The Situation in the Middle East Report,United Nations Security Council, S/PV.6627, https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Golan%20Heights%20S%20PV%206627.pdf, (Erişim tarihi: 13.05.2019).

Ticehurst Rupert , LaClause De Martens Et Le Droit Des Conflits Armés,https://www.icrc.org/fr/doc/resources/documents/misc/5fzgrl.htm, (Erişim tarihi: 31.05.2019).

Timeline of Syrian Chemical Weapons Activity, *Arms Control Association,* https://www.armscontrol.org/print/5898, (Erişim tarihi:16.11.2019).

United Nations Millennium Declaration, Resolution adopted by the General Assembly, https://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.pdf, (Erişim tarihi:06.06.2019).

377 (V), Uniting for peace, United Nations General Assembly , https://www.un.org/en/sc/repertoire/otherdocs/GAres377A(v).pdf,(Erişimtarihi:04.06.2018).

Vıenna Declaratıon And Programme Of Actıon, World Conference On Human Rıghts Vienna, 1993, https://www.globalhealthrights.org/wp-content/uploads/2013/10/Vienna-Declaration-and-Programme-of-Action-adopted-by-the-World-Conference-on-Human-Rights.pdf, (Erişim tarihi: 12.07.2019).

2005 World Summit Outcom, The General Assembly, A/60/L.1,15 September2005,https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_60_1.pdf, (Erişim tarihi: 03.01.2019).

Yalta Conference Agreement, Declaration of a Liberated Europe, https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/116176.pdf?v=66b99cbbf4a1b8de10c56b38cf4fc50d, (Erişim tarihi:28.09.2018).

BMGK'NİN LİBYA ve SURİYE'YE YÖNELİK KARARLARI[331]

Güvenlik Konseyi Libya Kararları Sayı ve Tarihleri

UN Doc. S/Res./1970 (2011)

UN Doc. S/Res./1973 (2011)

UN Doc. S/Res./ 2009 (2011)

UN Doc. S/Res./ 2016 (2011)

UN Doc. S/Res./ 2017 (2011)

UN Doc. S/Res./2022 (2011)

UN Doc. S/Res./2040 (2012)

UN Doc. S/Res./2095 (2013)

UN Doc. S/Res./2144 (2014)

UN Doc. S/Res./2146 (2014)

UN Doc. S/Res./2174 (2014)

UN Doc. S/Res./2208 (2015)

UN Doc. S/Res./2213 (2015)

UN Doc. S/Res./2214 (2015)

UN Doc. S/Res./2238 (2015)

UN Doc. S/Res./2259 (2015)

UN Doc. S/Res./2273 (2016)

UN Doc. S/Res./2278 (2016)

UN Doc. S/Res./2291 (2016)

UN Doc. S/Res./2292 (2016)

UN Doc. S/Res./2298 (2016)

UN Doc. S/Res./2323 (2016)

UN Doc. S/Res./2357 (2017)

UN Doc. S/Res./2362 (2017)

[331]BM Güvenlik Konseyi kararları ,***United Nations***, https://www. un. org/securitycouncil/content/resolutions-0, (Erişim tarihi: 10. 01. 2019).

UN Doc. S/Res./2376 (2017)

UN Doc. S/Res./2420 (2018)

UN Doc. S/Res./2434 (2018)

UN Doc. S/Res./2441 (2018)

UN Doc. S/Res./2042 (2012)

UN Doc. S/Res./2043 (2012)

Güvenlik Konseyi Suriye Kararları Sayı ve Tarihleri

UN Doc. S/Res./2042 (2012)

UN Doc. S/Res./2043 (2012)

UN Doc. S/Res./2118 (2013)

UN Doc. S/Res./2139 (2014)

UN Doc. S/Res./2165 (2014)

UN Doc. S/Res./2191 (2014)

UN Doc. S/Res./2209 (2015)

UN Doc. S/Res./2235 (2015)

UN Doc. S/Res./2254 (2015)

UN Doc. S/Res./2258 (2015)

UN Doc. S/Res./2268 (2016)

UN Doc. S/Res./2314 (2016)

UN Doc. S/Res./2319 (2016)

UN Doc. S/Res./2328 (2016)

UN Doc. S/Res./2332 (2016)

UN Doc. S/Res./2336 (2016)

UN Doc. S/Res./2393 (2017)

UN Doc. S/Res./2401 (2018)

UN Doc. S/Res./2449 (2018)